

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BERING LIISBERG

STUBBEKØBING

GENNEM TIDERNE

UDGIVET AF

KØBMAND P. W. WULFF

1912

PONTOPPIDANS BOGTRYKKERI
NYKØBING F.

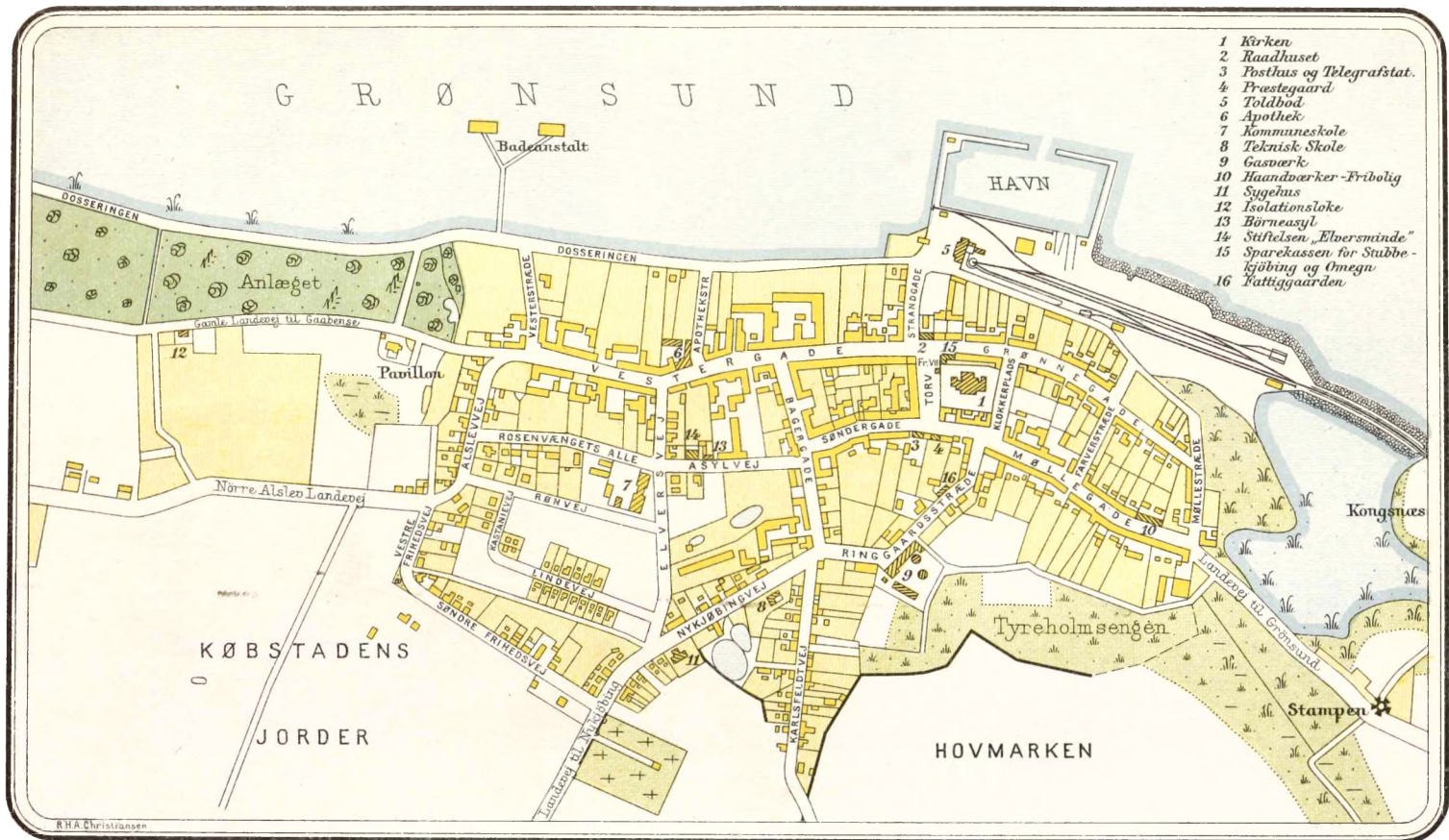
Den 5. Juni 1901 fejrede Handelshuset P. W. Wulff i Stubbekøbing Hundredeårsdagen for dets Grundlæggelse.

Til Minde herom ønskede Købmand P. W. Wulff at foranstalte indsamlet, bearbejdet og udgivet i en let læselig Form, hvad der i ældre og nyere Dokumenter maatte findes til Oplysning om Byens Historie og Udvikling gennem Tiderne.

Paa Grund af forskellige Forhold, over hvilke jeg ikke har været Herre, kom Arbejdet til min store Beklagelse ikke til at foreligge trykt inden Købmand Wulffs Død. Han var saa levende interesseret i sin By og dens Skæbne og har selv – som den gode Borger og danske Mand han var – bidraget saa meget til dens Udvikling og Fremgang, at denne Bog nu efter hans Død med Rette kommer til at staa som et Minde om hans Kærlighed til hans By og hans Land.

Bering Liisberg.

STUBBEKJÖBING

- 1 Kirken
- 2 Raadhuset
- 3 Posthus og Telegrafstat.
- 4 Præstegaard
- 5 Toldbod
- 6 Apothek
- 7 Kommuneskole
- 8 Teknisk Skole
- 9 Gasværk
- 10 Haandværker-Fribolig
- 11 Sygehus
- 12 Isolationsloke
- 13 Börneasyl
- 14 Stiftelsen "Elversminde"
- 15 Sparekassen for Stubbekjøbing og Omegn
- 16 Fattiggården

R.H.A. Christensen

100M 50 0 100 200 300Meters

I.

Grønsund. - Den Falsterske Havn. - Stubbekøbings Navn og Beliggenhed. - Kirken. - Byens Segl.

Ved „Grønsund“ forstaar man i daglig Tale kun det smalle Sund, der skiller Falster fra Møen, — det Vand, der svarer til vore Dages Opfattelse af et Sund. Stedkendte Folk og „Danske Lods“, der beskriver vore Farvande, kalder imidlertid stadig Farvandet mellem Falster, Møen og Bogø lige til Sodse Gab eller rettere Sortsø Gab, Vest for Stubbekøbing, for Grønsund.

I Middelalderen benyttedes denne Betegnelse for hele den Havarm, der Syd fra, fra Østersøen, skærer ind mellem Møen, Falster og Sjælland og deler sig i en Mængde Forgreninger mellem Øer og Lande, afsættende utallige Bugter, Vige og Nor paa de Kyster, den beskyller. Grønsund siges udtrykkelig at skille Sjælland fra de sydlige Øer. Den Aa, ved hvilken Næstved ligger, hedder det et Sted, falder ud i Grønsund.

Navnet Grønsund skrives i Sagaerne snart Grønæsund, snart Grønesund og Grænesund. Af den sidste Form, der forekommer i Knytlinge-Saga, har Svenskeren *Nordin* uddraget den Slutning, at den — efter hans Opfattelse — „formentlige“ Sakse ikke mestrede Latinen, idet Sakse oversætter Grænesund ved *Sinus viridis*, det grønne Sund, medens *Nordin* mener, at det hedder Grænesund, fordi det forgrener sig, altsaa Grenesundet. Hvor fristende det end kunde være at betragte Grenesund som det rigtige, geografisk-beskrivende Navn paa den stærkt forgrenede Havarm, er dog Forskellen paa de to Tvetyde *oe* og *ae* for ringe til, at der kan bygges noget derpaa, og den hele Hypotese opløser sig og bliver til intet, naar man ser Grønland i samme Saga stadig blive stavet

med *æ* i Stedet for med *œ*. Og Formen Grønsund er i Virkeligheden lige saa geografisk beskrivende som Grenesund. Det er Sundet mellem de grønne, frugtbare Øer, Sundet ved „Grønningerne“, som et lignende Navn forklares i Fornmannasøgurs Register.

Grønsund nævnes første Gang i de gamle Sagaer, da Regner Lodbrog med sine Skibe, ved Hjemkomsten fra Kampen mod Finnernes Konge, i dette Farvand mødte sin oprørske Svigerfader, Esbern. Denne havde forledet hans Søn, Ubbe, til at stræbe efter Kronen, medens Kongen var paa Togt. Det kom til et Slag i Grønsund; Esbern blev fældet, og Regner Lodbrog lod hans Hoved hugge af og sætte op paa sin høje Skibsstævn til Skræk og Advarsel.

Senere finder vi Svend Tveskæg i Grønsund, hvad enten det nu var for at pleje Forhandlinger med sin Fader, eller det var for at gaa imod Julin. Men Jomsvikingerne kom ham i Forkøbet, fortæller Sakse, og tog ham ved List til Fange. De havde lagt Mærke til, at de Danske for Sikkerheds Skyld lod smaa Vagtbaade ro rundt om Flaaden om Natten og byggede derpaa deres Plan. Da disse Baade en Morgenstund, før det endnu var blevet lyst, efter endt Vagttjeneste roede ind i Havnen, sluttede nogle Søfolk, der var underkøbt af Jomsvikingerne, sig ubemærket til dem og fulgte med ind i Havnen, der laa fuld af Skibe. Her lod Styrmanden Baaden ro hen paa Siden af Kongeskibet og tilkendegav, at han havde en vigtig Meddelelse at gøre Kongen. Men da denne stak Hovedet frem af Aabningen paa Teltet og bøjede sig frem over Rælingen for at høre, hvad Manden i Baaden havde at sige, greb han ham med et pludseligt Tag om Nakken med begge Hænder, trak ham i en Haandevending ned i Baaden og lod sine Folk hale paa Aarerne af alle Kræfter.

Det er som Samlingsplads for de Danskes Krigsskibe, at Grønsund har faaet Betydning i vort Lands Historie. Saa længe vore Konger havde Fejdebud til Folkene paa Østersøens sydlige og østlige Kyster, kunde der ikke tænkes noget bedre Samlingssted for Datidens Fartøjer, der omtrent alle Vegne fra i Riget kunde komme hertil i Læ af Land. Og de mangfoldige Vige og Nor, som Grønsund afsatte paa alle de Kyster, det beskyllede, har dannet lige saa mange naturlige Havne for den Tids Rofartøjer, for hvilke der snart, selv i den gode Aarstid, kunde blive baade for megen Kuling og for megen Sø. De Ledingsfartøjer, som Kystbefolkningen stillede, i alt Fald til de tidligste af Valdemar den Stores Vendertog, har næppe været meget større end Nutidens Fiskerbaade og har sikkert ikke ligget længere ude, end

nødvendigt, selv paa en saa lukket Red som Farvandet mellem Bogø og Falster.

For saa vidt man tør lægge nogen Vægt paa den Mod-sætning, der er i Sagaens Beretning mellem Havnen, i hvilken Svend Tveskægs Skib laa, og Sundet, hvor selve Flaaden eller en Del af Flaaden laa, kunde det ligge nær ved denne Havn at tænke paa den Vig eller naturlige Havn, ved hvilken Stubbekøbing senere blev bygget. Og endnu mere naturligt bliver det at hen-føre Betegnelsen: den Falsterske Havn til denne Vig. Den fore-kommer i Peder Olufsens Krønike, der vel i Hovedsagen er Ud-drag af Sakse, men hvor der dog ogsaa, som netop her, anvendes Udtryk og Betegnelser, som Sakse ikke bruger. Og her fortælles da, hvorledes Absalon — efter at have tugtet nogle vendiske Sø-røvere, der havde overfaldet danske Skibe ved Fynske Kyst — under et paakommende Uvejr søgte ind til „den Falsterske Havn“.

I Fejdetider, hvor Grønsund var den danske Sømagts Ud-faldsport mod Fjenderne hinsides Havet, mod Syd, maatte den rummelige Vig bag de to Halvøer: Stubben mod Vest og Kon-gens Næs mod Øst blive af største Betydning. Vandet er i Old-tiden gaaet ind, ikke blot Sønden om Stubben og har overskyttet Vængerne, saa Tyrholmen har ligget som en Holm i Vigen, der dannede en fortræffelig Havn med Læ for alle Vinde og med et smalt Indløb, der let lod sig forsvare. Men det har tilmed staaet højt op i Fribrødreaaens Leje, saa denne Aa, der bragte rigeligt og stadigt Tilløb af fersk Vand, har dannet et bredt Vandløb, der var sejlbart langt ind i Landet. Ikke blot Jordbundsforholdene, men ogsaa Navne som Skipper- eller Skipenholmen og Søskifterne ved denne Aas' indre Løb vidner herom. Ogsaa Navnet Borgevold, Betegnelsen for en Jordknold, et gammelt Voldsted paa Skipen-holmmarken, turde have nogen Betydning i denne Sammenhæng.

I Valdemarernes Tid, da Grønsund var det stadige Samlings-sted for Flaaden, maatte denne gode Havn saa nær ved Udfalds-porten naturlig blive Hovedkvarteret, — det var i Virkeligheden det eneste Sted paa Falsters Nordkyst, hvor alle Betingelser for en Havn var til Stede — og for yderligere at styrke dette vigtige Sted, opførte Kong Valdemar paa det Næs, der beherskede Ind-løbet til Havnen, og som endnu bærer Navnet Kongens Næs, en Borg, et Led i Rækken af de Kystborge, han opførte til Værn mod de vendiske Sø-røvere.

Vi har ingen Efterretning om, at Borgen paa Kongsnæs skyldes Valdemar I., men der kan næppe være Tvivl om, at den er opført af ham, der havde mere Grund end nogen anden af

vore Konger til at lægge den netop paa dette Sted. Aaret efter hans Tronbestigelse og efter hans første Flaadesamling ved Masnedø, havde Venderne vist et saadant Overmod, at de med en stor Samling Skibe, „en umaadelig stor Flaade“, som Sakse siger, havde lagt sig ind i Vandet mellem Sjælland og Falster, hvor alle maatte gribe til Vaaben for at værges sig, som de kunde. Ti Falstringerne slog dog endnu fra sig, naar de fik Besøg af de uvelkomne Gæster. Lollikerne havde alt begyndt paa at købe dem bort for en samlet Sum, og Falstringerne selv maatte ogsaa undertiden gøre gode Miner til slet Spil og gaa Venderne til Haande, holde deres Fanger i Forvaring for dem og sige dem til i Tide, naar Kongen vilde fejde paa dem. Dog skete dette, for at bruge Sakses velvalgte Ord, ikke af Troløshed, men snarere af Frygt end af Velvillie og for ved Tjenstagtighed at skaffe sig den Fred, de ikke var stærke nok til at værges med Magt.

Borgen paa Kongsnæs blev altsaa bygget som Værn mod Venderne, — sandsynligvis som en Afløsning af et ældre Værn, nemlig det, der af Saxo kaldes „publica munitio“, det almindelige Værn, hvortil Falstringerne søgte hen, naar Venderne overfaldt dem med deres store Flaader, og som af *Jørgen Olrik* henlægges til *Virket By* midt i Falster.

Af deres Landsmænd, særlig af Sjællænderne, ansaas Falstringerne for at være Vendernes haandgangne Mænd og regnedes af dem for de argeste Fjender. Og mulig staar Anlægget af den Borg, af hvis Voldsted der endnu findes svage Spor paa Skipenholmmarken tillige med Navnet Borreknold i Forbindelse med denne hadefulde Stemning mod Falstringerne, der til sidst gjorde sig gældende hos Kongen selv og derved, som vi snart vil faa at se, fik sin store Betydning for Stubbekøbing's Historie. Borgene ved Stubbekøbing blev saaledes ikke alene bygget som et Værn mod Venderne, men tillige for at øve en Virkning paa den danske Befolkning paa Øen.

„Stubben“ er et Navn, der forekommer forskellige Steder i vort Fædreland som Betegnelse for en fremskydende, afrundet eller afstumpet — „afstubbet“ — Halvø eller Landryg, som Grunden Stubben ved Indsejlingen til København og Stubbehage paa Falsters Østkyst. Sandsynligvis har der paa Stubben fra ældgammel Tid ligget et Fiskerleje, og under Flaadesamlingerne er der strømmet en Del Mennesker til. Handlende og Haandværkere har tidligt nedsat sig paa Stedet, de gode Havne- og Besejlingsforhold har snart gjort sig gældende, og lidt efter lidt er den lille Købing paa Stubben vokset op i Lighed med saa mange andre Strandkøbinge eller Havnebyer i Valdemarstiden. Særlig Lighed frem-

byder Stubbekøbing dog med Købmannehavn i sin første Udviklingsperiode. Ti ligesom denne By voksede frem i Læ af Absalons frygtede Navn og i Ly af den af ham opførte Borg paa den lille Holm uden for dens Havn, voksede Stubbekøbing samtidig frem i Læ af Kongens Myndighed og i Ly af den Borg, han havde bygget paa Kongsnæs, paa den anden Side Indløbet til Byens Havn.

Ligheden mellem vort Bynavn og det bekendte Stubbenkammer paa Rygen har undertiden bragt Folk til at tro, at der maatte være en Forbindelse mellem disse to Navne. Denne Navnelighed er imidlertid tilfældig, og Sprogforskerne udtaler sig bestemt imod en saadan Forbindelse. Medens det danske Bynavn rettelig bør fortolkes som Købingen paa Stubben, afledes Stubbenkammer af de slaviske Ord *stopién kamién*, der betyder Sten-trappen og betegner den alt i Oldtiden eksisterende Klippetrappe, der fører fra Stranden op til Klintens Top.

Naar er Stubbekøbing anlagt? I Supplementbindet til Pontoppidans Danske Atlas hedder det, at „det er den aller ældste By i Landet“. Paa den anden Side er der den Mærkelighed, at den ikke nævnes i Valdemars Jordebog, hvilket har givet en af dette omstridte Skriffs lærde Fortolkere, Professor Joh. Stenstrup, Anledning til at bestemme Begyndelsen af Erik Glippings Regering som Tiden for dens Anlæg, altsaa omtrent 1265. Det, at Byen ikke forekommer i Jordebogen, saaledes som denne foreligger for os, kan imidlertid, som af andre Lærde bemærket, ikke bevise, at den den Gang ikke har været til, og der er mere end overvejende Sandsynlighed for, at den har eksisteret længe før dette Tidspunkt. Navne er dannede efter det praktiske Behov, og naar der paa Falsters Land allerede 1253 findes en By med Navnet Nykøbing, er dette nok til, at man med Sikkerhed kan forudsætte Tilstedeværelsen af en ældre Købing inden for det samme Land-omraade eller den samme Ø. Men i Kirken, Falsters anseligste Kirkebygning, har vi endnu et afgørende Bevis for, at der alt kort efter Midten af det XII. Aarhundrede har været en betydelig Bebyggelse paa Halvøen Stubben.

Stubbekøbing Kirke er opført i Rundbuestil og danner en treskibet Basilika med oprindelig afrundet Korafslutning. Sandsynligvis falder Opførelsestiden omkring Midten af det XII. Aarhundrede, hedder det i „Tegninger af ældre nordisk Arkitektur“ II. Saml. I. Række, og der fortsættes: „Arkitekturen minder nærmest om St. Bendts Kirke i Ringsted“. Det skal her tilføjes, at disse Udtalelser hidrører fra de Mænd, der fremfor alle kan udtale sig

med Sagkundskab, nemlig Professor Storck og Arkitekt Ahlmann, af hvilke den første i 1882 forestod Kirkens Restauration med sidstnævnte som Konduktør.

Det var sandsynligvis Ønsket om at bevare Falster for Riget under Vendernes Anfald, der havde bevæget Kong Niels i sin Tid til at give Øen en egen Høvding, nemlig den gotiske Erik Jarl, gift med Knud den Helliges Datter Cæcilie, der blev sat til Jarl over Falster. Det har mulig været hans Fortjeneste, at et Parti blandt Falstringerne, — i Modsætning til Lollikerne og mange andre — dog gjorde Forsøg paa at værges sig mod Søroverne, om end de ikke altid magtede det. Erik Jarl maa vel have haft sit Jarlesæde paa Øen, men omtales dog ogsaa som boende paa Gaarden Haraldsted ved Ringsted, og her fik han Besøg en af de sidste Dage i Julen 1130 af sin Hustrus Søskenbarn, Knud Lavard, der herfra, trods Fru Cæcilies Advarsler, red Hertug Magnus i Møde og blev dræbt 7. Januar 1131. Der var saaledes en Forbindelse mellem Kongeslægten og Falstringerne, da Valdemar den Store besteg Tronen; og med det Maal, som han straks havde sat sig, Vendernes Undertvingelse, maatte det være af den yderste Vigtighed for ham at vinde netop denne Øs Befolkning, der endnu ikke var helt underkuet, men som paa den anden Side „mere af Frygt end af god Villie“ havde begyndt at vise Venderne forskellige Tjenester. Ti kunde han ikke stole paa Falstringernes Støtte og Hjælp, — fremfor alt paa deres Tavshed med Hensyn til hans Planer, vilde enhver Flaadesamling, han foretog i Farvandet mellem Sjælland og Falster, øjeblikkeligt med ridende eller løbende Bud kunne meldes til Gedser og derfra med Baad komme til Vendernes Kundskab, maaske allerede inden hans Flaade var kommet Grønsund ud. At det snart lykkedes Kong Valdemar at vinde Falstringerne for sig, synes at fremgaa af den Omstændighed, at han kun i Begyndelsen af sin Regering lod Skibene til Vendertogene samle sig i Masnedsund, men senere, da han vidste, at han kunde stole paa Falstringerne, stævnedes dem til Møde i Grønsund.

Der skulde dog en haard Prøvelse til, inden det kom saa vidt. I 1158, under den store vendiske Flaades Angreb paa Falster, havde Kongens Mundskænk i et eller andet Ærinde, — desværre faar vi ikke at vide hvilket Ærinde — været paa Falster og maatte finde sig i at blive der, da han ikke kunde slippe over til Sjælland paa Grund af Vendernes Afspærring, — deraf faar vi at vide, at Fjenderne er kommet til Nordkysten, ind i Vandet mellem Sjælland og Falster. — Falstringerne, som naturligvis med særlig

Interesse har fulgt den unge Konges første uheldige Togt mod deres fælles Fjender for som forsigtige Folk at drage Varsler deraf for Fremtiden og i Tide overveje til hvilken Side, de skulde hælde, tog nu Anledning af det fornyede Angreb af Venderne til at haane Kongen, der af uforstandige Raadgivere havde ladet sig forlede til at opgive sit første Togt over Havet paa Halvvejen, og som nu maatte finde sig i at blive hjemsogt af Venderne i sit eget Rige. Kongens Mundskænk glemte ikke et Ord af, hvad han havde hørt af Haan og Spot, og gav sig straks til, da han kom over til Sjælland igen, at tude Kongen Ørene fulde om Falstringernes Troløshed og Forræderi og deres Mangel paa Ærbødighed over for hans kongelige Magt. „Daaret af denne Mands giftige Tale besluttede Kongen med Vaabenmagt fuldstændig at ødelægge, hvad der var tilbage af Falster, og til at iværksætte dette mente han, at Sjællændernes Hjælp var tilstrækkelig. Han befalede da Absalon at stille sig i Spidsen for Folkene for den vestlige Del af Øen, medens han selv vilde anføre dem fra den østlige Del, og det var hans Agt at lade Hæren sætte over til Falster, dels paa store Skibe dels paa Smaaskuder. Sjællandsfarerne, som i lange Tider havde levet i stærkt Uvenskab med Falstringerne og var opsatte paa med forenede Kræfter at hævne, hvad Fortræd de havde gjort dem, var overmaade villige til at gøre, som Kongen bød, og glade over, at han vilde paaføre deres Fjender Krig og selv føre an. Dette usalige Forehavende, hvortil ond-sindede Forestillinger havde ægget Kongen, blev til alt Held forebygget af Tilfældet ved en uovervindelig Hindring. Da Kongen nemlig vilde begive sig paa Vej med en stor Stridsmagt, fik han pludselig Feber i Ringsted og sendte Bud til Absalon, at han skulde give Folkene Hjemlov og skynde sig til ham. Saaledes blev denne belejlige Sygdom et Middel imod Kongens ulyksalige Forehavende, og denne fra Himmelen sendte Sot friede Valdemar fra Synd og et uskyldigt Folk fra Ødelæggelse. I hvilken ikke blot skammelig men ynkværdig Tilstand maa vi ikke sige, at Danmark var kommet, naar det var blevet angrebet af Fjender ude fra og inde fra af selve Landets Konge! Hvem kan tvivle om, at det skyldtes det guddommelige Forsyn, at han, som skulde befri Landet for Sørøverne, ikke straks i Begyndelsen af sin Magt og Herlighed kom til at ødelægge det Rige, som netop han skulde udrydde af Fjendevold! Ti det var jo dog bedre, at han, som stod for Styret, faldt i den haardeste Sygdom, end at han blev skyldig i den værste Synd. Da Sygdommen tog til i Styrke for hver Dag, der gik, vedblev Absalon utrættelig at vaage og

bede for hans Liv, og til sidst, da han mistvivlede om, at der gaves noget Middel, der kunde hjælpe, og skønnede, at det eneste, der var at haabe paa, var Guds Magt, iførte han sig sit Bispeskud, holdt Gudstjeneste, og søgte i den største Sjøleangst at forsone Gud og bad, at han vilde hjælpe den Syge. Derpaa forvaltede han rettelig Sakramentet og gav den næsten døende Konge det. Styrket heraf faldt han straks i Sved og kom igen til sin Helsen. Men Bispen, som endnu ikke var sikker paa, at Kongen vilde komme sig, og som længe havde gaaet i stor Bekymring og Ængstelse, begyndte nu selv at blive syg og afmægtig, og havde ikke Himmelen ladet sin Naade lyse over ham, vilde det store Haab, han allerede havde vakt, være bleven kvalt i Fødslen. Men trods sin Sygdom vedblev han dog at yde Kongen den samme Pleje, som han havde ydet ham, medens han var karsk. Ti han frygtede for, at et bedrøveligt Budskab kunde bevirke et Tilbagefald hos Kongen, og sørgede derfor at skjule sin egen Sygdom for ham. Da ogsaa han var blevet rask, takkede de begge Gud, fordi han ved denne gavnlige Paamindelse havde hindret dem i at udføre deres fordærvelige Forehavende, angrede og bluedes over den Vildfarelse, de havde været i, og glædede sig over, at Guds naadige Tugtelse havde gjort deres ugudelige Forsæt til intet.“

Vi har anført Saksens Beretning om Kongens og Absalons Sygdom i 1158 og deres Sindsstemning efter denne saa udførligt, for at gøre det forstaaeligt, hvor nær det ligger at drage følgende Slutning. For Middelalderens dybe Gemyt fremstillede Trangen til at sone, hvor man havde handlet ilde, sig øjeblikkeligt, naar Angren og Skyldfølelsen var bleven levende. Og da Kong Valdemar tilmed fik at vide, at den hele Plan om Toget mod Falstringerne skyldtes usande Forebringender og hans egen Ophidselse derover, har han maattet føle sig end mere tilskyndet til at gøre en Gerning, som paa en Gang vilde være et Udtryk for hans Tak til Gud, der havde standset hans Haand fra en fordærvelig og syndig Handling, og for hans gode Sindelag mod den Befolkning, der saa nær havde faaet hans Harme at føle. Med andre Ord, vi opstiller den Formodning, at Valdemar den Store som Sone for sit ugudelige Forsæt, for at vise Falstringerne sin gode Villie og for yderligere at vinde dem for sig og til enhver Tid sikre sig Brugen af Havnen ved Stubben, der paa Grund af sin Beliggenhed umiddelbart ved Grønsund, „Udfaldsporten“ for hans Flaade, havde særlig Værdi for ham, — men kun under Forudsætning af Befolkningens Troskab og Hjælpsomhed, — har opført

Det gamle Bysegl

St. Gertruds Gildesegl

eller bidraget til at opføre Stubbekøbing Kirke, der er bygget af Kridtsten fra Stevns, i Rundbuestil og omtrent samtidig med den af den samme Konge opførte Kirke i Ringsted, med hvilken den har mange Lighedspunkter.

Men, vil man maaske spørge, hvorfor fortæller Sakse intet om dette? Dertil er at sige, at der er saa meget, som vi nu kunde ønske at vide Besked om, som har ligget ganske uden for Saksens Plan eller Maal. Og endelig er det jo muligt, at Sakse har omtalt det, men at netop denne og maaske mange andre Underretninger er gaaet tabt. Havde Sakse omtalt det, vilde Kirkens Bygning ved Valdemar den Store staa som en Kendsgerning. Nu er det kun en Formodning. Hvad der derimod er en lige saa sikker Kendsgerning, som om det havde staaet hos Sakse, det er, at Stubbekøbing Kirke er bygget omtrent samtidig med Ringsted Kirke eller i Tiden 1160—1180, og at den, hvis den er opført af Stubbekøbing Borgere — og ikke af en udenfor staaende Stormand som Kong Valdemar, — forudsætter en By af en Størrelse og Velstand, som langt vilde overgaa vore Forestillinger om Stubbekøbing.

Kirken er Stubbekøbings ældste og vigtigste historiske Dokument. Ved Siden af den og i mere beskeden Maalestok har vi Byens Segl. Det endnu bevarede Sølv-Bysignet, af hvilket vistnok det ældste Aftryk findes under Hyldingsfuldmagten af 1584, er næppe selv ældre end det XVI. Aarhundrede, men er sikkert, hvad Mærket angaar, stukket efter et tidligere. Det viser over Bølger et enmastet Skib med opvunden Raa og underslaaet Sejl uden Antydning af Rigning. Forskibet (til venstre) er dækket af en Bak, Agterskibet er kendelig paa en svag antydet Gilling. Det er en overordentlig primitiv Skibstype, der er anvendt for at betegne Stubbekøbing som en søfarende By, nærmest i Lighed med Skibet i Lybeks dog mere statelige Bysegel fra det XIII. Aarhundrede og sikkert ogsaa ældre, maaske fra Begyndelsen af Aarhundredet. Paa hver Side af Masten staaer noget, der ved en flygtig Betragtning kunde tage sig ud som to Kors, — og som ogsaa er blevet taget for to Kors, — men ved nærmere Eftersyn vil man dog overbevise sig om, at det ene af Korsene paa hver Side af Masten mangler den ene Arm, nemlig den, der vender eller rettere skulde vende mod Nabokorset. En anden Forklaring gaar ud paa, at disse Figurer skulde være de noget medtagne Rester af menneskelige Skikkelser, der mulig havde været tydelige og let kendelige som saadanne paa det originale Signet, men er blevet misforstaaet og omdannet til de korslignende Figurer, vi ser nu.

Der er hertil at bemærke, at Besætning, naar den vises om Bord i Skibene paa Datidens Signeter, gerne, — som naturligt er, — anbringes i Stavnen eller Stavnene. Om et Bolværk, som man ogsaa har villet forklare dem ved, kan der sikkert ikke være Tale, det vilde i alt Fald ved Siden af at være et saare mærkeligt Bolværk at se paa være et ganske umuligt Bolværk at losse ved. Den naturligste Forklaring turde være den, at det er to „Galger“, — man kunde ogsaa kalde dem to „Bukke“, i Lighed med Savbukke, men noget større, — i hvilke Skibsræen blev lagt, naar den var firet ned. Dette fandt især Sted, naar Skibet skulde tjeldes, det vil sige, dækkes med Sejlet, saa dette dannede et Telt over den agterste Del af Skibet, idet det blev trukket over Ræen, der dannede den bærende Ryg i Midten, og spændt ud til Rælingen paa begge Sider.

Ved en Sammenligning med Nykøbing Bysegel vil Stubbe-købings vise sig som afgjort det ældste.

II.

**Stedlig Tradition. - Kongens Næs og Peregaard, Kongens
Foged, Kongens Jorder og Vandmøllen. - Byens Udstrækning
efter Privilegierne. - Havnen. - Handel og Fiskeri.
Munkholm. - Kong Olufs Brev.**

Den foran fremsatte Opfattelse af Stubbekøbings ældste Forhold vil ses at stemme godt overens med den stedlige Tradition ved Midten af det XVIII. Aarhundrede, saaledes som den findes udtalt i et Brev fra Byfogeden C. N. Benzon til Stiftamtmanden over Lolland-Falster, Geheimeraad Fr. v. Raben, og som først er fremdraget efter at foranstaaende var ført i Pennen.:

„Deres Excellence

Høj- og Velbaarne Herre Geheimeraad
og Stiftsbefalingsmand.

Højbydende naadige Herre!

Hvad jeg allerunderdanigst efter deres Excellences mig naadigste tillagte Ordre af 13. Maj a. c. om de hosføjede Punkter og Poster efter dette Steds ringe Omstændigheder kan vide at relatere, bestaar som følger.

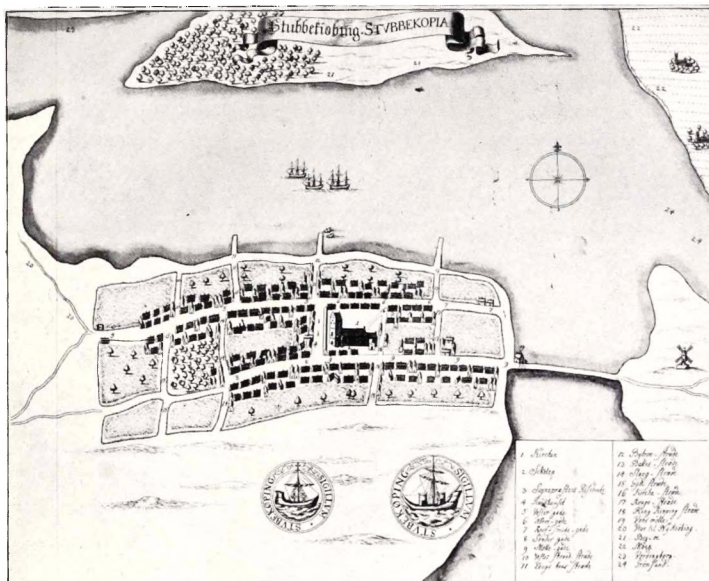
Stubbekøbing By skal have sin Oprindelse og bekommet sine Privilegier udi Kong Valdemar Is Tid, da Indvaernerne der skal have bestaaet af et større Antal Fiskere, som udi Østersøen har faret og næret sig af Fiskeri og da de, — efter de Gamles Beretning — formedelst lykkelig Afbræk, de har tilføjet den vendiske Flaade, som skal være indløben udi Grønsund, ved deres Fiskeskuders Hjælp, overfaldt udi den vendiske Flaades Retirade nogle af Skibene, hvor af Folkene var udi Land, kappede deres Ankertov, saa de skal være dreven til Søs og med flere paa den Tid formedelst Storm og Uvejr forgaaet. For saadan deres Troskab, de mere skal have vist end andre Falstringer, benaadede

Kongen dennem med Købsteds Frihed (Byen) har ingen tryg Søhavn, men Fartøjerne ligger til Dels for Anker paa en Grund Sønden (skal være Norden) for Byen, „Føstet“ kaldet, saavel (som) bedre i Øster, hvor nogle Pæle er nedbukket, som Skibene om Vinteren bindes ved, og undertiden, naar Storm og Isgang paakommer, med Nordvest mest skadelig, ikke ligger tryg. Bedre Østen for Byen indløber en Vig, kaldes Kongens Næs (!), hvor imellem Landet og denne Huk løber en Aa, en halv Fjerdingvej op i Øster, som med Mudder og Morads er begravet, hvor ikkun Baade kan indflyde. Var vel bekostelig en tryg Vinterhavn for Fartøjer at optiure (!). Lige over for samme Havn i Sønden ligger en gammel Grundvold, Slottet, hvis Rudera endnu ses; den haver en Sø for sig, Mølløsøen kaldet, som og en Vandmølle omdriver. Skibbro er ingen bekvem til Byen; udi Stranden befindes 5 gamle Steder, som endnu have sine Kampestene, hvorpaa Folkene neppe kan gaa til deres Baade, mindre age eller skibe noget ud derpaa, men hvis (hvad) ind- og udføres køres i Stranden til Pramme, som samme fører til og fra Skibene, hvilket er beklageligt, at disse Broer formedelst Forsømmelighed saaledes af gammel Tid er forfalden og ej endnu kan i Stand komme uden Kgl. Majestæt allernaadigste Hjælp, da Hs. Majestæt lader oppebære Accisen, og intet til Reparationer deraf er blevet anvendt.

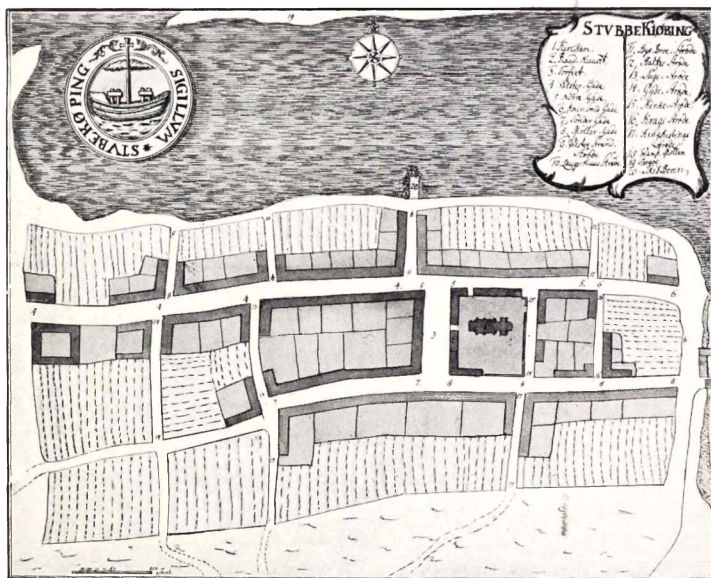
Byen ligger navigabel for Øster- og Vester-, Sønden og Nordsøen. Er at undre, at den ikke bedre ved en florende (!) Negotie var opkommen, der til Dels, næst Guds Forsyn, kan vel tilskrives Indvaanernes Forsømmelse og Uenighed.

Til Byen er trende Indkørsler, fra Sønden, Øster og Vester; haver tvende reale Gader, Sønder- og Nørregade, som haver et Torv midt udi, fire smaa Stræder imellem Gaderne og fire Strandstræder, tvende dito Sønder ud af Byen. En stor Del af Byens sønder Del ligger øde, saa vel som mange andre øde Byggesteder, som af de Gamle siges af Fjenderne og i Krigens Tid at være ødelagt.“

Det Billede, man faar af Stubbekøbing By gennem dette Brev, som er dateret 30. August 1743, stemmer i alt væsentligt, hvad de topografiske Forhold angaar, med Byens Ydre i langt senere Tider. De tvende „reale Gader“, der i Brevet kaldes Nørregade og Søndergade, er nu stykket ud i Vestergade og Grønnegade;

Resens Kort over Byen 1675

Kort over Byen 1754

hos Resen (omtr. 1675) ligesom paa Kortet i Frederik V.s Atlas af 1754 hedder de Vestergade indtil Torvet, herfra og til Farverstræde Nørregade og videre mod Øst Knivsmedgade. Naar vi paa samme Maade ser, at den anden „reale“ Gade de to anførte Steder kaldes Søndergade og Møllergade, kan man ikke undgaa at faa det Indtryk, at de to *reale Gadenavne* ikke har været benyttet af andre, end af Byfogden og skyldes en Kontormands doktrinaire Ønske om Simplificering af Gadenavnene. Søndergades Fortsættelse mod Vest, der nu kaldes Asylgade, hed ved Midten af forrige Aarhundrede Barakken.

Endnu som for mere end to Hundrede Aar siden forbindes de to Hovedgadestrækninger ved fire Stræder. Længst mod Vest Gydestræde, der omkring 1850 kaldtes Barakken, nu Elversvej. Dernæst (hos Resen) Stangstræde, der 1754 hedder Pugestræde og i vore Dage Bagerstræde. Strædet Øst for Kirken, der nu kaldes Klokkerpladsen, hed i det XVII. og XVIII. Aarhundrede Kirkestræde, medens nuværende Farverstræde samtidig hed Kragstræde. Ud mod Stranden førte Vesterstrand, nu Apothekerstræde, det forsvundne Lavshusstræde, nu en Kloak, lige over for Bagerstræde; Nutidens Havnegade hed Bybrostræde baade 1675 og 1754. Endelig finder vi helt mod Øst Battesstræde, der havde Navn efter en Borger i Byen. Nuværende Vesterstræde og Møllestræde var dengang ikke til. Nuværende Ringgaardsstræde kaldes paa de anførte ældre Kort Ringkøbingsstræde.

Midt imellem de to reale Gader laa og ligger endnu Torvet. Medens Raadhuset hos Resen vises her paa det sydvestre Hjørne, mod Søndergade, angives det mærkeligt nok paa Kortet fra 1754 som liggende paa Torvets Østside langs Kirkegaarden og lige foran Kirken. Dette maa dog vist betragtes som en Fejltagelse, der er begaaet ved Rentegningen af Kortet.

I Søndergade, langs Kirkegaardens Sydside, laa paa Resens Tid Skolen, der endnu dengang var en Latinskole. Det er mulig paa Grund af dens Degradation til Dansk Skole 1740, at den ikke findes værdig til Omtale paa Kortet af 1754.

Endelig skal nævnes, at Præstegaarden hos Resen vises paa det østlige Hjørne af Nørregade og Kirkestræde.

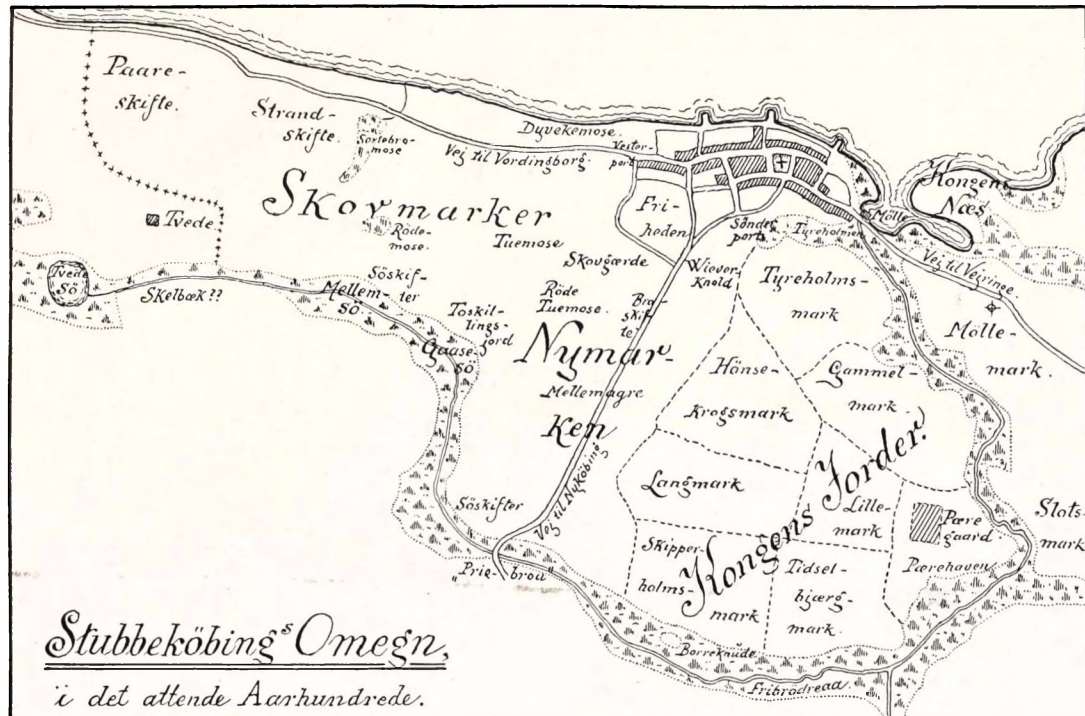
Det er uden Tvivl af den i Brevet omtalte Tradition, at Pontoppidan har øst, naar han i sit „Danske Atlas“ kalder Stubbe-købing for en af de ældste Byer i Landet, eller naar han i Supplementbindet, Side 530, udtaler, at Valdemar den Store var den, som først gav Byen Privilegier. Men Valdemar Atterdag, der vitterlig gav Byprivilegierne i 1354, er før bleven forvekslet med

Valdemar den Store, og det er ikke paa Traditionen, men paa Kirken, paa Kirkebygningen, at vi grunder vor sikre Formodning om Stubbekøbings Tilværelse allerede paa Valdemar den Stores Tid.

En væsentlig Støtte for denne Formodning finder vi i de oprindelige Ejendomsforhold til Jorderne omkring Byen. Af Valdemars Jordebog ser vi, at Kongen alt i den tidlige Middelalder ejede Jordegods i de til Stubbekøbing grænsende Landsbyer, Aastrup, Raaed, Vejringe, Maglebrende og Lillebrende samt Barup. Det ligger nær at antage, at en Del af dette Gods er de samme Jorder, der — oprindeligt hørende til Borgen paa Næsset, siden til „Peregaard“ eller Slottet og senere endnu til Nykøbing Slot, hvorfra de som „Kongens Jorder“ blev lejet ud til Borgerne i Stubbekøbing — i 1766 blev solgt og af Prins Carl af Hessen lagt ind under Hovedgaarden „Carlsfeldt“. Disse „Kongens Jorder“, af hvilke en bærer det betegnende Navn „Skipperholmsmarken“, ligger paa begge Sider af den lange Vig eller Fjord, der i Oldtiden har skaaret ind mellem Kongens Næs og Stubben og strakt sig langt op i Landet.

Kong Valdemar har saaledes været Herre over dette for hans Flaadesamlinger saa vigtige Indvand. Og det maatte faa særlig Betydning i Tilfælde af, at Falstringerne i den sydlige Del af Landet ikke vilde følge hans Banner, men foretrak at slutte sig til Venderne, hvad de til Tider synes at have gjort. Ti dette lange, smalle Indvand, der nu kun mindes ved Fribrødreaa, var oprindeligt en Fjord, i hvilken Skibe kunde gaa op saa langt som til Tvede Sø. I dette Indvand har han ikke blot kunnet lægge sine Skibe, men i Læ bag det, altsaa paa den lange, smalle „Stub“, paa hvis yderste Spids Stubbekøbing ligger, kunde han samle og holde sine Folk. Og han har ikke ladet det bero ved det naturlige Værn, som Fjorden eller Vigen dannede, men anlagde til yderligere Forsvar for sin Orlogshavn en Borg i det skarpe Hjørne, hvor Fjorden, — nu Fribrødreaaen — forandrer sit østlige Løb og drejer i Nord, og en anden længere inde mod Vest, paa det Sted, som meget betegnende kaldtes Skipperholmen, og hvor vi, som sagt, endnu mindes om Tilværelsen af en Borg ved Navnet „Borreknold“. Ligesom Indløbet til Fjorden forsvaredes af Borgen paa Kongens Næs, dannede Borgen i det skarpe Hjørne, som senere kaldtes „Slottet“ eller „Peregaard“, og Borgen paa Knolden, dens Forsvar længere ind i Land.

Disse to sidste Borge, der altsaa efter deres Beliggenhed paa Fjordens Nordside har været et Led i Kong Valdemars Foranstaltninger mod Angreb Syd fra, over Land, — og saadan

C. Strandgaard

Angreb maatte han regne med i Begyndelsen af sin Regering, da Venderne havde sat sig fast og maaske fandt Hjælperne hos Befolkningen paa Syd-Falster, har udspillet deres Rolle under Kampene senere hen i hans Regering. Da var der ingen Grund til at holde dem vedlige. Mod Fjender, der kom fra Søsiden ydede de intet Værn. For saadanne var Stubbekøbing en aaben By, der straks blev overfløjet. Om Borgen paa Kongens Næs har været i Forsvarsstand, da de Fredløse og Nordmændene i Slutningen af det XIII. Aarhundrede hærgede paa Kysterne og brændte og ødelagde Stubbekøbing i Bund og Grund, som det hedder, eller om dens Besætning har været for lille og ubetydelig til at yde Byen nogen virkelig Beskyttelse, vides ikke. Dens Navn nævnes ikke, — lige saa lidt som de to andre Borges, hverken ved denne Lejlighed eller senere i de følgende Aarhundreder, da Lybækkerne fejdede paa Øerne. Ingen af dem har givet Anledning til spændende, dramatiske Kampe med Belejringer, Udholdenhed og Heltemod og alt det, som vækker Krønikeskrivernes Opmærksomhed. I al Korthed faar man at vide, at Stubbekøbing By 1289 er bleven brændt og lagt øde af Landets Fjender.

Peregaard, der endnu mindes i Navnet paa den Mark, hvor den laa, „Pærehaven“, forekommer i et Kongebrev af 1532, 24. Marts. I dette faar Jørgen Guldsmed og hans Hustru Anne Livsbrev paa en Kronens Jord af dette Navn uden for Stubbekøbing. Jørgen Guldsmed var imidlertid ikke blot Guldsmed, men tillige Byfoged i den Stad Stubbekøbing, og vi drister os til at formode, at det var i Egenskab af Byfoged, eller som det rettere hed Kongens Foged i Byen, at han sad paa Peregaard, den gamle kongelige Gaard eller Borg ved Fribrødreaaens skarpe Hjørne. Oprindeligt har vel Borgen paa Kongens Næs været Sædet for den kongelige Ombudsmand, der førte Tilsyn med Byen og paa Kongens Vegne oppebar, hvad der tilkom ham af Afgifter og Bøder, — en Foged, advocatus, nævnes 1282 i Stubbekøbing — og under denne Borg har de kongelige Jorder, som ovenfor er omtalt, ligget. Da Borgen gik til Grunde, blev dens Jorder udlagt til den anden Borg inde ved Fribrødreaaens Hjørne; paa den sidste Borg har Fogden derefter haft sit Sæde, og da ogsaa den ved en eller anden Lejlighed er bleven ødelagt, faar Byfogden vedblivende en Del af dens Jord til Brug mod at yde den sædvanlige Leje og Afgift til Nykøbing Slot. Hvor længe Byfogden i Stubbekøbing har siddet paa Peregaard eller haft Brugsretten af dens Jord kan ikke afgøres; det har vist i alt Fald fundet Sted fra 1517, da Christjærn II. lagde Byen ind under „Fadeburet“

d. v. s. under Hofholdningen. Ti i Fadebursbyerne spillede Fogden en langt større Rolle end i de Byer, der laa under den nærmestboende kongelige Lensmand.

Om den Betydning, det havde for Kongen at være Herre over Vigen eller Fjorden ved Stubbekøbing, har vi et Vidnesbyrd i det ejendommelige Forhold, at den yderste Spids af „Stubben“, — den Halvø, hvorpaa Byen ligger — hørte, ikke til Byen, hvilket havde været det naturligste, men til Borgen ovre paa Kongens Næs. En Vandmølle var i Middelalderen et nødvendigt Tilbehør til en Borg, og det er sandsynligt, at Møllen, der hørte til Borgen her, oprindeligt laa ovre paa den anden Side Vandet, om end ikke saa langt fra den gamle Kystlinie, som den ligger nu, og først er bleven lagt over paa Byens Side, da Mølledammen var groet saa meget til, at der ikke længer var Vand nok til at drive Møllen. Men for at den kunde flyttes derover, maatte Grunden, hvor den blev lagt, nødvendigvis høre Kongen og ikke Byen til.

At Mølledammen var „forgroet til Skade for Vandmøllen“, faar vi at vide af Nykøbings Lensregnskab for 1583. Det er ikke noget nyt, at vore Søer og Vandløb bliver vandfattige i Tidens Løb, men her turde der have været særlige Forhold til Stede, som har fremhjulpet en saadan Tilgroning.

Kaster man et Blik ud over Terrainet Øst for Stubbekøbing, eller bedre: kaster man et Blik paa Generalstabens Maalebordsblad over dette Terrain, vil man ikke kunde undgaa at faa et bestemt Indtryk af, at den lige, faste Kystlinie, som nu betegnes af Landevejen til Grønsund, ikke kan hidrøre fra de oprindelige Naturforhold, men maa være bleven frembragt ved Kunst. Med andre Ord, der er engang i Tidens Løb bleven lagt en Dæmning over den oprindelige Vigs eller Fjords brede Munding mod Søen, efter at man først havde slaaget Bro over Fribrødreaaens Løb.

I forrige Aarhundrede har Aaen faaet et ved Kunst dannet Udløb mod Øst; tidligere havde den sit Udløb mod Vest, ovre under Stubben. Men da hele den Strækning Øst og Syd for Stubbekøbing, som nu er Engbund, var en Indskæring fra Søen med en bred Aabning mellem Stubben og Kongens Næs, har Aaen mundet ud dybt inde i Bunden af Vigen, — det kunde vel være vanskeligt nok at afgøre, hvor Aaen holdt op og Vigen begyndte, og det af Aaen og andre Vandløb tilførte Vand er over den brede Strækning mellem Stubben og den modsatte Kyst gledet ud i Stranden uden nogen særlig stærk og energisk Strøm. Men den Strøm, der har været,

har holdt sig til Vestsiden, hvor Landet faldt mere brat af og Dybden derfor var større end paa Østsiden, der kun i ringe Grad blev berørt af Strømmen. Men herved opstod der det samme Forhold, som man ser over alt, hvor et Vandløb med ringe Strøm munder ud i et sidt Engdrag, at alt, hvad Aaen førte med sig paa sit lange Løb, aflejredes paa de Steder, hvor det stille Vand stod, og bidrog til at fremhjelpe den naturlige Tilgroning af Vigen.

Der er da kommet den Tid, da Vigen, der i Slutningen af det XII. Aarhundrede kunde rumme en hel Flaade af Smaaskibe, kun kunde betragtes som en Mølledam, og endda, — som vi har set i 1583 — som en saa tilgroet Mølledam, at Vandet næppe slog til for at holde Møllen i Gang. Ved Hjælp af et Par Kort, det ene fra omkring 1670—1675, det andet fra 1754, er vi i Stand til at følge den stadige Aftagen af Vandet i den tidligere Havbugt. Paa det første, Resens Kort, ser man et bredt Vand inden for Dæmningen med Landevejen til Grønsund; paa det andet, et Kort i Frederik V.s Atlas, er Vandet indskrænket til Aaløbet, som dog er adskilligt bredere, end det er nu.

I første Udgave af Traps Beskrivelse af Danmark I. Bd. 2, S. 880, hedder det: „Stubbekøbing led meget under Krigen 1658—1659. . . . og dens Havn forringedes; dette dog vel snarere derved, at den mistede sin Dybde, end ved at den, som i flere Skrifter berettes, skulde være bleven ødelagt af de Svenske, ved at de drog en Dæmning over den.“ Denne Opfattelse af Havnens Ødelæggelse ved de Svenske, som Trap delvis tager Afstand fra, gør sig endnu gældende som et stedligt Sagn i Byen.

I enhver mundtlig Overlevering fra Fortiden er der i Reglen en Kærne, som det gælder at faa frem af den Skal af Misforstaaelse og Tildigtning, der i Tidens Løb aflejrer sig om Erindringer fra en svunden Tid. Det er ikke underligt, at Forestillingen om Havnens Ødelæggelse, Tilintetgørelsen af Byens Velstandskilde, har holdt sig med Sejhed i den lille By. Tanken om en Guldalder er paa alle Omraader levende hos Mennesker, og med Mindet om de lyse og gode Dage vedligeholder sig ogsaa Mindet om deres bratte Ophør ved Fjenders Ondskab. At det efter Svenskekrigen 1658—1659 blev de Svenske, der kom til at bære Skylden, selv for Begivenheder, som de ikke havde direkte Del i, kan ikke undre. De Lidelser, Byen dengang gennemgik, var saa store, dens Tab saa betydelige, at alt Ondt i Erindringen blev henført til dem.

Det er imidlertid mere end sandsynligt, at Dæmningen og Landevejen til Grønsund er anlagt af Svenskerne, -- der var ingen, der som de havde Brug for denne direkte Vej til at føre deres Tropper paa til Færgestedet, og det var et saa stort Stykke Arbejde at bygge denne Vej, at det sikkert aldrig er faldet nogen Stubbekøbing Borgmester ind at tænke paa at foreslaa sine Medborgere at udføre det. Betydningen af gode Samfærdselsveje for en Bys økonomiske Udvikling er først i langt senere Tider blevet indlysende. Og det eneste, der kunde give en saadan Vej Betydning for Stubbekøbing By, var, at man ved Hjælp af den skaffede Landbefolkningen i den østlige Del af Falster en lettere Forbindelse med Byen som et Modtræk mod Nykøbing's voksende Indflydelse. Men paa sligt tænkte ingen i det XVII. Aarhundrede.

Men da Svenskerne stod i Stubbekøbing, var Byens Havn forlængst ødelagt. Den var blevet til en tilgroet Mølledam, og i selve Aen kunde kun Baade flyde ind. Det, veed vi, var Tilfældet hundrede Aar senere, og at Skibe ikke kunde flyde ind heller i det XVII. Aarhundrede, kan vi slutte af Anlægget af primitive Skibsbroer paa Nordsiden (se Resens Kort) og af Udtalelser i Dokumenter fra sidste Halvdel af det XVI. Aarhundrede, af hvilke det fremgaar, at Skibe lossede paa Reden. Havde der været Tale om, at de kunde flyde ind i Aen, havde dette jo sikkert været at foretrække. Men selv som Forholdene var, havde Stubbekøbing endnu, hvad vi senere skal faa at se, en ikke ringe Skibsfart og Handel i omtrent det første Hundrede Aar efter Reformationen. Det var ikke Havnens Tilsanding, der gav Byen sit Knæk, det var Stormfloden i 1625, Krigene i 1657—1660 og aller mest maaske den under særlig Beskyttelse opvoksende Naboby ved Guldborgsund.

I Privilegierne af 1354, et Udtryk for Valdemar Atterdags Ønsker om at hæve Købstæderne og fremme den Handel, der var Hansestæderne og særlig Lybæk en Torn i Øjet, finder vi Byens Grænser angivet. Byfreden strækker sig, hedder det, til Ore-Led mod Øst, til Porbrou mod Vest og til Svortebæk mod Syd; endelig mod Nord til Midten af Strømmen mellem Falster og Bogø.

Byfreden er Byens særlige Retsomraade, den Strækning, hvor Byretten eller Stadsretten gælder i Modsætning til Landsdelens almindelige Ret. Den har snart en mere udvidet Gyldighed og strækker sig ikke blot over Byen selv, men tillige over Bymarken, snart gælder den kun Byen, den indplankede, indhegnede

Stad. Hvorledes Forholdet skal opfattes her, lader sig ikke afgøre paa Grund af, at vi ikke med tilstrækkelig Sikkerhed kender de i hin Tid benyttede Grænsebetegnelser. Mod Øst og Vest betegner de uden Tvivl de to Adgange til Byen, — *Ore-Led*, endnu den ældgamle Aabning i Grænsen mod den nærmeste Naboby mod Øst, og „Porbrou“, *Paarebro* mod Vest. *Svortebæk*, der nævnes som Byfredens Sydgrænse, maa antages at være kommet fra de Vandhuller eller Damme, hvoraf Hestevandingen endnu udgør en sidste Rest, og at have løbet lige paa Sydkanten af Byens Grunde ud i Vigen mod Øst. Denne laa saaledes, hvad der var naturligt for Byens Havn, inden for Byfreden.

Man kunde fristes til at antage, at Paarebro laa ude ved Paarehusene. Hvis det var Tilfældet, vilde Byfredens Vestgrænse falde sammen med Vestgrænsen for Byens Græsning, der ifølge Privilegierne strakte sig mod Syd til Fribrødre og mod Vest til *Skelbæk*. Ti der kan vel næppe være Tvivl om, at Skelbæk er den gamle Sognegrænse. Der vilde i og for sig ikke være noget til Hinder for at antage, at de to Grænser faldt sammen, og at Paarebro altsaa førte over Skelbæk; den Mærkelighed, at de samme Privilegier det ene Sted benytter Broen, det andet Sted Bækken som Grænsebetegnelse, kan dog let forklares, idet man ved Byfredsgrænsen naturlig har haft for Øje, at den gjaldt for Mennesker og derfor har betegnet det Sted, Broen, hvor de betraadte Byens Enemærker, medens Græsningsgrænsen lige saa naturligt er blevet angivet ved en Linie, der i hele sin Udstrækning viste, om Kvæget var inden for eller uden for Byens lovlige Græsning.

Men det er dog et Spørgsmaal, om man ikke maa søge „Porbrou“ noget nærmere ved selve Byen. Navnet behøver ikke at betegne en Bro, en Overgang over et Vandløb; det kan sikkert ogsaa i Analogi med andre Byers „Vesterbro“ og „Østerbro“ tillige betegne en brolagt Stenbro i en vis Retning. Og netop umiddelbart Vest for Byen har der været et sidt og sumpet Terrain, over hvilket det maaske nok kunde være nødvendigt at have en brolagt Vej, Dæmning eller Vase. Endnu paa Matrikelkortet af 1809 ses tydeligt dette Engdrag, hvorigennem der har været Afløb fra Mosestrækninger længere inde i Landet („Røde Mose“ og „Tuemose“), og det er et Spørgsmaal, om Betegnelsen for et Jordstykke længere ude mod Vest, „Sortebromose“ ikke er en Fejlskrift for „Paarebromose“.

„Ligeledes skænke vi dem“, hedder det i Privilegierne, „Græsgang for deres Kvæg med Grunde, Skove og Enge mellem

fornævnte deres By og Fribrødre mod Syd, og mellem Byen og det Vandløb mod Vest som kaldes Skelbæk . . . hvilke Agre, Skove, Enge og Græsgange de (Stubbekøbing Borgere) har besiddet i vore Forgængeres Tid i hundrede Aar og derover, i Fred og Ro, undtagen vore Jorder og Agre med alt deres Tilliggende.“

Her ser vi altsaa, at Byfreden og Græsningsretten ikke falder sammen mod Øst. Den første strækker sig til Ore-Led, den anden strækker ikke længere end til „vore Jorder og Agre“ paa Vestsiden af Fribrødreaa. Det vil med andre Ord sige, at Byens Græsgang tillige med „vore Jorder og Agre“ udfylder den hele Strækning mellem Skelbæk i Vest og Fribrødreaaen i Syd og Øst.

Om Skoven ved Stubbekøbing mindes vi endnu ved Betegnelsen „Skovmarken“, den vestligste Del af Byens Jord, og om Engene ved de forskellige Moser Syd og Vest for Byen.

Men af Privilegiernes Udtryk, „som de har besiddet i vore Forgængeres Tid i hundrede Aar og derover“, tør man maaske slutte, at der, hvad jo ogsaa siges hos Pontoppidan, har foreligget ældre Privilegier, end dem vi kender.

Der har alt tidligt begyndt at udvikle sig Handelsforbindelser mellem de danske og tyske Østersø-Byer. En Gang om Aaret, paa det store Marked paa Skanør, kunde Nordens Handlende træffe hinanden og indlede Bekendtskab, som saa kunde udvikles nærmere ved direkte Forbindelser mellem deres Hjembyer. I 1282 maa en Mand fra Cismar gennem en anden Mand, Godekin Rød, en dansk Mand og mulig en Borger fra Stubbekøbing, skaffe en Erklæring fra Fogeden i denne By om, at der ikke her er gjort Arrest i Skib eller Gods, der tilhørte Borgere fra Cismar. I Optegnelser i Wismar Stadsbog for 1287 og følgende Aar nævnes der ofte Borgere fra Stubbekøbing paa en Maade, som forudsætter en stadig Forbindelse mellem de to Byer. Saaledes købte Albert fra Stubbekøbing i nævnte Aar et Hus eller en Bod af Johannes fra Stade. I Begyndelsen af det følgende Aarhundrede finder vi Ludekino, Euelekino og Ludolf alle fra Stubbekøbing, og endelig Ouele (Ole?) og hans Børn, der 1296 og 1299 laaner St. Nicolai Kirke i Wismar nogle Penge. Nogle af disse Navne synes snarere at være tyske end danske, men Tyskerne var jo alle Vegne — i København som i andre danske Byer — vore Læremestre paa Handelens og paa Haandværkets Omraade.

Om Tyskernes Indflydelse i Stubbekøbing, der uden Tvivl naaede sit Højdepunkt i Pantsættelsernes Tid, da de mecklen-

borgske Hertuger havde Byen og Øen inde, er der endnu et Minde tilbage i Navnene Store og Lille Dyveke (egentlig Tiefke), der er Betegnelse for to nu næsten umærkelige Indskæringer af Søen paa Kysten umiddelbart Vest for Byens Anlæg. Tyskerne har sagtens her ligesom andre Stæder i Begyndelsen været de egentlige Købmænd og de første Haandværkere, medens Byens egne Borgere væsentlig var Fiskere.

Stubbekøbing var fra Begyndelsen særlig henvist til at søge sit Erhverv ved Handelen og paa Søen, ti dens Jordtilliggende var yderst smaat (se senere under Byens Jord). Det var da ogsaa allerede i dens ældste Tid Fiskeriet, der gav Brød til de mange Munde. Og det var ikke alene Fiskeriet ude i Søen, uden for deres egne Vinduer, som de Stubbekøbing Fiskere drev, det var Fiskeriet i stor Stil, Verdensfiskeriet, kunde man næsten fristes til at kalde det, det store Sildefiskeriovre ved Skanør og Falsterbo, under Skaanes sydlige Kyst. Her har Falstringerne, og mellem dem uden Tvivl især Fiskerne fra Stubbekøbing — den Gang Falsters største By og Havneplads — saa tidligt og i saa stort Antal søgt til, at de fremfor andre gav Navn til det ene af de to Steder paa den vigtige Handelsstrækning. Falsterbo — egentlig Falsterbod eller Falstringernes Bodeplads — er det Sted, hvor Falstringerne plejede at salte deres Fangst. „I Udbytningen af den store Rigdom paa Fisk (Sild) under Falsterbo har sandsynligvis Befolkningen paa den nærliggende Ø, Falster, været de første.“ Fiskeriet blev nemlig drevet af de danske Fiskere selv, medens det var Tyskerne, som havde Handelen i Hænde, købte Silden og bragte den ud i Verden. Oprindeligt var Stubbekøbing, den eneste Havneby ved det aabne Hav paa den ret store Ø Falster, sandsynligvis den største Deltager i Fiskeriet under Falsterbo. Ogsaa Bønderne paa Falster drev Fiskeri herovre og havde endnu 1560 deres eget Leje: Falsterbo Bondeleje. 1494 efter Byens gentagne Ødelæggelser og Havnens Tilstopning var den gaaet ned under Stege, der havde 73 Boder. Stubbekøbing havde 66 og Nykøbing 31.

Stubbekøbings Leje lader sig paavise endnu. Paa Sydvestspidsen af den hammerlignende Halvø, der i Middelalderen var Skuepladsen for det storartede Markedsliv, som i Sildetiden kunde samle Mennesker i Hundredtusindvis, skyder en smal Landtunge op langs Kysten, tilbage langs Kysten kunde man sige, kun skilt fra den ved en lang, smal Strandvandsindskæring, „Flommen“ kaldet i Middelalderen. Denne Landtunge, der bærer det nu be-

tegnende Navn „Refvel“ har tidligere været en Holm og kaldtes — i Anledning af et paa Stranden lige overfor liggende Franciskanerkloster — Munkholm eller Holm alene. Her — vistnok paa det for Fiskeriet gunstigste Sted — havde Falstringerne deres Leje, efter hvilket Markedspladsen, der efterhaanden voksede op i dets umiddelbare Nærhed, fik Navn.

Er det Vidnesbyrd om, at Fiskeriet fra Stubbekøbing er gaaet tilbage efter Havnens og maaske Byens Ødelæggelse ved Lybækkerne under Krigen med Valdemar Atterdag, naar vi ser, at der har været Tanker oppe om eller maaske ligefrem Forsøg paa at fortrænge Stubbekøbing-Folkene fra deres Leje, saa Kong Oluf i 1386 maa udstede et Beskærmelsesbrev for dem? Brevet, der udmærker sig ved at være affattet paa Dansk, gengives her med den forudskikkede Bemærkning, at „40 Vintre“ ikke maa tages som en bogstavelig Tidsangivelse. Det er et juridisk Udtryk for den Tidsperiode, som efter Sæd og Skik er nødvendig, for at man kan vinde Hævd paa noget.

„Wi Olaf meth Guzs nathæ Kunning i Danmark oc i Norwe oc een reth Arwing tel Svirikes rike helse alle men, som thethæ bref se eller høre Innerlighe meth Guth. Wi kunnæ*) the ther teel ære oc swo the ther teel komme skulæ thet wi hawe vnt oc lathet wore kere bymen i Stubbekopingh theræ leighe swo sum the hawe haft fore fyretiuf winter sum thet ligger a Munkholm swo sum man kaller Stubbekopings leighe. Hware fore Forbythæ wi thet noker man i hwo thet er dat the foresanthæ (!) bymen in Stubbekoping i thet forbønómende Læie bothe paa land oc i Strand them af at trænge swo fremt som the wille hawe wor Hulle oc vor nathæ. Teel witnes biurdh tha stæfeste wi met wort ingheseile oc framdeles buthe wi wore thiennerer att i ikke lathæ wore kere Bymen forwrette.

Datum a. C. MCCCCLXXXVI. Scriptum sabbato post assumptionem. (d. e. 18. August).

Munkholm, som Prof. Schäfer i sit Skrift om Falsterbofiskerierne erklærer for utvivlsomt at være den middelalderlige Betegnelse for den smalle Halvø, som nu kaldes Revl, har tidligere voldet adskillige Vanskeligheder. I Pontoppidans Danske Atlas

*) wi kunnæ, d. e. vi kundgøre, forkynde.

kaldes den en „omflødt dog ubeboet Holm under Møen med nogen Krat paa og fuld af adskillig Fuglevildt“. Ifølge Paludan — Møens Beskrivelse I. S. 248 — er det et tidligere Navn paa „Borren“, en Holm i Damsholte Sogn, Resen endelig (S. 65) læser ikke Munkholm men Annekeholm. Alt dette har ingen Betydning nu, da Stedets Beliggenhed er fastslaaet. At Stubbe-købing Fiskerleje laa paa Falsterbo kan bevises ved et Brev af 13. August 1523, ved hvilket Frederik I. giver en Mand en Bod paa Falsterbo, som ligger „norden op til thett pryttske fithh oc østen for Stubbekoping leje“.

III.

Stubbekøbings almindelige Historie indtil 1683.

Første Gang Byen forekommer med Navns Nævnelser i Historien er 1289. Men selv om den ikke udtrykkelig nævnes tidligere, er der dog ingen Tvivl om, at den har været til, saaledes som foran udviklet. Under Krigene mellem Erik Plovpenning og hans Brødre har den sikkert lidt adskilligt. I alt Fald rasede Kampen i dens umiddelbare Nærhed. Ved et Angreb paa norske Skibe i Grønsund, som ganske udplyndredes, har muligvis dens søfarende Mænd faaet en Part med af den fede Steg, men det var kun sjældent, at Krigsbegivenheder bragte Stubbekøbing nogen Vinding. I 1248 befriede Lybækkerne Hertug Knud af Bleking, den danske Konges Halvbroder, der af denne holdtes i Fangenskab paa Stegehus; 1253 brændte de Nykøbing og hærgede paa Øen; Stubbekøbing er da sandsynligvis lige saa lidt gaaet Ram forbi som Aaret efter, da Lybækkerne atter laa for Stege.

Trods alle Uroligheder har Byen jo dog formaaget at holde sig i Live, handle og sejle paa Nord-Tyskland, som foran vist, men i 1289 blev den for en Tid standset i sin Udvikling. Erik Klipping var bleven dræbt, og de Fredløse hærgede det ulykkelige Lands Kyster, som Folkevisen lader ham love den slagne Konges Enke det, foran Skanderborgs Mure:

Skal jeg end ud af Landet rømme,
dog vil jeg være fuldtroet:
alt skal jeg min Føde af Danmark hente
baade Vinter og Sommer og Høst.

I de første Dage af August 1289 havde de Fredløse i Forning med den norske Konge, Erik Præstehader, og Høvdingen

Odin Hestkorn forgæves søgt at tage Stege-Hus, der blev forsvaret med stor Tapperhed af Fyrst Vitzlav af Rügen. Men da de ikke formaaede at gøre sig til Herrér over Borgen, vendte de sig mod det aabne Falsterland, som blev hærget og plyndret. Stubbekøbing blev brændt, og den 15. August vendte Nordmændene hjem med deres Flaade.

Faa Aar senere kom det atter til Kamp i Byens umiddelbare Nærhed, idet Kong Erik Mændved, vist i 1296, slog den sønderjyske Hertug Valdemars Flaade i Grønsund.

Der kommer nu en rum Tid, i hvilken man ikke hører noget til Stubbekøbing. I Anledning af Erik Mændveds Politik over for de vendiske Byer har den sandsynligvis paa ny faaet nogen Betydning, — den har i alle Tilfælde formaaet at rejse sig igen efter de Fredløses Overfald 1289 og trods Medbejlerskabet fra den yngre Naboby, at hævde sig som Falsters Hovedby lang Tid endnu. Ved Siden af Handelen paa Østersøen, der vel snart er blomstret frem paa ny, har den haft sin største Næring af Fiskeriet som alt foran udviklet.

Da Vordingborg under Valdemar Atterdag, ligesom under de første Valdemarer, blev Kongens sædvanlige Opholdssted, er der sandsynligvis begyndt en Opgangsperiode for Byen, der kun kunde nyde godt af Naboskabet. De Privilegier, som Kongen 1. Maj 1354 gav Byen, kan kun betragtes som et Udslag af hans levende Ønske om at styrke Købstæderne og fremhjælpe deres Handel for derigennem at bidrage til at rejse Riget af dets dybe Vanmagt og samtidig svække de nordtyske Byers Indflydelse og Magt paa Handelsomraadet. Men de danske Byer var endnu for ubetydelige, og deres Evne til at staa paa egne Ben som Handelsbyer for ringe til, at der gennem dem kunde tilføjes Rigets farligste Fjender, Hansestæderne, nogen synderlig Skade. Det kunde der imidlertid ved et direkte Angreb paa Skaane, der mulig kunde gøre Kongen til Herre over de vigtigste Sildemarkeder, samt ved et Angreb paa den for Tyskernes Handel saa betydningsfulde By, Visby, paa Gotland.

Begge Dele forsøgt, og begge Dele lykkedes den dristige og hensynsløse Konge. Men de to Erobringer kaldte øjeblikkelig alle hans mange Fjender til Vaaben imod ham. I Begyndelsen spottede han vel over de „seven und seventig Gänse“, men inden lang Tid var gaaet, havde Gaaseflokken drevet ham fra Land og Rige. Og i Foraaret 1368 sejlede der to store Flaader fra Hansestæderne til Danmark; den ene gik op i Sundet, hvor den erobrede og hærgede København, medens den anden gjorde sig

til Herre over Lolland, Falster og Møn, der blev besat af Hertugen af Mecklenborg. Stubbekøbing og de andre Købstæder er vel som sædvanlig bleven plyndret og mere eller mindre lagt øde. Om dens Lidelser har vi ingen Oplysninger. Men det er sandsynligvis ved denne Lejlighed, at Kirken er bleven halvvejs nedrevet.

At en Bygning ved Ildebrand eller ved Beskydning eller blot af Brøst og Ælde synker sammen i Ruiner er ikke noget ualmindeligt eller mærkeligt. Men at den ene Halvdel af en Kirkebygning bliver revet ned efter Længderetningen, medens den anden bliver staaende og — vel at mærke — Materialet fjernes, turde være et sikkert Tegn paa, at der er forbundet en særlig Hensigt med Nedrivningen. Og er det Mennesker, der har be-gaaet en saadan Vandalisme, kan der næppe være Tvivl om, at det er Fjender, der har øvet Gerningen.

Medens vi med Hensyn til de bygningshistoriske Enkelt-heder i denne Sag henviser til et senere Afsnit om Kirken og dens Historie, skal vi kun her fremsætte den Formodning, at Hansestæderne, der samtidig ved egne, med dette Maal for Øje medtagne Stenhuggere lod Københavns Slot nedrive og Materialet bortføre, ligeledes har haft Brug for de smukke Kridtsten, af hvilke Stubbekøbing Kirke var bygget. Nu er det ikke umuligt, at en Del af disse Sten — i Lighed med hvad der skete i København paa samme Tid — kan være brugt til at laste Skuder med, som saa er ført hen i Aamundingen og nedsænket der for paa en nem Maade at ødelægge Byens Havn og dermed dens Handel. Men dertil vilde der ikke behøves mange Favne Sten, og det er næppe for dristig en Formodning, at de smukke Kridtsten fra Stubbe-købing Kirke og Københavns Slot er bleven ført over til den tyske Kyst og anvendt ved Bygningsarbejder der.

Om den Tilbagegang, det fjendtlige Besøg i 1368 voldede Byen, har vi uden Tvivl et Vidnesbyrd i den før berørte Omstændighed, at Kong Oluf 1386 maa træde til og udstede foran anførte Kongebrev for at værne om Byens Rettigheder paa dens Leje paa Falsterbo. Ti det, at Lejet kommer i Forfald er vel netop en Følge af, at det ikke besøges saa stærkt som før, og den naturligste Grund til, at Fiskeriet for Stubbekøbings Vedkommende er taget af, turde vel være den, at Byen ikke har saa mange Fartøjer, som den havde før.

1414 stadfæster Erik af Pommern i Roskilde Stubbekøbings Privilegier, og tretten Aar senere, under Krigen med Hansestæderne, har den sikkert paa ny haft Besøg af sine gamle Venner,

Lybækkerne. Ti det er næppe afgjort, at den Skanse eller Vold, som Bønderne ifølge en gammel Optegnelse i 1427 skal have opkastet tværs over Syd-Falster i Væggerløse Sogn, har formaet at holde dem borte.

Om end Stubbekøbing i mere end et Hundrede Aar hævdede sig som Falsters første By, havde Nykøbing dog i een Henseende taget Luven fra den. Vor Bys Betydning som Flaadestation, som medførte Kongens hyppige Ophold paa Stedet, hørte Fortiden til. Nu tog Kongerne under deres Ophold paa Øen i Reglen Ophold paa Nykøbing Slot. Det var derfor sikkert en sjælden Begivenhed, da Christjærn I. 1453 besøgte Stubbekøbing og under sit Ophold i Byen stadfæstede dens Privilegier. Men allerede 1456 var han her igen, og tilskriver herfra 25. August Ridder Niels Eriksen et Brev om ufortøvet at sende Mel og Malt til Sverige.

De to Øer Lolland-Falster indtager en Særstilling mellem de Danske Provinser, for saa vidt de i en lang Aarrække, lige til Charlotte Amalies Død 1714, har været Dronningerne udlagt, — ganske vist med Afbrydelser — som *Livgeding* eller som særligt Underhold. Dette Forhold synes alt at være begyndt under Christjærn I.; ti efter et Brev at dømme, som Dronning Dorotea 1469 skriver til Væbneren — *militari nostro* — Oluf Pedersen paa Svenstrup, synes hun paa den Tid at have været Stadens og dermed Øens Herskab. Og som saadan tager hun sig af en Borger i Stubbekøbing, Jes Frændesen, hvem hun erfarer, at Oluf Pedersen agter at beskatte „og fejde ham tilmed“, hvilket hun herved forbyder ham. Har Oluf Pedersen noget at fordre, skal han indkomme for Kongen eller for hende og pleje, hvad Ret er.

I 1478 fik Stubbekøbing endnu en Gang fint Besøg, idet den unge Fyrstinde Kirstine af Saksen i August Maaned paa en statelig Flaade blev ført fra Warnemünde til Grønsund for at gaa i Land her i Byen. Hun ledsagedes af sin Farbroder Hertug Albert, Erkebisen af Lund og Marsken Klaus Rønno og var paa Rejse til København, hvor hun skulde holde Bryllup med den udvalgte Konge, Prins Hans.

1482, Aaret efter Christjærn I.s Død, i Maj blev der fra Stubbekøbing sendt en Borgmester og to Raadmænd for at hylde Kong Hans paa Rigsdagen i Kallundborg. Det er betegnende for Kong Hans, hvem man har kaldet Grundlæggeren af den Danske Orlogsflaade, at de første Ordre, der udgaar fra ham, angaaende Kystbyen Stubbekøbing, gælder Bygningen af et Skib.

De urolige Forhold under Unionstiden giver sig over for vor By Udslag i en Mængde Udskrivninger af forskellig Slags, men sikkert alle lige uvelkomne. Idet vi opsætter at give en samlet Oversigt over alt, hvad der kan kaldes „Byens Tyngde“, — Skatter, Ydelser *in natura*, Udbud, Borgerleje (Indkvartering) m. m. til et Afsnit for sig, skal kun her bemærkes, at det næppe vil være rigtigt af Ydelsernes Størrelse fra Byer i de forskellige Landsdele ved enkelte Lejligheder, at drage Slutninger om Byernes Størrelse i Forhold til hinanden. Den større By vil vel altid yde mere end den mindre; men der kan gøre sig saa mange forskellige Forhold gældende, som vi i vore Dage ikke er i Stand til at give den rette Vægt, ja mulig slet ikke faar Øje paa, og som kan være af den største Betydning for den rette Forstaaelse. En gennem flere Aar fortsat Sammenligning mellem Stubbekøbing og Nykøbing vil dog med utvivlsom Sikkerhed vise, at vor By til en Beyndelse er den overlegne; efter det skaanske Sildefiskeris Tilbagegang kommer Nykøbing op paa Siden af den, og da endelig den virksomme og myndige Enkedronning Sophie kort efter Fredrik II.s Død kommer til at bo paa Nykøbing Slot, bliver Stubbekøbing snart lagt langt tilbage.

1504 fik Byens Borgere ved Kong Hans's særdeles Gunst Ret til at benytte de omkring Byen liggende Vanger til Græsning „for den Villighed og Trofasthed de os og Riget gjort og bevist have“. Havde dette Brev været dateret 1514 i Stedet for 1504, vilde det have været naturligt at antage, at den af de Stubbekøbing Mænd udviste Trofasthed og Villighed var lagt for Dagen i Krigen 1510 mellem Kong Hans og Hansestæderne, da Lybækkerne var gaaet i Land paa Møn og havde ødelagt Købstaden Borre, saa den aldrig rejste sig siden, og angreb Stege. Her blev de imidlertid slaaet saa eftertrykkeligt tilbage, at de maatte forlade Øen. Stubbekøbing nævnes ikke med et Ord, men den er vel heller ikke bleven uberørt, naar Krigen luede i dens umiddelbare Nærhed. Ellers maa deres gode Tjeneste lægges hen til Unionskrigen eller Ditmarskertoget, og det ligger da maaske nærmest at tænke paa Troppetransport eller Tilførsel af Proviant m. m. under det sidste.

St. Hans Dag 1513 bekræftede Christjærn II. paa Vordingborg Slot Stubbekøbing Bys Privilegier, og St. Gertruds Dag 1517 udstedte han paa Nykøbing Slot følgende Brev:

„Vi, Christjærn II, med Guds Naade Dannemarkes, Norges, Wendes og Gottes Konning, udvalgt Konning til Sverige osv. gøre Alle vitterligt, at vi af Vor synderlig Gunst

og Naade saa og Vore kære Undersaatter i Stubbekøbing til Gode og Bistand have nu saa skicket og ville, at herefter holdes skal, at fornævnte Vor Købstad Stubbekøbing og vore Borgere der sammesteds maa og skulle herefter ligge og høre under Vort eget Fadebur. Ti forbyde vi alle, ihvo helst de ere eller være kunne, særdeles Vore Fogeder og Embedsmænd, forskrevne Vore kære Undersaatter i Stubbekøbing herimod at hindre, hindre lade, møde, dele, pladse, umage eller i nogen Maade at forurette, under Vor kongelige Hævn og Vrede. Givet paa Vort Slot Nykøbing, Torsdag næst efter St. Gertruds Dag, Aar efter Christi Byrd 1517.“

Stubbekøbing kunde saaledes stadig glæde sig ved den kongelige Gunst og Naade. Ikke blot havde Fadebursbyerne større Selvstændighed end de andre Byer, men de havde tillige, hvad tilstrækkeligt fremgaar af Kongebrevet, Fordele og Lettelser ved at ligge direkte under Hofholdningen og svare sine Afgifter hertil uden Mellekomst af den stedlige „Embedsmand“.

Desværre vejede den kongelige Naade i Krigstid lige saa lidt som Truslerne om kongelig Hævn og Vrede. Da Lybækkerne 1522 fejdede paa Kysterne og „mere end Halvdelen af Møns Land var brændt og øde“, har Stubbekøbing sikkert heller ikke kunnet undgaa at faa sin Part af Svien, om end ikke det omtales noget Sted i Historien.

Aaret efter blev Falster udlagt til Enkeunderhold for Frederik I.s Hustru, Dronning Sophie, men Stubbekøbing By vedblev at ligge under Kronen.

Om Reformationstiden og al dens gærende Uro har vi derimod Vidnesbyrd fra Byen selv. Det er, som man kan vente, kun smaa og svage Dønninger, der naar herind fra de store Storme ude paa Verdenshavene, men det er dog uden Tvivl Forventninger om, at nu er Tiden kommen til at afkaste Kirkens trykkende Aag, der gør det nødvendigt for Frederik I. at indskærpe dem, som bygge og bo paa Lolland og Falster, vedblivende at yde Biskoppen og Præsterne Tiende og øvrige Gejstligheden tilkommende Afgifter. Borgerne i Stubbekøbing har sandsynligvis ligesom i Nykøbing og de fleste andre Byer, været ivrige Tilhængere af Christjærn II. og den nye Lære. De havde i deres umiddelbare Nærhed en af hans bedste Mænd, Henrik Gjøl, der efter sit Giftermaal 1527 boede paa Skørringe, berømt som Københavns tapre Kommandant i Belejringen 1523. Som de fleste af sin Slægt stod han sikkert paa Lutherdommens Side, og har vel øvet sin Ind-

flydelse paa Stedet, hvor han boede. Fra 1532 har man to Skrivelser, af hvilke den første synes at vise, at godt Folk i Byen med priselig Forsigtighed har vidst at indrette sig for det Tilfælde, at der skulde ske en Forandring i de kirkelige Forhold. Per Fynbo, Borger i Stubbekøbing, havde nemlig „nogen Tid siden forleden“ givet en Sum Penge til Sankte Anne Alter udi Stubbekøbing Kirke paa saadant Vilkaar, at om samme Messe og Tjeneste (det har altsaa været Penge til en Sjælemesse, han har givet Kirken) ikke holdes, da skulde samme Penge komme tilbage til ham og til hans Arvinger igen. Af den anden Skrivelse (Juni 1532) ser man, at den i den gamle Kirke saa fundamentale Tro paa Skærsilden og Sjælegavernes Betydning var fuldstændig rokket. Ti Mikkel Henriksen har berettet, at hans Forældre har givet en Gaard i Stubbekøbing til Sankte Gertruds Kapel. Men nu har kgl. Majestæt undt og tilladt, at dersom findes, at han er ret Arving dertil, maa han beholde samme Gaard frit og kvit sin Livstid, hvorefter den „siden skal komme til et Hospital“.)

Mærkeligt nok foreligger der et Dokument, der synes at antyde, at Spørgsmaalet om Skærsilden og dermed om Sjælemesernes Værdi i det hele taget har spillet en vis Rolle under Overgangen til den ny Trosform i Stubbekøbing.

Det paagældende Dokument er et Vidnesbyrd, aflagt 9. Juli 1530 af Byens Sognepræst:

„Hr. Laurids Clementsen, Sognepræst til Stubbekøbing, vidner, at hver St. Anne Højtid, som holdes for St. Anne Alter i Stubbekøbing, og han prædikede og kundgjorde Guds Ord for Menigheden, haver han bedet fra Prædikestolen for velbyrdige Mænds Sjæle, som er Henrik Jensen, Jep Hansen, Fru Birgitte, Jens Henriksen, og er det ham vitterligt, at, medens Hr. Severin Brandt levede, ogsaa han eller andre i hans Sted prædikede og bad for fornævnte velbyrdige Folks Sjæle“.

I den følgende Tid var det ganske forbi med den lille Bys Fred og idylliske Ro. Under Grevens Fejde blev den dra-

*) Det er ikke usandsynligt, at Forbindelsen med Sønderjylland og mulig særlig med Haderslev, der var en naturlig Følge af Stubbekøbings Beliggenhed ved Smaalandsøen, som altid benyttedes af Datidens Skibe, kan have bidraget væsentlig til den ny Læres hurtige Antagelse i Byen. Haderslev var den første ordnede lutherske Kirkeprovins i Landet (1528).

get med ind i de store Bevægelser. I Juni 1534 var Greven af Oldenburg som den fangne Konges Mand og Hjælper gaaet i Land ved København, og snart efter kom den jyske Adelsmand, Mikkell Blick, og andre af Kong Christjærns gode Mænd til Falster og rejste Borgerskabet og Almuen i den fangne Konges Navn. Det synes at være gaaet haardt ud over Adelen og alle dem, „der ikke vilde gaa Greven til Hande“. Herregaardene blev plyndret, og Nykøbing Slot, hvor Knud Gyldenstjerne sad som Lensmand, blev belejret. Han var af Folkemeningen udpeget som sin Fætter Torben Okses Medhjælper i Mordet paa Dyveke, og havde i 1532 opbragt alle den gamle Konges Venner imod sig ved sin raa Adfærd overfor ham paa Overfarten til Sønderborg. Tilmed holdt han med den katolske Del af Adelen og var almindelig berygtet for sin Voldsomhed, saa han har næppe været synderlig afholdt i sit Len. Derfor kan man maaske nok forudsætte, at Stubbekøbing Borgere har gjort fælles Sag med dem fra Nykøbing, da Mikkell Blick førte dem mod Slottet; det blev taget 22. August, Lensmanden blev som Fange ført til København, og Christjærns Mænd var Herrer paa Øen.

I December 1534 har Stubbekøbing vel haft sin Part af Indkvarteringen af den Lybske Styrke, „2000 gode, mønstrede Knægte“, der under Greven af Hoya og Markus Meyer var landet i Nykøbing og her paa Falster skulde vente paa videre Ordre. De kom under Foregivende af at skulle hjælpe den fangne Konges Tilhængere i Danmark „og for at hjælpe Kong Christjærns af Fængslet igen“, men skulde i Virkeligheden kun tjene Lybæks egen dansk-fjendtlige Politik, og har sikkert ikke været behagelige Gæster. Og det næste Aar, i Forsommeren, da de maaske kunde have været til nogen Nytte under den forenede dansk-svensk-preussiske Flaades Plyndringer paa de to værgeløse Øer, var de borte. Det var disse Plyndringer, som blev forbudt af den brave Peder Skram, der ikke kunde bringe det over sit Hjærte, at give Flaadens Sømænd og Landsknægte frit Spil paa hans Fædrelands Jord. Men Peder Skram, der som Christian III.s Mand var Overanfører for Flaaden, havde nær maattet bøde med Livet for dette Forbud. Ti der udbrød blandt Mandskaberne et sandt Raseri, da de saa sig berøvet denne Lejlighed til at gøre Bytte, og paa Admiralskibet udbrød der Mytteri, under hvilket Søhelten selv blev truet paa Livet i sin Kahyt og kun med Møje bjergede sig fra de rasende Folk.

Kort efter, vistnok i Juni 1535, blev Nykøbing Slot erobret tilbage af Peder Skram, og Christian III.s Tropper var nu Her-

rer over Øerne. Stubbekøbing har, som alle Købstæderne, sandsynligvis maattet sende en Del af sine Borgere til Kongen for at gøre Knæfald for ham og love Bod og Bedring, ti i den første Uge efter Knud Konges Dag (10. Juli) 1535 udsteder han et Beskærmelsesbrev for Byen i Almindelighed og for Anders Otssen af Stubbekøbing i Særdeleshed. Om nogen streng Fremfærd over for de enkelte Borgere synes der ikke at have været Tale. De, der tog Sankt Olufs Alters Gaard i Aastrup, samt samme Alters Værges i Stubbekøbing blev senere stævnet ind for Herredagen, og mulig er det en sen Efterslæt fra Grevens Fejde og Opstanden, naar Anne Andersdatter i Stubbekøbing i September 1551 faar Brev paa en halv Gaard, som var tilfalden Kongen i denne By, og som var fradømt hendes Husbond.

Ligesom Landets andre Købstæder maatte Stubbekøbing finde sig i mange og store Udskrivninger og straks sende Proviant i Mængder til Kongens Tropper foran København, hvor han havde slaaget Lejr 29. Juli 1535. Byen synes tillige at have været Udskibningsstedet for den Fetalje, der i det hele blev udskrevet paa Lolland-Falster, og Kongen sendte Orlogsmænd dertil for at ledsage Proviantskibene sikkert til København. Der udstedes strenge Forbud mod at føre Heste, Øksne, Kvæg, Fæ o. l. til Tyskland, og det skaffer de Stubbekøbing Mænd en alvorlig Røffel, da det kommer for Kongens Øre, at dette Forbud bliver overtraadt, eftersom „det er Riget til stor Skade“, at Fetaljen saaledes føres af Landet. Der blev ogsaa paalagt en Ekstraskat, straks efter at Christian III.s Herredømme er bleven anerkendt, ved hvilken Lejlighed Stubbekøbing har maattet punge ud med 600 Mark i Sølv. Næste Aar slap Byen ikke saa let; da maatte den svare 1500 Mark og Aaret efter paany 600 Mark. Ved Siden heraf var det Smaating, at der udskreves Skibe baade til Last og til at holde Søen ren samt endelig til at forsænke Havneindløbene med i København for at sikre Kongens Skibe, da de gik i Vinterleje. Indtil disse Skuder kunde komme, skulde der ligge Vagtposter ude for at hindre Lybækkerne i at bringe de Belejrede nogen Hjælp. At et af disse Vagtskibe har været fra vor By, ser man af et Brev fra Kongen, hvori han ikke er ganske naadig:

„Et Brev til Stubbekøbing(!), at vi forundres, hvorfor den Jagt uden Forlov saa er løben hjem, at hun kommer straks igen og løber i Kallebo Sund til vor Bojert, som Jep Torszen er paa.“ Samtidig fik Stubbekøbing Baadfolk „udi Vinterleje til paa Foraaet, at hans Naade haver dem Behov paa Skibene igen, og skulde betales derfor, som det haver været Sædvane udi Kon-

ning Hans's og Kong Frederiks Tid“. Her siges det klart og tydeligt, at der skal gives Godtgørelse for denne Indkvartering, men to Aar senere gaas der frem paa en anden Maade. Da Kongen med Rigsraadets Samtykke agter at holde „et Tal Landsknægte, vore Undersaatter til bedste, paa Maanedes Sold“, beder han Købstadborgerne selv indsende en saa stor Sum som de var takserede for for et Aar siden. Men hvis det besværer dem at udrede disse Penge, og de heller vil holde samme Landsknægte, skal de give det til Kende for Rentemesteren.

Det var Frygten for den fangne Konge og hans mulige Forbindelser i Udlandet, der gjorde det ønskeligt for Christian III. at have disse Landsknægte rede. Samme Aar, 1537, udgaar der Breve til Stubbekøbing Borgere ligesom til alle Købstadmænd over hele Riget at holde gode Rustninger, „at de saa meget des bedre kunde afværge alle deres egen Skade og Fordærv, om noget paakommer af vore og Rigens Fjender. Ti bede vi eder og ville, at I straks med det første retter eder efter at være fortænt til at holde gode Rustninger, Harnisker, Rør, lange Spyde og anden lang Væрге og være til rede at lade eder bruge, om Behov gøres . . . og skulle I selv udvælge en Borgmester eller Raadmand, som skal være eders Hovedsmand, hvilken I da skulle være hørig og lydige.“

Brevet ender med en Paamindelse om straks med det første at lade det Sølv fremkomme, som de har faaet Besked om. Næmlig den ovennævnte Sølvskat paa 600 Mark, som paa et Møde 1537 var bleven samtykt af en Borgmester og to Borgere fra hver Købstad. Først med Freden i Speyer 1544 synes der at være faldet Ro over Sindene.

Man var i de Dage, som endnu i vore, sig selv nærmest. I 1543 skulde der lægges nogle Landsknægte i Borgeleje i Stege, og der fremkommer i den Anledning fra Stege Bys Borgere en Besværing til deres Lensmand, som har nogen Interesse ogsaa for Stubbekøbing. De er ikke i Stand til at underholde disse Landsknægte, skriver de, „eftersom Størstedelen af Borgerne er ovre til Falsterbo eller andetsteds til Fiskeri og om deres Næring, saa at fleste Huse i Byen staa tillukkede og hverken Husbond eller Hustru hjemme, dertil tomme Huse og ingen Fetalje, ti denne have de taget med sig.“ Lensmanden i Stege holder naturligvis med sine Folk og giver Anvisning paa at lægge Knægtene over i Nykøbing og Stubbekøbing eller andetsteds. Men det er kun et Forslag for at blive dem kvit og ikke et Udtryk for, at disse Byer bedre kan have dem. Ti de Stubbekøbing

Folk var uden Tvivl lige saa ivrige for deres Fiskeri og Næring paa Falsterbo og andetsteds og lige saa meget ude om deres Erhverv som de fra Stege. Og hvad der gælder den ene By, gælder sikkert lige saa meget den anden. Vi ser da, at endnu i 1543, selv efter at Fiskeriet i Sundet var gaaet saa stærkt ned ad Bakke, var Deltagelsen fra de danske Byer, hvorfra der ikke blot kom Fiskere og Søfolk derover, men tillige Købmænd og Kræmmere, Haandværkere og Øltappere og mange andre, dog endnu saa stor, at Byerne næsten var affolkede i Fisketiden. Fiskeriet og Markedet varede fra 24. August til 9. Oktober, eller som det i Datidens Sprog hed: fra Sankt Bartholomæi Dag til Sankt Dionysii Dag. Andetsteds fra veed vi, at al Retspleje hvilede i denne Tid, „og Bisperne drog nødigt paa Visitats“.

Stubbekøbings Betydning som Sø- og Handelsstad i det XVI. Aarhundredes første Halvdel giver sig blandt andet til Kende derved, at den tillige med Helsingør, Køge, Næstved, Nakskov, Aalborg og enkelte andre Byer sender Borgmestre og Raadmænd, — en Borgmester og en Raadmand fra hver — til København i Februar 1516 til et Handelsmøde, for om mulig at opnaa forskellige Begunstigelser paa Handelens Omraade. De ønsker Ret til selv at salte Sild, og sælge den saltede Sild til de fremmede Købmænd; Fuldmagt til at tage Sise af Øl og Vin, „af hvilken Sise vor kærester naadige Herre tager Halvdelen, og Staden Halvdelen til dens Bygning og Forbedring“; de bede endelig om, at det maa blive Bønderne — det synes særlig at gælde Bønderne paa Lolland, Falster og Møen — forbudt at sejle til Byerne baade indenlands og udenlands med Handelsvarer imod „alle Købstadmænds Privilegier og Friheder“. Svaret maa i al Fald have været delvis imødekommende, men samtidig har man sikkert gjort de gode Købstadmænd opmærksom paa, at den eneste virkningsfulde Maade at hindre Bønderne i at sejle til andre Byer end deres egen med Varer, i Riget og uden for Riget, var, at de selv købte Bøndernes Varer og betalte med rede Penge. Men Bønderne kunde i Reglen snarere vente at faa rede Penge hos de fremmede Købmænd, end hos deres egne, og derfor søgte de dem. For at hindre dette, fik Stubbekøbing Borgere ligesom andre Købstadmænd paa Lolland og Falster i 1516 Paabud om at afkøbe Bønderne deres Varer — der ikke maatte sendes til Tyskland — og betale dem med Penge.

Bønder skulde nære sig ved Landbrug og Købstadmænd ved By-Haandtering, eller som det hedder i et af Christjærn I.s Breve: „Bonden bjerge sig af Ager og Eng og Købmand af sit

Købmandsskab“. Men Købmændene maatte finde sig i mange Indskrænkninger, naar det almene Vel krævede det, og man forstaaer, at det efter en Borgerkrigs Ødelæggelser kunde være nødvendigt at forbyde enhver Udførsel af Fødevarer til Udlandet. Der var Brug nok for det altsammen herhjemme. I 1537 fik Borgerne i Stubbekøbing og andre smaalandske Byer Forbud mod Udførsel af Høns, Ænder, Gæs, Lam og anden ædende Vare. Samme Aar fik de Lov til at maatte købe Korn i Sjælland og Smaalandene „dog med det Skel, at de certificere for Lensmanden, i hvis Land de købendes vorder, at de samme Korn ikke andetsteds føre ville, end til By og bruge det til deres eget Behov“. Tyve Aar senere tillades det de samme Købstadmænd at føre Korn fra den ene Landsdel til den anden, men ikke ud af Riget. Hvis nogen Borger opkøber Korn i Spekulation om Dyr-tid, vil Kongen sørge for, at han nødes til at sælge det til andre af Kongens Undersaatter for en skellig Pris. Og Borgerne har den Pligt at passe paa, at deres By ikke bliver blottet for Korn. Det var vel i Forstaaelse af, at Borgerne alene var i Stand til at skønne over Tilstrækkeligheden eller Utilstrækkeligheden af Byens foreliggende Kornforraad, at der ved Missive af 20. Oktober 1556 forlangtes en Erklæring fra Købstæderne om; hvorvidt de ønskede et Forbud mod Udførsel af Korn eller ej.

Det havde fra Christjærns Tid været forbudt at indføre tysk Øl i Landet, for at ikke Tyskerne, ved at forhøje Priserne paa det meget efterspurgte tyske Øl, skulde tage Repressalier for forskellige for dem ubehagelige Skattepaalæg i Danmark. I 1558, 7. Marts tillades det — paa Grund af mange Købstadmænds Klager — Stubbekøbing og forskellige andre Byer at indføre tysk Øl her i Riget, saavel ved indlændiske Borgere som ved udlændiske, — Kronens Told selvfølgelig uforkrænket i alle Maader. Det er sandsynligvis for at kunne indføre denne attraaede Drik, som før nævnte Aar kun maatte indføres af Fremmede, at den samme Jens Fynbo, som vi kender fra før, i August 1539 under Christian III.s Ophold i Stubbekøbing fik Tilladelse til at maatte med Hustru og Børn drage til Rostock og bo, saa længe ham lyster, og siden ind i Riget igen og handle med Købmandsskab her i Riget som en fremmed Købmand.

Men naar vi ser, at Anders Clemensen, Foged paa Trane-kær, tager en ærlig Stubbekøbing Borger til Fange og arresterer hans Skib og Gods (i Slutningen af 1555), maa Grunden vistnok søges i det omtalte Forbud mod at føre bestemte Varer ud af Landet. Stubbekøbing-Manden, Jan Clemmensen Bryde, agtede

imidlertid ikke at finde sig i den Behandling og stævnedes sin Modpart til at møde for sig i Rette paa Københavns Slot Onsdag 26. Februar 1556.

For at kunne føre Kontrol med Tolden og med de forskellige Søfarts- og Handelsbestemmelser besluttede Kongen sig i 1550 til at indføre Søbreve. I nævnte Aar indfandt der sig Udsendinge — „Herremænd“ — i Stubbekøbing og stævnedes Byens Borgmestre, Raadmænd og menige Borgere for sig paa Raadhuset. Her gav de dem Kongens Villie til Kende, „hvorledes hverken de selv eller andre, som sejlede, ladede eller lossede for deres By, herefter maa sejle noget Steds inden Riget eller uden Riget, uden de have Borgmesters og Raads Søbrev, fra hvilken By de udløbe, lydende hvor de høre hjemme, hvor heden de ville, og med hvad Gods de er lastede, samt hvor meget af hver Slags, at vor Told bliver uforsømmet“. Desuden paalægges det alle Skippere at stryge deres Sejl for Helsingør og lægge bi, at Tolderen kan komme der om Bord.

I September Maaned 1551 har Christian III. selv været i Stubbekøbing. Man har et Brev fra ham, dateret vor By den 4. i denne Maaned og skrevet til Melanchton. Allerede i Juni havde Byen faaet Besked om, at den skulde „holde Kongen en Nat“, dvs. skulde underholde Kongen og hans hele Følge et Døgn, naar han paa sin sædvanlige Gæsteri-Rejse kom til Egnen, — en Byrde, der ikke var saa ganske ringe. Stubbekøbing var i øvrigt takset til to Nætters Gæsteri.

Kort Tid efter Kongens Besøg har der fundet en Brand Sted i Stubbekøbing. Man har kun Kendskab til den gennem et Brev af 9. Oktober 1551, ved hvilket der gives de Borgere i Stubbekøbing, hvis Gaarde er brændt, Tilladelse til at være fri for den aarlige Byskat i tre Aar, „som beløber sig til 30 Mark danske Penge“, hvilket Beløb maa afkortes i Byskatten.

Den borgerlige Selvstændighedsfølelse, som saa tydeligt giver sig til Kende i de danske Bysamfund i Slutningen af det XV. Aarhundrede, havde været stærkt begunstiget af Kongerne. Borgerne blev Kongemagtens naturlige Forbundsfæller mod den fælles Modstander, Adelen. Men efter at Kongemagten var gaaet sejrrig ud af Grevens Fejde, styrket ved Inddragelsen af en Mængde Kirkegods, saa den ikke længer med de samme Øjne paa Borgernes Lyst til selv at styre deres By og dens Anliggender. Disse kunde ikke glemme de Forhaabninger, der under Christjærn II.s Regering var bleven vakt, og havde svært ved at falde til Ro efter det store Opgør i Grevens Fejde med deres tidligere Un-

dertrykkere, Adelsmændene, og de har sagtens, efter i saa lang Tid at have set hen til Kongen som deres naturlige Forbunds-fælle, haft noget vanskeligt ved at forstaa, at Tingene var kommet ind i et andet Spor.

Den Splittelse mellem Borgerne indbyrdes, som under Reformationen fik et religiøst eller maaske snarere kirkeligt og dermed et saa meget skarpere Præg, har uden Tvivl ogsaa bidraget til at holde Bybefolkningen i Uro endnu længe efter Reformationen.

Man ser da ogsaa i den første Menneskealder efter denne en gærende Bevægelse i de danske Købstæder. Borgerne nægter at betale en eller anden bestemt Skat, Told eller Sise og sætter sig op mod Byens Øvrighed, og Byens velvise Øvrighed synes paa den anden Side ikke at være bange for at lægge sin Myn-dighed for Dagen over for de menige Borgere og noget egen-mægtigt sige dem, hvor Skabet skal staa. Paa Smaalandsøerne viser denne Uro sig særlig i Nakskov, Saksøbing og Stubbekøbing, og i 1547 udgik der et aabent Brev til de kongelige Lens-mænd paa Lolland-Falster, — for Stubbekøbings Vedkommende til Peder Okse, af følgende Indhold:

„Christian III. osv. vor Gunst til forn! Vi give dig til Kende at vi ere komne i Forfaring, hvorledes mange af vore Købstæder besværes og sker stor Uret i vor Fraværelse, og mange Steds er stor Uenighed og Tvedragt mellem Borgmestre og Raad og Almuen Vi bede dig og ville, at Du haver Tilsyn udi vor Købstad Stubbekøbing, samt at vore Borgmestre og Raad ikke uforrettes i nogen Maade“.

Den Herremand, — altid en kongelig Lensmand i Nærheden, — der saaledes skulde føre det øverste Tilsyn med Byen, sagdes „at have den i Forsvar“. Til hans Pligter hørte bl. a. at kontrollere, om de Mænd, der af Borgerskabet valgtes til Borgmestre og Raadmænd, ogsaa var i Stand til at røgte deres Embede; han skulde tillige i Reglen paa Kongens Vegne vælge Kongens Foged i Byen, hvilken Betegnelse snart blev til Byfogeden. Denne var, om end udgaet af Borgernes Midte og uden særlige juridiske Kundskaber — en vis Skrivefærdighed maa dog vel have været fordret — Kongens Tilsynsmand i Byen selv. Og hans væsentligste Arbejde har vel oprindeligt været det, at opkræve de forskellige Bøder og Afgifter, der helt eller delvis tilkom Kongen som Stadens Herre.

Nogle Steder viser det sig imidlertid, at Borgerne har naaet

et saadant Maal af Selvstændighed, at de ogsaa selv vælger Byfogeden. Dette synes især at have fundet Sted i de Byer, der laa til Kongens Fadebur og stammer maaske oprindelig fra Christjærn II.s demokratiske Lovgivning. Men betegnende nok brugte Grev Christoffer af Oldenborg under Grevefejden det som en Lokkemad for Borgerne at give dem denne Frihed til selv at vælge Byfogeden. Et Par Dage efter at han var gaaet i Land med sin Hær ved København, 29. og 30. Juni 1534, bekræftede han Skælskørs og Holbæks Privilegier og føjede begge Steder til, „at Borgmestre og Raad skal have Magt at beskikke Byfogeden“. Men Borgmestre og Raad valgtes altid af Borgerne.

Men med en saadan delvis eller fuldstændig Bemyndigelse til selv at vælge sin Øvrighed synes Stubbekøbing Borgere at have forbundet den Opfattelse, at de ogsaa kunde afsætte den, naar denne Øvrighed ikke handlede, som de nu mente, den burde handle. Det var uden Tvivl denne Opfattelse af Folkets Ret i Modsætning til den een Gang valgte Øvrigheds Opfattelse, at den kun skulde aflægge Regeringen Regnskab for sine Handlinger, der vedligeholdte en vis Uro i de danske Købstæder i mere end den første Menneskealder efter Reformationens Indførelse. Men intetsteds antog denne Uro en saa skarp Karakter som i Stubbekøbing, hvor den blev til ligefrem Revolution, en Revolution, der med Rette gaar under Navn af Borgmesterstriden.

I 1559 var Frederik II. draget ind i Ditmarsken med sin Hær, som der staar saa malende i Folkevisen:

„med højen Hat og Rosenkind“,

og laa for Heide i Juni Maaned, da han modtog et Andragende fra tre Mænd, Borgere i hans Købstad Stubbekøbing. De meddelte ham, hvorledes menige Almue i Stubbekøbing har udtaget 24 Mænd til at sætte Jens Guldsmed til Byfoged, ifald Kongen giver sit Samtykke til, at han maa annamme Told, Sise og andet, som tilfalder Kongen der i Byen. Dersom Kongen vil modtage ham som sin Befalingsmand der i Byen, vil de ogsaa gerne modtage ham paa Kongens Behag. Endvidere har de paa Menighedens Vegne — saavel som paa Kongens — valgt to af Brevskriverne til Borgmestre og fire Mænd til Raadmænd, „paa det at Byen ikke skulde være uden Forsvar“.

Til Vidnesbyrd forsegler Rasmus Kragh, Olle Bødker og Olle Nielsen.

Hvad Frederik II. har tænkt, hvorledes han har forestillet sig Grunden til, at den stakkels Stubbekøbing By saaledes paa

een Gang kom til at staa uden Forsvar, d. v. s. uden Øvrighed, er ikke godt at vide. Men han tog Sagen som en forstandig Mand og skrev 15. Juni til Claus Hvitfeld, der som Peder Okses Efterfølger i Ravensborg Len og paa Halsted Kloster havde Tilsyn med Stubbekøbing By, at Borgerne her havde tilskrevet ham, hvorledes de manglede Borgmestre, Raadmænd og Byfoged og derfor havde valgt nogle af deres Medborgere til disse Embeder. Da Kongen ikke kender Forholdene i Stubbekøbing, skal Claus Hvitfeld tage dertil og undersøge, om de Mænd, der er valgt til Borgmestre og Raadmænd, er duelige dertil, at de da bliver „besiddendes, til vi kommer der udi Egnen, at de kunne sværge os“.

Medens saaledes Kongen gerne lader det bero ved Borgerne Valg af Borgmestre og Raadmænd, vil han ikke lade deres Byfogedvalg gælde. Det befales derfor Claus Hvitfeld at indsætte en anden Byfoged paa Kongens Vegne og tage ham i Ed, „ti med Byfogedens Valg har Borgerne intet at bestille“.

Hvorvidt Claus Hvitfeld fandt de nye Borgmestre og Raadmænd i Stubbekøbing duelige nok til at forestaa deres Embede eller ej, derom forlyder der intet. Ti Undersøgelsen kom i første Række til at dreje sig om, med hvilken Ret de sad i deres Embede. — I de tre ærlige Mænds Andragende til Kongen stod der ikke et Ord om, hvordan de to Borgmesterembeder, de fire Raadmandspladser samt Byfogedbestillingen saaledes paa een Gang var blevet ledige, og det er mulig denne Tavshed om et saa væsentligt Punkt, der har vakt Kongens Opmærksomhed og bragt ham til at sende en stedkendt Mand til Byen for at skaffe grundig Besked om Sagen.

Det viste sig da, hvad Fredrik II. sagtens nok har formodet, at Stubbekøbing ikke vilde være kommet til at trænge til de tre ærlige Mænds Omhu, hvis ikke de selv havde afsat den gamle Øvrighed først, og saaledes nødvendiggjort et nyt Forsvar for Byen. Og det var sket under Omstændigheder, der havde ikke saa lidt Karakteren af et Oprør. Af Aktstykkerne i den Retssag, som blev afgjort ved Kongens Retterting, 9. August 1559 paa Københavns Slot, faar vi en ret tydelig Forestilling om, hvad der er gaaet for sig.

Det fremgaar heraf, at Mikkell Rask, Peder Mønbo, Hans Snedker og Morten Pedersen med deres „anhængne Borgere“ d. v. s. deres Tilhængere, for nogen Tid siden, forleden, havde opvakt Almuen og sat sig op mod Borgmestre og Raad og uden al skellig Aarsag havde afsat dem og „vor Foged“ fra deres Em-

beder og igen indsat andre Borgmestre, Raadmænd og Foged „af dem selv indbyrdes“.

Dette mente det gamle afsatte Raad med samt Borgmestre og Foged at være sket med Urette. Og først berettede den ene afsatte, men stadig af Kongen anerkendte Borgmester, Mads Bruncker, at Magistraten nu sidst, fjerde Paaskedag, havde gjort Byens Regnskab op og efter gammel Sædvane givet de 24 Mænd*) en Tønde Øl i samme Anledning. Men de 24 Mænd synes at have været utaknemmelige Gæster, ti om Aftenen, „der de bleve drukne“, forlod samme 24 Mænd Raadhuset, men lidt efter kom der et Bud fra dem, en Mand, der skulde hilse Borgmester og Raad og sige, at der var to af deres Medbrødre udi Raadet (altsaa to af Raadmændenes Kollegaer), udi Stubbekøbing, som de (nemlig de 24 Mænd) ikke længer vilde have siddende udi Raad og Ret. Den ene var Mads Kristensen og den anden var Niels Hansen. Aarsagen dertil var den, at fornævnte Mads Kristensen havde gjort en Rejse til København og en Rejse til Hamborg, at skulle købe dem et Bys Skib, og havde paa disse Rejser „tæret for rundeligen af Byens Penge“. For den anden Mands, Niels Hansens, Vedkommende var Grunden til Misfornøjelsen akkurat den samme; han havde ligeledes paa en Rejse til København tæret for rundeligen af Byens Penge. Der var egentlig kun den Forskel, at han havde været paa Rentekammeret med By-skatten og altsaa ikke været ude i slet saa fugtigt et Ærinde som hans Embedsbroder.

Borgmestre og Raad blev sagtens noget forbavsede over den Hilsen, men før de kunde komme til Orde (saaledes maa Teksten vist forstaaes) og erklære, at de „svarede for de to Raadmænd“, det vil sige, sagde god for dem, og at de 24 Mænd ingen skellig Grund havde til saaledes at sætte dem af, „da viste fornævnte Almue dem af med de andre“, d. v. s. afsatte de øvrige Magistratspersoner tilligemed de to alt udpegede Raadmænd.

Dette er altsaa gaaet for sig Onsdag efter Paaske om Aftenen. Det er da sandsynligvis den næste Dag, Torsdag, at de 24 Mænd skrider til at vælge et nyt Nævn paa 24 Mænd „ud af deres Hob“, d. v. s. af deres Parti. Og „de kejsle (valgte) og satte (indsatte) Borgmester, Raad og Byfoged, som de endnu have

*) Fra meget gammel Tid har man i vore Købstæder, naar noget særligt skulde foretages, valgt et Nævn paa 24 Mand, et Velfærdsudvalg, der handler paa samtlige Borgeres Vegne, og danner den første Begyndelse til en Borgerrepræsentation. Her synes det altsaa at have hørt med til de 24 Mænds Pligter at være til Stede ved den aarlige Regnskabsafreggelse over Byens Finanser.

(altsaa de ulovlige, som ikke blev erkendt af Kongen). Og saa besvor de sig med hinanden (forpligtede sig indbyrdes ved Ed) at ville følges ad til Landsting *om deres Marked*, som de og gjorde.“

De har nu næppe alle været med til Landstinget. Ti da de kom hjem derfra, gjorde de et Gilde og besvor sig endnu en Gang med hverandre, „saa at hvilken der ikke fulgtes med til Landstinget, skulde give en Tønde tysk Øl“. Derefter gik de 24 Mænd med deres Tilhængere op paa Bytinget, og da de saa de fornævnte gamle Raadmænd sidde paa Tinget, spurgte de dem, „hvorfor de sad Raad og Ret, efterdi de havde sat dem af, og fore (før) at Borgmester og Raad svarede dem, viste de dem alle af til Hobe og gjorde der slig en Oprør paa vort Byting, at vor Byfoged, der sammesteds maatte nødes at bryde Tinget. Og derefter vandrede de til Landstinget igen med Rør (Bøsser) og tændte Lunter, Vaaben og Værge.“

Her maa indskydes en Bemærkning om det Marked, som de oprørske Mænd havde tilsvoret hinanden at følges til Tinge om. Det viser sig ved dette Udtryk, at der i nogle Aar havde været Uenighed mellem Byens Borgere om, hvorvidt det gamle Marked, som — fra Arilds Tid vel sagtens — var bleven holdt i Stubbekøbing paa St. Hansdag, nu var Byen til Skade eller til Gavn. De, som var af den Mening, at Markedet burde ophæves, havde sejret, og 3. August 1556 var der fra Nykøbing bleven udstedt Kongebrev om, at det Marked, som hidtil havde været holdt i Stubbekøbing paa St. Hansdag Midsommer, herefter skal være aldeles aflagt, da Borgerne i Stubbekøbing klage over, at det er til stor Skade for dem. Da dette Marked i et senere Kongebrev betegnes som nedlagt formedelst „vrang Underretning“, ser det jo ud, som om Misfornøjelsen med den Gang trufne Afgørelse ikke har været ganske uberettiget, og det er maaske netop Misfornøjelsen med Markedets Ophævelse, der har sat Splid imellem Byens Raad og Byens Borgerskab.

Der fortælles nu videre, at de atter kom hjem fra Landstinget og en Søndag lod lyse til Raadhusstævne fra Prædikestolen, „vor Borgmester og Raad uvitterligt“. Derpaa søgte de Raadhuset og satte Borgmester, Raad og Byfoged samme Søndag efter deres egen Villie af dem selv indbyrdes, og sendte saa Bud til vore (d. v. s. Kongens) Borgmestre, at de skulde sende dem Byens Nøgle, Byens Sigille, Bøger og Regnskab, hvilket Borgmestrene mente, at de ikke burde, ikke heller var forpligtede at gøre, „efterdi de havde svoret en Herre og Konning og ikke fornævnte 24 Mænd med deres Tilhængere.“

Fra disses Side skete der ikke den gamle Øvrighed nogen Overlast i Anledning af denne Vægning. De synes at have taget Sagen fra den gemytlig Side, opsatte det foran omtalte Brev og sendte det af Sted til Kongen i Holsten — karakteristisk nok var den virksomme Mikkell Rask selvanden Budbringer — lagde før eller efter denne Brevskrivning paa ny tysk Øl op og gjorde Gilde, og vandrede saa med hinanden til Landsting igen med Vaaben, Væрге, Rør og tændte Lunter „og gjorde Spørgsmaal til Almuen, om de ikke vilde have det Marked op igen“. „Og der de med slig Forsamling, med Vaaben, Væрге, Rør og tændte Lunter kom til Landstinget, spurgte os elskelige Claus Hvitfeld, vor Embedsmand paa Sjørup, dem ad, hvi de saa kom til Landstinget med Vaaben og Væрге og med Rør og tændte Lunter, hvilke ere de Vaabne, som aflagte ere og ingen Almues Folk maa føre udi vort Land Falster og er imod Højbaarnes Fyrstes, Konning Christian III.s, Danmarks etc. Konning, vor kære Hr. Faders Højlovlige Ihukommelses Reces, aabne Breve og Siggill“, og forlangte, at de skulde lægge „slige Rør og Lunter“ fra sig.

Det ser efter det foregaaende ud til, at de oprørke Borgere har været flere Gange ude paa Landstinget, før de kom til at staa Ansigt til Ansigt med den øverste Myndighedsperson paa Stedet, Landsdommeren. Men naar vi har set, hvorledes de „besvor sig med hinanden“ om at følges ad til Landsting, saa er Grunden sikkert den, at her var det, det gjaldt at holde sammen, — her, hvor man kom til at staa til Ansvar over for Dommeren, maatte ingen bryde ud. Vi befinder os da ogsaa nu paa et af Sagens mest dramatiske Punkter, hvor Kronens Embedsmand opfordrer Oprørerne til at respektere Tingstedets Hellighed og lægge de i Forvejen ulovlige Vaaben fra sig. Hvorledes trodser Stubbe-købing Borgere nu selve Lovens Repræsentant?

Det sker paa en Maade, som viser, hvor stærk den danske Almuesmand følte sig, naar han troede at staa paa en gammel, nedarvet Rettighed.

Paa Landsdommerens Opfordring svarede „fornævnte Mikkel Rask og hans Anhængere, at de havde betalt samme Rør, de vilde bære dem og ingen Skade gøre med dem“.

Claus Hvitfeld gjorde ikke videre Forsøg paa at faa dem til at lægge Vaabnene fra sig, men „æskede Borgen af dem, at de skulde være de gamle Borgmestre og Raad ubevaret med Fejde (ikke bære Vaaben paa dem) og ikke andet gøre dem, end tale dem til med Lov og Ret“.

Dertil svarede Mikkel Rask og hans Parti, at de først vilde gaa hjem til deres By. Hvem der siden vilde have Borgen af dem, kunde komme og tage den der.

Det er sandsynligvis dette Landstingsmøde, der blev afholdt Onsdag efter Bonifacius (5. Juni) 1559. Magistratens Afsættelse og det Mikkel Raskske Partis Optræden har saaledes været indanket for Landsdommeren af den gamle Magistrat før Kongens Brev af 15. Juni er kommet ham i Hænde. Der blev senere under Sagens Gang for Kongens Retterting paa Københavns Slot fremlagt et Landstingsvidne af ovenanførte Dato, efter hvilket Mikkel Rask og hans tre fornemste Fællers Hovedbeskyldning mod Mads Bruncker og Niels Persen (nu er der, som man ser, ikke længer alene Tale om de to Raadmænd) var den, „at de havde forhvervet Brev og aflagt deres Marked“, altsaa været Hovedmænd for Kongebrevet af 3. August 1556, hvorved det tidligere Midsommer-Marked blev ophævet. Tillige gentages den forrige Beskyldning mod Raadmanden Niels Hansen, at han paa sin Rejse ind til København med Byskatten havde tæret for rundelig af Byens Penge, men den ligelydene Anklage mod Mads Kristensen er nu faldet bort. Derimod hedder det, at de afsatte ham, fordi han førte Højlovlig Kong Christjan III.s Brev til Landsting i sin Tid og fortalte Almuen, hvad der stod i Brevet. Det skulde aabenbart være en stor Snedighed at rykke frem med denne Anklage, ti den kunde paaregnes paa en ganske anden Maade at vække Kongens Misfornøjelse og bringe ham til at tage de nye Mænds Parti, end den Omstændighed, at Raadmanden havde drukket og spist for godt paa Byens Regning.

„Da adspurgte Claus Hvitfeld (det er stadig paa Landstingsmødet, Onsdag efter Bonifacius) fornævnte Stubbekøbing Mænd, hvi de havde gjort saadant Oprør i kongelig Majestæts By imod deres Borgmestre og Raad, og om de nogen Tid havde klaget, at Borgmestre og Raad havde gjort dem nogen Skade, førend de saaledes afsatte Borgmestre og Raad uden al Aarsag, og hvem deres Hjemmel er, at de saa maatte afsætte Borgmestre og Raad, som havde svoret deres Herre og Konge.“

Mikkel Rask svarer først paa det sidste Spørgsmaal, og hans Svar er meget oplysende for Forstaaelsen af den Selvstændigheds Aand, som raadede i Byerne. Det er de 24 Mænd — altsaa det af Borgerne selv udvalgte Velfærdsudvalg — „som havde Befaling over Byen“, der havde afsat den gamle Magistrat „og er fornævnte Mikkel Rask, Peder Mønbo, Hans Snedker og Morten Persen af de 24 Mænd“, føjes der oplysende til.

Men Landsdommeren spørger atter de nævnte Mænd, om de har nogen anden „Skylling“ (Beskyldning) mod de gamle Borgmestre og Raad for Regnskab eller Oppebørsel. Og da svarede Mikkel Rask og hans Tilhængere, at de gjorde Regnskab som Dannemænd og havde derfor „dennem intet at skylde“.

Saa vendte Claus Hvitfeld sig endnu en Gang til Mikkel Rask og hans Tilhængere og spurgte dem, om de ikke havde hørt kongelige Breve læse paa deres Raadhus og Byting, at ingen skulde gaa uden for Byens Frihed med Rør og tændte Lunter, advarede dem endnu en Gang imod at fejde den gamle Magistrat og tilbød, at dersom de vilde gaa i Rette med de andre Borgmestre og Raad, vilde han „adskille dennem med Dom og Ret“, d. v. s. dømme dem imellem. Men det vilde Mikkel Rask og hans Parti ikke, og da befalede Claus Hvitfeld de gamle Borgmestre og Raad at blive i deres Befaling og holde den Ed, de havde svoret deres Konge og Herre.

„Da svarede Mikkel Rask og raabte: Siger Nej, I Danne-mænd, alle sammen! Vi vil ikke have dem til Borgmester og Raad!

Da raabte de straks og sagde, at de vilde ikke have de gamle Borgmestre og Raad, men de vilde have de ny, som de selv havde indsat.“

De gamle Borgmestre og Raadmænd vilde imidlertid ikke vige Pladsen. „De satte udi alle Rette, om fornævnte Mikkel Rask med sine Medfølgere og Tilhængere ikke havde gjort Uret i det, at de saa uden al Aarsage have afsat dennem og Byfogeden af deres Embeder og sat dennem selv udi Stedet igen og gjort slig Mytteri og Oprør udi Kgl. Majestæts Købstad og frie Lande og om dennem ikke derfor burde at stande til Rette.“

Mikkel Rask er aabenbart ikke saa sikker længer, som han var før, og begynder at trække stærkt i Land. Maatte de 24 Mænd — det er af nogen Betydning at faa at vide, at Mikkel Rask selv hørte med til de 24 Mænd — ikke handle, som de havde gjort, naar de to Borgmestre selv, efter at Regnskabet hin fjerde Paaskedag var opgjort, havde sagt, at de var gamle Mænd og ønskede at blive afløst i deres Embede? Og maatte de ikke nok sætte Niels Hansen af fra hans Raadmandsbestilling, naar han vitterlig havde fortæret nogle Pendinge for meget paa sin Københavns Rejse med Byskatten? og Mads Kretsen, for han forbød Falsters Bønder, at ingen skulde føre noget Godt til

Stubbekøbinger?*) Mikkell Rask mener derfor, at de 24 Mænd har haft al Aarsag til at afsætte disse Folk, og han stod tilmed i den Tro, at det var en gammel Skik, at de selv i deres By maatte sætte „i og af“ hvem de vilde have til Borgmester og Raad.

Til Støtte for denne Paastand fremlagde Mikkell Rask forskellige Breve i Retten, men synderlig Værdi har de næppe haft, eftersom det var Breve, „de dennem selv imellem gjort havde, hure de Sager sig forlobne ere“, og Sagen ender derfor med et Nederlag for Omstyrtningspartiet:

„Og kunde fornævnte Mikkell Rask med sine Anhængere ingen skellige Aarsage hverken sige, bevise eller give til Kende, at de udi nogen Maade var foraarsaget til saa at afsætte Borgmester, Raad og Byfoged og gøre slig Oprør og Miteri med mange flere Ord og Tale, dennem derom paa baade Sider imellem var. Da efter Tiltale, Gensvar og Sagens Lejlighed, og efterdi de første 24 Mænd saa have nævnt andre 24 Mænd, og de saa have afsat vor Borgmester, Raad og Byfoged og sat (andre) af dennem selv i den Sted igen uden al skellige Aarsage, os og vor Embedsmand paa vore Vegne uadspurgt, og gjort slig Oprør udi vor og Kronens fri Købsted og Lande, findes fornævnte 48 Mænd og alle deres Anhængere til Hobe at være oprørske Mænd og bør derfor at straffes paa deres Hals, som andre oprørske Mænd bør at straffes.“

Dommen blev fældet paa Kongens Retterting paa Københavns Slot, Fredag næst efter St. Peders Dag ad vincula, Ugen efter 1. August, 1559, i Nærværelse af Kongen selv, Kansleren, Hr. Johan Friis, Hr. Otto Krumpen, Hr. Peder Skram, Ridder Oluf Munck, Jørgen Lykke, Tage Thott, Claus Urne, Niels Lange, Holger Rosenkrans, Hr. Lage Bragde, Ridder Iver Krabbe, Herluf Trolle og Korfits Trolle, Kongens tro Mænd og Raad.

Det gaar nu imidlertid ikke altid saa strengt, som Præsten præker. I det Brev, ved hvilket Landsdommeren Claus Hvitfeld underrettes om Sagens Udfald, hedder det udtrykkeligt, at de — altsaa de 24 Mænd „og deres Anhængere“, var blevet dømt som Oprørere og *havde* været i Taarnet (Blaa Taarn paa Københavns Slot) men var nu blevet frigivne paa fem nær. Claus Hvitfeld

*) Det synes efter dette, som om Markedets Ophævelse særlig lagdes Mads Kretsen eller Kristensen til Last.

skal nu lade alle *deres* Boslod beskrive, som af Borgmestre og Raad angives som delagtige i Oprøret, og optinge med dem som Oprørere for den (d. v. s. idømme dem Bøder efter deres Evne) hvorefter han skal sende Kongen klart Register paa, hvad der er optinget. Morten Pedersen, som var med i Oprøret, og som er undkommen, skal Claus Hvitfeld se at faa fat paa igen og sende til København.

Saaledes endte Borgmesterstriden i Stubbekøbing med fuld­stændig Sejr for Kronen. Men denne har sikkert benyttet sin Magt med Mildhed, og det er et stort Spørgsmaal, om nogen, — selv af Hovedmændene — har maattet bøde med Livet. I alt Fald træffer vi 10 Aar senere Mikkel Rask i bedste Velgaaende og i en Strid, der atter viser ham som en noget fremfarende Mand. Og det var dog ubetinget ham, der var Hovedmanden i Oprøret. Kongen, der uden Tvivl ønskede at gaa saa lemfældigt til Værks som muligt, har sikkert set et undskyldende Moment deri, at det førnævnte Markeds Ophævelse, som spillede en saa væsentlig Rolle i Sagen, virkelig maa antages at have været mindre vel overvejet. I hvert Fald udgik der i April 1569 et aabent Brev, at Markedet i Stubbekøbing, der tidligere holdtes hvert Aar paa St. Hansdag, men siden blev nedlagt efter Borgerskabets Klage formedelst vrang Undervisning, atter maa holdes St. Hans Baptistes Dag ligesom i andre Købstæder med Heste og andre ikke forbudte Varer. De Kræmmere, der besøger Markedet og bygger Kramboder, skal give Penge af deres Bodepladser, og ingen Fremmede maa gaa paa Markedet med deres Værger. Borgerskabet skal hjælpe Byfogeden med at indkræve Kronens Told, Sagefald (Bøder) og anden Rettighed, forsvare ham mod Overlast og passe paa, at Kronens Rettigheder ikke underslaas eller forkrænkes.

Men efter som før Borgmesterstriden i Stubbekøbing vedblev der at være Uenighed i Købstæderne mellem Magistraten og Borgerskabet, i hvilken Anledning der udgik forskellige For­maninger til Borgerne om at være deres Øvrigheder lydige og underdanige og forebringe alle Klager for de Lensmænd, der havde Byerne i Forsvar, ligesom Lensmændene fik Befaling til at indsætte dygtige Folk til Borgmestre, Raad og Byfogeder.

Frederik II. gemte da saa lidt paa Vrede eller Hævntanker mod Stubbekøbing Borgere, at han ikke betænkte sig paa akkurat et Aar efter Sagens Afslutning paa Rettertinget, at tage Borger­skabet og Byen i sin Beskærmelse og stadfæste alle de Friheder og Privilegier, som hans Fader i sin Tid havde stadfæstet.

Under Datidens urolige Forhold maatte der sikkert ogsaa

ses gennem Fingre med mangt og meget. Man var stadig her i Landet forberedt paa et eller andet fjendtligt Anslag, og der gik stedse Breve ud til Havnebyerne — ogsaa til Stubbekøbing — om „at have god og flittig Tilsyn og lade grangivelig forfare hos Folk, som de ikke kender, hvorfra de kommer, Navn og Hjemsted, hvad deres Bestilling er osv., og holde dem tilbage, som de nærer nogen Tvivl om. Ti Kongen er kommen i Forfaring, hvorledes mange Spejdere og andet løst Folk giver dem Ærinde herind i Riget og passerer frit omkring i Landene, hvor dennem lyster og driver deres Skalkheder og vil bespejde Landet“.

Nu om Stunder ligger Stubbekøbing saa meget ude af Alfarvej, at vi ikke ret er i Stand til at forestille os den som en By med særlig Fremmedfrekvens. Men i det XVI. Aarhundrede var det endnu anderledes. Af et Brev af 17. April 1559 til Stubbekøbing — og forskellige andre Købstæder — fremgaar det, at der kom adskillige Fremmede til Byen. Ti Kongen lader skrive, at han ofte har bragt i Erfaring, at Borgerne i Byen hyppig, naar der kommer „fremmede Herrer“ eller andre til deres By, „paa hans Vegne udkvitterer og med Vogne befordre disse Rejsende“, skønt de ingen Bemyndigelse har dertil, hvorfor sligt forbydes for Fremtiden, med mindre de Fremmede har kongeligt Pasord eller kongelige „Geleitsmænd“ med sig.

De Fremmede, „fremmede Herrer“, d. v. s. udenlandske Adelsmænd eller Hofmænd, som der her er Tale om, er uden Tvivl kommet til Stubbekøbing ad Søvejen fra Østersøkysterne mod Syd. Vi har set, at den saksiske Prinsesse i 1478 landede ved Stubbekøbing, og det har ogsaa senere fundet Sted, at Rejsende fra Mecklenborg gik i Land her, selv om Turen fra Warnemünde til Gedser i Reglen blev foretrukket som den korteste. Med vestlig Storm eller stiv Kuling maatte det imidlertid foretrækkes at løbe i Læ af Gedserodde op gennem Grønsund og ind til Stubbekøbing. Ofte var Borgerne her med til at have Ulejligheden med at færgе Kongernes Gæster over, uden dog at have nogen af Glæderne ved at faa dem ind til deres By, som naar de i 1556 og 1559 maatte sende alle deres Skuder og Færger over til „Werneminde“ for at sætte Hertug Ulrik af Mecklenborg eller Kurfysten af Saksen over til Gedser.

Man faar af de stadige Gentagelser af Forbud mod et eller andet Forhold, ligesom af den truende Slutningsformular under de kongelige Breve: „ti gører dette og lader (d. v. s. undlader) det ingenlunde under vor kongelige Hævn og Vrede“, et ejendommeligt Indtryk af Befolkningens ringe Tilbøjelighed til at rette sig efter

Lovene. Kongebudet om Søbrevene og Befalingen til Skipperne om at lægge bi ved Helsingør, som udstedtes i 1550, var saa tydelige, som man kunde ønske, men allerede i 1563 faar dog Stubbekøbing saa vel som andre Søstæder fornyet Ordre om, at da Kongens Undersaatter hidtil er løbet gennem Sundet uden at stryge Sejlene eller give sig til Kende for Tolderen, har det medført, at Fremmede gør ligesaa for at slippe for Told. Det befales derfor nu, — men uden saa meget som et bebrejdende Ord for den udviste Mangel paa Lydighed mod den tidligere Befaling, — alle Kongens Undersaatter at stryge Sejl for Krogen, stoppe der og fremvise deres Søbrev og Certification for Tolderen.

Og denne mærkelige Mildhed udvises i et Forhold, hvor man ellers ikke var vant til at forstaa Spøg, nemlig hvor det gjaldt en Forringelse af Tolden, en af Kronens Indtægter. Men Lemfældigheden i dette som i andre Tilfælde hænger sandsynligvis sammen med Kongernes Forstaaelse af, at det under truende Forhold var af største Vigtighed for dem at kunde gøre sikker Regning paa det menige Folks gode Villie og redebonne Bistand. Og Forholdene blev mere og mere truende, indtil det i 1563 brød løs, og Krigen med Sverige, der er kendt i Historien som den nordiske Syvaarskrig, begyndte.

Stubbekøbing fik sin Part af Krigens Byrder i Form af Udbud af Baadsfolk, Indkvartering og Forbud mod at udføre Korn, Ærter og Fetalje, da der var Brug for alt slikt paa Kongens Orlogsskibe. Der har mulig ogsaa fundet staa Sammenstød Sted mellem Byens Folk og Skibene fra Stralsund og Greifswalde. Disse Byer havde sluttet sig til Svenskerne, hvorfor der udgik Ordre 17. Juni 1564 til Borgmestre og Raad i Stubbekøbing, som i andre danske Søstæder, om at anholde alle stralsundiske og „griibsvoldiske“ Skibe med Gods, hvor de kunde faa fat paa dem.

Det var imidlertid ikke alene Byrderne *in natura*, Byen maatte tage paa sig, men ogsaa, — hvad der tyngede langt haardere — store Summer, den maatte udrede i klingende Mønt. Under 15. December 1564 hedder det saaledes i et Brev fra Nyborg, at Kongen har besluttet inden 20 Dag Jul (13. Januar) at afmønstre Krigsfolket og behøver derfor en stor Sum Penge. Efter Samraad med Rigsraaderne har han derfor besluttet at kræve en Sum Dalere i Sølv eller danske Penge af hver Købstad. Alene ved denne Lejlighed maatte Stubbekøbing punge ud med 1000 Daler, — Nykøbing lige saa meget — men allerede Aaret efter fik vor By Ordre til at komme Kongen til Hjælp med 800 enkelte Dalere, at levere Rentemesteren, Ejler Grubbe, paa Køben-

havns Slot inden førstkommende Mortensdag. Denne Gang blev Nykøbing kun sat til 500, for dog kun et halv Aar senere i Maj 1566 i Lighed med Stubbekøbing at maatte ud med 250 Daler i Sølv og lige saa meget i Klippinge. Det er sagtens under Indtrykket af, at Byen er saa udpint, at der ikke er mere at hole, at der i August samme Aar, „i Anledning af den Ulykke, der er overgaaet Flaaden“ — det store Forlis paa Gullands Kyst under Admiral Hans Lauridsen Baden, 29. Juli — blev udskrevet en Kobberskat af Stubbekøbing paa 6 Skippund Kobber, to Trediedele i Gryde- og en Trediedel i Kedelkobber. Atter denne Gang slipper Nykøbing billigere, idet den kun sættes til 4 Skippund.

Hvad her er anført, er de Summer, som Kongen forlangte. Om han fik dem fuldstændigt, mangler vi for Tiden Materiale til at udtale os om. Det var let nok at fordre, men adskilligt vanskeligere at udrede det forlangte, og der er et gammelt Ord, der siger, at hvor intet er, har Kejseren sin Ret forloren. Allerede 5. November 1565, efter den første Paaligning, bliver Stubbekøbing mindet om, at den er i Restance med 300 Daler, som var forfaldet sidste Mortensdag.

Enden var imidlertid ikke endda. I Juni 1568 faar Stubbekøbing Ordre om at komme Kongen til Hjælp — „da den og andre Købstæder saa længe har været forskaanet for Pengeskat“ — med 300 Daler, halvt i Dalere og halvt i danske Penge, men endelig synes det at lysne. 24. November s. A. hedder det, — og det har sikkert vakt Glæde alle Vegne — at der er sluttet Fred. Dog kan det jo ikke skjules, at Kongen skylder Krigsfolket „en mærkelig Sum Penge“, hvorfor Rigsraadet har bevilget ham en almindelig Landehjælp af Købstadmænd, Bønder og Præster. Købstæderne skal derfor inden Jul fremsende denne Landehjælp, til hvilken Stubbekøbing bliver takseret til 400 Daler, medens Nykøbing, der før altid har været sat til mindre eller i alt Fald ikke til mere, for første Gang kommer til at yde mere, nemlig 600 Daler.

Glæden over at der var sluttet Fred, varede imidlertid kun kort. Allerede i Marts det følgende Aar forlød det, at Svenskerne — „tværtimod deres Breve, Segl og Løfte“ — havde kastet den sluttede Fred, og de ulykkelige Købstæder maa atter „iligen, Nat og Dag uspart“ fremsende Ydelser af Føde- og Fedevare. I August paalægges der nye Byrder. Her hedder det mærkeligt nok, at den fremsendte Proviant vil blive betalt, og at Kongen har skaanet dem saa længe for Pengeskat, for at de saa meget villigere skal sende Proviant. Men hvad Kongen gav med

den ene Haand, tog han med den anden. Kun et Par Maaneder senere, 8. Oktober 1569, kommer der Ordre, „eftersom der behøves mange Penge til Krigsfolket, at det ikke skal rykke tilbage til Vinterlejren paa ny“, til Stubbekøbing om at rykke ud med 200 Daler, halvt i enkelte Daler, halvt i Mønt, og i Marts 1570 ser Kongen sig nødsaget til, da han straks paa Sommeren agter at foretage et alvorligt og „bestandigt Togt“ mod Sverige, at kræve den Hjælp, som blev bevilget paa sidste Herredag, paa een Gang, og ikke som først bestemt i 4 Terminer. Det bliver for Stubbekøbings Vedkommende 300 Daler. Denne Gang, lige som sidst, er Nykøbing atter anslaaet højere, end dens Naboby, nemlig til henholdsvis 250 Daler og 400 Daler.

Endelig kan Fredrik II. d. 13. December 1570 meddele sine Undersaatter, at han nu har faaet en god Fred med Sverige og vil i den Anledning „aftakke de fremmede Krigsfolk“. Det er disse sidste Ord, der virker som Malurt i Glædens Bæger. Ti Købstæderne over hele Riget maa derfor straks komme ham til Hjælp, og ingen Friheder skal gælde. Stubbekøbing bliver ligesom Nykøbing takseret til 300 Daler, og Kongebrevet indeholder den vægtige Tilføjelse, at Kongen agter at indkvartere Krigsfolk hos dem af Borgerne, der ikke vil betale, hvad de takseres til.

Selv om nu Folket kunde glæde sig over at have faaet en endelig Fred, kunde de dog ikke glæde sig over at være blevet fritaget for Krigens Byrder. De lod sig mærke endnu i 1572, da de to falsterske Byer atter blev sat i Skat til 200 Daler hver, og samme Sum bliver igen paalagt dem i 1576, da der er bevilget Kongen en almindelig Skat af Bønder og Borgere over hele Riget, eftersom „der ingen anden Udvej er til at skaffe Penge til Afbetaling af den udenlandske Gæld, som Riget har paadraget sig i sidste Fejde“.

Der er visse mørke og uhyggelige Begivenheder, der undertiden i det XVI. Aarhundrede ligesom Aadselgribbe og Ulve, Sot og Syge, fulgte i Krigenes Spor, og det var Hekseprocesserne. De kunde opstaa, naar det skulde være, men det var dog særlig i bevægede og urolige Tider, at de skød frodigst frem. Under Syvaarskrigen dukker der ogsaa Trolddom frem i Stubbekøbing, uden at vi dog veed, hvorledes den ytrer sig, og om den paa nogen Maade staar i Forbindelse med Krigen selv eller de Begivenheder, den havde i Følge.

Den 2. December 1568 udgaar der Befaling til Mikkell Rask,

— hvem vi alt kender fra Borgmesterstriden — Rasmus Bosen, Per Skomager, Jakob Prenter, Borgere i Stubbekøbing, og deres 14 Medbrødre om uden videre Forhaling at tage Sagen mod Edel Stolte for, der af nogle Troldkvinder, som alt havde faaet deres tilbørlige Straf, er bleven beskyldt for at have været i Ledtog med dem. De nævnte Mænd og Nævninge skal afsige Dom om, hvorvidt hun er skyldig i Trolddomshandel og har købt de andre Kvinder til deres ukristelige Gerning, saaledes som disse have bekendt, og i saa Tilfælde fastsætte hendes Straf.

Dommen faldt 1. Marts det følgende Aar paa Stubbekøbing Byting. Edel Stolte maatte følge de Kvinder, der havde angivet hende, — det var ikke mindre end elleve, som alt var brændt — og blev svoret til Ilden som en ret Troldkvinde. Men straks stævnedes hendes Mand, Peder Madsen, Borger i Stubbekøbing, Mikkel Rask og hans Medfølgere Nævningemænd for Kongens Retterting, som blev holdt paa Københavns Slot 25. April. Og her fremstod han og beskyldte Mikkel Rask, der var Formand i Nævnet, for at være hans og hans Hustrus Avindsmand og for at have svoret af Had og Avind. Ti den Dag, Sagen var for paa Bytinget i Stubbekøbing, havde Peder Madsen forlangt at føre Vidner, som han havde nævnet ved Navn, paa sin Hustrus Uskyld, og der var blevet forelagt ham seks Ugers Dag for at føre disse Vidner. Men ikke desto mindre havde Nævnet alligevel, uden Hensyn hertil, straks svoret hans Hustru til Ilden af Had og Avind. Lige saa beklagede han sig over, at han ikke var kaldet til de Tingsvidner, som udgik paa ham og hans Hustru i Stege, og intet deraf at vide. Og endelig havde han paa Bytinget sat i Rette for fornævnte Nævningemænd, før de svor, om Inger Schouens maatte staa til Troende alene og lyve noget Menneske Liv, Gods og Ære fra, eftersom hun var lovforvunden.

Kongens Dom lød paa, „at Sagen skal igen komme til Tinge og der at gaa om, saa meget som Lov og Ret er“, og efterdi Mikkel Rask, som er Formand i den Sag, siges at være fornævnte Edel Stoltes Avindsmand, skal han ikke tages i noget Nævn eller Vidnesbyrd imod Peder Madsen og Edel Stolte i denne Sag.

Hvad Resultat Nævningene kom til i anden Omgang vides ikke, og Edel Stoltes Navn kommer ikke for paa ny i Stubbekøbings Historie. Krigens Byrder blev tungere; og tungere, Evnen til at bære dem mindre og mindre, og den enkeltes Ulykke glemtes snart under den almindelige Elendighed. Men det hører sikkert til Undtagelserne, at en Kvinde, som engang var blevet anklaget for Trolddom, slap ud af den hundredarmede Mistankes

Favntag. Sandsynligheden taler for, at Edel Stolte, som det hed i Tidens Sprog, har „faaet en sviende Hale“, og selv om hun er bleven frikendt, har dog de elleve andre maattet lide Ild og Baal. Det er mærkeligt, at en saadan Baalfærd i en lille By som Stubbekøbing ikke paa en eller anden Maade har sat sit Præg i Traditionen. Det kan kun forklares derigennem, at senere store Fællesulykker har udvisket Erindringen om de enkelte Indviders Lidelser.

En direkte Følge af Krigen og dens Byrder var uden Tvivl den Nød, der hjemsøgte Byen i 1578. Den 17. Juli d. A. fik Lensmanden for Stubbekøbing og Nykøbing, Henning Gøye, i Lighed med andre Lensmænd i Landet, Ordre til, paa Grund af Kornmangelen, at sælge det Korn, som de kan undvære, til Fatigfolk for en rimelig Pris. Han skal i Forening med Sognepræsten undersøge, hvor mange „fattige Husarme“, der findes i Byen, optegne disses Navne paa klare Registre, og beregne, hvor meget enhver efter sine Vilkaar behøver til Underholdning til St. Bartholomæi Dag (24. August), straks give enhver saa meget og føre det i Regnskab.

Naa, — saadan enkelte drøje Aar kom man ogsaa over, men kom der mange Ulykker i Træk, kunde det vel nok sætte Mærke. I Efteraaret 1589 var der stor Brand i Byen. Man kan vist uden Overdrivelse gaa ud fra, at der ved Siden af Kirken maaske kun fandtes et teglhængt Hus i Byen, nemlig Raadhuset, og sandsynligvis var Kirken det eneste Stenhus. Resten har været Bindingsværk eller klinede Lerhuse og alle straatækte. Sandsynligheden taler for, at Byen ikke har været forskaanet for Ildsvaader i Tiden mellem Branden i 1289 og 1589, men vi har blot ingen Efterretninger om dem. Om denne sidste underrettes vi kun ved et Kongebrev, dateret Københavns Slot 21. November 1589. Det gaar ud paa, at Borgmestre, Raadmænd og menige Borgere i Stubbekøbing have andraget, hvorledes en ulykkelig Ildebrand skal have fanget Overhaand der i Byen, saa en stor Del af den skal være afbrændt, hvorfor de have bedet om Fritagelse for de to Aars Byskat, som de hidtil skulde have udgivet. Niels Friis skal derfor forordne, at de, der have fanget nogen Skade i fornævnte Ildebrand, maa forskaanes for samme Skat, samt endvidere undersøge de Skadelidtes Formue og Lejlighed, i hvad Maade der i Fremtiden kan undes dem nogen Forskaansel, paa det de disbedre kunne komme til deres Næring og Bjæring igen.

Det varede ikke længe, før den røde Hane atter galede over Stubbekøbing. I 1597 brændte der 14 Gaarde i Byen, — vi har her uden Tvivl en tredie Brand; ti det hedder i et Kongebrev af 11. Juni, at „Byen kort forleden skal have lidt Skade af en skadelig Ildebrand“, og dette Udtryk „kort forleden“ vilde man vel næppe have brugt om et Tidsrum af otte Aar. Og sandsynligvis har der ogsaa været en ydre, ny tilkommen Ulykke, hvorfor Borgerne i vor By henvender sig til Kongen. Brevet, der er det første Dokument, i hvilken Byens Tilbagegang bestemt omtales, lyder i sin Helhed:

„CHRISTIAN IV. osv. Gøre alle vitterligt: Eftersom vore Undersaatter, menige Borgere og Indbyggere udi vor Købstad Stubbekøbing have underdanigst suppliceret, givendes til Kende, hvorledes de over deres Evne og Formue skal være for højt takseret for aarlig Skat og med Baadsmanshold, efter at Byen ikke nu skal være ved den Formue og Evne, som den af gammel Tid været haver, de og tilmed kort Tid forleden skal have lidt Skade af en skadelig Ildebrand, hvorved 14 Gaarde er afbrændt, da have vi nu naadigst bevilget, at fornævnte vore Undersaatter i Stubbekøbing maa udi fem samfulde Aar næst efter dette vort Brevs Datum være fri og forskaanet for Halvparten af deres aarlige Byskat at udgive, og den anden halve Part skal aarligen uddeles til Fattige, som ved den fornævnte Brand har lidt Skade, hvilket Borgmestre og Raadmænd skulle tilse. Og dertil skal Stubbekøbing i fem Aar være forskaanet for Baadsmanshold.“

Der findes i Peder Syvs Samlinger en gammel Vise om Danmarks Købstæder, der sandsynligvis maa sættes til denne Tid omtrent, hvor det om de to Falsterske Byer hedder:

Og al den Pine, som Nykøbing bær',
det er for Stub'købing ene.

Disse Strofer er Vidnesbyrd om, at Kampen mellem de to Byer ikke er gaaet ganske upaaagtet hen for Samtiden. Den har ligget tydelig for, der er talt om den Mand og Mand imellem, men nu er den afgjort; Nykøbing behøver ikke længer at bære Pine, — dens Medbejler er sejlet agterud, og den er fremtidig Nummer 1 paa det Falsterske Eyland. Og derfor kunde den

sikkert, næst det skaanske Fiskeris Ophør ved Sildens Bortgang i Aarhundredets Midte, takke sin høje Beskytterinde, Enkedronning Sophie, mere, end nogen anden.

Da Frederik II. i 1572 havde hjemført den Mecklenborgske Hertugdatter Sophie som sin Gemalinde, skænkede han hende Lolland og Falster som Morgengave. Dog saaledes, at Sagefald og andre offentlige Skatter og Afgifter vedblivende skulde høre under Kronen. Kort efter Kongens Død i 1588 flyttede hun til Nykøbing, hvor hun fremtidig tog Bolig. Hun genopbyggede det gamle Slot, førte en myndig Haand og udfoldede en betydelig Virksomhed i alle Retninger paa Slottet og i Byen, saa man kan sige, at med den husholderiske, vindskibelige og energiske Enkedronnings Ankomst til Nykøbing begynder der et nyt Afsnit, en opadgaaende Bevægelse for denne By. Ti den sidder altid bedst, som ved Bordet faar Pladsen nærmest ved Husmoderen, der lægger for af Retterne, og der er ingen Tvivl om, at de Nykøbing Mænd ikke har været sene til at udnytte den Fordeel, som Enkedronningens Ophold i eller umiddelbart ved deres By maatte give dem fremfor den fjernere og nu mere afsides Naboby.

Men der kom andre Aarsager til Stubbekøbings Hensygnen, end Fiskeriets Ophør og Dronning Sophies Evner og Indflydelse. Inden vi gaar over til at skildre dem, skal vi kun anføre de to Dokumenter, der omhandler Valget af Fuldmægtige paa Byens Raadhus til de to Hyldninger 1584 og 1610. Det første udmærker sig ved at være det ældste Dokument, der er bevaret med Byens Segl hængende ved i Voksaftryk.

„1584 Tirsdag 30. Juni var skikket paa Stubbekøbing Byting for os, (Byfoged Hans Sørensen, Niels Hansen, Jep Hansen, Christoffer Madsen, Per Jensen, Jens Rasmussen, Anders Nielsen, David Willumsen, Christen Sørensen, Rasmus Mortensen, Per Jørgensen og Claus Hansen, Borgere i Stubbekøbing) ærlige Mænd Per Knudsen, Morten Lauridsen, Borgmester, Hans Boesen, Christoffer Olsen, Raadmænd, Mads Juel, Jens Lauridsen, Anders Kæp, Jep Knudsen, hvilke forskrevne otte Mænd, der tilforn efter kgl. Majestæts vor allernaadigste Herres Brev og Befaling ere tilberaadte dennem at skulle begive til Ringsted den 8. Juli førstkommandes. Tolv Dannemænd vunde med een Røst paa deres gode Tro og rette Salighed, at de sandeligen hørte og saa samme Dag, det (at) menige Almue udi fornævnte Stubbekøbing By med deres fulde Magt have affærdiget foreskrevne otte Danne-mænd til Ringsted“ (til Hertug Christians (IV.s) Hyldning).

Vi har atter her de før omtalte 24 Mænd, nemlig de 12, der klæder Tinget, plus de 12 Dannemænd, der optræder som Vidner. I Hyldingsakten for 1610 (den udvalgte Prins Christians Hyldning) omtales de direkte.

„1610. 14. Februar. Paa Stubbekøbing Raadhus var denne Dag 24 underskrevne Mænd forsamlede og paa egne og menige Borgerskabs Vegne, som alle til Stede var, gjorde et Udskud (Udvalg) af fornævnte Stubbekøbing ærlige og velædle Mænd, Hans Hasenbarth og Jakob Christensen Holst, Borgmestre, Magnus Sönnichen og Jep Jeppesen, Raadmænd, Bo Andersen, Jakob Albertsen, Jens Christensen og Hans Troelsen, Borgere i Stubbekøbing, at være til Stede i København ved Hyldningen den 14. Marts.“
(De 24 Mænds Vokssegl med Bomærker hænger under.)

De første 25 Aar af det XVII. Aarhundrede synes at have været ret rolige for vor lille By, og for en senere Slægt kom de til at staa som en lykkelig Tid. Med Christian IV.s Deltagelse i 30-Aarskrigen var det imidlertid forbi med de gode Dage. Der blev lagt fremmede Lejesoldater i Kvarter paa Øen, og Stubbekøbing synes at have faaet sin rigelige Part af den engelske eller rettere skotske Indkvartering. Herom beretter senere Borgmester Hans Wolsen:

„Anno 1627—28—29 udi den kejserlige Krig haver Stubbekøbing By paa tredie Aar holdet tre Kompagnier Engelske Soldater og et Kompagni Ryttere. Hvorimod Nykøbing By, da salig højlovlig Dronning Sophies Tid, ikke holdt een Mand, hvorfor Stubbekøbing aldrig har bekommet noget Vederlag.“

Denne Sammenligning med Dronningens egen By har det arme Stubbekøbing Borgerskab ikke vovet at anføre over for den myndige, gamle Dame i det karakteristiske Andragende, som her skal anføres:

„Stormægtigste, højbaarne Fyrstinde og allernaadigste Dronning og vor høje Øvrighed og gunstige, gode Landsens Forsvar! Den allermægtigste Gud endnu herefter som tildags naadeligen, længe og vel udi nærværende Karskhed og Sundhed ville bevare eders Majestæt under den allermægtigstes Beskyttelse baade til Liv og Sjæl!

Stormægtigste, højbaarne Fyrstinde og allernaadigste Dronning! Vi fattige Borgerskab i Stubbekøbing forsaarsages storligen at besøge eders Majestæt med voris anliggende Klagemaal, at vi have bekommet Ridefogedens Brev efter Lensmandens Befaling, at her endnu skulde komme til

Stubbekøbing 100 engelske Soldater, som her skulde indkvarteres, uanset at vi fattige Folk have holdt allerede en Maanedes Tid 160 Personer og 7 Heste og Hopper, hvorudaf Borgerskabet allerede er meget fortrykket. Og dersom det, det Gud forbyde, skulde længe vare, da kunne vi fattige Borgerskab det ikke længe udstaa, ti al borgerlig Næring og Brug er slet (ganske) nederlagt i denne Ulejligheds Tilstand (nemlig Kongens Deltagelse i 30-Aarskrigen). Hvorfore vi fattige Folk ere ydmygeligen og underdanigst begærende, at voris naadigste Dronning og gode Forsvar naadigst vilde anse og betænke voris fattige, ringe Lejlighed her udi Stubbekøbing, paa det vi skulle ikke slet blive ødelagt og fortrængt, at vi kunne for dette Hundrede engelske Soldater blive forskaanet, som vi endda ydermere forhaaber, at eders Majestæt os naadigst betænker, at vi maatte faa nogen Behjælpning til at underholde dennem med, som vi allerede haver, hvorpaa vi fattige Folk formoder os hos eders Majestæt et mildt og naadigt Gensvar. Vi ville med Guds Hjælp altid findes eders Majestæts underdanige og forpligtige tro Tjenere, ville hermed have eders Stormægtighed og Fyrstelige Naade den allermægtigste Gud med lyksalig Helbred og langvarende Regering befalet.

Actum Stubbekøbing 22. Januarii Anno 1628.

Eders Stormægtigheds

Underdanige, pligtvillige

og tro Tjenere

udi

Stubbekøbing.“

Men til de Byrder, som Krigen og de urolige Tider lagde paa vor By, var endnu kommet en stor Landeulykke.

Den 1. Februar 1625, „Natten før Kyndelmisse“, brød der en voldsom Storm løs, der satte et Højvande op, som til sidst steg til en fuldstændig Vandflod. Paa Møens Sydkyst skylledes Ladepladsen Brønshøje i Magleby Sogn bort af Vandet, i Nakskov blæste Kirkespiret ned og flere Huse væltedes, og i Rødby tog – efter Christian IV.s Udsagn – Vandet hele Byen bort, saa der kun stod tre Gaarde tilbage, og Præsten var den eneste, der beholdt nogle af sine Kreaturer. Efter en anden Beretning druknede der 400 Kvæghøveder i Rødby. Endnu en Maaned senere var Vejene i Sjælland omtrent ufarbare og Broerne skyllet bort, saa Kongen, der var paa Vej til Krigen i Tysk-

land, maatte opgive sin første Plan at tage over Rødby til Heiligenhafen og i Stedet gaa over Antvorskov og Fyn.

Stubbekøbing kunde med sin Beliggenhed umulig gaa fri for Stormens og Højvandets Rasen. Vor Hjemmelsmand fortæller blot, at Borgerne, formedelst Guds strenge Vejrlig og den høje Vandflod, mistede henved 40 Skibe, „Krejerter og andet smaat og stort Fartøj“, hvilket han betegner som „Adgangen“ dvs. Begyndelsen til Borgerskabets Aftagelse, „ti hvor Søfarten aftager, saa aftager og Næringen“.

Uagtet det ikke omtales med et Ord i denne korte Beretning, der alene anfører Grunden til Byens Tilbagegang, er vi tilbøjelige til at tro, at Stubbekøbing Kirke ligesom Naskov Kirke ved denne Lejlighed mistede sit Spir. Ti omtrent paa denne Tid maa Byens Kirketaarn have faaet en eller anden stor Skade. I 1633, hedder det nemlig, blev Stubbekøbing Kirketaarn opbyggt paa ny. Det maa sikkert kunne forudsættes, at denne Genopbyggelse af Taarnet, — maaske kun af Spiret og et lille Stykke Mur, hvilket i Omtale let kunde blive til, at det var Taarnet, der blev genopbygget, — har været nødvendiggjort ved en Naturbegivenhed og ikke ved Ødelæggelse af Fjendehaand. Det er derfor naturligere at henhøre den Skade, der har gjort en Genopbyggelse af Taarn eller af Spir nødvendig, til den voldsomme Storm nogle faa Aar i Forvejen, end — som andre har villet — til 1522, da Byen sidste Gang var i Fjenders Vold.

Men nu var det ogsaa forbi med de gode Dage. I 1624 havde Stubbekøbing endnu „staaet i bedste Flor og Velstand“, men med Stormfloden var Ulykkerne begyndt, og nu gik det Slag i Slag.

Anden Pinsedag 1639 udbrød der en Ildebrand, „en skadelig og forfærdelig Ildebrand“, som Hans Wolsen udtrykker sig, der lagde en Trediedel af Byen i Aske. En saadan Begivenhed var i hine Tider en ganske anderledes forfærdelig Ulykke, end i vore Dage, hvor Folk, selv om de ikke ejer andet end deres Bohave, har dette assured og faar nogen Erstatning. Men Assurance kendte man ikke til i Stubbekøbing paa de Tider, lige saa lidt som Bokser i Bank eller Værdipapirer. Og de, hvem Ulykken traf, blev ofte af med alt, hvad de ejede. „Mangen fornemme Mand blev ved denne Brand forarmet, en Del sig af Byen begiver og Byen derved bliver forringet.“

Gennem et Kongebrev af 19. Maj 1640, hvorved Christian IV. fritager de Brandlidte for at svare Skat i tre Aar, faar vi et Maal for Byens Størrelse. Der siges udtrykkeligt, at det er 30 Gaarde,

der er brændt, og da Hans Wolsen opgiver Ødelæggelsen ved Branden til at gælde en Trediedel af Byen, faar man et Antal af henimod hundrede Ejendomme.

Selv saa haarde Slag vil dog atter kunne læges og glemmes, naar der er Fred i Landet, og Handel og Søfart vedbliver at blomstre og snart bringer ny Velstand til Veje. Men kommer der, efter en saadan Ulykke, Krig i Landet og Byen maa udrede store Summer i klingende Mønt, samtidig med at alle Indtægtskilder holder op at flyde, saa virker begge Ulykker sammen og bliver fuldstændig lammende. Det var det, der skete her. I 1643 brød Torstenson ind i Landet, Rigets Tilværelse stod paa Spil, og kun med Opbydelse af al sin Energi lykkedes det den gamle Heltekonge at frelse det fra Undergang. Men der krævedes betydelige Ofre. Stubbekøbing trykkedes — som alle Søstæderne — med „stor og streng Indkvartering“, og Byens Borgere maatte tage Spaden paa Nakken og vandre til Nykøbing for at forbedre Slottets Volde og Grave. „Denne Krigstid har kostet Byen over 12,000 Rdl., hvorfor den aldrig har nydt ringeste Vederlag.“

Men det skulde blive langt værre endnu.

1658 var faldet ind med stærk Kulde og svært Snefald. Allerede 20. Januar havde Lensmanden paa Halsted Kloster paa Lolland med Kongens Tilladelse fritaget Lenets Bønder for Strandvagt „i denne store Kulde, nu Landet alle Vegne er med Is omspændt“. Men aldrig nogen Sinde havde det været saa nødvendigt at holde Strandvagt som netop da. En Uges Tid efter Kyn delmisse fløj Rygtet om det utrolige, der var sket, over de flade Øer: Svensken var gaaet i Land paa Lolland, kommet over Isen fra Langeland og Fyn og rykkede videre mod Øst. Og næsten ligesaa hurtig som Rygtet kom Carl X. Gustav selv i Spidsen for sine 2000 Ryttere. Den 7. var han i Saksøbing, Dagen efter gik han over Guldborgsund, og sandsynligvis den 10. kom han til Stubbekøbing efter at have undersøgt Mulighederne for at gaa over til Sjælland paa Falsters Nordkyst mellem Orehoved og Grønsunds Færge.

Desværre tier Hans Wolsen med sine egne og Medborgeres Indtryk først af Rædselsbudskabet og dernæst af Kongen og hans Tropper. Men da den første Forskrækkelse havde sat sig, har de formodentlig trukket Vejret langt friere, end de selv havde troet at kunne gøre. Ti de frygtede Svenskere synes jo slet ikke at være saa slemme og Kongen selv allermindst. I Nakskov havde Borgerne været himmelglade over hans Mildhed og Naade, og han har sikkert været lige saa medgørlig i Stubbekøbing som der.

Carl Gustav haabede nemlig, -- efter at hans Marche over Isen var bleven saa vidunderlig begunstiget af Himmelen -- at kunne gøre sig til Herre over Danmark med det samme, og derfor var det ham af Vigtighed at vinde Befolkningen for sig.

Det tog nogle Dage at faa Isens Styrke undersøgt paa de forskellige Steder, hvor der kunde være Tale om at gaa over til Sjælland. Den korteste Vej, altsaa hvor Sundene var sniallest, var den farligste paa Grund af den altid paa saadanne Steder stærke Strøm. Derfor samledes Kongens Tanker sig mere og mere om Stubbekøbing og Kysten her som Udgangspunkt, og her gav han Carl Gustav Wrangel Ordre til at støde til sig med Resten af Hæren, omtrent 10,000 Mand. Men allerede 11. Februar, Dagen før dette skete, brød han op, gik over Grønsund til Bogø, derfra til Farø og satte samme Dags Eftermiddag Foden paa Sjællands Grund. Hvor meget der end var gaaet med til at underholde en saadan Styrke paa dens Gennemmarche, kunde Stubbekøbing dog siges at være naadig sluppet, -- foreløbig, vel at mærke.

Om der blev efterladt nogen svensk Besætning i Stubbekøbing, da Carl Gustav drog videre mod Nord, vides ikke. Men ved Roskildefreden i Februar 1658 betingede han sig Ret til at lade sine Tropper blive staaende i Danmark til Maj. Og under den Spænding, som naturligt opstod mellem de Danske og den fjendtlige Besætning, der ikke ilede altfor meget med at trække sig ud af Landet, hændte der i Stubbekøbing en Begivenhed, der let kunde have faaet alvorlige Følger, da Svenskekongen var tilbøjelig til at benytte ethvert Paaskud til ikke at opfylde Fredens Bestemmelser. 11. Maj kom det her til et Sammenstød mellem to danske Løjtnanter -- den ene af dem hed Kalthof -- og en svensk Kaptajn, Bent Tureson. Den sidste fremstiller det, som om han var bleven udplyndret, men noget blot og bart Røveri har det dog næppe været, da der rejses Anklage ikke blot mod de to Løjtnanter, men tillige mod 5 Ryttere og den svenske Kaptajns Dreng. Frederik III. fordrede Kaptajnen „contenteret“ saa han kunde blive fri for videre „Molestasjon“. Sagens videre Gang kendes ikke.

I August Maaned samme Aar gik Carl Gustav for anden Gang i Land paa Sjælland, men denne Gang ved Korsør. Det lader til, at Synet af den store svenske Flaade, som satte Kursen op i Store Bælt, har vakt bange Anelser hos et eller andet østgaaende Fartøj, som har passeret den paa sin Vej og efter en hurtig Sejlads ned gennem Smaalandsøhavet har ankret paa Stubbe-

købing Red om Aftenen. Ti d. 9. August udsteder Lensmanden paa Nykøbing, Admiral Christoffer Lindenov, i stor Ilfærdighed Ordre til en almindelig Folkerejsning paa Falster og Møen „eftersom fornemmes, at den svenske Konge med sit Folk skal være kommen i Land paa Sjælland og sin Marche har taget ad København til, hvorfor jeg har ladet opbyde Rytteriet saa vel som Bonden her i Landet at holde god Vagt ved Skanserne og Strandsiderne“. Det var naturligt, at han særlig havde sin Opmærksomhed henvendt paa Stubbekøbing, som det Sted en Landgang lettest lod sig sætte i Værk, og lod straks Rytterne forsyne med Krudt og Bly.

11. August havde Svenskerne indesluttet København baade fra Landsiden og fra Søsiden. Men dristige Folk søgte dog at liste sig ind til Hovedstaden med mindre Fartøjer og bragte Næringsmidler og Fourage, som det snart kom til at knibe med, ind til Byen. Især fra Møn og Smaalandene synes der at have været livlig Færdsel ind til København. Men den Baad fra Stubbekøbing, som i September 1658 satte sit Sejl til paa Rejsen, hvorfor Niels Juel fik Ordre af Kongen til at give den et nyt, har dog sikkert haft et andet Ærinde. I alt Fald førte den Wulf v. Buchwald til Byen, men hvad han havde at forebringe Kongen vides ikke. Derimod veed man, at Carl Gustav, der i Oktober havde ødelagt Københavns nærmeste Forraadskammer, Amager, i Aarets sidste Maaned besluttede at gøre sig til Herre over Møn og de større Øer Syd for Sjælland, hvis Forstrækninger vilde komme ham godt til Pas, samtidig med at de blev unddraget København. Han havde flere Gange opfordret Kommandanten paa Stegehus, Just Ebbel, til at overgive Byen og Øen til ham, men stadig faaet Afslag, og skred derfor nu til Angreb. Først skulde Møn erobres og derefter Falster, Lolland og endelig Smaaløerne.

I de nærmeste fjorten Dage før og efter Nytaar 1659 stod de svenske Angrebstropper paa Sjællands Sydøstkyst og ventede paa, at Isen — deres gamle Ven og Forbundsfælle — skulde blive stærk nok til at danne Bro for dem over Ulvsund. Mønboerne var paa Post, de havde iset brede Render ud for deres Kyster, gik stadig Strandvagt og havde Kanoner liggende skudfærdige paa Slæder. Da Fjenderne mellem Jul og Nytaar forsøgte at komme over til Øen, blev de viist saa eftertrykkeligt tilbage, at de opgav Forsøget for denne Gang.

Nu besluttede de at vende sig mod Falster. Farvandet her var endnu ikke tillagt, og en Del svenske Skibe blev i de sidste

Dage af Aaret lagt her Nord for Falster for at støtte Overgangen, Oberst Koerber, Kommandanten i Naskov, med en Del af sin Styrke samt Ritmester Schrøder med Rytterne fra Møn tog Opstilling paa Kysten mellem Vaalse og Stubbekøbing og særlig i denne By for at tage mod Fjenden. Men denne havde sine Spejdere ude, og paa Underretning om, at man paa Falster var forberedt paa et Angreb, trak han sig foreløbig tilbage for 14. Januar at forsøge et nyt Angreb over Isen, fra Kallehave mod Koster. Men ogsaa dette blev afvist med Glans, og paa Møn som paa Falster havde man nu Fred Vinteren ud.

Men med Vaarens Komme var Freden forbi. I København vidste man god Besked med, at Carl Gustav nu for Alvor vilde vende sig mod Øerne, og havde blandt andre Foranstaltninger stationeret et Par Kaperskibe i Farvandet Nord for Falster for at forpurre mindre Overgangsforsøg. Det ene af disse Fartøjer var Kaperen „Den sorte Ørn“. Ved Midten af April havde Svenskerne sat sig fast paa nogle af Smaaøerne her, og for at jage dem bort, var Besætningen gaaet i Land og havde kun ladet nogle faa Mænd tilbage paa Skibet. Men medens de andre var i Land, blev dette angrebet af en anden Flok Svenskere og skudt i Sænk under Bogø. De smaa Kaperskibe havde heller ikke længer formaaet at udrette noget. Ti 26. April 1659 overraskedes Falstringerne ved at se en mægtig Flaade af svenske Krigsskibe Vesterfra at styre ind i Smaalandshavet.

Nyheden om den store Flaades Ankomst naaede hurtigt til Stubbekøbing, og det var vel ikke saa faa af dens Borgere, der med bange Anelser red ud ad Vaalse til for at se, hvad den vilde tage sig til. Blandt dem var ogsaa Raadmand Hans Andersen Montrose. Han har nok skyndt sig, ti det gjaldt hurtigst muligt at sende Oberstsvagtmasteren paa Møn, den tidligere Ritmester Schrøder, sikker Besked. Det Brev, Hans Andersen samme Dag sendte ham, er til endnu og lyder, som følger:

„Næst al Velstands Ønske min villig Tjenestes Erbydelse stedse tilforn! Kære Hr. Oberstsvagtmaster Hans Schrøder, kan jeg ikke forbigaa at lade eder forstændige vores Bestand og Vilkaar, som paa denne Tid desværre er ikkun passelig, endog Gud kan gøre alting bedre; Jeg var ude paa Voels og saa de mange Skibe, som er forsamlede imellem Fæmø og Knudshoved, den ganske Strøm bespændt over. Her inden for, som er midt imellem Djurholms Fod og Sjællands Land, ligger et stort Skib, som er uden Tvivl

et Vagtskib, (det) flager intet og ejheller endnu tenerer noget. De andre Skibe ligger saa langt borte, som man kan næppeligen gøre Forskel, hvor mange store eller hvor mange smaa der er. Alt det, man skulde forsvare os med, er borte. Var det muligt, Her Oberstvagtmester kunde komme os noget til Hjælp med gode Raad eller Bistand, gjorde han vel, eftersom her er ingen, vi kan raadføre os med. Vor Lensmand blev i Dag af tvende smaa Kapere imellein Farø og Stenkærret optagen, hvilket og gør en stor Forandring. Er det muligt, Her Oberstvagtmester kan faa Bud til Kjøbenhavn i denne Nat og lade dem vide vores Tilstand, var det meget godt, — endogsaa lade Flaaden, som ligger under Møn, det samme forstendige. I Dag efter Relation fra Kjøbenhavn berettes 18 af vores Skibe (at) skulle konjungere sig med de 7 til Øerne. Om nu saa er, giver Tiden. Er de kommen tilsammen i Dag, saa var det bedst, om de søgte om til den svenske Flaade, hvorom I med et Ord vilde mig forstendige, om de 18 Skibe er kommen eller ej. — Her er Mangel paa Krudt og Lodt. Kan vi undsættes med noget hos Eder, saa maa I hjælpe, ellers bliver det forløren Værk. Her Oberstvagtmester vilde optænke de bedste Mid- del og det udi Tide.

Hermed Gud befalet.

Stubkjøbing den 26. Ap. 1659.

Her Oberstvagtmesters
villig Tjenere

Hans Anders(øn) m. p.ria.

(Udskrift paa Brevet):

Herren Her Oberste Vachtmester Hans Schrøder.

Commendant auf Moen, groszgn. zu Handen.
Inn Steege.

Cito
Cito
Cito
itissime

Hans Andersens Bøn til Schrøder om at „faae Bud til Kø-
benhavn i denne Nat“, blev opfyldt. „Nu staar disse tre Lande
(Møn, Falster og Lolland) i stor Fare, dersom ej vor Skibsflaade
kommer os til Hjælp, da Fjenden belejrer Lolland og Falster
med utallige Skibe!“ skrev Schrøder. Men Faren var altfor over-
hængende. Den næste Morgen væltede Fjendens Skarer i Land
ved Stubbekøbing og knuste al Modstand, — Lensmanden var jo
taget til Fange, — og det er vel et Spørgsmaal, om Hans Schrøder

har kunnet komme til Undsætning. Først ved Skansen ved Borrehuset, Færgestedet over til Møn, synes der at være ydet virksom Modstand. I Byen selv synes det, for saa vidt man tør slutte af Kirkebogens Tavshed, ikke at være gaaet blodigt til.

Og Grønsund skulde standse Svenskerne en Maaned endnu, men det har sikkert været en drøj Maaned for Stubbekøbing. Dagen efter Landgangen har Svenskerne holdt sig i Ro, saa Hans Schrøder endog kunde gaa over Grønsund og føre tre svære Kanoner, der stod i Skansen ved Færgestedet, over til Møn. Men allerede 29. April foretog Philip af Sulzbach, Carl Gustavs Feltherre, det første Angreb paa Øen, — ved hvilket han led store Tab og mistede „fire fornemme Officerer“, — og nu gik det Slag i Slag. Stubbekøbing var Udgangspunktet for alle disse Angreb baade til Lands og til Søs, der i Reglen stadig førtes over Grønsund. De mange Begravelser, man endnu finder langs Kysten her paa Falstersiden, ligesom Rester af Vaaben er endnu Minder om den modige og udholdende Forsvarskamp som Hans Schrøder med sin Haandfuld Folk i mere end en Maaned førte mod Svenskekongens Feltmarskalk og hans krigsvante Tropper.

Endelig 29. Maj, Trinitatis Søndag, blev en svensk Styrke af Bønderne paa Bogø, som sagtens blev tvunget dertil, ført ad en Vadevej over Letten, en Grund paa Øens Østside, og samtidig blev Mønboerne angrebet fra Kallehavesiden og fra Grønsund. Og dermed var deres Modstand endelig brudt. Men i Stubbekøbing synes der at have fundet en Efterdønning af Kampen Sted. Herom fortæller Kirkebogen, at 29. Maj „blev en Svensker af kgl. Majestæts Rytter ihjelslagen“ og begravet i Kirken. Det er sandsynligvis den svenske Officer, hvis Lig findes begravet i Kirken.

Hvor sørgeligt det end kunde være, at Møn kom i Svenskernes Vold, maatte det dog siges i Øjeblikket at være en meget stor Lettelse for Stubbekøbing. Hans Wolsen udtaler sig med tilstrækkelig Tydelighed:

„Og saafremt Møns Land paa de Tider 1659 endnu havde holdt sig i fjorten Dages Tid, saa havde det været umuligt, at een Borger kunde blevet tilbage i Stubbekøbing, eftersom alle de Regimentter, som attakerede Møn, laa udi Stubbekøbing, saa vel som Skibsflaaden, henved 24 Orlogsskibe. Hvad Skade den Krig forarsagede Byen, er ikke at beskrive.“

Vi er dog i Stand til at danne os en Forestilling om Byens Skæbne i disse ulykkelige Aar ved Hjælp af en lille Pakke Regn-

skaber i Rigsarkivet over *Stubbekøbings Udgift* til de svenske fra 29. April 1659 til 19. Juli 1660.

Den 29. April, et Par Dage efter, at Svenskerne var kommet paa Flaaden og havde sat sig fast i Byen, havde de udskrevet Brandskat. Den er sandsynligvis betalt her paa samme Maade som alle Vegne ellers; de stakkels Borgere eller Borgerkvinder maatte møde op paa Byens Torv med deres Ejendele og aflevere dem til de Herrer Taksationsmænd af den fjendtlige Arme, der hurtigt ved Hjælp af en Vægt kunde fastsætte Værdien af Guld og Sølv, naar sligt kom dem i Hænde, men som var anderledes vilkaarlige i Værdsættelsen af Smaafolks Kobbergylder eller Sengklæder. De Folk i Stubbekøbing maatte rykke ud med saa meget, at det i de strenge Taksationsmænds Tanker kunde veje op mod den Brandskat af 6000 Rdl., der var udskrevet paa Byen. Dernæst maatte Byen i „Contribution paa adskillige Tider“ betale

	4,422 Rdl.	15 Skill.
Og endelig til Soldaterne, der blev lagt i Byen som Besætning:		
Sko, Strømper, Kjoler og Vanter for	392 Rdl.	2 Mark
Hør og Blaar til Lunter	75 "	
Hakker, Spader, Økser	60 "	
Kornsække	24 "	
Og til Flaaden:		
851 Tønder Øl samt 619 Brød	1,960 "	
Flæsk, Kød, Sild, Fisk, Salt og Ærter	210 "	
80 Tdr. Mel	106 "	4 Mark
50 Tdr. Byggryn	208 "	2 "
Salvegarder — Penge	100 "	
Exequer — Penge Tid efter Tid	115 "	
Indkvarterings Bekostning paa tred-		
ten en halv Maanedstid	14,600 "	
Dertil kommer endnu:		
Tresindstyve store Egeplanker og		
Skibsbord	30 "	
Andre svenske og norske Deller,		
Lægter og Rafter til Batteriflaa-		
den og Pramme	190 "	
Andre store Bjælker og Sparetrær	96 "	
11 Tdr. Tjære	66 "	

8 Skippund Jærn, som maatte for- skaffes til Flaaden og Artilleriet	133	„	2 Mark
En Rustvogn og Kuglevogn . . .	63	„	
Sort Klæde og Flor til Troner og Fanestænger at beklæde	24	„	

in summa 28,860 Rdl. 4 Mark 15 Skill.

Foruden Skibsredskab, Anker, Sejl, Tov, Blokke og „andet løbendes Redskab“, som med Gevalt blev taget.

Hvor stor den Styrke var, som fra Midten af Maj til 19. Juli huserede i den lille By, kan ikke nøjagtig opgøres, men ganske ringe var den ikke, i alt Fald ikke til Tider. I April Maaned 1660 stod der i det hele i Stubbekøbing og Nykøbing af svenske Tropper:

Kongens Livgarde, bestaaende af to Kompagnier under Oberst Buchwalds Kommando	120	Mand.
Oberst Prengels Regiment	150	„
Greven af Soemesz Regiment under Oberst Schönleben	150	„
Et Frikompagni under Kommando af en Major . . .	60	„
I Nykøbing:		
Oberst Dalwig med sit Regiment Infanteri	250	Mand.

Det tydeligste Indtryk af Elendigheden faar man dog, naar man stiller de to Mandtallister over Stubbekøbings Skatteborgere fra før og efter Krigen op lige over for hinanden. Byens Tab bliver paa den Maade levende ført os for Øje.

En kort Underretning,
hvorefter **STUBBEKJØBING** Borgere skattede
før og efter de svenske Folks Indfald udi Landet.

Før:		Efter:
Rasmus Nielsen skatter	2 Nætter*)	borte, Gaarden øde.
Steffen Mikkelsen	$\frac{1}{2}$	død, Gaarden øde.
Hans Madsen	2	Gaarden nedbrudt.
Anders Fris' Bod	$\frac{1}{2}$	Boden nedbrudt.
Christen Hillebrandts Bod	$\frac{1}{2}$	Boden nedbrudt.
Jeppe Suan	2	død, Gaarden nedbrudt.
Morten Hansen	$1\frac{1}{2}$	død, Gaarden øde.
Anders Fri	$3\frac{1}{2}$	skatter $2\frac{1}{2}$.

*) Om Nætter som Maal for Skatteafgifter se Afsnittet om „Byens Tynge“.

Morten Købmand skatter	3 Nætter	død, Gaarden øde.
Borgmester Laurids Pedersen	10	skatter 10.
Niels Pottemager	2	skatter 1 Nat.
Rasmus Jeppesen	2	borte, Gaarden skatter $\frac{1}{2}$.
Oulle Povelsen	2	skatter 1.
Jens Pii Smed (Pillsmed)	2	skatter $\frac{1}{2}$.
Peder Bay	2	skatter $\frac{1}{2}$.
Anders Bemtsen	$1\frac{1}{2}$	skatter $1\frac{1}{2}$.
Laurits Jørgensen	1	død, Enken skatter $\frac{1}{2}$.
Rasmus Joensen	1	borte, Gaarden øde.
Didrik Weihusen	2	skatter 2.
Frans Sprachel	$1\frac{1}{2}$	Gaarden nedbrudt.
Oulle Ouelson	$1\frac{1}{2}$	Gaarden nedbrudt.
Hans Rawert	5	borte, Gaarden øde.
Sitzel Smits	5	skatter 2.
Rasmus Bager	1	død, Gaarden øde.
Niels Skriche	7	skatter 5.
Oulle Suart	2	skatter 2.
Hans Andersen	10	skatter 10.
Jørgen Nielsen	2	skatter 2.
Jørgen Smed	$1\frac{1}{2}$	skatter 1.
Margrethe Badskærs	$1\frac{1}{2}$	Enke, skatter $\frac{1}{2}$.
Peder Skriche	2	borte, Gaarden øde.
Mads Øbo	$1\frac{1}{2}$	skatter $1\frac{1}{2}$.
Hans Knivsmed	$\frac{1}{2}$	skatter for Armod intet.
Laurids Møller	$\frac{1}{2}$	skatter for Armod intet.
Hans Boding	2	borte, Gaarden øde.
Klaus Snedker	$1\frac{1}{2}$	død, Gaarden øde.
Hans Skibbygger	$\frac{1}{2}$	død, Boden øde.
Laurids Graa	1	Gaarden nedbrudt.
Didrik Jakobsen	$\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Morten Fellbereder	1	skatter 1.
Jakob Væver	1	borte, Gaarden øde.
Hans Væver	$\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Søren Savskiær	$\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Rasmus Brysting	$\frac{1}{2}$	død, Gaarden øde.
Jæppe Kalusen	$1\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Jens Knivsmed	1	skatter for Armod intet.
Peder Brysting	1	død, Gaarden øde.
Hans Andersens tvende Boder	1	de tvende Boder nedbrudte.
Rasmus Hormoher	1	død, Gaarden nedbrudt.
Peder Bonde	1	skatter $\frac{1}{2}$.
Niels Hansen	3	død, Gaarden øde.
Laurids Hansen	$\frac{1}{2}$	skatter for Armod intet.
Rasmus Strange	1	død, Huset øde.
Rasmus Uvenmand	1	død, Huset øde.
Hans Frost	$\frac{1}{2}$	død, Huset øde.
Peder Follchersen	1	død, Gaarden nedbrudt.
Steffen Knudsen	$\frac{1}{2}$	skatter for Armod intet.
Jens Billedsnider	1	skatter $\frac{1}{2}$.

Laurits Hintse skatter	1 Nætter	død, Enken skatter for Armod intet.
Rasmus Bager	1	død, Gaarden øde.
Tønnes Hybertsen	$\frac{1}{2}$	borte, Huset øde.
Kristoffer Griis	$2\frac{1}{2}$	skatter intet.
David Skrædder	2	skatter intet.
Niels Otte	1	borte, Gaarden øde.
Rasmus Olsens Gaard	2	Gaarden nedbrudt.
Christian Snedker	1	skatter for Armod intet.
Gabriel Willumsen	2	Gaarden nedbrudt.
Laurits Køge	2	skatter 1.
Svend Skrædder	1	død, Gaarden nedbrudt.
Laurits Andersen	1	skatter $\frac{1}{2}$.
Hans Holst Væver	$1\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Anders Hermansen	$\frac{1}{2}$	Gaarden nedbrudt.
Hans Kiende	1	borte, Gaarden øde.
Hans Bogø	$2\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Hans Mands Gaard	2	død, Gaarden nedbrudt.
L. Oule Pil, Raadmand	6	bortflyttet, Gaarden øde.
Anders Vandmøller	$\frac{1}{2}$	Gaarden nedbrudt.
Peder Stød	3	borte, Gaarden nedbrudt.
Peder Henningsen	$\frac{1}{2}$	Gaarden nedbrudt.
Peder Kiep	6	død, Sonnen skatter $1\frac{1}{2}$.
Peder Gregersen	$1\frac{1}{2}$	skatter $1\frac{1}{2}$.
Hans Griis	$\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Rasmus Jepsen	$\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Hans Smed	$1\frac{1}{2}$	død, Enken skatter $\frac{1}{2}$.
Peder Skottel	$1\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Niels Stangs Gaard	1	Gaarden øde, skatter intet.
Niels Kiedelfør	$2\frac{1}{2}$	skatter $1\frac{1}{2}$.
Rasmus Jepsen Skomager	1	skatter 1.
Klaus Meiniche (Veniche?)	$1\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Morten Jørgensen	$\frac{3}{4}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Peder Melchersen	1	død, Enken skatter $\frac{1}{2}$.
Mads Bager	3	skatter $1\frac{1}{2}$.
Laurids Madsen	2	skatter 2.
Rasmus Kræsing	$2\frac{1}{2}$	skatter $2\frac{1}{2}$.
Jakob Bøsemager	2	skatter 2.
Morten Puge	$1\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Peder Thisen	1	borte, Huset øde.
Hans Wollsen	$2\frac{1}{2}$	skatter $2\frac{1}{2}$.
Rasmus Puge	$1\frac{1}{2}$	død, Gaarden øde.
Johan Bensixen	1	skatter 1.
Rasmus Pedersen	1	skatter 1.
Jørgen Øverdech	1	død, Gaarden øde.
Hans Kiep	1	død, Gaarden øde.
Hans Jørgen	1	skatter for Armød intet.
Peder Bremer	6	skatter 6.
Hendrik Mand	1	borte, Huset øde.
Hans Jensen	$\frac{1}{2}$	skatter for Armod intet.
Peder Bødker	1	borte, Gaarden øde.

Hendrik Griis skatter	$\frac{1}{2}$ Nætter	skatter for Armod intet.
Peder Jensen	1	død, Huset omtrent nedbrudt.
Niels Thue	$\frac{3}{4}$	skatter for Armod intet.
Jørgen Mathisen	$1\frac{1}{2}$	skatter $1\frac{1}{2}$.
Carsten Jensen	2	død, Gaarden næsten nedbrudt.
Morten Duncher	$1\frac{1}{2}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Peder Hilbrandsen	$2\frac{1}{2}$	død, Enken skatter 1.
Carsten Hilbrandsen	5	skatter 5.
Hans Jørgensen Smits Gaard	1	Gaarden øde.
Søren Sanders Gaard	1	Gaarden nedbrudt.
Rasmus Bertelsens Gaard	4	Gaarden nedbrudt.
Michel Kiedellfør	$1\frac{1}{2}$	død, Gaarden øde.
Peder Smid	2	skatter $1\frac{1}{2}$.
Dorthe Kremers	$1\frac{1}{2}$	skatter for 1.
Maren Skrædders	1	død, Gaarden øde.
Albret Rasmussen	$2\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Peder Lise	4	skatter 2.
Rasmus Olsen	3	skatter 2.
Peder Suerche	1	død, Gaarden øde.
Mads Bødker	2	skatter $\frac{1}{2}$.
Christian Thomesens Gaard	1	Gaarden nedbrudt.
Rasmus Jyde	$\frac{3}{4}$	skatter $\frac{1}{2}$.
Ane Zacheris	$1\frac{1}{2}$	borte, Gaarden øde.
Hans Marbech	2	skatter $\frac{1}{2}$.
Christen Jyde	$1\frac{1}{4}$	borte, Gaarden nedbrudt.
Oge Jakobsen	$1\frac{1}{4}$	borte, Gaarden nedbrudt.
Niels Smed	2	død, Gaarden øde.
Jørgen Hjort	1	død, Gaarden nedbrudt.
Anders Katt	1	død, Gaarden nedbrudt.
Christian Thomesen	$2\frac{1}{2}$	skatter 2.
Peder Lises Gaard	1	Gaarden nedbrudt.
Jakob Jyde	1	borte, Gaarden nedbrudt.

Lateris $248\frac{1}{4}$

99.

som er Sammenregning paa de Nætter, som udi Stubbekøbing var, der Fjenden indfaldt.

Summa og Sammenregning paa de Nætter, som udi Stubbekøbing er igen den 31. Xbris 1660.

Laurids Pedersen,

Hans Andersen,

m. p.

Det er som en Storm, som et vældigt, knusende Vejr, der er faret hen over den lille By paa den smilende, frie Strand. Af dens 142 skatteydende Borgere er 35 døde, 23 „borte“ og 1 bortflyttet, — der falder et ejendommeligt Lys over Udtrykket *borte*, naar man ser det i Modsætning til denne ene Bortflytning. 34 Gaarde er nedbrudt, medens 37 Gaarde og 2 Huse staar øde. De fleste af de døde er vel faldne under Forsøget paa at modsætte sig Svenskernes Landgang, og mulig har den sejrige Fjende

brudt de Gaarde ned, der havde tilhørt dem, som var faldne med Vaaben i Haand.

„Det stod, Gud bedrit,“ skriver Hans Wolsen, „ikke udi vores Magt og Vælde at hindre Fjendens Indfald, langt mindre kunde vi hindre Fjendernes haarde og ulidelige Skatter og haarde Krigspressurer, hvilket mange, som det forsøgte, aldrig skal kunne forvinde, saa længe de lever.“

Enkelte er vel, her som andetsteds, bleven pint ihjel, naar de ikke vilde opgive, hvor deres Sølvtøj og Penge var gravet ned. Endelig synes de svenske Skibsfolk at have bragt en smitsom Sygdom til Byen, som krævede mange Ofre. Om Kvinder og Børn tier Dokumenterne.

I det oven nævnte Regnskab over Byens Udgift til de Svenske anføres, at „30 Gaarde og Boder, som Folk iboede, er i Grunden, d. v. s. ganske og aldeles, nederbrudt, som efter takserende(n)de Borgeres Takst, des Skade og Afbræk paa Byen og Ejendom udi Penge beløber

	3,075 Rdl.
Sognepræstens Residens	300 —
	Lateris 3,375 Rdl.
Sammenregnes Byens øvrige Ud-	
gift (se Side 65)	28,860 Rdl. 4 Mark 15 Sk.
da er og beløber Summen . . .	<i>32,235 Rdl. 4 Mark 15 Sk.</i> “

Den 26. Maj 1660 var Freden i København bleven underskrevet, men Svenskerne vedblev i næsten to Maaneder endnu at holde Stubbekøbing besat. Allerede den 14. Juni kom dog en dansk Officer, Kaptajnløjtnant Lantzberg, med to Knægte, i alt fire Heste, 1 Kvartermester med to Knægte, atter fire Heste, samt General-Majorens fire Heste og fyrretyve Enspændiger med fyrretyve Heste til Byen, for at fremskynde Svenskernes Afmarche. De fortærede foreløbig „efter kongelig Ordre“ 12 Rdl.

„Den 19. Juni efter Hr. Kommissarius velb. Jens Rodstens Befaling blev indkvarteret bemældte Kaptajnløjtnant Lantzberg, havde med sig 3 Knægte, 4 Heste, saa og 10 Enspændiger og 10 Heste, kom bort 21. August. Deres Fortæring efter kgl. Ordre beløber sig 234 Rdl. 88 Sk.

Den 29. Juli efter Slotsherrens, velb. Christopher Lindenovs, Ordre blev her ind-

kvarteret af ombemældte Kaptajnløjtnants
Underhavende.

2 Korporaler med 2 Knægte og 4
Heste.

6 Enspændiger med 6 Heste.

Rejste bort den 21. August, fortæret 57 Rdl. 48 Sk.

Den 30. Juli. Efter Slotsherrens, velb.

Christopher Lindenovs, Ordre:

Hr. Kaptajn Bechmand med sit gan-
ske Kompagni Fodfolk, nemlig:

1 Kaptajn,
1 Løjtnant,
1 Fændrik,
1 Kaptajn-Armis,
2 Sergieanter,
1 Fourerer,
1 Gefreiter Korporal,
2 Tambour,
2 Korporaler,
9 Gefreiter,
54 gemene Knægte.

Kom bort igen den 1. Oktober. Deres For-
tæring imidlertid 605 Rdl. 32 Sk.

Nok var her af samme Kompagni

Hr. Kaptajnløjtnantens Frue,

„ Løjtnants Frue,

„ Fændriks Frue,

3 Børn,

2 Piger,

7 Underofficers- og Soldaterkvinder,

6 deres Børn.

Tilsammen beregnet, for 18½ gemen
Mand; deres Fortæring beløber . . . 132 Rdl. 32 Sk.

Den 19. August ankom af Hr. Oberstløjtnant
von Issen hans Folk fra Nykø-
bing efter Slotsherrens Skrivelse:

1 Sergieant,

2 Gefreiter,

6 Gemene.

Rejste bort den 2. Oktober. Deres Fortæ-
ring 48 Rdl. 72 Sk.

Item

- 2 Kvinder,
3 deres Børn, regnet for $3\frac{1}{2}$ Mand
fortæret Midler 17 Rdl. 48 Sk.
Den 16. September. Efter de gode
Herrer Krigskommissarier, velb. Oulle
Brockenhus og Offue Juel deres ud-
givne Assignment ankom her
Ritmester Meysenbuch med
5 Heste og
3 Knægte.
1 Løjtnant med
3 Heste og
2 Knægte.
1 Kornet med
3 Heste og
2 Knægte.
3 Korporaler med
3 Knægte og
6 Heste.
1 Trompeter med
1 Hest.
20 Enspændiger med
20 Heste.
- Kom bort den 6. Novembris. Deres Trak-
tement udi 52 Dage kan beløbe . . . 559 Rdl. 52 Sk.
- Den 4. Oktober ankom Kaptajn Peder
Jensen, som efter Hr. Generalmajor
Allefeldts Assignment med Officers
og Knægte, beregnet for 24 Mand,
beløber sig først deres Fortæring til
den 6. December, som er to Maa-
neder, Penge 426 Rdl. 64 Sk.
Nok under samme Kompagni
6 Kvinder,
7 Børn,
regnede for $9\frac{1}{2}$ Mand, deres Fortæring 56 Rdl. 64 Sk.
Samme Kaptajn Peder Jensen med sin
Musterskriver laa efter den 6. De-
cember 6 Dage og hans andre under-
havende Officerer og Knægte laa her
10 Dage.

Deres Fortæring kan strække sig til	62 Rdl. 70 Sk.
Den 6. December ankom efter de gode	
Herrer Kommissariers Assignment:	
Ritmester Meysenbuch	
Ritmester Dittfurt,	
1 Løjtnant,	
2 Korsetter,	
1 Kvartermester,	
1 Trompeter,	
deres Traktement beregnes til den	
6. Januar 1661 er en Maaned i Penge	158 Rdl. 44 Sk.
Nok her foruden ovenbemældte Officerer	
deres Traktementspenge bekommer	
for deres Servis	14 Rdl.
Er og beløber sig saa Stubbekøbings Bor-	
geres Indkvartering og Udgift fra	
første Dags Dato til den 6. Januar	
1661 beregnet og sluttet	
Summa Penge	2,377 Rdl. 43 Sk.

Af et Bilag til Regnskaberne ser man, at de svenske Tropper, ligesom de var blevet udskibet i Stubbekøbing, atter forlod Byen ad Søvejen, som det jo i det hele taget var de gode Bejlingsforhold, der var Skyld i, at Stubbekøbing kom til at spille en for Byen selv saa skæbnesvanger Rolle i hin ulykkelige Krig:

„Efter velb. Jens Rodsten, da Krigskommissarius, hans Befaling leveret:

Den 3. Juli til Oberst Bringells*) Regiment: Øl, 12 Tdr. (à 2 Daler), der han rejste	16 Rdl.
Den 8. Juli leveret, som kom til Skibs ved Boreskanse**) til nogle Kompagnier, der blev skicket: Øl, 14 Tdr. (à 2 Daler).	18 Rdl. 64 Sk.
Brød, 5 Lispd. a 1½ Mk.	1 " 24 "

*) Bringells Regiment er det samme som det, der ovenfor hedder Prengels Regiment.

**) Boreskanse er det samme som Borreskanse, altsaa den før omtalte Skanse ved Færgehuset.

Den 9. Juli bekom til Skibs Schönle- wens Regiment: Øl, 3 Tdr. (à 2 Daler)	4 Rdl.	
Brød $1\frac{1}{2}$ Lispd.		36 Sk.
Den 10. Juli, leveret Hr. Kommissarii egne Tjenere: Øl, 2 Tdr. (à 2 Daler)	2 Rdl.	64 Sk.
Brød, 1 Lispd.		24 "
Mads Øbo efter Hr. Kommissarii Be- faling til ham og hans Folk paa tvende Københavns Rejser: Øl, 1 Td.	1 Rdl.	32 Sk.
Brød $2\frac{1}{2}$ Lispd.		60 "
	in summa 45 Rdl. 16 Sk.	

Hvordan er det gaaet Stubbekøbing Borgere selv, medens de havde alle disse mange besværlige og kostbare Gæster, som de skulde brødføde og underholde og betale for enhver „Servis“, ja, for Skatteudpantningerne, som Soldaterne udførte hos Borgerne selv? Svaret lyder vel med tilstrækkelig Tydelighed gennem den ene Kendsgerning, at flere af Byens Borgere undveg og forlod Staden, fordi de ikke kunde svare de trykkende Paalæg. Men vi er i Stand til, gennem Borgerskabets egne Udtalelser, at give et Billede af Elendigheden.

Et halvt Aar efter at Fjenden var borte, kom det første Nødskrig fra den ulykkelige By, og derefter gik det Slag i Slag med Bønner om „Forlindring“ i de trykkende Skatter. Men de Stubbekøbing Folk opnaaede intet. Saa, i Slutningen af December 1666, faar Kongen følgende Bønsskrivelse fra Borgmester og Raad, og den er god at faa Forstand af.

(Stempel til 1 Rigsort.)

Allernaadigste Herre og Konning:

Der er moxen fem Aar forløben siden den højtregende Nød os tilbragt haver voris elendige Vilkaar, ufordragelige og imod andre Købstæder her i Danmark uproportionerede Skat og Contribution, Deres Majestæt i allerstørste Underdanighed at forebringe; hvorpaa sig Deres Majestæt da naadigst resolverede, at det til Skatkammeret skulde remitteres, hvorfra vi underdanigst Hjælp og Forlindring skulde have at forvente. Men det er vemodelig at beklage, at Deres Majestæts naadigste Villie ikke er kommet til nogen Effekt, men vi siden Aar fra Aar haver været forarsaget Eders Majestæt med vores idelige Supplicationer at importunere,

da vi dog altid et mildt og naadigt Svar haver erhødet og idelige bleven om Forlindring fortrøstede. Hvilket eftersom ikke er paafølgt, er den ganske By totaliter bleven ruineret, Borgerskabet, efter at dennem ved militæriske Exequisitioner deres Middeler er borttaget, henved 73 Byen entviget, hvis Huse og Gaarde ganské ere ruinerede og ødelagte, de andre, som igen staaer, kan for Armod ej repareres, men staaer mesten og forfalder, saa vi alene ere 10 Mand overblevne, som kan have Livs Mittel, Resten er Stakkarle, som mesten ved Dørene maa søge deres Brød, hvorefter vi faa, som endnu af 120 ere overblevne, endnu i allerstørste Underdanighed indflyer til Eders Majestæt, at den ulidelige Byrde maatte tages af os, at vi ikke med de andre skal nødes at forlade Hus og Hjem, og med Kvinder og Børn gerade i Elendighed og skammelig Fattigdom, hvilket uforbigengeligen vil paafølge, dersom Eders Majestæt ikke i Tide vil vores Elendighed anse, det vi dog underdanigst visseligen formoder. Vi vil igen stedse bede Gud han vil Eders Majestæt ved et langvarigt og fredeligt Regimente erhøde, og derhos med Liv og Blod, ja, alt det vi ere, forbliver (sic)

Eders Majestæts vor allernaadigste Herres og Arvekonnings tro Undersaatter til Døden.

Actum Stubbekøbing, d. 1. Xber 1666.

Borgmester og Raad paa egen og de faa fattige overblevne Borgeres Vegne af Hans Majestæts Købstad Stubbekøbing.

Efter Begæring er dette min underdanigste Erklæring, at disse fattige Folk udi Stubbekøbing er udi Fejdetiden meget bleven forarmet. Og siden er Byen meget aftagen, saa der er stor Armod. Dersom dennem kunde hjælpes, haver de det højligen fornøden.

Nykjøbing, d. 3. December 1666.

Hans Hansen.

I Anledning heraf faar Generalkrigskommissarius Otto Pöwisch og Rentemestren, Sten Hundorff, 12. Marts 1667 kgl. Ordre til at overveje og betænke, hvorledes bemeldte Stubbekøbing

Borgerskab „bekvemmeligst kunde blive forlindret“, dog saaledes, „at os udi vores Skatter og Contribution derved intet afgaar“. Med andre Ord, de Byrder, Stubbekøbing mulig blev lettet for, maatte lægges over paa andre Byer.

Medens de to nævnte Herrer overvejede, glemte Kongen ikke Sagen. Det er mulig følgende lille behændigt anbragte Memorial, som Hans Andersen Montros sender Sekretæren, P. Schumacher, der har aabnet Majestæts Øjne for, at der maa gøres noget for Stubbekøbing.

Allerunderdanigst Memorial.

Hans kgl. Majestæt til allerunderdanigste Efterretning begæres ydmygeligen og tjenstvilligen, at Sekretæren vilde hos voris underdanigste indleverede Supplication Majestæten i bedste Maade til Gemyt føre, at naar Kongens Skibe skulle passere igennem Grønsund, enten at gaa fra Bælt i (til) Østersøen eller fra Østersøen til Bælt, Nykøbing i Falster eller andre Stæder; da behøver højstbemældte Hans Majestæts Skibe uforbigængelig Piloter, som dennem baade i Freds og Fejdes Tider kunde igennem ledsage; hvilke Piloter altid haver været søgt og taget i Stubbekøbing. Mæn kan her-efter umuligt ske, med mindre Hs. Majestæt Byen saaledes naadigst vil forskaane, at den noget lidet igen kan opkomme, og de borttrømte Skippere og Borgere kunde komme tilbage deres Huse og Vaaninger igen at bebo og bebygge.

Paa menige Borgerskabs Vegne.

Hans Andersson Montros.

Samtidig med dette er der indløbet Besværinger fra Nykøbing og Byerne paa Lolland over deres slette Tilstand, vistnok med Antydning af, at Nakskov er bleven begunstiget paa deres Bekostning. Ti under 27. Marts 1667 tilskriver Kongen Hr. Otto Powisch som følger:

Fridericus Tertius. Vor Gunst tilforn. Eftersom Indvaanerne udi vores Købstad Nakskov, formedelst de dennem nylig naadigst forundte Privilegier pligtig er selv at underholde Standkvarter, som tilforn dennem til Behjælpning paa de andre Købstæder udi vore Lande, Laaland og Falster, var uddelt, hvorover da tilkom aarlig at udgive Nysted 632 Rdl. 1 Ort; Saxkøbing 505³/₅ Rdl. 6 Sk.; Maribo 1011¹/₂

Rdl. 12 Sk.; Nykøbing 1111³/₄ Rdl. 6 Sk.; „Stubkiøping“ 1011¹/₂ Rdl. 12 Sk.; da haver vi naadigst for godt anset Contributionen af forskrevne vore Købstæder indtil paa videre naad. Anordning saaledes at moderere, at Nysted skal give aarlig 577¹/₂ Rdl. 12 Sk.; Saxkøbing 462 Rdl. 12 Sk.; Maribo 924 Rdl. 1 Ort; Nykøbing 1016 Rdl. og Stubbekøbing 400 Rdl. Hvorefter o. s. v.

Denne Nedsættelse i Contributionen for de lolland-falsterske Byers Vedkommende — med Undtagelse af Nakskov — kunde imidlertid i Længden ikke overholdes. Og det er da et Tegn paa, at Regeringen indrømmede, at det stod ilde til i Stubbekøbing, og at dens Tilstand var ringere end de andre Byers, naar vi ser Stubbekøbing alene beholde sin „Forlindring“ og nøjes med at svare 400 Dlr. i Stedet for, som før, 800 Dlr., foruden Standkvarters Contributionen til Nakskov Garnison 211 Rdl. 12 Sk. De 400 Dlr., der saaledes blev taget fra Stubbekøbing, blev lagt paa de andre Byer i Stedet.

Men snart efter Frederik III.s Død begyndte Rygterne at faa travlt. Det var en gammel Skik, at den nye Konge efter sin Tronbestigelse tog Landets Byer, hver for sig, i sit Værn og bekræftede deres Privilegier; og nu fortalte Rygtet, at Nykøbing, Nysted, Maribo og Saxkøbing vilde søge at formaa Christian V. til at undlade at bekræfte den Nedsættelse, som Frederik III. havde tilstaaet Byen i 1667. Men Morten Lauritsen i Stubbekøbing var paa sin Post og rejste straks til København for at virke for sin By. Og i Januar 1671 indgav han følgende Andragende:

(Stempel til 1 Rigsort.)

Stormægtigste højbaarne Fyrste.

Allernaadigste Herre og Arvekonge.

Eftersom Stubbekøbing By udi afvigte Fejdetid fremfor andre Købstæder ikke aleneste med Udplyndring, medens endog med stor Brandskat, Contribution, Indkvartering og anden Paalæg paa det haardeste haver været belastiget, hvorover de fattige Borgere og Indvaanere deres ringe Middel fast ere omkommen, og den tredie Del af Byen mestendel er øde, hvilke deres slette Tilstand og fattige Vilkaar Hans kgl. Maj. Hr. Fader, Sl. og Højlovl. Ihukommelse naadigst haver anset og efter underdanigst Ansøgning os fattige Undersaatter noget udi Skatten og Contributionen naadigst for-

lindret efter derpaa Hs. kgl. May. naadigst Befaling til General-Krigs-Commissarium Velbaarne Otto Powisch saa og velbaarne Hr. Rentemester Sten Hundorff, dat. Hafn. d. 12. Martij 1667. Mens som fornemmes Borgmestre og Raad med menige Borgerskab af Nykøbing hart anholder Skatten paa Stubbekøbing igen at paaføre, og dersom det skete var det ufejlbarligen at befrygte Byens yderste Ruin derpaa vilde følge, og de meste Hus og Hjem med fattig Hustru og Børn derover maatte forlade. Indflyr derfor udi allerstørste Ydmyghed og dybeste demutth til Eders Højkg. May. og allerunderdanigst begærer Eders højkg. May. af medfødte kongl. Clementz og Naade samme Benaadning og Forlindring os fattige Undersaatter naadigst vilde lade confirmere, udi Betragtning samme By af Situation er en af de belejligste Søstæder udi Riget, og højønskeligt var det, den engang kunde komme udi god Velstand igen, hvilket ej kan ske uden Eders højkongl. May. sær Naade og Forlindring, paa det Eders højkongl. May.s Interesse derved til Lands og til Vands kunde accrescere, som ellers ikke ringe dagligen skulde aftage. Lever udi allerunderdanigst Forhaabning ved Eders højkongl. May. naadigste og milde Svar, Naade og Confirmation paa vores Forlindring at erlange. Saadan højkongl. Naade vil Gud i Himmelen belønne, og vi fattige Undersaatter udi vores Bønner ideligen ihukomme, forbliver stedse med Liv og Gods

Eders højkongl. May.s Allerunderdanigste Tjenere og tro Undersaatter
Haffn.,- 19. Januar 1671. paa menige Borgerskabs Vegne :
Morten Lauritzen.

m. p.

Dette Andragende blev sendt Statskollegiet til Betænkning. Men dette mener ikke at kunne dømmes i Sagen, og henstiller til Kongen, at der udnævnes Kommissarier, som paa Stedet kan undersøge Forholdene, og derefter gøre Indberetning om Skatternes og Kontributionernes retfærdige Fordeling.

Men det Billede, vi ovenfor (S. 68) gav af Byen og dens Borgerskab, efter at Fjenden var draget bort, bliver med Hans Andersens Andragende af 1. December 1666 adskilligt mørkere. Af Byens 142 skatteydende Borgere før Krigen, var der efter Fredsslutningen 59 „borte“. Der bliver saaledes 83 igen; af dem

er 73 flygtet fra Byen, — de havde dog holdt ud, mens Fjenden huserede der, men da Kongens Folk kom og pantede for Skatter, kunde de ikke mere. Der blev kun 10 tilbage.

Enevældens første Aar var ikke lystelige i det hele. Særlig fortvivlende synes de dog at have været for Stubbekøbing. Ikkun femten Aar senere bryder den skaanske Krig ud og forvolder Stubbekøbing, „som gemenlige, naar Krig og Orlog er . . . mærkelig Ruin og Skade“, med syge Folk af Flaaden, stor Indkvartering, Vandagning til Skibene m. m. Til sidst, henimod 1682, er der, paa Grund af Byens voksende Fattigdom, Planer om at lade den udgaa af Købstædernes Tal. Men disse Forhold vil bedst blive belyst gennem VII. Afsnit: „Byens Tynge“.

IV.

Kirken. — Raadhuset. — Skolen. — St. Jørgensgaarden.

Stubbekøbing Kirke, „Falsters mærkeligste Kirkebygning“ er, som fremsat i det foregaaende, opført i Rundbuestil, af Kridtsten fra Stævns med Baand og Sokler af røde Mursten, og omtrent samtidig med Kirken i Ringsted. Og vi har tilladt os den Slutning, at den samme Mand, Valdemar den Store, der havde bygget denne Kirke, og som kunde have Grund til at lægge sin gode Villie over for Nord-Falstringerne for Dagen, ogsaa har bygget Kirken i Stubbekøbing. Vi udtalte, at hvis denne Kirkebygning ikke skyldtes en enkelt Mand, men Byens Borgere, — og en af Delene maa vel være Tilfældet — saa maa vi slaa fast, at Stubbekøbing i hin lykkelige Periode, Valdemarernes Storhedstid, har haft en Betydning og en Udvikling, der ligger langt over, hvad vi efter det foreliggende Materiale ellers vilde være i Stand til at forestille os.

Stubbekøbing Kirke, der er helliget St. Anna, var — ligesom den er nu efter Ombygningen 1881—82 — en treskibet Basilika, oprindelig vistnok med rund Korafslutning. Hovedskibet aabnede sig gennem en Arkaderække paa fem Buer ud til Sideskibene paa hver Side, og havde ligesom disse fladt Loft. Til hver Bue svarer et større Vindue oven over Buen i Højkirken og et mindre lige for i Sideskibets Ydermur.

Denne enkle og fine Kirkebygning fik ikke længe Lov til at staa i Fred. I det følgende Aarhundredes sidste Hålvdel er Kor-rundingen revet ned og et firkantet Kor med to Hvælvingfag bygget til, og vistnok samtidig er der indbygget Hvælvinger i Sideskibene.

Atter omtrent et Hundrede Aar senere skete der noget meget mærkeligt med Stubbekøbing Kirke. Dens ene Halvdel blev revet ned, medens den anden blev staaende. Men det mærkelige, det ret enestaaende er, at *denne Nedrivning foregik i Kirkens Længderetning*.

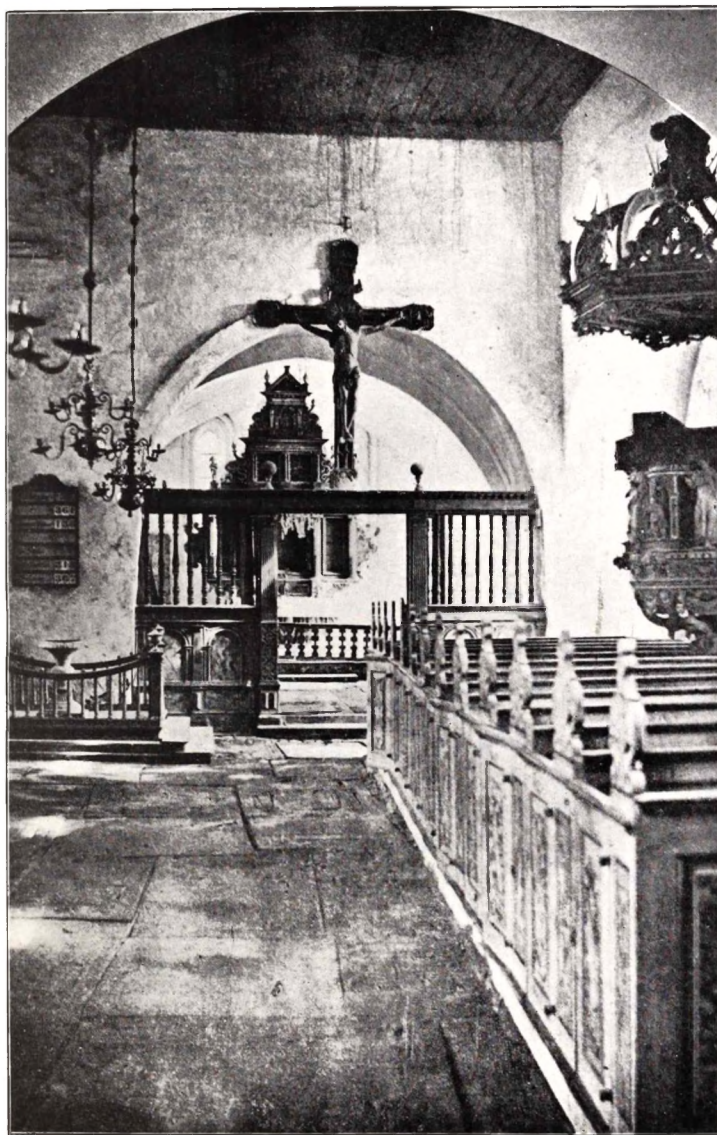
At en Bygning ved Ildebrand, eller ved Beskydning eller af Brøst og Ælde synker sammen i Ruiner, er ikke noget ualmindeligt eller mærkeligt; men at dens ene Halvdel bliver nedrevet efter Længden, medens den anden bliver staaende *og at Materialet fjernes*, turde være et Tegn paa, at der er forbundet en særlig Hensigt med Nedrivningen. Man kan vel ogsaa trygt gaa ud fra, at det kun er Fjender, der vil øve slikt Hærværk mod en Kirke.

Da Stubbekøbing Kirke i 1881–82 blev restaureret, var der af den ældste, romanske Del ikke stort mere tilbage, end Langskibets søndre Sidemur med Arkaderne ud til Sideskibet, med dets senere indbyggede Hvælvinger, og Tværmuren med Triumfbuen ind til Koret. Den nordre Langskibsvæg med Arkaderne og selve det nordre Sideskib, som de skulde have ført ind til fandtes slet ikke. Den den Gang staaende nordre Kirkemur var opført et Stykke længere ude mod Nord, efter at Langskibets nordre Væg med Arkaderne var revet ned ved en eller anden Lejlighed. Derved var det nordre Sideskib forsvundet, Triumfbuen var ligesom Portalen i Vest kommet til at sidde skævt for det oprindelige Langskib. Kirken dannede saaledes en stor Hal med en Arkaderække mod Syd og inden for den en hvælvet Gang, det oprindelige sydlige Sideskib, umiddelbart op til Triumfbuen, der førte ind til Koret.

Ved Restaurationen fandtes Fundamenterne af nordre Sideskibs Ydermur samt af Langskibets Arkaderække og den oprindelige Vestgavls Mur. Ti da Kirken efter Ødelæggelsen blev sat i Stand igen, er den bleven udvidet, ikke blot mod Nord, men ogsaa mod Vest.

Hvorledes har en saadan Ødelæggelse *paa langs* af en Kirke været mulig? Der kan næppe gives anden Forklaring, end at Kirkens nordlige Del tillige med Vestgavlen en Gang i Tiden er bleven revet ned af Menneskehænder og er bleven genopført i en anden Stilperiode, i en Tid, hvor det blot gjaldt at faa Kirken under Tag igen, saa Menigheden dog kunde benytte den til Gudstjeneste, i en Tid uden nogen Sans for Kunst, maaske uden Midler til at give en saadan Sans Udtryk, i en kunstfattig og pengefattig Periode.

Men er det Mennesker, der har begaaet denne Vandalisme, og ødelagt den smukke, gamle Kridtstenskirke, saa kan der vel

Kirkens Indre før Istandsættelsen 1881-82

ikke være Tvivl om, at det er Fjender, der har gjort Gerningen. Her bliver det da nærmest at tænke paa Lybækkerne. Og særlig paa deres Færd paa Danmarks Kyster under Hansernes Krig med Valdemar Atterdag. Det, der havde Betydning for Lybækkerne, var at faa den danske Handel knust. Og ser man hen til, hvad der foregik i København efter Byens og Borgens Indtagelse i 1367, faar man en Vejledning til Forklaring paa det, der skete i Stubbekøbing. I København blev Borgen nedrevet til Grunden, og Havnen, — Hovedbetingelsen for Byens Handel og Udvikling — blev tilspærret ved Hjælp af Skuder, der — lastede med Materiale fra den nedrevne Borg — blev sænket i dens Indløb.

Vi opstiller altsaa den Formodning, at Stubbekøbing Kirke er bleven delvis nedrevet, for, paa disse stenfattige Kyster, at yde Materiale til en Forsænkning af Byens Havn. Man vil næppe kunde finde en rimeligere Forklaring paa den Vandalisme, Kirken har været Genstand for, sikkert ingen, der — som denne — lader sig forlige med den gamle Overlevering om Havnens Tilstopning ved Fjendehaand.

Indtil Kirken i 1881—82 blev restaureret, forelaa der nogle enkelte Vidnesbyrd, der kunde tjene, om ikke til Bestemmelse af Tiden for den Ødelæggelse, Kirken har været Genstand for, saa dog til Bestemmelse af den senere Tid, da man søgte at raade Bod paa Skaden. Paa Kirkens nordre Ydermur, der blev nedrevet ved Restaurationen, saas nemlig „under Rester af yngre Billeder et Kalkmaleri“, — vi anfører Professor Magnus Petersens Udtalelser i hans Værk om Danske Kalkmalerier — „der havde strakt sig i en Længde af henved seks Alen. Maleriets Bund var blaagraa og dækket af et fint Mønster, hvorover der var malet tre Rækker gotiske Arkader med røde Søjler. I øverste Række var der Serafer og Engle, i den mellemste seks Apostle, i den nederste var Figurerne udslettet. Efter Malemaaden og Billedets Karakter, synes Arbejdet at være udført al fresco i Midten af det XIV. Aarhundrede.“

Den udmærkede Kender af vore Kalkmalerier vil sikkert ikke have noget imod, at vi sætter *Opførelsen af Kirkens nordre, udflyttede Mur* og det paa den malede, nys beskrevne *Kalkmaleri* noget senere. Tidsbestemmelser af denne Slags tør ikke tages for bogstaveligt. Kommer vi blot til Tiden f. Eks. 1375—80, er vi i Virkeligheden netop i Tiaaret eller saa omtrent efter den af os formodede Ødelæggelse af Kirken.

Man synes i det hele ved en farverig Udsmykning af Kirken at have villet bøde noget paa Savnet af den nedbrudte Ar-

kade. Ikke nok med at man anbragte dette Kalkmaleri paa den nye Nordvæg, — man smykkede tillige Østvæggen med lignende.

Paa den østlige Væg over Triumfbuen fandtes, ligeledes før sidste Restauration, et Maleri, omtrent fra samme Tid. Midt over Triumfbuen saas Christus i Højsædet, omgivet af den mandelformede Glorie. I Hjørnerne over og under denne fandtes de fire Evangelistemblemer og allernederst Veronicas Dug med Christushovedet. Til begge Sider var der Spor af Apostelfigurer i en Række af Rundbuer. Figurerne var stive, ukunstlerisk behandlede. Omkring Triumfbuen saas en tolv Tommer bred Bort med et smukt slynget Ornament.

Disse Kalkmalerier er af en eller anden Grund i en senere Tid bleven malet op og nye er tilføjet. Dekorationen paa den nordre Væg fandtes, som meddelt, *under* et yngre Billede, det samme var Tilfældet med Maleriet over Triumfbuen. Den oven for beskrevne Fremstilling af Christus og Apostlene var bleven overmalet med en lignende Fremstilling, hvoraf Rester endnu fandtes, nemlig den mandelformede Glorie samt en kronet, knælende Maria og to Rækker Apostle med Navne under Figurerne. Nedenfor var fremstillet Dommedag med de gode Sjæle, der føres bort af Engle og de onde af en Djævel.

Ligesom der i Begyndelsen af det XVI. Aarhundrede blev foretaget disse Overmalinger i Kirken, blev der ogsaa foretaget en Udsmykning af Koret. Christus fremstilledes knælende i Gethsemane paa den forreste Hvælvingkappe og underneden læstes med Minuskler 42. Vers af Mathæus 26. Kapitel:

pater mi si nō pt hic calix trans ire nisi bibā
i^m fiat voluntas tua.

Endelig maledes til venstre for Alteret paa Korets østlige Væg Pave Leo X.s Vaabenskjold. Da Pave Leo X. beklædte Pavestolen 1513—1521 har vi her et fast kronologisk Holdepunkt. „Noget tidligere,“ siger Magnus Petersen, var der blevet malet et Billede endnu paa den nordre Kirkevæg, et Billede, der har faaet nogen Berømmelse ved sit Emne. Det forestillede nemlig Legenden om den hellige Eligius, Guldsmedenes særlige Helgen. Da der netop paa den Tid, umiddelbart inden Reformationen, var en Mand, Jørgen Guldsmed, der spillede en ret fremragende Rolle i Byen, og endog, til Trods for at han var Haandværker oprindelig, blev Byfoged, d. v. s. den, der paa Kongens Vegne skulde føre Tilsyn med Borgmestre, Raad og Borgerskab, er det

Kalkmaleri paa den nedrevne nordre Mur i Stubbekøbing Kirke

Legenderne om den hellige Eligius. Den knælende Skikkelse t. h. har oprindelig haft en Økse i Haanden, hvormed han afhuggede Hestens Forben

vel ikke for dristigt at antage en Forbindelse mellem ham og det samtidige Kalkmaleri i Kirken, paa hvilken Guldsmedenes Helgen er fremstillet med det for ham karakteristiske Jærtegn. Der har vist ikke ellers været saa fremragende Guldsmede i Stubbekøbing med dens beskedne og sikkert yderst nøjsomme Befolkning.

Paa begge Sider af Vinduet i det østligste af de to Kapeller, der, — efter Flytningen af den nedrevne Ydermur, — blev opført Nord for Kirken, fandtes ligeledes Kalkmalerier, fremstillende Helgenfigurer med Indskrift under. Den ene var „Sanctus Severinus“, den anden „Sanctus Rochus“, hvis saarede Ben blev vadsket af en Engel. Det var uden Tvivl dette Kapel, der var indviet til St. Anna, medens det andet maaske var St. Gertruds Kapel. Hvis man kan sætte disse Kapellers Opførelse til den samme Tid som den nordre Kirkemurs, kunde man være fristet til at antage, at St. Gertrudsgildet i Byen havde haft nogen Del i det ene af disse Kapellers Bygning, eller i Kirkens Istand-sættelse. Paa Gildeseglet, der endnu er opbevaret, ses nemlig St. Gertrud med en Kirkebygning i Haanden. Seglet maa antages at stamme fra Slutningen af XV. eller Begyndelsen af XVI. Aarhundrede.

Ved Kirken har endnu været et Kapel, som kaldtes *Guds Legems Kapel*, hvilket ses af et gammelt Pergaments Brev af følgende Indhold:

1427 gik Kirsten Michels inden Stubbekøbing Byting og holdt under Oluf Pedersens venstre Arm og skødede fra sig og sine sit Hus og Gaard til Guds Legems Kapel for sin Mands og sine Sønners Sjæle. Dette Skøde og Testamente blev overleveret til Hr. Michael Pedersen, Sognepræst i Stubbekøbing og Oldemand for Broderskabet i Falster.

Om det smukke, store Trækrucifiks, der nu findes over Korbuen, har man ingen Efterretning.

Da Reformationen kom, søgte Folk, hvis Slægt for ikke lang Tid tilbage havde skænket Gods til de katolske Altre, at faa det udleveret igen. Saaledes havde Mikkel Henriksøn berettet, at hans Forældre havde givet en Gaard i Byen til St. Gertruds Alter. Men i 1532 under og tillader kgl. Majestæt ham, for saa vidt findes, at han er ret Arving til Gaarden, at han skal beholde den kvit og frit sin Livs Tid, men efter hans Død skal den lægges til et Hospital.

Paa samme Maade havde Jens Fynbo, Borger i Stubbekøbing, udvirket kgl. Ordre til, at nogle Penge, som hans Fader, Per Fynbo, „nogen Tid siden forleden“ gav til St. Anna Alter udi Stubbekøbing Kirke, skulde komme tilbage til ham eller hans Arvinger igen, „hvis samme Messe og Tjeneste ikke holdes“, sandsynligvis tænkes der paa den gamle Læres Undergang, „og skal Hr. Peder i Karlby holde samme Penge hos sig.“

1557 d. 13. Juni lagde Christian III. visse Indkomster af Købstad- og Landsbykirker paa Lolland og Falster til Københavns Universitetet for dermed at forbedre den hebraiske Læsemesters Stipendium. For denne Afgift var Stubbekøbing Kirke fritaget. Og det maa siges, at den havde ikke meget at give bort af. Et gammelt Regnskab fra 1597 viser for dette Aar

Summa paa denne Kirkes Indkomst*).

Penninge 8 Sk.

Mel 3 Pund.

Byg 2 „

Gæs 1.

Høns 2.

Saa var Nykøbing Kirke ganske anderledes velhavende. Den ejede samtidig i aarlig Indtægt i Penninge . . 9 Daler 8 Sk.

Byg 10 Pund.

Smør 1 Fjerding.

Men samtidig havde Nykøbing Kirke kun tre Klokker i Taarnet, hvorimod Stubbekøbing, som et Vidnesbyrd om svundne Dages Magt, havde ikke mindre end fem. Kirkens Fattigdom i Stubbekøbing var da ogsaa saa aabenbar, at den ikke kunde skjules. I 1576, den 2. August, bevilgede Frederik II. Byen, at den i en vis Aarrække, der siges i den originale Skrivelse i N Aar, maa oppebære Kronens Part af Tienden af Moseby Sogn til Kirkens Bygning. Dog skal Kirkeværgerne være forpligtede til at gøre Regnskab for Kornet og udelukkende anvende det til Kirkens Bedste.

Men det forslaar ikke. I August 1585 faar Kirkeværgerne i Stubbekøbing atter Brev paa nogen Hjælp til deres Kirkebygningens Behov. Den er meget bygfældig og brøstfalden baade paa Tag og udi andre Maader. Kongen under dem paa to Aars Tid de Penge, „vore Undersaatter er pligtige at give til os og vort

*) Disse Indtægter skrev sig fra Peder Jensen i Vejringe, der betalte en Afgift til Kirken af $1\frac{1}{2}$ Pd. Byg, og fra Niels Kiemner i Næs, der betalte 18 Sk., 1 Gaas og 2 Høns, samt endelig fra en gammel Vejr mølle i Stubbekøbing, der betalte 3 Pd. Mel. (1 Pund er lig 3 Tdr.)

Slot Nykøbing af vor og Kronens Jord og Ejendom dær for deres By beliggende, som de udi Leje og Brug haver.“ (Om denne Jord og Ejendom se Afsnittet: Byens Jorder.)

Men endnu er det ikke nok. Sandsynligvis har Borgerne i en ny bevægelig Ansøgning klaget deres Nød og vedlagt det Regnskab over Kirkens Indtægt, af hvilket vi ovenfor har givet et Uddrag. Ti samme Aar, som det er forfattet, kommer der et nyt Kongebrev, „at eftersom menige vore Borgere og Undersaatter udi vor Købstad Stubbekøbing have underdanigst til os suppliceret, hvorledes deres Bys Kirke skal have en ganske ringe Indkomst, saa den dermed ikke kan holdes ved Magt, Hævd og Bygning, bevilges der dem to Aars Byskatter til Kirkens Bygning og Forbedring.“

Samtidig med Regnskabet for 1597 har man sendt en Liste ind over Kirkens Brugsgenstande, eller med andre Ord et Inventar. Efter dette ejede Kirken:

En Kalk og Disk af Sølv og forgyldt, i Kirken.

En gammel Bibel.

En Gradual.

En Psalmebog.

En Alterbog.

To Messehagel.

To Messesærke, den ene er gammel.

To Lysestager.

Fem Klokker i Taarnet.

Af de fire Klokker, der nu er tilbage, kaldes den største „Seigeren“, der stod i Forhindelse med Uret, Seigerværket, og paa hvilken Klokkeslagene blev slaaet; den bærer ingen Indskrift, men menes at stamme fra det XV. Aarhundrede, og skal ifølge stedlig Tradition — vistnok opstaaet af, at man har forstaaet Seigeren som Sejren — være taget fra de Svenske. Den næste af Klokkerne i Størrelse er „Tolvklokken“, der fremviser følgende fire-liniede Indskrift:

PRAESIDE REGIO FALST ET LAVLAN JOHANNE JOHANNIS
REGNANTE FRIDERICO TERTIO REGNI HAERDE PRAEPOSITO ET
PASTORE LOCI CASPARO JACOBEO CONSULE URBIS JOHANNE
ANDERSONIO MONTROSIO SENATORIBUS JOHANNE WOLSONIO
LAGE ET ANDREA F. B. I. HOC AES CAMPANUM FUSUM EST A
JOHANNE HYNEMØDER LUBECENCIS ANNO MDCLXV

XXI NOVEMBRIS D H S B

det er:

I Kong Frederik III.s Arve-Regering, medens Hans Hansen var kgl. Forvalter over Falster og Laaland, og da Jesper Jakob

var Provst og Stedets Præst, da Hans Andersen Montrose var Borgmester og Hans Wolsen Lage og Anders F. P. I. var Raadmand blev denne Malmklokke støbt af Hans Hynemøder fra Lybek Aar 1665 d. 21. November.

Ved Klokkens nedre Rand staar med mindre Bogstaver:

PROCURATORIUS TEMPLI GEORGIO DANIELIS ET GEORGIO MATHIE.
Medens Jørgen Danielsen og Jørgen Mathisen var Kirkeværgere.

Den næstmindste kaldes „Femklokken“, vistnok den samme, som andetsteds kaldes Vesperklokken, eller „Tiklokken“; den har været brugt til at ringe ti med om Formiddagen og fem med om Eftermiddagen. Den stammer fra Begyndelsen af det XIV. Aarhundrede og bærer følgende Indskrift med Minuskler:

ave benigne iesu ave maria gracia.
Hil dig, søde Jesus, hil dig, milde Maria!

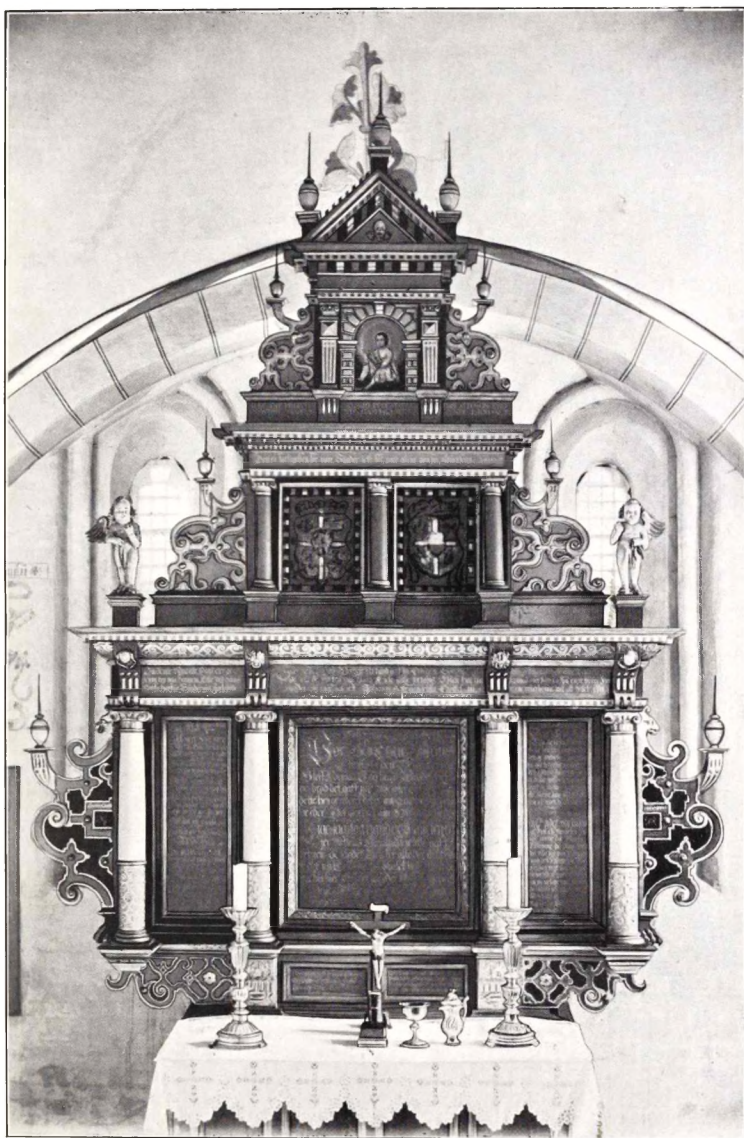
Den mindste af Klokkerne, „Pinkerens“, har været til at kime med.

Ved Siden af de nævnte Altre har der været endnu et Vor Frue og St. Peders Alter i Kirken. Denne rummer endvidere en Del mere eller mindre læselige Ligsten, bl. a. over Hieronimus Thorckilsøn, Raadmand; Borgmestrene Christoffer Pedersen Friis, Hans Jensen, Niels Persen — sammen med Byfoged Jørgen Guldsmid — alle i Koret; Jakob Nielsen Lise, Borger; Niels Pedersen Skricke, Raadmand; Jakob Willumsen, Borgmester; Mikkel Sommesen, Henning Persen, Peder Andersen, Jespersen, Mikkel Hansen, Kedelfører — alle i Vaabenhuset; Engel Kirstine Staal, Henning Scheel, Anna N. Staal, født Flindt, Karen Staal, født Berrig, Karoline Staal, Jørgen Scheel samt en Tavle af et Epitafium over Rasmus Rasmussen Scharwin.

Indskrifterne paa disse Ligsten vil blive anført paa rette Plads i den personalhistoriske Del af dette Arbejde.

Altertavlen, der er prydet med smukt Billedskærerarbejde, viser i kaligrafisk, forgyldt Skrift i tre Felter de ti Bud, Altersakramentets Indstiftelsesord og Fadervor. Desuden bærer den følgende oplysende Indskrifter:

Anno 1618 bleff denne Taffle opset udi konning Christian d. 4. s. Thid og Dronning Sophie offuer Falster regerede.

Altartavlen

Prædikestolen
med Portrætterne af Giverne Borgmester Laurits Pedersen Menbo og Anne Christensdatter

Var samme Tid Bysens Pastor H. Anders Jensøn Besche; Borgmester Hans Hasenhardt, Raadmænd Magnus Sønnichsen og Jeppe Jespersen, Byfoget Christen Pedersen.

Lauers Grubbe Anna Sparre
Michel Jensen, Kirckwirrer Mads Rasmussen, Kirckwirrer.

De to Navne, der fremtræder med fornem Mangel paa Angivelse af Stilling, er Lensmandens og hans Hustrus, der vel har tænkt sig, at deres Navne var lige saa kendte og ansete efter Døden som før, saa yderligere Kommentar var overflødig.

Mellem Prækestolen og Lydhimmelen findes to Portrætter, malet i Olie, af Laurits Pedersen Mønbo og hans Hustru, og derunder følgende Indskrift:

Denne Prædikestol haver ærlig og velact Mand Laurits Pedersen Mønboe, Borgmester her i Stubbekøbing, med sin kære Hustru ærlig og gudfrygtig Quinde Anne Christensdatter ladet bekoste, Guds Navn til Ære, Kirken til en Beprydelse, andre til et godt Eksempel og sig selv til en Ihu-kommelse.

I smukt Billedskærerarbejde fra 1634 vises i selve Stolens Felter Johannes den Døber og de fire Evangelister, og paa Trapens Sidestykke Moses, David og Elias.

Døbefonten, af norsk Marmor, er forsynet med en Indskrift:

„Denne Fond med Fad er givet til Guds Husets Prydelse af Peder Viborg 1798.“

Det til Døbefonten hørende Fad er af Tin; men i 1778 d. 24. September skænkede Christian Samuel Kaalund et Sølvfad og en Sølvkande til Fonten og Vandet, med hans Navn og nævnte Dato. En gammel Messingkande til Daabsvandet, med Aarstal 1699, haves endnu, samt et Sølvkrus med Indskrift: „Foræret af Jørgen Asmussen Kræsen og Anne Pedersdatter 1674,“ og en Kalk og Æske til Alterbrødet af Sølv, uden Indskrift. En ny Sølvkande til Daabsvandet blev skænket af Købmand P. W. Wulff 5. Juni 1901 og et Par Alterstager af Sølv i 1893 af Købmand Boas.

I Kirkens Langskib hænger tre Malmlysekroner, af hvilke den øverste ikke har nogen Indskrift. Paa den anden finder man Navnene

Hans Andersen Montross
Scotus
Borgmester
Anno 1670.

Margrethe Jacobsdatter
Villiamb
Anno 1670.

Paa den tredje Lysekrone læses:

Sworen Indvaaner i Stubbekøbing Magdalene Andersdatter. Denne Lysekrone er foræret og skænket Stubbekøbing Kirke, Gud til Ære, Kirken til en Zirat og Menigheden til Gavn og Bedste. M. A. 1611.

I Koret hænger en Lysekrone, skænket af Købmand P. W. Wulff 27. Maj 1898. Endelig findes endnu i nordre Sideskib en venetiansk Glaslysekrone samt ved Siden af Prækestolen en svær Lysearm af smukt Metalstøberarbejde og med Indskrift:

Anno 1698 10. December er denne Arm given til Guds Ære af mig Scepper (Skipper) Tønnes Christensen Amager.

Kirketaarnet, der maa antages opført samtidig med den nordre Mur i Slutningen af det XIV. Aarhundrede, led som foran berørt stor Skade ved Stormen 1625. Det var mulig de aftraptede, med Blændinger prydede Gavle, der blæste ned; men hvis det er Tilfældet, er de blevet sat op igen ved Istandsættelsen 1633, ti de ses tydeligt paa Billedet af Byen i Resens Danske Atlas.

Efter 1633 gaar der lang Tid, hvor vi intet hører om Kirken. Men vi tager næppe fejl, naar vi sætter det sorte Klæde og Sørgeflor, som Byen maatte levere Svenskerne i 1659, i Forbindelse med en eller flere svenske Officerers Begravelse her, maaske efter Angrebet paa Møn.

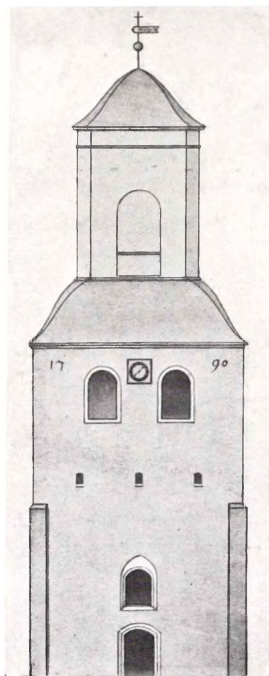
Endelig i 1790 viste det sig, at Taarnets øverste Del i høj Grad trængte til en Udbedring. Da Kirketaarnet benyttedes som Sømærke, mente Byen, at det maatte paahvile Staten at sørge for denne Istandsættelse, men Myndighederne har sagtens ment, at Sømændene styrede lige saa godt efter Stubbekøbing Kirke uden som med Gavle paa Taarnet og sagde, at det maatte blive Byens egen Sag. Den klarede da Spørgsmaalet paa billigste Maade, idet Gavlene blev taget ned og Taarnet dækket med en lygteformet Afslutning, der omkring Midten af XIX. Aarhundrede blev afløst

Laurits Pedersen Mønbo
Borgmester i Stubbekebing † 1661

Anne Christensdatter
Borgmester Laurits Pedersens

Kirketaarnet
efter Ombygningen 1790

Kirketaarnet
efter Istandsættelsen 1850

af et lavt Pyramidetag med et lille Kors paa Toppen, der skam-skændede Kirken i høj Grad. I 1857 foretoges nogle Forandringer i Kirkens Indre, idet en Del Pulpiturer fjernedes, men Nødvendigheden af en større Restauration viste sig med stedse stigende Styrke. En saadan blev da endelig paabegyndt under Ledelse af Professor Storch, hvorved Kirken blev saavidt muligt bragt tilbage til sin oprindelige Form. Ved Afgravning af Grunden forefandtes Fundamenterne til de oprindelige Piller i Arkaderne til det nedrevne nordre Sideskib, som nu atter blev opført. Taarnet blev forhøjet og atter prydet med de kamtakkede Gavle, og i 1883 fik Kirken endelig et nyt Orgel.

Raadhuset i Stubbekøbing nævnes første Gang i det foran citerede Dokument af 8. December 1464, ved hvilket Præsten Jens Persen bortskændede noget Gods. Naar det er opført, vides ikke, — sandsynligvis paa den Tid, da Byen fik Borgmestre og Raad. Da der i Privilegierne nævnes *consules* Borgmestre — Raadmænd hed *senatores* — har Byen den Gang haft saadanne, og har sikkert haft dem længe forinden.

Man kender ej heller Pladsen for det ældste Raadhus, men det er vel det sandsynligste, at det har ligget paa det sydvestre Hjørne af Torvet, hvor det havde sin Plads indtil 1860. Naar Raadhuset paa et Kort fra 1754 i Frederik V.s Atlas vises paa den østlige Side af Torvet, foran Kirken, maa det sikkert som foran anført bero paa en Fejltagelse.

Det var mulig det ældste Raadhus, der gik til Grunde ved Branden 1551. Og det turde være et talende Vidnesbyrd om Byens smaa Forhold, naar man ser, at dens Befolkning i Slutningen af det XVI. Aarhundrede, — altsaa paa en Tid, der for senere Slægter kom til at staa som en forholdsvis lys og lykkelig Periode, — lige saa lidt var i Stand til at holde sin Kirke som sit Raadhus vedlige. I December 1575 var Fredrik II. i Vordingborg, og det synes, at de Stubbekøbing Mænd har benyttet Lejligheden til at klage deres Nød for ham; ti d. 8. udgaar der Kongebrev om, at Borgmestre og Raad i Stubbekøbing maa oppebære Halvdelen af dette Aars Byskat til Bygningen af deres Raadhus, men ogsaa kun dertil. Selv med denne Hjælp formaar de dog ikke at klare sig, men maa endnu en Gang forsøge at gøre deres Hoser grønne hos Kongen. Og det lykkes. 20. Marts 1578 udsteder han fra Frederiksborg Brev om, at Borgmestre og Raad

have berettet, hvorledes de have begyndt at opsætte et Raadhus, hvilket de uden Kongens Hjælp ikke formaa at færdiggøre. Kongen har derfor undt og tilladt, at de dertil maa beholde 100 Mark, hvormed de resterer af deres Byskat for 1576, samt By-skatten for dette Aar 1578, — dog at Pengene ikke anvendes til andet Brug.

Bygningen har sikkert, efter Udtrykket „at opsætte“ at dømme, været af Bindingsværk, ligesom det sidste Raadhus paa denne Plads; det blev nedrevet 1860 og beskrives som en et Stokværk høj Bindingsværksbygning. Raadhuset er vist bleven ødelagt under Svenskekrigen. I Begyndelsen af 1700-Tallet havde Byen i alt Fald intet Raadhus.

Naar Stubbekøbing *Latinskole* er oprettet, vides ikke. Den hører sandsynligvis med til de Skoler, som fremstod efter Reformationen i Henhold til Kirkeordinansens Bud, at der „udi hver Købstad skal være en Latine Skole“. At den har været til i 1570 fremgaar af det foran omtalte kongelige Gavebrev af 9. Oktober d. A., ved hvilket Sognepræsten, Kapellanen og Skolemestren faar St. Anne Alters Vicariegoods til lige Deling.

Fra 1597 har man en Opgørelse over Skolemestrens aarlige Indtægt. Den bestod af

- 1) en tredie Part af det Vicarie, som han med Sognepræsten og Kapellanen haver tilsammen, som beløber:
 - 2 $\frac{1}{2}$ Pund, 10 Skpr. Byg.
 - $\frac{1}{3}$ Part af et Lam.
 - 4 Skilling for Tredieparten af en Gaas og 2 Høns.
 - 9 Skilling Penge.
- 2) Degnerenten af Maglebrænde Sogn:
 - 16 Skpr. Byg (Klökkerskæppe Byg)
 - og af Stangerup Sogn:
 - 8 Skpr. Byg er tilsammen 1 Pd. Byg.
- 3) Almissekorn af Raad By:
 - 21 Skpr. Byg
 - og Klökkerskæppe 3 $\frac{1}{2}$ Skpr. Byg er tilsammen 1 Pd. $\frac{1}{2}$ Skp.
- 4) Almissekorn af Algistorp 1 — 6 —
- 5) Almissekorn af Fiendstrup 20 —
- 6) af Borgerne i Stubbekøbing 7 Daler 1 Mark.
- 7) „Jyllemed“ af 16 Mænd udi Maglebrænde, af 8 Mænd i Stangerup, af 5 Mænd i Algistorp af 2 Mænd i Fiendstrup

Kirkens Indre
efter Restaurationen 1881—1882

er tilsammen 31 Mænd, af hver Mand 6 „Brøde“	$\frac{1}{2}$ Gaas
er tilsammen	186 „Brøde“ $15\frac{1}{2}$ Gæs.
8) Item af Raad By	4 Gæs.

Byens Tilbagegang har ogsaa givet sig til Kende paa Skolens Omraade. I en Indberetning om Latinskolen i Stubbekøbing af 2. August 1680 hedder det, at „fra samme haver ingen til Akademiet deponeret i Mands Minde.“ Hvad der har dikteret den følgende Udtalelse er ikke saa let at se: „Men til andre Skoler i Stiftet og uden Stiftet er tit kommet smukke Personer;“ men det maa sagtens gælde Stubbekøbing Skole, naar det videre hedder: „og er der endnu nogle (d. e. Personer), som man haver god Forhaabning om.“

Det maa sandsynligvis være denne Mangel paa Afgang til Akademiet (Universitetet), der betog Skolen dens Præg af Latinskole, saa det i en Underretning om Skolerne i Stiftet 1680—85 kan siges: „*Stubbekøbing Skole* er ikkun en Skolemester og (han er) ej andet end en Degn, og en Dansk Skole.“

I Begyndelsen af 1681 har Biskoppen stillet en Række Spørgsmaal om Skolens Forhold, som Provsten besvarer 21. Februar. Af Besvarelsen af Punkt 2 ses det, at Indtægterne er bleven forringet siden 1597.

1) Hvor mange Hørere i hver Skole er?

Udi den latinske Skole i Stubbekøbing er en Hører ved Navn David Claussøn, som haver 10 Tdr. Byg til Løn af Aastrup Degnerente.

2) Hvad Rectores, Conrectores og Hørere til Indkomst haver og hvorudi det bestaar?

Skolemesterens Indkomst bestaar udi følgende Poster:

- 1) Et Vicarii-Gods, Byg 11 Tdr. 4 Skpr.; deraf skal han ikkuns faa 2 Tdr. 2 Skpr. „formedelst det skal vaaren øde.“
- 2) af Maglebrænde Degnerente Byg 11 Tdr.
- 3) af Horbelev Degnerente Byg 6 Tdr.
- 4) af Aastrup Degnerente Byg 12 Tdr. og nogle Maader.
- 5) af Sædedegnen i Gundslev 1 Td. 3 Skpr.
- 6) af Degnene i Kippinge 2 Tdr.
- 7) af Degnen paa Vaalsø 1 Td.
- 8) Sognepræsterne i Lillebrænde og Thorkildstrup giver Skolemestren aarlig 4 Rdl. for 2 Degnejøder, som for nogen kort Tid siden ere tagen fra Degneboligerne af forrige Skolemester.

Desforuden haver Skolemestren fri Kost hos Borger-

skabet, nogen liden Løn af Byen, 2 Skill. af hvert Par Folk, Ligpenge og de halve Discantspenge.

- 3) Findes der nogen Fundats for Skolen?
Fundats findes ingen særlig videre, end hvis Hs. kgl. Majestæts Kirkeordinans omtaler.
- 4) Om Skolebørnene nogen Indkomst er tillagt med dets udførlig Beskaffenhed?

Skolebørnenes Indkomst bestaar, som følger:

af Thorkildstrup Degnerente Byg 14 Tdr.

- Lillebrænde Sage og Degnerente	—	8	—
- Maglebrænde Degnerente	—	2	— 4 Skpr.
- Horbelev Degnerente	—	6	—
- Sædedegnen i Alslev	—	1	— 5 —
- Degnen i Riserup	—	1	—

Byg 33 Tdr. 1 Skp.

- 5) Til hvad Sogne Løbedegne skikkes, og hvad samme Degne nu deraf nyde kunne?

Skolebørnene besuergis (d. e. besværes) ikke nu at gaa til Sognene, ti de ikke kunne mistes fra Stubbekøbing Kirke og Skole, men holdes Substitutter paa hvert Sted.

- 6) Hvor mange Disciple nu i hver Skole frekventerer?

Udi Stubbekøbing Skole er nu (11. Marts 1681) 31 Disciple hvis Navne her hos skikkes.

Suprema Classis.

Casparus Engberg.	Petrus Christierni.	Laurentius Theodoricii.
Petrus Georgii.	Nicolaus Andreae.	Michael Lindboe.
Petrus Andreae.	Hillebrandus Gabriellis.	Christiernus Petri.
Petrus Caspari.	Erasmus Martini.	Christiernus Laurentii.

Infima Classis Discipuli.

Wilhelmus Georgii.	Mathias Johannis.	Petrus Isaachi.
Laurentius Georgii.	Nicolaus Petri.	Johannes Georgii.
Nicolaus Michaelis.	Andreas Andreae.	Nicolaus Laurentii.
Erasmus Michaelis.	Canutus Laurentii.	Andreas Caspari.
Erasmus Petri.	Erasmus Caspari.	Michael Johannis.
Mathias Laurentii.	Nicolaus Petri.	

Lærerpersonalet var ikke stort, det bestod af en Rector og en Hører. 1686 blev det yderligere indskrænket, idet Rector Scholae Anders Christoffersen for sin ringe Indkomsts Skyld af Bispnen fik bevilget en Hørers Løn „fordi han selv opvarter en Hørers Plads.“

Af en Optegnelse fra 1686 synes det, som om det Korn, der var henlagt til „Skolebørnenes Indkomst“ kun til Dels kom disse til gode. Det viser sig nemlig, at „Skolens Korn tilsammen af

Kirken
efter Restaurationen 1881—1882

Sogdenes og Degnenes Pension“, som i nævnte Aar beløb sig til 54 Tdr. 2 Skpr., (i 1681 til 33 Tdr. 1 Skp.), blev fordelt med to Fjerdedele til Rector, en Fjerdedel til Hørerer og en Fjerdedel til Disciplene. Af Discants- og Ligpengene fik Rector ligeledes Halvdelen og Disciplene Halvdelen. Blandt disse opføres „Buccinisten“ d. e. Orgelspilleren, stadig med 3 Rdl., de andre med vekslende, mindre Summer, fra 2 Rdl. ned til 2 Skill.

Skolebygningen har ligget paa Kirkegaardens sydlige Side og beskrives i Grundtaksten af 1682 som et Hus paa 4 Fag, „hælvten enkelte Mursten, hælvten Ler“ med Tegltag. Bygningen er sat til en Værdi af 6 Rdl. 4 Mark. Grunden til 1 Rdl. 2 Mark. Den har altsaa været saa beskeden, som tænkes kan. Først fra 1681 haves en Fortegnelse over Skolens Inventarium, som imidlertid indskrænker sig til at meddele, hvad der findes

Paa Skolemesters Kammers.

- 1 Bastue(!) (d. e. et Badekar) af Messing.
- 1 Bord af Fyr med Skuffe under.
- 1 Sengested med Døre og Hængsler for.
- 1 liden Jærnkakkelovn med 5 Plader, paa en Fod af Træ.
- 1 drejet Bogstol.
- 2 Bænke om Bordet.
- Calepinus duarum linguar.
- Ritualen.
- Gradus ad Parnassum.
- Schrewelii Lexion Graecum.
- Grammatica Graeca.
- Curtius cum not. Minelli.
- Cornelius cum not. Minelli.
- Ic. A. C. Orbis pictus 1686.
- P. Paludan Index in Curt.
- Nov. Testamentum Graecum oct.

Som de fleste andre Danske Byer i Middelalderen havde ogsaa Stubbekøbing sin *St. Jørgensgaard*, et Hospital, hvor de Spedalske havde deres Tilhold. *St. Jørgensgaarden* i Stubbekøbing findes første Gang omtalt i et Dokument fra 1481. Den 16. April d. A. bekendte Per Skinder, Formand i *St. Jørgen* i Stubbekøbing, og Bo Fløring, Broder samme Sted, og alle Brødre og Søstre samme Sted, at de havde modtaget en Guldring, som *St. Jørgens* Billede staar paa, (d. v. s.: En Guldring med en Fremstilling af

St. Jørgen paa) af Raadmand i Nykøbing Jep Jessen iflg. hans Testamente. Den 24. April 1486 gav Erik Verniksen i sit Testamente til St. Jørgen og St. Gertrud i Stubbekøbing sin Sadel og sit grønne Ridetøj, og 1505 betænkte Hr. Eskild Gøye i sit Testamente St. Jørgensgaarden med 10 Mark.

St. Jørgensgaardene laa altid uden for Byerne. Her ved Stubbekøbing har man ment at kunne paavise Levninger af den paa Nordsiden af Barup Sø, hvor der findes Fundamenter af en middelalderlig, omtrent 100 Alen lang Bygning, der har været opført af røde Munkesten paa et Kampestensfundament. Det er dog et Spørgsmaal, om denne Bygning har haft noget med St. Jørgensgaarden at gøre, og om denne ikke snarere maa søges nærmere ved Byen. Skulde Navnet Fribrødreaa ikke paa en eller anden Maade gemme et Minde om den forsvundne St. Jørgensgaards Beboere?

V.

Byens Privilegier.

Originalen til Stubbekøbings Privilegier af 1354 synes ikke længer at være til. De er her aftrykt efter Langebek, der har dem fra Resens Atlas. Hos Langebek er der tilføjet en Oversættelse, der ifølge en Erklæring paa Foden af Dokumentet er afskrevet 3. Marts 1647 af Hans Jacobsen, „Stadtskriffuer“ i Byen. Da den imidlertid paa sine Steder er stærkt forkortet, gives længere nede den gamle fuldstændige Oversættelse fra Resen:

Waldemarus, Dei gratia Danorum Slauorumque Rex, omnibus præsens scriptum cernentibus salutem in Domino sempiternam. Notum facimus universis, quod nos dilectos nobis exhibitores præsentium villanos nostros in Stubbekøping, una cum omnibus bonis suis et familia ipsis attinente, sub nostra pace et protectione suscipientes specialiter defendendos, ac ipsos sinceræ dilectionis affectu et specialis promotionis favore prosequi volentes, ut tenemur, eisdem ex speciali gratia, quam ipsis facimus, concedimus per præsentem

1. Quod quicumque militibus, armigeris, hominibus nostris, seu aliis cujuscunque status fuerint, res suas, bona et mercimonia vendiderint, et certum ipsis vel eorum aliqui super emptis terminum dederint pro solutione pretii eorundem, si iisdem emptores dato eis termino non persolverint, ac infra ipsius villæ terminos signi pacis, dictos vulgariter *hyfred*, postea inventi fuerint, facta ipsis legitima per villanos inhibitione vel arrestatione prima et secunda et tertia cum advocati vel ipsius nuncii præsentia, ne ante solutionem integram et satisfactionem debitam recedere præsumant; si contrarium fece-

rint, quarto si venerint, capiantur et arrestentur, et nobis pro qualibet inhibitione prius facta in tribus marcis denariorum pro quibus unus solidus grossorum dabitur, prout status regni nostri jam requirit et communitati et usibus villæ prædictæ in tribus marcis similiter ratione recessus indebiti et contumaciæ teneantur, nec libere dimittantur ante solutionem integram dicti juris; incusatus tamen quicumque fuerit et detentus ante suam deliberationem suo auctori pro principali causa nihilo minus ex toto satisfaciat vel legaliter se excuset.

2. Quicumque causa nostræ gratiæ, quam eis cupimus, transgressores ipsos villanos, aut eorum aliquem, infra villæ terminos invaserint verberando, ipsi invasores, si manifeste in ipso verberis opere deprehensi fuerint et detenti, secundum delicti quantitatem et qualitatem satisfaciant, nec cum exhibitione legum ad suam super hoc purgationem aliquam admittantur. Si vero ipsos subterfugere contigerit illa vice redeuntes in posterum impediuntur, donec de commissis satisfacerint, vel pro eisdem se defenderint et purgaverint debitis legibus justo modo.
3. Quicumque etiam extra vel intra villæ terminos residentes, rurenses vel villani, aliquem de ipsis villanis infra villæ terminos interfecerint vel vulnaverint, læso quadraginta marcas (emendent).
4. Quicumque leges firmaverint aut tribus legibus, quæ *tylter* dicuntur vulgariter, de convivio et fraternitate Sancti Canuti, aut cum novem legibus, *Tyltereed* dictis, de communibus hinc inde recipiendis, tamen legalibus se defendere obligentur.
5. Insuper quicumque leges aliquas, qualescunque fuerint, infra terminos villæ firmaverint, eisdem infra eosdem impleant et exsolvant.
6. Ceterum dictis villanis et eorum cuilibet concedimus, et hanc gratiam facimus specialem, quod, ubicunque infra regni nostri terminos devenerint, ratione bonorum suorum, quæ secum duxerint, ab omni solutione telonii sint per præsentis liberi pariter et exempti. Quos etiam vel eorum quemlibet ad firmationem denominationum, quæ *Nefn* dicuntur, coartari nolumus, nec ad alia placita, nisi ad sua propria aequaliter evocari, nisi de nostro mandato speciali.
7. Item concedimus, quod fiant pacis ipsius villæ ad terminos *Oureled* in parte orientali, *Svortebeck* ad partem meridiionalem, *Porbrou* ad partem occidentalem, ad medium passagii tor-

rentis inter villam Stubbekøbing et insulam Bogø ad partem septentrionalem ab eadem villa.

8. Item, si quis aliquem vulneraverit, membrum amputaverit, occiderit, *Herwerch* commiserit, currum cum uxore et utensilibus everterit, navem ad mare paratam cum mercimoniis submerserit, seu alia similia vel pejora commiserit, læso duas marcas puri argenti, nobisque tantum & villæ tantum, ultra quod in libris legalibus continetur, persolvat.
9. Item dimittimus eis pascua pecorum suorum cum fundis, sylvis et pratis inter prædictam villam & *Pribrod* (!) ad austrum a villa prædicta ad occidens ad rivum dictum *Skelbek*, unde vicinis eorum præjudicium aliquod nolumus generari, quos quidem fundos, sylvas, prata et pascua possederant temporibus progenitorum nostrorum ad centum annos et ultra pacifice et quiete, salvis nostris terris et agris cum eorum pertinentibus universis.
10. Item volumus, ut hospites non vendant nec emant in foro villæ, seu infra terminos ejusdem, in prejudicium consulum seu villanorum absque eorundem licentia et consensu.
11. Item volumus et mandamus omnibus in eadem villa Stubbekøping habitantibus, ut omnes exsolutiones ad jus nostrum regale spectantes, tam impositas non solutas, quam imponendas, cum prædictis villanis, qui hujusque dictas exsolutiones exposuerant, exponant, de cetero non recusent, quod etiam per omnes alios, bona sive terras in dicta villa possidentes, fieri volumus, prout ipsis per consules ibidem opportune impositum fuerit et injunctum, tali conditione mediante, quod quantum de dictis exsolutionibus ad nostros famulos in prædicta villa seu extra residentes juste exsolvendum devolutum fuerit, nobis in eisdem exsolutionibus debeat defalcari.

Unde sub obtentu gratiæ nostræ firmiter inhibemus, ne quis advocatorum nostrorum, eorundem officialium, seu quisquam alius, cujuscunque conditionis vel status existat, prædictos villanos, vel de ipsorum familia aliquem, contra hujusmodi libertatis gratiam a nobis indultam, præsumat aliquo modo impedire, prout ultionem et indignationem nostram regiam duxerit evitandam.

Datum Nicopiæ in Falstria Anno Domini MCCCLIV ipso die beatorum Philippi & Jacobi apostolorum, in præsentia nostra, nostro sub sigillo, præsentibus appenso in testimonium præmissorum.

Valdemar af Guds Naade de Daners og Venders Konning, alle, som dette nærværende se og læse, vor Hilsen evindeligen med Herren! Vide maa I, at vi af vor særdeles Gunst og Naade tage disse nærværende Brevførere, os elskelige Indbyggere i Stubbekøbing, med alt deres, Hustruer og Børn, Gods og Tjenere, som dem tilhørendes er, under vor kongelige Fred og Værn. Og af synderlig Gunst og Naade tilsteder og under vi med dette vort aabne Brev

- 1) at hvem som helst fornævnte Stubbekøbing Indbyggere sælge Gods eller Købmandsskab, være sig Ridder, Væbner eller andre af hvad Stand de være kan, og fornævnte Indbyggere give saadan Køber en viss Tid med Betalingen, og saadan Køber ej betaler inden den Tid, hannem given er, og han derefter kommer inden fornævnte Stubbekøbings Fredssteder, som kaldes i daglig Tale *Byfred*, og bliver paafunden, da maa samme Skyldner lovligen forhindres og besættes første, anden og tredje Gang med Fogedens eller hans Buds Nærværelse. Og skal saadan Skyldner ej fordriste sig til at af fare, førend han haver fyldestgjort det, han skyldig er. Er det saa, at han herimod gør, og fjerde Gang kommer til Staden, skal han tages og hæftes, og os for hver Forbrydelse og Besætning, som før er gjort, bøde tre Mark, for hvilke tre Mark skal gives 1 Skilling grot, saaledes som vort Riges Lov bestemmer. Desligeste skal gives til Menigheden og til Byens Forbedring tre Mark for ulovlig Affarelse og Genstridighed; og ikke skulle saadanne Skyldnere løslades, før fornævnte lovlige Betaling fuldkommelig er gjort, dog den, som beklaget og forhindret er, han betale, som paa hannem klager, i alle Maader før han kvit gives, eller han kan sig lovligen aarsage.
- 2) Item, hvo som helst sig fordrister at overtræde den Grund, vi fornævnte Indbyggere givet haver, og at saargøre eller og slaa nogen af dem inden for Byens Fredssteder, er det saa, at de, som saa haver gjort, blive greben ved ferske Gerninger, skulle de bøde efter Gerningens Storhed og Skikkelse. Og skulle de ikke stedes til nogen Beskærmelse med Lovens Behjælpelse for saadan Gerning. Men er det saa, at det hænder dem at undfly den Tid, og komme saa tilbage igen, skulle de forhindres, at de faa fuldgjort for deres Misgerninger, eller og de kunne dem beskærme og aarsage retfærdeligen efter Loven.

- 3) Hvilken som helst, være sig Bonde eller Købstadmand, som siddendes er inden eller uden for fornævnte Bys Grund, og saargør eller ihjelslaar nogen, som bo i forskrevne By, inden for Byens Frihed, han, saa haver gjort, bøde XL Mark til den, som Skaden fik, os saa meget og Byen saa meget.
- 4) Hvo som helst, der aflægger Ed, han skal enten skærme og værge sig med tre Tylvters Ed af St. Knuds Gildes Brødre, eller med ni Tylvters Ed, tagende her og der af Almuen.
- 5) Fremdeles hvo som helst, der aflægge Ed inden fornævnte Bys Grunde, samme Ed skulle de derinde fuldgøre.
- 6) Fremdeles tilstede vi og unde af særdeles Gunst og Naade alle, som i fornævnte Stubbekøbing bo, at hvor som helst de hænde at komme inden vort Rige Danmark med deres Gods, som de med sig fører, skulle de være kvit og fri for al Told. Ville vi ej heller, at nogen af fornævnte Indbyggere skal tvinges til nogen Lov-Ret, som kaldes *Nævn*, ikke heller at kaldes til noget andet Ting, end til deres rette Ting uden vort særdeles Mandat og Befaling.
- 7) Ligeledes unde vi og tilstede, at forskrevne Bys Fredsteder skulle være til *Oure-Led* Øster ud, til *Suorte Bæk* Sønder ud, til *Porbrou* Vester ud og til midtsunds mellem Bogø og Stubbekøbing Nør ud. Er det saa, at nogen derforinden nogen saargør eller Lem afhugger, da gør han Hærværk, eller nogen omkaster nogens Vogn med hans Hustru og farende Koster, eller forsiunker Skib, som rede er til Søs (at gaa) med sit Købmandsskab, eller noget saadant gør eller værre, skal den, som saa gør, bøde den, som Skaden haver fanget to Mark purt Sølv, os saa meget, og Byen saa meget, ud over, hvad Loven bestemmer.
- 8) Ligeledes unde og give vi dem deres Fædrift med Grund, Skov og Mark mellem fornævnte By Stubbekøbing og *Pri-brødt* (!) Sønder ud, Vester ud til en Bæk, kaldes *Skelbæk*, hvorinden vi ej ville, at noget skal opstaa dem til Forfang fra deres Naboer. Hvilken Grund, Skov og Mark og Fægang, forskrevne Indbyggere have haft rolig og fredsommelig i Hundrede Aar i vore fremfarne Forfædres og Kongers Tid i Danmark, undtagen vor Jord og Ager med al dens Tiliggende.
- 9) Ligeledes ville vi, at Fremmede, som kaldes Gæster, skulle ej sælge eller købe inden fornævnte Steder, nogen Borger til Forprang eller Forhindring uden deres Lov og Samtykke.

- 11) Ligeledes byde og befale vi alle, som bo i fornævnte Stubbe-
købing, at de ej afslaa sig for at udlægge og betale al den
Udgivelse og Skat, som hører til vor kongelige Ret, tillige
med fornævnte Indbyggere, hvilke til denne Tid ud-
lagt haver saadanne Udgivelser, saavel de, som paalagte er
som paalæggendes vorder, hvilket vi ville, at saa skal ske
med alle de, som eje Gods eller Jord i samme By; og skal
fornævnte Skat og Udgivelse tilbørligt og redelig paalægges
dem af Raadet i samme By, og med saadant Vilkaar, at
hvad som helst af fornævnte Skat, der kommer retfærdig til
vore Tjenere, boendes enten inden- eller udenfore, det skal
afslettes os i samme Skat og Udgivelse.

Derfore forbyde vi strengeligen, saafremt de vor Naade ville
have, at ingen af vore Fogeder eller deres Tjenere eller nogen
anden, være sig af hvilke som helst Vilkaar eller Stand, forskrevne
Indbyggere eller nogen af deres Tjenere imod denne deres Fri-
hed og Privilegia, som vi dennem i Naade undet haver, i nogen
Maade hindre eller hindre lade under vor kongelige Hævn og
Vrede.

Givet paa Nykøbing paa Falster i det Herrens Aar 1354
paa Philippi & Jacobi Apostlers Dag, og under vor Haand
og Segl.

VI.

Byens Næring.

(Fiskeri, Søfart, Handel, Haandværk, Byens Jord og de lejede, saakaldte Kongens Jorder.)

Stubbekøbings Hovednæring i den tidlige Middelalder var den samme som alle andre danske Søstæders: Fiskeriet. Navnet *Falsterbo* paa den gennem næsten fire Hundrede Aar vigtigste Fiskeplads i Norden, vidner endnu om den fremragende Rolle, Falstringerne — og da naturligvis i første Række Borgere fra Øens største By og bedste Havn — spillede i Sildetiden. De danske Fiskere tog Silden ude i Søen og solgte den til de fremmede Opkøbere inde paa Land. I Betaling fik de saadanne Varer, som man havde stærk Brug for, men ikke kunde faa herhjemme: Staal og Jærn, Tjære, Klæde, Gryder, Kedler o. m. a. Ting, der atter blev Genstand for livlig Handel og Omsætning paa Hjemstedet. Samtidig med at ligge paa Fiskeri, lærte Landets egne Børn saaledes at handle, og vi har foran set, at Borgere fra Stubbekøbing i Slutningen af det XIII. Aarhundrede havde Handelsforbindelser med de nordtyske Byer. De har sandsynligvis haft saadanne længe før og i langt større Forhold, end Byregnskaberne gør rede for.

Efterhaanden som Kulturen skred frem og Livsvilkaarene blev forandrede, tiltog Handelen og Omsætningen. Der fremstod Købmænd, der paa Fiskernes Vegne førte Handelen med de fremmede og forestod den merkantile Del, medens Fiskerne passede deres. Men her som alle Vegne gav Pengene deres Mand en særlig Stilling, og de Handlende har i Stubbekøbing som i andre danske Byer meget hurtigt dannet Byens ledende Overklasse, den der alene havde Adgang til Stillingerne som Børgmestre og Raadmænd. Købmændene var Byens frie og gode Mænd i Modsætning til Haandværkerne, der alene ved at maatte tjene Brødet ved at arbejde for andre var stemplede som ufri Mænd.

Haandværk kaldes paa ældre Dansk „Embede“, der afledes af oldnordisk ambátt, en Tjener eller Træl, og Haandværkerens ringe Stilling i Samfundet i ældre Tid er allerede herved antydet.

For ikke at gaa glip af nogen Indtægt ved Sildefiskerierne, hvor de fandt Sted paa de danske Kyster, havde Kongen sine Fogeder, der skulde opkræve de skyldige Afgifter og holde Orden paa den vilde Befolkning. Men ved Siden deraf opstod der „ulovlige Fiskelejer“, hvor de fremmede Opkøbere gerne søgte til, baade for — om mulig — at slippe for at betale Afgiften, og for at komme til at handle med Fiskerne uden Mellemmænd og uden Konkurrence. Og det var ikke blot Sild, — denne udmærkede Handelsvare, der som Levnetsmiddel var søgt og efterspurgt over alt i Europa, baade Nord og Syd for Alperne, og som i saltet Tilstand kunde sendes langt om Lande — men det var tillige Korn og Heste, der udførtes fra Danmark og ikke mindst fra det frugtbare og veldyrkede Falster. Og de fremmede Købmænd saa sikkert deres Fordel ved at søge disse Ting hos Bønderne paa Landet, i Nærheden af de ulovlige Fiskelejer, i Stedet for at søge dem paa Skanør og Falsterbo Marked eller paa de aarlige Markeder i Byerne. Saaledes udviklede der sig en ret betydelig Handel, som gik uden om Byerne til disses store Skade. Under de opløste Forhold i det XIV. Aarhundrede kunde der ikke gøres noget derimod; i den Tid spillede jo som oftest Holstenerne og Hansestæderne Mestre i Landet, og først under Erik af Pommern, der havde aabent Øje for Handelens Betydning og stor Interesse for Næringslivets Udvikling, begyndte der at komme Orden i Tingene. D. 15. Februar 1422 udstedte han et Kongebrev, der er Grundloven for Næringslivet i Danmark. „Vider gode Venner!“ lyder det paa Nutids Dansk, „at ofte og idelig har (der) været Kæremaal for os af vore gode Mænd i Riget, saa og nu sidst vi vare i Ringsted af vort Raad, Klærkeri og Ridderskab om slet og uskelligt Regimente med Købmandskab og Haandværk, som den ene skal bjærge sig af med den anden, og særdeles i vore Købstæder. Sammeledes have og vore Borgere og Købstadmænd til os tit og ofte talet og for os kæret (klaget) og særdeles atter nu sidst i Ringsted, at det, som de deres Bjæring og Købmandskab skulde have af og holde skelligt Regimente med, som i Købstæder burde at være, det have nu andre Mænd ude paa Landet, nemlig Bønder og Vornede og Forprangere, idet de have falt at haandtere alt Købmandskab, saasom Klæde, Humle, Staal, Sardug, Lærred og alt sligt, og det hver Mand, hvo der vil, farer (rejser) og vandrer til nye Fiskelejer i Landet og køber

dær, hvad dem lyster og gøre stort Forkøb baade paa Sild, Fæ og paa alle Slags Købmandskab.“ For nu at raade Bod paa disse for Byerne saa uheldige Forhold, byder og befaler Kongen, „at alle Embedsmænd bjærge og nære sig af deres Embede,“ Bager af sin Bagning, Suder (Skomager) af sin Skogerning, Smed af sin Smedegerning o. s. v., men Købmænd og Bryggere af deres Købmandskab og Bryggeri. Og samtidig forbydes det at drive Handel og Købmandskab andre Steder end i Købstæderne. Ti Byerne skal nære sig af deres Haandtering, som er Købmandskab og Haandværk, og Bønderne paa Landet af deres Jordbrug.

Stubbekøbing har utvivlsomt ligesom Landets andre større Byer været repræsenteret af udvalgte Borgere ved de i Erik af Pommerns oven citerede Brev omtalte Møder i Ringsted, hvor Købstædernes Forhold har været drøftede. Og ved et lignende Møde i København Hundrede Aar senere træffer vi, ogsaa en Borgmester og en Raadmand fra Stubbekøbing sammen med en Borgmester og en Raadmand fra Helsingør, Køge, Næstved, Nakskov, Sakskøbing, Aalborg, Malmø og Landskrona og to Borgmestre og ti Raadmænd fra København for at drøfte Næringsforholdene i Byerne m. m. Tirsdagen i Fasten 1516 indgaar de „ydmygeligen“ til Christjærn II., „vor kærester naadige Herre“ med Begæring, „at Hs. Naades Højmægtighed vilde mildeligen anse vor og alle Danmarks Riges Indbyggers ydmygelige Bøn og Begæring og privilegere danske Mænd, at al den blodige Sild, som herefter saltes skal udi Liimfjorden, Stævns Herred, paa Møn og udi Lolland og Falster maatte stande i danske Mænds Hænder og Saltning, og den fremmede Købmand købe af dem den saltede Sild. Sammeledes om vore Købstæders Handel og Privilegier, som Danmarks Konger og Raad os naadeligen undet og givet have, og som de fremmede Købmænd med flere forkranke og fordærve for os i mange forskellige Maader. Sammeledes beklagende, at Bønder udi Falster, Lolland og Møn og andetsteds i Riget købslaa og sejle til udenrigs Byer som andre Købmænd med Købmandskab og Handling, imod alle Købstadmænds Friheder og Privilegier. Sammeledes beklagende os de store Besværinger, Skade og Fordærv, som Købstæderne have haft i denne forgangne Fejde af Rytterhold og af andre svære Tynger og Paaligninger, af hvilket Købstæderne ere storligen forarmede.“ De bede om Fritagelse for disse Byrder, samt om Fuldmagt til at tage Sise af fremmed Vin og Øl, „af hvilken Sise vor kærester naadige Herre tager Halvdelen og Staden Halvdelen til dens Bygning og Forbedring.“ Og endelig anmoder de om, at det

maa blive Bønderne paa Lolland, Falster og Møn forbudt at sejle indenlands som udenlands og drive Handel- og Købmandskab.

Foruden denne Klage over Købstædernes uheldige Stilling, synes der at være indgaaet endnu en Klage til Kongen, i hvilken der maa være peget paa særlige Forhold for Stubbekøbings Vedkommende. Det synes i al Fald at fremgaa af Kongens i Midten af Marts afgivne Svar. Udsendinge fra Byerne paa Sjælland, Lolland, Falster og Møn har givet ham deres Brøst til Kende, hedder det her mere specificeret, „først at mange Bønder paa Landsbygden bruger Sejlad til Stæderne i Tyskland og udføre til Skibs Korn, Smør, Huder, Tælle og andre Købmandsvarer, og indføre igen i Riget Humle, Jærn, Salt, Klæde og andre Varer, som Købstadmænd plejer at have deres Næring og Bjæring af, vore Undersaatter Købstadmænd storligen til Skade og Forfæng.“ Hvorfor Kongen har undet og givet saadan Naade og Privilegia, at herefter ingen Bønder paa de nævnte Øer maa sejle til Tyskland med deres Skib og Gods. Derimod skal det ikke være dem uforment at sejle i indenrigs Fart, paa de danske Købstæder. „Og ville vi, at vore Købstadmænd, som Bønderne med deres Skib og Gods besøger, skal gøre dennem Redelighed for deres Gods og Varer, og holde dennem skellige med Bønderne (d. v. s. forholde sig ærlig lige over for Bønderne) saa fremt at vi ej herefter skulde lovgive Bønderne (d. v. s. give Bønderne Lov til) at sejle, som de tilforn har gjort.“ Fremdeles bekære de dem over de mange Bissekræmmere og andre Landløbere, der fare paa Landsbyerne og købslaa med Bønderne mod Købstadmænds Privilegier. „Ville vi, at vore Købstadmænd maa og skulle bruge deres Privilegia, som de med samme Bissekræmmere og Landløbere have.“

„Ligeledes bekære vore Købstadmænd, at mange paa Sjælland, Lolland, Falster og Møn drive Øksen til Stæderne og forsender til Skibs, saa at dermed i Riget bliver stor Brist paa Øksen. Da have vi nu med vort elskelige Rigens Raad gjort saadan Skik, at ingen Riddersmand eller Præst maa herefter tage udenlands Mands Penge og dermed købe Øksen.

Item ville vi, at hver Embedsmand (Haandværker) udi hver Købstad skal herefter bjærge sig af sit Embede, som ere Bagere, Bryggere, Skomagere, Skræddere, Guldsmede, Smede og andre Embedsmænd, og ingen Embedsmænd herefter bruge Næring uden til sit Embedes Behov. Og ville vi, at vore Borgmestre og Raadmænd skulle holde fornævnte Embeder ved Magt, saa at hver bliver ved Ret og Skel udi sit Embede og retfærdelige Næring.

Ti forbyde vi alle de, der helst ere eller være kunne, særdeles vore Fogder og Embedsmænd her udi Falster og besynderlig vore kære Undersaatter udi Stubbekøbing herimod denne vor Skikkelse og Privilegia at hindre, hindre lade, møde, pladse, umage eller i nogen Maade besvære, under vor kongelige Hævn og Vrede. — Givet paa vort Slot i København Onsdagen næst efter St. Gregorii Pave Dag 1516.“

Naar Bønderne paa Øerne foretrak at sejle over Østersøen med deres Varer og sælge dem i de nordtyske Havnebyer, laa det simpelthen i, at de her kunde vente at faa rede Penge i Betaling, medens de derimod hos Købmændene i de hjemlige Byer endnu som oftest maatte tage andre Varer i Bytte. Det forstod Kongen meget vel, og da det var ham af største Vigtighed, at der kom rede Penge i Landet, — og det kom der kun, ved at den gamle Tuskhandel ophørte og at Penge blev det almindelige Betalingsmiddel — tilstillede han 4. April 1516 Købstadmændene paa Lolland og Falster en Skrivelse, ved hvilken de forpligtedes til at afkøbe Bønderne deres Varer — som ikke maa føres til Tyskland — med rede Penge. Dette Paabud havde dog lige saa ringe Vægt som saa mange andre kongelige Befalinger og gentages flere Gange senere, som f. Eks. 1537.

Om den gamle primitive Handelsmaade vidner et Kongebrev af 3. Juli 1568, ved hvilket det blev tilkendegivet Borgmestre og Raad i Stubbekøbing, at Hans Bagger, der for nogen Tid siden var flyttet derfra Byen til Helsingborg, har berettet, at han havde købt 4 Pund Hvede af en af deres Medborgere Laurits Hansen, af hvilke 4 Pund han først havde hentet de 3 Pund med en Baad; men da han saa kom anden Gang for at hente Resten og havde taget *tre Ganghjul og to Slibesten med til at betale med*, havde man taget baade Skib og Gods fra ham. Det befales nu Byens Øvrighed at udlevere disse Ting, saafremt de ikke ønsker, at Kongen paa anden Maade skal hjælpe Manden til sin Ret.

Grundsætningen for Datidens Næringsliv: Bonde nære sig af Ager og Eng og Købmand af sit Købmandskab, blev stadig fastslaaet over for Befolkningen. Og Stubbekøbing laa saa fordelagtigt med det frugtbare Land bag sig og det brede og sejlbare og dog under almindelige Forhold rolige Sund foran sig, at der var rig Tilførsel af Landets Produkter paa den ene Side og let Udførsel paa den anden Side. Sejladsen gik nærmest til Østersøens tyske og svenske Havne, ad Smaalandsøhavet til Holsten og Jylland, ad Store-Bælt til Norge og ad Bøgestrømmen til Skaane, Halland og København. I 1574 blev det Borgerne i

Stubbekøbing forbudt at udskibe Øksne til tyske Havne; de maatte kun udføres gennem de bestemte Toldsteder, og samtidig fik de Ordre til at indsætte enten Byfogden eller en anden trofast Dannemand til at oppebære Kronens Told med 1 Dlr. af hver Ko, Hest, Øg, Føl eller Fole, som blev udskibet fra Byen.

Naar Handelen ikke udviklede sig mere end den gjorde, laa det i den ringe Sikkerhed for Skib og Gods og de besværlige Administrationsforhold, som endnu kendetegnede Tiden. Vi ser saaledes, at Fogeden paa Tranekær, Anders Clemmensen, i Slutningen af 1555 tager en ærlig Borger fra Stubbekøbing, Jan Clement Bryde, til Fange og arresterer hans Gods, hvorfor denne stævner ham til at møde for Retten paa Københavns Slot, Onsdag 26. Februar førstkommende. Slige Overgreb var ikke ualmindelige. Men har en Mand været udsat for saadanne, eller mener han, at han er bleven narret i en eller anden, selv den ubetydligste Handel, maa han, om han vil søge sin Ret, sætte selve Regeringen i Bevægelse for at faa den. 28. April 1618 udgik der saaledes Kongebrev til Lensmanden paa Nykøbing Slot, Laurits Grubbe, at hans Kollega paa Antvorskov Slot, Ebbe Munk til Fjellebro, havde givet til Kende, at en Borger i Stubbekøbing, Bo Rasch, havde faaet Betaling af ham for nogle Lægter, „og dem dog ikke leveret“, hvad Bo imidlertid paastod. Laurits Grubbe skal derfor tilholde Bo Rasch at gøre Rigtighed for samme Lægter med Ebbe Munk, at man kunde forskaanes for vidtløftig Proces. Naar en Adelsmand maatte gøre saa megen Ulejlighed for at faa Ret over for en upaalidelig Leverandør, har Vejen sikkert været endnu længere at gaa for en simpel Borger eller Bonde.

Mere hæmmende for Handelens Udvikling var dog sikkert de utallige Indskrænkninger paa Handelsfriheden, de talløse Forbud mod Indførsel og Udførsel, som Regeringen selv fandt for godt at besvære Undersaatterne med. Efter eller under en Krig kunde det vel være nødvendigt at paalægge forskellige Udførselsforbud, dels for at beholde Varer, som man havde Brug nok for herhjemme, i Landet, og dels for at forhindre Tilførsel til Fjenden eller til dem, der gjorde fælles Sag med ham. Saaledes fik Borgerne i Byerne paa Lolland, Falster og Møn i 1537 et Forbudsbrev paa Høns, Gæs, Lam og „anden ædende Vare“, og samme Aar bliver det paalagt Stege og Stubbekøbing Borgere, at det skal være dem tilladt at købe Korn i Sjælland og Smaalandene paa den Betingelse, at de „certificere for Lensmanden, i hvis Land de købendes vorder, at de samme Korn ikke andetsteds

føre ville end til By og bruge til deres eget Behov.“ Det er uden Tvivl den nylig afsluttede Borgerkrigs Ødelæggelser, der gør det nødvendigt at hindre Udførsel af Fødevarer. Naar der derimod i Kongebrev af 20. Oktober 1555 stilles Byens Borgere det Spørgsmaal, om de ønsker et Forbud mod Udførsel af Korn – et Spørgsmaal, som samtidig stilles til alle Byerne her, – er Grunden snarest Frygt for, at Kornet fra sidste Høst ikke skal skæppe nok, saa at det maaske kunde blive nødvendigt at forbyde Udførsel, for til enhver Tid at kunne have det i enhver By lovbefalede Kornforraad til Stede. I 1557 fik Stubbekøbing Borgere saaledes Paalæg om at sørge for, at Byen ikke blev blottet for Korn. De fik endvidere Lov til at købe Korn, hvor de vilde og sejle med det og sælge det indenrigs, hvor de vilde, men ikke til at føre det ud af Riget. Ejheller maa nogen opkøbe Korn paa Spekulation i Haab om Dyrtd.

Den nordiske Syvaarskrig er for Stubbekøbings Vedkommende betegnet ved en Række Udførselsforbud paa Korn og Feltallie, samt ved en stor Del Udskrivninger. Særlig blev det forbudt at gøre Rostock Tilførsel af nogen Slags og drive Handel derpaa, men skarpest gik Kongen dog frem mod Stralsund og Greifswalde, der begge holdt med Sverige, og gav 17. Juni 1564 Stubbekøbing og andre Søstæder Befaling til at anholde og arrestere stralsundiske og griibswoldiske Skibe, hvor man kunde faa fat paa dem. Forbudet mod Handel paa Rostock blev først hævet tre Aar efter Fredsslutningen.

Det havde fra Christjærn Is Tid været forbudt danske Undersaatter at indføre tysk Øl i Landet, for at man ikke i Tyskland ved at forhøje Prisen paa det saa stærkt efterspurgte tyske Øl, skulde blive sat i Stand til at tage Reppsalier for de forskellige for Tyskerne yderst ubehagelige Skattepaalæg i Danmark. Det er sandsynligvis for at kunne indføre denne attraaede Drik, at Jens Fynbo i Sommeren 1539 søger og faar Kongens Tilladelse til med Hustru og Børn at maatte drage fra sin Hjemby Stubbekøbing og bosætte sig i Rostock, saalænge ham lyster „og siden ind i Riget igen“ og handle med Købmandskab her i Riget som en fremmed Købmand.

Endelig i 1558 blev det, „eftersom mange Købstadmænd har klaget over, at det var dem forment at indføre tysk Øl i Riget“, tilladt Stubbekøbing og en Del andre Søstæder, at indlændiske maa indføre tysk Øl lige saa vel som udlændiske, Kronens Told dermed dog uforkrænket. Mærkeligt nok synes man ikke at have været tilstrækkelig agtpaagivende med Hensyn til Tolden alligevel.

Ti 27. November 1561 udgaar der Brev til Lensmændene, som har Købstæderne i Forsvar, at eftersom der indføres meget Hamborgerøl i Byerne og andetsteds, uden at der svares Kronen Sise deraf, skal Lensmændene befale Byfogederne i deres Byer at tage 12 Sk. i Sise af hver Tønde. Men ikke to Aar efter blev denne Afgift forhøjet. 2. Marts 1563 udgik der Kongebrev til Borgmestre og Raad i Stubbekøbing og flere andre Købstæder at befale Tolderen eller Sisemesteren at tage 1 Mark Dansk i Sise af hver Tønde Rostocker, Sundisk, Barsbier, Wismars, Kolbergs, Bernowst og alt andet tysk Øl og $1\frac{1}{2}$ Mark Dansk eller $\frac{1}{2}$ Dlr. af hver Tønde Hamborger, Lybsk og andet fremmed Øl, der indføres i Hamborger Tønder. Og 1567 er Sisen paa de nævnte Ølsorter fra Rostock, Stralsund („Sundisk“), Barth („Barsbier“), Kolberg, Bernau („Bernowst“) o. s. v. i Stubbekøbing steget til $\frac{1}{2}$ Dlr. pr. Tønde. Der maa sagtens for Rostocks og Warnemündes Vedkommende gøre sig særlige Forhold gældende, ti i April 1577 faar Byfogeden, Tolderen og Sisemesteren i Stubbekøbing og enkelte andre Byer Ordre til kun at tage 1 Mark i Sise af Øl fra disse to Byer. Byfoged, Tolder og Sisemester var i Reglen, i al Fald i Stubbekøbing, en og samme Person.

For at kunne føre nogen Kontrol med Tolden og Handelen til Søs besluttede Kongen i 1550 af indføre Fordringen om Skibspapirer. Han sendte i den Anledning „Herremænd“ d. v. s. adelige befuldmægtigede til forskellige Byer, bl. hvilke Stubbekøbing, med Ordre til at kalde Borgmestre, Raad og menige Almue for sig paa Raadhuset og give dem til Kende, „at de hverken selv eller andre, som sejler, lossere og lader for (d. v. s. paa Reden uden for) deres By, herefter maa sejle noget Steds inden Riget eller uden Riget, uden de haver Borgmestres og Raads Søbrev, lydende fra hvilken By de udløber, hvor de hører hjemme, hvorhen de vil og hvad Gods de er ladet med, samt hvor meget af hver Slags, at vor Told dermed bliver uforsømmet.“ De skal stryge (deres Sejl) for Helsingør og tale med (d. v. s. angive sig hos) Tolderen. Men Kongen havde ondt ved at skaffe sig Lydighed hos sine kære Undersaatter. Som alle andre Kongebud maatte ogsaa dette gentages nogle Gange, og saa var det vist endda saa som saa med Efterkommelsen. 18. Januar 1555 fik Borgmestre og Raad i Stubbekøbing og alle andre Søstæder i Danmark Ordre, at da Kongens Undersaatter hidtil er løbet gennem Sundet uden at stryge Sejlene eller give sig til Kende for Tolderen, har det medført, at Fremmede gør ligesaa for at slippe for Tolden. Det befales derfor nu alle

Kongens Undersaatter at stryge Sejl for Krogen, stoppe der og fremvise deres Søbrev og Certifikation for Tolderen.

Det var som Udførselshavn for Øen, at Stubbekøbing havde Betydning. Og dens Førstestilling spores endnu længe ned i Tiden, selv efter at den er bleven overfløjet af Nykøbing. Saaledes ser man endnu i 1640, at Bønderne i Lenet betaler deres Landgildesmør efter den Pris, der noteredes paa Stubbekøbing Marked ved St. Hans, hvilket nævnte Aar var 16 Rdl. Tønden.

I Friis's Udgave af Rhodes Samlinger til Lolland-Falsters Historie, II. S. 1 hedder det, at Stubbekøbing i sin Velmagt skal have haft en Flaade paa 60 Skibe, og et Antal af 700 Borgere, hvilket regnes for en stor Overdrivelse. Dette er nu ikke saa afgjort. Naar Byen endnu 1625 ved en enkelt Ulykke, en Stormflod, kunde miste 40 Skibe, kunde den nok paa Højdepunktet af sin Udvikling have haft 60. Endnu i 1622 var Stubbekøbing med i Kontrakten mellem Lolland-Falsters Byer om Oprettelsen af Kompagnier til Fremme af Salthandelen paa Spanien. Men efter 1625 er der kun Tilbagegang at notere. Og i 1682 er Ydmygelsens Bæger fyldt. I Forordn. af 28. Januar nævnes Stubbekøbing mellem de Købstæder, der ikke maa drive Handel paa Udlandet, og som et synligt Tegn paa dens Ringhed og Fattigdom mistede den sin Øvrighed. I 1503 havde den haft to Borgmestre og tre Raadmænd; de var i Tidens Løb og ved dens Ugunst svundet ind til en Borgmester og to Raadmænd, inden det XVII. Aarhundrede gik ud, havde den hverken Borgmester eller Raadmænd mere; den var saa ubetydelig, at den kunde styres af en Byfoged alene.

Men naar man ser, at Stubbekøbing 1672 havde 511 Indbyggere, maa man ikke sammenligne denne Tælling med det foran angivne: 700 Mand. Ti dette betyder Antallet af Borgere, Familiefædre, medens i 1672 alle Sjæle er taget med.

Et godt Vidnesbyrd om en Bys Betydning i Middelalderen giver dens Gilder.

Middelalderens Gilder, — paa Latin *convivia* — stammer efter al Sandsynlighed fra de gamle, hedenske Offergilder, ved hvilke der udvikledes en stærk Fælles- eller Samhørighedsfølelse hos Deltagerne. Det gamle nordiske Ord for disse Fester var *Hvirring*, et Ord, der ogsaa i tidlig Tid bruges om Gilderne, men som snart træder tilbage for denne Betegnelse. Ved den livlige Forbindelse med England under Knud den Store, paavirkedes de danske Gilder med deres stærke Broderskabsfølelse i høj Grad af Kristendommen og stiftedes nu under en eller anden

yndet Helgens Beskyttelse og Navn, „Gud til Ære og Brødrenes Sjæle til Salighed og Frelse.“ Broderskabstanken var det væsentlige, det bærende i Gilderne. Brødrene forsvarede hinanden i Nød og Fare, stod hinanden bi i Retssager, sørgede for, at en dræbt Gildebroder ikke kom til at ligge uhævnnet i sin Grav, stedede de døde Brødre hæderligt til Jorden og lod læse Messer for deres Sjæle, — kort sagt hjalp hinanden i Liv og Død. Om den Betydning det havde at være Broder i et Gilde i hine retløse Tider, har vi endnu et Vidnesbyrd i Ordsproget „Bar er broderløs bag“, d. v. s. Broderløs Mand har ikke nogen til at dække sig, naar det kniber.

Gilderne var i Overgangstiden mellem Hedenskab og Kristendom som en Slags Planteskole for Kulturens og Menneskelighedens spæde Spirer, og hele Middelalderen igennem vedblev de at være ligesom Skoler for høvisk Opførsel og god Tone ved de Bestemmelser, der var givet i Gildeskraen (Gildets skrevne Vedtægter) for Brødrenes Sammenkomster og deres indbyrdes Optræden.

Det var kun uberygtede Mænd, der kunde optages i Gilderne. De mest ansete Gilder, som Knudsgilderne, talte Byens bedste og mest ansete Mænd blandt sine Brødre. *Knudsgildet* var stiftet under Beskyttelse af og til Minde om Knud Hertug, Knud Lavard, der blev helgenkaaret 1169 og som var Fader til Valdemar I., hvem Stubbekøbing efter vor Opfattelse skylder saa meget, og det er maaske ikke urimeligt at henføre Stiftelsen af Gildet til ham. Ejendommeligt er det i hvert Fald, at Valdemar Atterdag giver Gildet en saa betydelig Udmærkelse, eller mulig snarere stadfæster en gammel Forret, som at tillægge dets Brødre tredobbelt Vidnekræft. Seks St. Knudsbrødre i Stubbekøbing faar saaledes samme Vidnekræft som seks og tredive andre Borgere, hvilket i Middelalderen, da man maatte rense sig for en Beskyldning ikke ved sin egen Ed, men ved saa og saa mange „Tylter“ Medesmænd, var en meget betydelig Forret.

St. Knudsgildet, i hvilket uden Tvivl alle Byens Købmænd var Brødre, findes kun omtalt i Privilegierne. Det næste Gilde, *St. Gertrudsgildet*, findes ikke nævnt i noget Dokument; det kendes kun af det endnu bevarede smukke Gildesegls Stempel, der opbevares paa Nationalmusæet, og som viser en kronet Skikkelse med en Palmegren i højre og en Kirkebygning i venstre Haand. Figuren er omgivet af gotiske Ornamenter, og i Kanten læses:

Convivii sce. Ghertrudinis in opido Stubbekopyge.

Man skulde tro, at der maatte være en vis Forbindelse mellem et Gildes særlige Karakter og den Værnehelgen, det havde kaaret

sig, og hvis Billede, Gildet satte i sit Segl. Men det er dog ikke afgjort saa. I Skomagernes noget yngre Lavssegl fra Ystad findes en lignende St. Gertruds Figur „med et Hus paa Haanden“. Men hvorledes kommer St. Gertrud i Skomagernes Lavssegl? Bemældte Helgeninde var ikke Skomagernes Værnehelgen, men derimod de Rejsendes Beskytterinde, særlig deres, som rejste til Søs, og i Reglen afbildes hun med et Bæger i Haanden, hvorved der hentydes til den Afskedsdrik, man gerne drak med de Bortdragende. Oprindeligt var hun en from Abbedisse i Benediktinerklostret i Nivelles i Brabant, men hun er alt tidlig bleven sammenblandet med en nordtysk Døds gudinde, der tog sig af dem, der omkom paa Vandet. Et mærkeligt Minde om en Rest af denne gamle Forestilling dukker frem i den Ret, som St. Gertruds Brøderskaf og Gilde fik Brev paa i Helsingør „at holde St. Gertruds Messe, at begrave og begaa alle de Lig, som af Søen ind-drive, og derfor beholde de Penninge, som findes paa saadanne døde Kroppe, som mellem Nybaa (Nivaa) og Hornbæk ind-drive. Datum 1515 die Fab. & Sebast“.

Noget Gildehus synes der ikke at have været i Stubbekøbing, og efter det anførte Brev at dømme, synes Gilderne at have holdt deres Stævner paa Raadhuset. Men da vi senere finder et „Lavs-husstræde“, maa Haandværkerne have sluttet sig sammen i Lav, og haft deres Møder i et fælles Lavshus. Om Forholdet mellem Gilderne i Byen og de senere Lav vides intet. Haandværkerne har næppe spillet nogen større Rolle i Stubbekøbing.

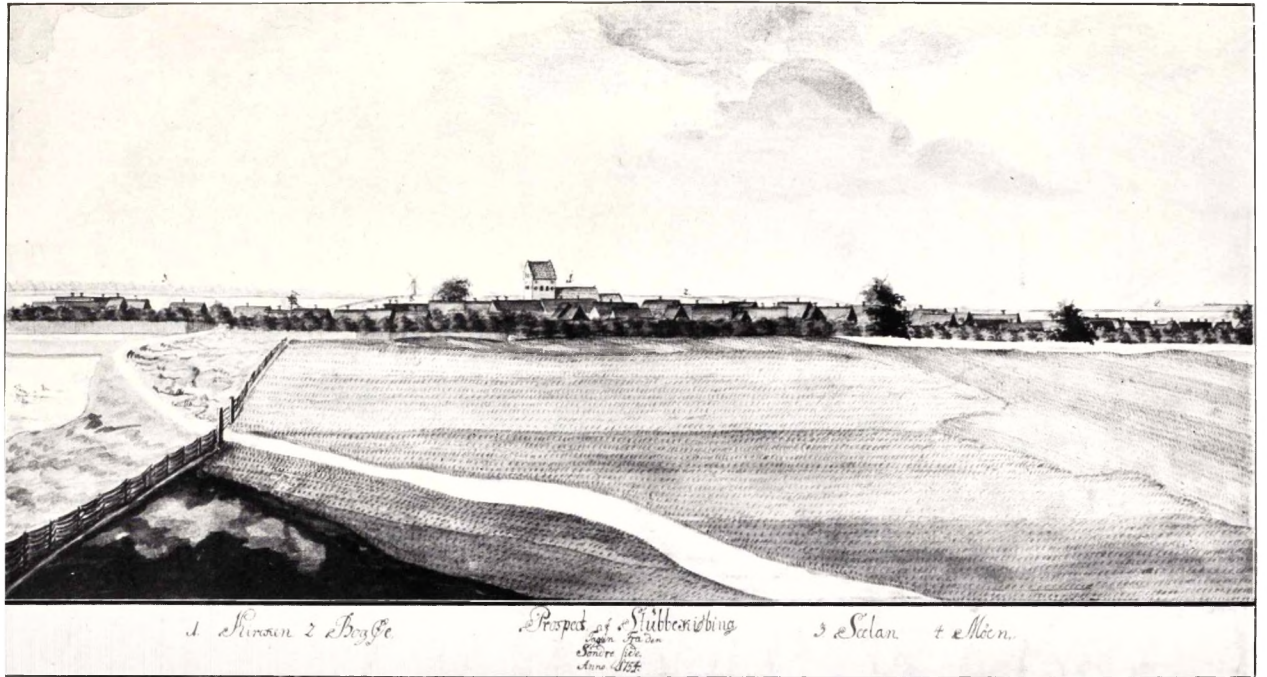
Om en mulig Forbindelse mellem Jørgen Guldsmed og et Kalkmaleri i Kirken er talt foran. Ejendommeligt nok forekommer der mellem de faa Haandværkere, som nævnes i Stubbekøbing i Christjærn II.s foran anførte Brev af 1516, Bagere, Bryggere, Skomagere, Skræddere og Smede ogsaa Guldsmede. Men de har her som alle Vegne dannet den fornemste Del af Borgerne og regnedes ikke med til Haandværkerstanden, hvad man bl. a. ser deraf, at Jørgen Guldsmed var Byfoged.

Stubbekøbing var udelukkende henvist til at nære sig af Søn. Dens Jordtilliggende var yderst indskrænket: af Arealet mellem Paarebro mod Vest og Fribrødreaa mod Syd og Øst indtog „Kongens Jorder“ omtrent Halvdelen; den vestlige Strækning mellem Byen og Paarebro var delvis Skov, delvis Mose og Kær. Da Kong Hans i 1504 var i Nykøbing, drog nogle af Stubbekøbing Borgere dertil og bevægede ham til at udstede følgende Brev:

Vi Hans med Guds Naade Konge osv. gøre alle vitterligt, at vi af vor synderlige Gunst og Naade og vore kære Undersaatter, Borgmestre, Raad og Menighed udi Stubbekøbing til Hjælp og Trøst og des ydermere Bistand for den Trofasthed og Villighed de os og Riget gjort og vist haver, unde vi og tillade med dette vort aabne Brev, at de og deres Efterkommere dær udi Byen maa og skulle herefter og til evig Tid have, nyde, bruge og beholde Fædrift eller Gang til deres Fæ udi alle de Vange, som dær omkring Byen ligger og de Landsbyer tilhører, som dær og uden om Byen ligger (ingen Vange undertagendis, naar som Vangeledene er aftagne, eller og Vangene er opgivet, eller og naar Kornet er af saadan Vange høstet og afført). Og djærves nogen af saadanne vore kære Undersaatter, der uden om Stubbekøbing boendes er eller boendes vorder, forn. vore kære Undersaatter udi Stubbekøbing nogen Tid herefter paa saadanne Fædrift udi fornævnte Vange at formene eller Hinder paa at gøre med Indnam eller udi andre Maader, da ville vi derover rette lade, som bør at rettes over de vore Undersaatter, der vore Breve og Bud ej holde ville. Ti forbyde vi alle, i hvo de helst ere eller være kunde, og saadanne vore kære Undersaatter dær omkring Stubbekøbing, forskrevne vore kære Undersaatter, som nu ere eller herefter udi Stubbekøbing kommendes vorder, herimod denne vor Gunst, Bud, Brev og Pen paa saadanne Fægang eller Fædrift at hindre, hindre lade, møde, dele, pladse, umage eller udi nogen andre Maader at forurette eller Forfang at gøre under saadanne Pligt og Poene (Straf) som forskrevet staar.

Givet paa vort Slot Nykøbing, Fredag næst efter Vor Frue Dag Assumptionis, Aar efter Guds Byrd Tusind femhundert paa det fjerde. Under vort Sekret.

Det er næppe sandsynligt, at denne kongelige Gunst, som vor By saaledes kunde glæde sig ved, har smagt Beboerne i Landsbyerne rundt omkring, og vi ser da ogsaa, at der i 1532 meldes fra Borgmestre og Raad i Stubbekøbing, at der er Trætte mellem forskellige Lodsejere i Landsbyerne om Græsgang. Det er mulig denne Trætte, der først bliver stillet i 1556, da Christian III. opholdt sig i Byen og 30. Juli d. A. udstedte et aabent Brev angaaende den Trætte, Bønderne i „Gundersløf og Bafuerup have med dem i Skouby og Soersø“ om deres Græsgang.

Og i saa Fald har Stubbekøbing Borgere vel ikke været indblandet i den.

Men selv om Kreaturerne havde faaet større Græsgang, var det dog stadig smaat med Sædeland, hvor der kunde vokse Korn til Bybeboernes daglige Brød. Saa længe der var Velstand i Byen, kunde man nok klare sig, men da Nedgangen begyndte, blev Savnet af tilstrækkeligt Sædeland til Byen mere føleligt end før. Og 1648 1. September indgaar Borgmestre og Raad paa menige Borgerskabs Vegne med en Ansøgning til Kongen, som er mærkelig, for saa vidt som den viser, hvor ringe Selvstændighed Borgerne i en By havde, at de ikke engang var raadige over Benyttelsen af deres egen Byjord. De ansøgte altsaa om Tilladelse til at maatte indhegne en Del af deres egen Bys Frihed, som er beliggende Sønden for Byen, for deraf at gøre sig et lidet Sædeland, da Byen slet ikke har nogen Jord, saaledes som andre Byer, med Undtagelse af, at nogle enkelte Borgere have fæstet Jorder fra Nykøbing Slot, hvilket ikke kan nytte de andre noget.

Paa Lensmanden, Frederik von Papenheims anbefaling bevilges Borgernes Andragende 31. Juli 1649, „dog paa Vilkaar, at de ikke mod omliggende Fællesejere maa bruge videre Græsgang, end deres Lod kan taale.“

Det er uden Tvivl efter denne Indhegning af Byjorden Sønden for Byen, at Navnet *Nymarken* skriver sig; mulig staar ogsaa Betegnelsen „*Frihedslodderne*“ i Forbindelse hermed. De to Marker, hedder det i Supplementsbindet til Pontoppidans Danske Atlas, bestaar af 1500 Skillingsjorder, hver til 1 Skæppe Sædeland anslagen.

Paa begge Sider af Fribrødreaaens nederste Løb mod Nord, laa de saakaldte *Kongens Jorder*, der havde hørt til Pregaard, maaske oprindelig til Borgen paa Kongens Næs, som ved Reformationstiden havde været Byfogden Jørgen Guldsmed overladt, men som fra Slutningen af Aarhundredet var fæstet til forskellige Borgere i Stubbekøbing. Af Regnskab over Landskyld til Nykøbing Slot fra Philippi Jacobi Dag 1582 til samme Dag 1583 lærer vi Navnene paa de Borgere at kende, som havde disse Jorder i Fæste, samt den Afgift, de betalte.

Hans Foged	1½ Jord	57 Skpt.	Havre.
Laurits Nielsen	1 —	38	—
Hans Tordsøn	1 Jord	38	—
Hans Nielsøn	1 —	38	—

Hans Hansen	1	—	38 Skpr.	Havre.
Morten Bremb	1	—	38	—
Niels Jyde	$\frac{1}{2}$	—	19	—
Mads Pedersen	$\frac{1}{2}$	—	19	—
Peder Andersen	$1\frac{1}{2}$	—	57	—
Peder Nielsen	$\frac{1}{2}$	—	19	—
Christen Hansen	$\frac{1}{2}$	—	19	—
Christoffer Skomager	1	—	38	—
Tomas Rubeck	1	—	38	—
Mads Nielsen	2	—	76	—
Peder Jørgensen	1	—	38	—
Thomas Utter	$\frac{1}{2}$	—	19	—
Mads Jul	$\frac{1}{2}$	—	19	—

„Af fornævnte hver hel Jord gives hver to Aar 38 Skpr. Havre og det tredie ikke uden 26 Skpr. Alle Markmændene giver aarligen 1 Td.; end aarligen af *Borgestoffuen*, *Borgewollen* och *Møllestoffuen*, som Mads Nielsen bruger, giffues 12 Skpr. Havre. End Mads Nielsen af tuende Holmer i Stranden mellem Nees og Oure 1 Td. Havre. Peder for Brug af Pæregaarden 30 Skpr. Havre.“

I Matriklen af 1682 hedder det, at naar Oure Vestermark ligger i Lejde, da haver Stubbekøbing Mænd, som bruger de 16 Jorder, Græsning udi samme Mark til 8 Høveder.

Efter at Nykøbing Slots Jorder med andet kongeligt Jordegods var bleven udlagt til Ryttergods, vedblev Stubbekøbing Borgere som før at fæste disse Jorder paa tre Aar ad Gangen. Men 3. Maj 1723 befalede Frederik IV., at de skulde sættes til Auktion, „for at fornemme, hvem mest deraf kan svare.“ Resultatet synes ikke at have været efter Ønske, ti 21. Juni samme Aar hedder det i en kgl. Resolution angaaende Ryttergodset: „Anlangende de 16 Jorder ved Stubbekøbing, maa samme for nærværende Aar bortlejes mod en Afgift af 62 Rdl. 4 Sk. Men for de næste tre Aar skal der gives 2 Rdl. à Td. Hartkorn.“ Der ved steg Afgiften til 103 Rdl. 65 Sk. aarlig, idet det i kgl. Resolution af 2. November 1744 hedder, at de saakaldte Stubbekøbing Jorder, maa udi fire Aar overlades de Højstbydende i Forpagtning, imod at de deraf ligesom tilforn svarer 103 Rdl. 65 Sk. aarlig. Afgiften er imidlertid allerede 1751 gaaet ned til 80 Rdl., hvilket approberes 2. November 1751.

Da der i Oktober 1754 paa ny bliver holdt Auktion, bliver Toldforpagter Scheel i Stubbekøbing højstbydende, men ved kgl.

Resolution af 9. Oktober 1754 annulleres hans Bud med den Motivering, at Jorderne er Stubbekøbings Indbyggere forundt udi Forpagtning paa seks Aar imod 97 Rdl. aarlig Afgift. Ved Auktionen over Ryttergodset i 1765 købte imidlertid Prins Carl af Hessen de seksten Jorder, — sikkert til Sorg for Stubbekøbing Borgere. Han solgte dem to Aar senere til Generalmajor Claesen, der lagde dem ind under den paa den gamle *Peregaards* Tomt byggede Herregaard *Carlsfelt*.

VII.

Byens Tynge.

Fra gammel Tid var der i Købstæderne bleven betalt en Afgift af den Arne, som hver Familie samledes om, til Landets Herre og Konge. Denne Afgift paahvilede oprindelig den enkelte Borger, som havde Foden under eget Bord. Men den og andre Afgifter — som Jordskyld f. Eks. — var i Løbet af 1300-Tallet gaet over til at blive en fast, aarlig Byskat, der udrededes af Kommunen som Helhed, og har i lange Tider været hævet med det samme, forholdsvis ubetydelige Beløb, som lige til den nyere Tid betegner Byskattens Størrelse. I 1525 svarede Stubbekøbing 200 Mark i Byskat, — det samme Beløb, der i 1647 forekommer opført som 66½ Daler 16 Skl.

Ved Siden af denne faste, aarlige Afgift svaredes der en Mængde Skatter, der blev paalagt ved særlige Lejligheder. Naar Kongen af en eller anden Grund — oftest en Krig — stod over for en større Udgift, maatte han vende sig til sine Undersaatter om Hjælp. Disse overordentlige Skatter svaredes ikke blot i Sølv eller Penge — det er udmøntet Sølv — men ogsaa i Ydelser som Korn, Flæsk, Smør, Ærter o. s. v. og kaldtes da Madskatter. En Slags Afgift var ogsaa Borgernes Forpligtelse til at bage visse Mængder af Brød eller brygge visse Tønder Øl, hvortil de nødvendige Raastoffer blev dem leveret. Undertiden kunde det ogsaa blive en Købstadbefolkning paalagt at levere saa og saa mange Par Sko, Støvler eller Strømper til Kongens Søfolks Brug.

Ved Siden heraf maatte Byerne stille Folk til Leding, udruste „Baadsmænd“, d v. s. Søfolk, m. m. til Orlogsskibene eller selv paa gammel Vis udrede et Skib. Dernæst maatte de modtage

Knægte eller Baadsmænd, d. e. Soldater eller Søfolk, i Vinterkvarter, „Borgerleje“, som det hed, og endelig paahvilede der Byerne den ret betydelige Byrde, at yde Kongen „Gæsteri“, d. v. s. underholde Landets Herre med hele hans store, betydelige Følge, — hans Fadebur, som det hed — en viss Tid. I sidste Halvdel af 1500-Tallet ydede Stubbekøbing to Nætters Gæsteri.

Den første overordentlige Skat, der findes anført for Stubbekøbings Vedkommende, er den almindelige Landehjælp, som Frederik I. under Frygten for et Angreb fra Christjærn II. lod udskrive 1530. I den Anledning maatte Stubbekøbing punge ud med 500 Mk.

1536. Langfredag paalægges der „en Sølvskat til Krigsfolkets Betaling, da nu Gud ske Lov denne lange Fejde synes at drage til Ende.“ Stubbekøbing sættes til 1500 Mk., idet „hver 20 Borgere give os 80 Lod Sølv.“

1537. Søndagen næst efter Petri & Pauli var forsamlede i Roskilde en Borgmester og to Borgere fra Stubbekøbing tillige med lignende Udsendinge fra hver Købstad i Riget „og samtykkede de da kgl. Majst. en Sølvskat at fange af hver Købstad i Riget, saa stor som den største Sølvskat, som de en Tid tilforn i denne Fejde givet haver.“ Stubbekøbing sættes til 600 Lod Sølv.

1546. „Et Brev til Stubbekøbing, at kgl. Majst. haver omdraget dem med de 200 Daler, som de skulle give kgl. Majst., til hans Naade kommer til Sjælland“.

1548 takseres Stubbekøbing til 200 Daler.

1550. Der udskrives en almindelig Landeskat, da Kongen „er besværet med en mærkelig Sum Penges Udgift, som vi skulle udgive til vort og Rigens store Nytte og Behov.“ Stubbekøbing sættes atter til 200 Daler.

1551. „Tredie Dag Jul efter Christi Fødsel“ henvender Kongen sig atter til alle Købstæderne over al Danmark om Hjælp. Stubbekøbing sættes atter til 200 Daler.

Den nordiske Syvaarskrig, Krigen 1563—1570 med Sverige, begynder, uden at der paalægges nogen Skat i den Anledning. Først i April 1564 udgaar der Befaling til Borgmestre og Raad over hele Riget, altsaa ogsaa Stubbekøbing, om at forhandle med Borgerne i deres By og laane Kongen alle de Klippinge (Møntsorter, der paa Grund af Beklipning var af ringere Værdi end de almindelige) de har, oppebære dem og med klare Registre over Laanene indsende dem inden Pinse. Kongen vil betale Pengene

tilbage „med rund Mønt“. Hvor stor en Sum Stubbekøbing kom af med, vides ikke.

1564, 15. December. Kongen har besluttet inden tyvende Dag Jul (d. v. s. 13. Januar) at afmønstre Krigsfolket og behøver derfor en stor Sum Penge. Efter Samraad med Rigsraadet har han derfor besluttet at kræve en Sum Dalere i Sølv eller danske Penge af hver Købstad. Stubbekøbing takseres til 1000 Daler.

1565, Oktober 3. udgaar der nyt Skattepaalæg. Stubbekøbing takseres til 800 Daler.

1566, Mai. Stubbekøbing skal komme Kongen til Hjælp med Sølv 250 Daler og med Klipping 250 Daler.

At det har været vanskeligt for Byen at udrede de store Summer, som udskreves, ses deraf, at Byen endnu 5. November 1566 ikke havde betalt en Skatterestance fra Mortensdag – alt-saa sikkert af Byskatter, der skulde indleveres til den Dag, – fra de foregaende Aar, paa 300 Daler.

1568. I Juni udskrives der af Stubbekøbing, „da Byen saa længe har været forskaanet for Pengeskat“, at betale halvt i Mønt og halvt i Sølv, 300 Daler.

1568, November 24. Da der er sluttet Fred, men Kongen skylder Krigsfolket „en mærkelig Sum Penge“, har Rigsraadet bevilget en almindelig Landehjælp. Stubbekøbing sættes til – at betale inden Jul – 400 Daler. Fredsslutningen blev dog ikke til noget.

1569, Oktober 8. Eftersom der behøves mange Penge til Krigsfolket, at det ikke skal rykke tilbage i Vinterlejerne, paalægges der forskellige Købstæder ny Skat. Stubbekøbing sættes til 200 Daler (halvt i enkelte Dalere, halvt i Mønt) at betale i 4 Terminer.

1570, Marts 12. Da Kongen straks paa Sommeren agter at foretage „et alvorligt og bestandigt Togt mod Sverige“, maa han kræve den sidst bevilgede Skat udredet paa een Gang.

1570, December 13. Da Kongen nu har faaet en god Fred med Sverige, vil han aftakke de fremmede Krigsfolk. Købstæderne over hele Riget maa derfor komme ham til Hjælp straks og uden Undtagelse. Hos dem, der ikke vil betale, hvad de takseres til, agter Kongen at indkvartere Krigsfolk. Stubbekøbing takseres til 300 Daler.

1572, Marts 24. Hvor ugerne Kongen end vil, nødes han dog paa Grund af store Udbetalinger til at kræve en Hjælp hos forskellige Købstæder. Stubbekøbing sættes til 200 Daler.

1576, April 2. Eftersom der ingen anden Udvej er til at skaffe Penge til Afbetaling af den udenlandske Gæld, som Riget har paa-draget sig i sidste Fejde, har Rigsraadet bevilget Kongen en almindelig Skat af Borgere og Bønder. Stubbekøbing takseres til 200 Daler.

Hermed synes Byen at være bleven forskaanet for yderligere ekstraordinær Beskatning i 1500-Tallet, — man finder saaledes mærkeligt nok ingen Angivelser af, hvormeget der har skullet betales i Prinsessestyr, da Christian III.s og Frederik II.s Døtre blev gift. Vi gaar da nu over til at fremsætte, hvad Byen har maattet svare i *Madskat* i samme Tidsrum. De ældste Oplysninger skriver sig fra „Grevens Tid“, d. v. s. fra Grevens Fejde.

1535. Straks efter at Christian III. har slaæet Lejr foran København (29. Juli) faar Stubbekøbing Ordre til at sende „til Skibs, med det aller iligste“ at sælge for Pendinge i Lejren 100 Læster Øl.

August. Der er udskrevet en Madskat, hvor stor en Part, der falder paa Stubbekøbing ses ikke; Provianten skal sendes til Stubbekøbing og andre Søstæder, hvor den skal indskibes og sendes til Flaaden. Dog maa Skuderne ikke gaa ud, før der kommer Orlogsmænd til at beskytte dem, „leide dem gennem Søen“.

Stubbekøbing skal (Efteraaret 1535) levere 10 Læster Øl.

Omtrent samtidig faar Byen Ordre til at gøre det Kirkekorn, som Lensmanden, Jørgen Venstermand, den tilskikker, udi Malt.

1544. Alle Købstæderne i Riget bliver „madelig“ takseret, men om Afgiftens Størrelse forlyder der intet.

1558, Februar 7. Stubbekøbing faar Ordre til at modtage 12 Læster Malt af Lensmanden, brygge Øl derpaa og med det første sende det til København.

1561, December 18. Lensmanden skal levere Borgerne i Stubbekøbing Tiendebyg, som de skal gøre i Malt og brygge Øl deraf, 10 Læster af 15 Pund Malt (d. e. 45 Tønder) til Orlogsskibene. Borgerne skal selv sørge for Humle og Tønder, men Rentemestren skal siden betale dem derfor.

1562, Februar 6. En Madskat er udskrevet til Paaske. Stubbekøbing skal svare 100 Sider Flæsk, 1 Læst Oksekød, 1 Læst Faarekød, 1 Tønde Smør og 10 Læster Øl.

1563, April 10. Borgerne i Stubbekøbing faar leveret 3 Tdr. Malt og skal deraf brygge Øl.

September 3. Ordre til at brygge Øl af 4 Læster Malt, som Lensmanden vil sende dem.

1564, September 3. Stubbekøbing skal levere 6 Læster Øl, 4 Læster Brød og 50 Tdr. Havre.

1565, Marts 7. forskellige Byer skal gøre Tilførsel for Penge til Krigsfolket for Halmstad, Stubbekøbing 10 Læster Øl, 5 Læster Brød og 100 Tdr. Havre.

Juni 14. Stubbekøbing skal hente Malt hos Lensmanden og brygge 10 Læster Øl og sende det til Skibs til Varberg.

1566, August. Stubbekøbing skal — i Anledning af den Ulykke, der er overgaaet Flaaden ved Gotland (de store Skibbrud i Stormen under Gotland 28.—29. Juli) — give i *Kobberskat* 6 Skippund Kobber (to Dele i Grydekobber, den tredie Del i Kedelkobber.)

1567, Juli 6. Stubbekøbing skal sende til Halmstad inden St. Olufs Dag (29. Juli) 6 Læster Øl, 3 Læster Brød og 3 Skippund Flæsk.

December 6. Stubbekøbing skal udrede Fetaille til 8 Knægte for 14 Dage.

1568, 10. April. Der udskrives en Madskat af alle Rigets Købstæder, men de enkelte Ydelser er ikke opgivet. I August er Stubbekøbing endnu i Restance med 8 Læster Øl, $\frac{1}{2}$ Læst Brød og 80 Tdr. Havre.

1569, Marts 3. Da de Svenske tværtimod deres Breve, Segl og Løfte har forkastet den sluttede Fred, og Kongen saaledes maa lade Krigsfolket bryde op, skal Købstæderne paa ny gøre Tilførsel til Halmstad. Stubbekøbing skal yde 6 Læster Øl, 3 Læster Brød og 3 Skippund Flæsk.

August 25. Kongen agter at gøre et Tog ind i Sverige, da Svenskerne ikke vil holde den i Roskilde sluttede Fred. Hver Købstad skal derfor, Nat og Dag uspart, sende Brød, Øl og Flæsk til Halmstad. Den fremsendte Proviant skal blive betalt. Kongen har saa længe skaanet dem for Pengeskat, for at de saa meget villigere skal sende Proviant. Stubbekøbing skal yde 10 Læster Brød, 10 Læster Øl og 40 Sider Flæsk.

1570, Juli 27. Stubbekøbing faar Ordre til at sende 10 Læster Brød, 10 Læster Øl og 40 Sider Flæsk til Oluf Kuld, Proviantskriver paa Københavns Slot.

November 30. Stubbekøbing faar Ordre til at sende 100 „dobbelte Ankelsko“ ind til Rentekammeret inden 9. December.

1582. I Løbet af Sommeren har Byen faaet Malt af Lensmanden, og har deraf brygget 19 Læster, 2 Tdr. Øl.

Som Søstad kunde Stubbekøbing ogsaa faa Paalæg om at udrede et Skib, fuldt udrustet og bemanded, til Kongens Tjeneste. Det er under Kong Hans, „Skaberen af den Danske Orlogsflaade“, at vi finder de første Optegnelser om Udredning af et saadant Skib i vor By, om end lignende staar at læse mellem Noterne i den saakaldte Christjærn Is Optegnelsesbog. Her hedder det nemlig:

Oluf Holgersen (Ulfstand), — der var Lensmand paa Nykøbing Slot 1488—1523 — lader brygge og bage og oppebære Skatten til to Skibe i Nykøbing og til et i Stubbekøbing.

Skibene blev altsaa ikke byggede paa Stedet, siden Lensmanden oppebar Skatten dertil. Det er sandsynligvis denne Skat, som de Stubbekøbing Borgere delvis fik Kvittering for St. Augustinus' Dag 1513, da de havde betalt 171 Mark 6 Sk., og „blev dennem afkortet 29 Mark 2 Sk. for Fragt og Tømmer, som de efter Ole Holgersens Befaling havde forsendt til København til det nye Skib.“

Skibene blev sandsynligvis byggede paa Orlogsværftet i København, hvor Skibsbyggerarbejdet bedre kunde kontrolleres, end ude i Provinserne. Det samme synes ikke at have fundet Sted et halvt Aarhundrede senere. 1557, 5. Januar, udgik der Brev til Borgerne i Købstæderne paa Lolland og Falster samt til „Undersaatterne i Maribo og Rudby“, at da de i Fællig skal udruste et Skib paa 60 Læster og 60 Personer paa Orlogsskib med Skyts, Krudt, Lod, Fetaille og andet mere, befales det dem hver at stille et vist Antal væragtige Karle med Harnisk og Værge og bære deres Part i den øvrige Udrustning i Forhold til Karlernes Antal. Stubbekøbing kommer til at bære Broderparten og sættes til 12 Personers Part. De Lolland-Falsterske Bymænd synes ikke at have skyndt sig særligt for at efterkomme den kgl. Befaling, ti 24. August s. A. faar de Ordre til „at komme overens om at udruste det Orlogsskib, som de tilsammen skulle stille, saa det kan være rede, om noget skulde paakomme.“ Men for en Gangs Skyld viste det sig heldbringende ikke at være altfor rask i Vendingen, ti 20. December s. A. tilskreves der de nævnte Byer, at de ikke efter derom udgaaet tidligere Befaling skulde udruste det Orlogsskib, som de og deres Medredere var takseret for, men at de kun skulde skaffe sig *et godt Skib* og have alt Tilbehør rede for alle Tilfældes Skyld.

Paa Grund af sin gode Beliggenhed ved det dybe, sejlbare Sund, blev Stubbekøbing hyppig udset til at være Aflodsningsplads for Varer fra Bønderne i Falster og den østlige Del af Lolland. Al den Proviant, som fra Landbefolkningen her blev udskrevet til Kongens Tjeneste, udskebodes fra Stubbekøbing, der i slige Tilfælde maatte kunne stille Fartøjer til Tjeneste. Stundom fik de ikke disse Skibe igen. I November 1535 fik vor By og flere andre Ordre til hver at sende tre Skuder, hver paa 13—14 Læster med Proviant til Lejren foran København, og naar de

havde losset, hvad de havde at fare med, skulde de bruges til „at sænke det Dyb med igen“. Det nævnte Dyb var Indløbet til Københavns Havn — „Gamle Bodehavn“ — og Forsækningen af Dybet var et Led i Hertug Christians Bestræbelser for at afspærre Byen fra Tilførsel og tvinge den saa meget hurtigere til Overgivelse. Senere maa Stubbekøbing have faaet Besked om at stille et Fartøj til at holde det andet Løb til Hovedstaden, nemlig det gennem Kalveboderne, blokeret. Ti fra første Halvdel af 1536 skriver sig følgende lille Tilrettevisning fra Hertugen: „ . . . Vi forundres, hvorfor den Jagt uden Forlov saaledes er løben hjem, at hun kommer straks igen og løber i Kalvebodstrand til vor Bøjert, som Jep Torssøn er paa.“

Stubbekøbing maatte ligeledes, — som de nærmeste Søstæder paa Øerne, — være rede til at paatage sig at færge Kongens Gæster fra Warnemünde over til Gedser eller omvendt. Og det gik under Fredrik II. ikke saa sjældent paa. Undertiden kunde Byen ogsaa komme til at levere Folk til Skibe eller Baade, som af en eller anden Grund havde ligget en Tid i en eller anden Havn i Nærheden. Saaledes fik Stubbekøbing i August 1535 Brev om, at der laa to Espinger (Baade) i Nykøbing, „som hører til vor naadigste Herres Skib, at de straks skikker der Folk til og lader dennem løbe hid udi Flaaden.“

Den Pligt, der paahvilede Byerne at stille Folk til Leding, kunde, som det vil ses, af og til forandres til en Afgift i rede Penge. Løsningssummen for en værgagtig Karl var 22½ Mark, og det kan vel sikkert betragtes som et Tegn paa gode Tider og Velstand i Byen, naar vi ser, at Borgerne foretrækker at købe sig eller deres Sønner fri paa den Maade. I Kong Hans' Regnskabsbog finder vi for 1487 som Indtægt: Item 200 Mark af Borgmester Hans Jæpsen i Stubbekøbing, de dær i Byen gav min Herre for deres Tal Folk, de nu skulde have udgjort samme Dag og Sted (nemlig som København, Onsdag næst efter Dominicam jubilate).

1502, udskrives der fra Stubbekøbing til Halmstad 2 Mand.

1505, udskrives der for at følge Kong Hans til Kalmar 24 Mand.

1517, Juni 8., betaler Byen for Udbud, den skulde have stillet mod Sverige, Mark 315, altsaa 14 Mand.

1515, Stubbekøbing skal rede 8 Baadsmænd, 1 Styrmand og 1 Tømmermand ud til Kongens Flaade til Foraaret.

1537, Stubbekøbing faar Brev at udrede 10 Baadsmænd.

1542, Stubbekøbing skal udrede 30 Mand „med stærke Klip-

pere" (altsaa beredne Folk) til Sverige at møde udi Engelholm Søndag efter Bisp Nicolai Dag.

1547, Stubbekøbing skal udrede 4 gode Baadsmænd til kgl. Majestæts Flaade til Foraaret.

1552, Stubbekøbing skal sende 4 Baadsmænd til København.

1561, November 27. Til Stubbekøbing og andre Købstæder ved Søsiden udgaar der Brev, at da Kongen straks til Foraaret vil lade Orlogsskibene løbe i Søen, skal de skaffe Kongen alle de Baadsmænd, Skippere og Styrmand, der kan faas i Byen, og sende dem til København, at de sikkert kan være dær Paaskeaften. Samtidig faar Lensmændene Ordre til at paase, at der skaffes duelige og søvante Folk. I en Gentagelse af denne Ordre af 6. Februar 1562 anslaaes Stubbekøbing til 10 Mand.

1563, Marts 13. Stubbekøbing skal udgøre 1 Bartskaar, 1 Piber og 1 Trommeslager til Flaaden.

1564, Januar 12. Stubbekøbing skal sende Skibstømmermænd til København, „saa mange, der er at faa“.

Februar 24. Stubbekøbing skal sende 30 Baadsmænd til Flaaden.

Marts 22. Da Kongen straks efter Paaske vil lade Orlogsskibene udruste, og foruden de Fremmede vil bruge nogle af sine egne Undersaatter paa dem, skal forskellige Købstæder stille et Antal værgagtige Karle — Stubbekøbing 20 — vel rustede, med Harnisk, gode Værger, Hager og lange Spyd og sætte en Borgmester og Raadmand til at kommandere dem, møde med dem i København 16. April og modtage nærmere Ordre. Al Forsømmelighed vil blive alvorlig straffet.

1567, Juli 6. Stubbekøbing skal udrede 8 Knægte, at møde i Laholm 9. December og have Fetaille med for 8 Dage.

1565, Januar 14. Af Frederik II.s Brev til Søstæderne af denne Dato, om at sende Baadsmænd, Skippere, Tømmermænd og Styrmand til Herluf Trolle paa Københavns Slot, — „Tømmermændene Dag og Nat uspart“ — faar man lidt Besked om Lønningforholdene. En Baadsmænd faar 4 Gylden om Maaned, Tømmermændene efter deres Fortjeneste og Skippere og Styrmand „redelige Maanedspenge“. Stubbekøbing skulde udrede 20 Baadsmænd og 2 Skibbyggere.

1566, Oktober. Stubbekøbing skal sende 4 Tømmermænd til København til at arbejde paa Flaaden.

1567, Februar. Stubbekøbing skal udrede 10 Baadsmænd og 2 Styrmand.

1570, Januar 15. Stubbekøbing skal sende 10 Baadsmænd

og 2 Styrmand til Københavns Slot til Flaaden, men duelige, søkyndige Folk, og ikke, som før er hændt, uerfarne.

1574, Februar 13. Stubbekøbing skal udgøre 6 Baadsmænd til Kongens Skibe.

Juni 10. Stubbekøbing skal sende 3 Baadsmænd til København. De skal kun gøre en Rejse til Norge og straks tilbage igen.

1576, December 22. Stubbekøbing skal sende 8 Baadsmænd til København til førstkommende Midfaste, til Kongens Orlogs- og Koffardiskibe.

December 27. Stubbekøbing skal sende 4 gode Skibstømmermænd til København inden en Maaned i det allerseneste til Befalingsmanden paa Holmen. De vil faa Løn efter deres Dygtighed og vil blive sendt hjem, saa snart Arbejdet er til Ende.

1577, August 30. Stubbekøbing skal sende 3 gode Skibstømmermænd til København.

November 25. Jørgen Daa skal i Stubbekøbing udtage 8 gode søkyndige Baadsmænd, som skal holdes til Stede Vinteren over og sendes til København til Fastelavn i det seneste.

1579, Januar 6. Stubbekøbing skal senest til 20. Marts sende 8 søvante Baadsmænd til København.

Februar 4. Stubbekøbing skal sende 3 Skibstømmermænd til København.

December 1. Stubbekøbing skal sende 7 gode Baadsmænd til København senest til Fastelavn at bruge paa Orlogssibene, der skal holde Kongens Strømme rene for Fribyttere. De skal faa samme Sold som andre Baadsmænd og blive sendt hjem, naar Skibene kommer tilbage.

Endelig staar tilbage, for at fuldständiggøre Billedet af det, som man med et betegnende Udtryk kaldte *Byens Tyng*e i 1500-Tallet, at give en Oversigt over Indkvarteringen. Naar i en Krigsperiode Vinteren stundede til og i Reglen bragte en Standsning i Begivenhederne paa Krigsskuepladsen, eller naar Kongen under truende Udsigter ikke turde slippe en Skare lejede Tropper af Hænde, men maatte sørge for at kunne gribe til Vaaben, saa snart Vaaren kom, var der kun eet Middel at forsørge dem paa, og det var at lægge dem i Vinterleje eller, som det hed med et gammelt Ord, lade dem gaa i Borgerleje, d. v. s. lægge dem i Kvarter hos Borgerne rundt om i Provinsbyerne. Og det var sikkert ikke den mindst trykkende af alle de Tynger, der blev paalagt en lille fredelig By, at skulle huse en Skare af de vilde, væbnede Knægte, som udgjorde Tidens farende Krigsfolk. Men

der var ogsaa brave Folk imellem dem, Folk, som var opdragne og hærdede i Livets Skole, og som netop i den havde lært, at Maadehold, Retskaffenhed og Guds frygt er gode Støtter paa Vejen. Der kan næppe være Tvivl om, at adskillige af de fremmede Navne, man af og til træffer i vore Provinsbyer, er bragt dertil i hin Tid eller maaske senere af fremmede Søfolk eller Krigsfolk, som af en eller anden Grund har følt sig vel paa Stedet og har slaaet sig ned der for Livs tid. Stamfaderen til Slægten Montrose i Stubbekøbing, William Montrose, saaledes kaldet af sin Fødeby i Skotland, er uden Tvivl kommet til Stubbekøbing med de engelske Lejetropper, som under General Sir Charles Morgan deltog i Kejserkrigen, og som laa i Kvarter i Stubbekøbing 1628.

1530 Stubbekøbing faar 30 Baadsmænd i Vinterleje.

1535. 30 Karle i Vinterleje paa Foraaret, at Hs. Majestæt haver dem Behov paa Skibene igen, og skal betaales derfor, som det haver været „siidewon“ udi Konning Hans' og Konning Frederiks Tid.

Stubbekøbing faar 1535—1536 først 30 Karle i Vinterleje og siden 6.

1537. Brev, at da Kongen med Rigsraadets Samtykke agter at holde et Tal Landsknægte „vore Undersaatter til Bedste“ paa Maanedssold, beder han Borgerne selv indsende en saa stor Sum Penge, som de var takserede for for et Aar siden. Hvis det besværer dem at udrede disse Penge, og de hellere vil holde samme Tal Landsknægte, skal de give Rentemesteren det til Kende,

1542. 40 Landsknægte og siden 120 i Borgerleje.

1543. 50 og siden 150 af Slestedts og Baltzer Suters Svenske Knægte.

1550. Brev om at holde 10 Baadsmænd.

1551. 16 Baadsmænd i Borgerleje.

1552. 15 Baadsmænd i Borgerleje. De maa ikke faae Drik i Overflod, kun 6 Potter Dansk Øl hver, Nat og Dag. Byfogeden skal have Ret til at straffe dem.

1553. 15 Baadsmænd i Borgerleje.

1554. 8 Baadsmænd i Borgerleje.

1559. 110 Mand af Kongens Knægte i Borgerleje.

1563, Juni 1. 1 Fænnike Landsknægte, men 16. s. M. faar Jørgen Brahe og Claus Hvitfeld Ordre til at lægge de Knægte, der ligger hos Bønderne paa Falster, ind i Stubbekøbing og Nykøbing. Stubbekøbing faar paa den Maade to Fænniker til.

1569, December 24. Borgerlejevæv paa 20 Danske Bøsseskytter.

1573, Oktober 20. 20 Baadsmænd.

1574, Februar 22. 6 Baadsmænd, der skal have samme Underholdning som de, der alt ligger der. Hvis nogle af dem selv vil holde sig med Kost, maa der forhandles med dem derom, men de maa ikke forlade Byen eller faa mere paa Haanden end Kostpenge for otte Dage.

1575, December 30. 12 Baadsmænd i Borgerleje.

1576, September 29. 10 Bøsseskytter og Baadsmænd i Borgerleje.

1577, Juni 30. 15 Bøsseskytter og Baadsmænd i Borgerleje. Ingen skal have mere end 7 Potter Dansk Øl om Dagen. Det staaer Borgerne frit at give dem Kostpenge i Stedet for Underholdning, men da kun for otte Dage ad Gangen. Borgmestre og Raad har Ret til at straffe dem, om de viser sig skalkagtige, men de skal ogsaa paase, at der ikke øves Uret imod dem.

1578, August 14. 15 Baadsmænd i Borgerleje, som skal have Herberg og nødtørrtig Underholdning, nemlig to Maaltider Mad og 6 Potter Øl om Dagen.

1579, Juni og Oktober. 15 Bøsseskytter og Baadsmænd i Borgerleje.

Om Byens Tynge i 1600-Tallet er vi ikke i Stand til at give saa fyldige Oplysninger som om det foregaaende Hundred Aar. Men det synes afgjort, at Afgifterne *in natura* ligesom Indkvarteringen er bleven indskrænket, medens der er opstaaet en Del Pengeafgifter, der for visse Tidsrum synes at have været faste.

Hvilke Byrder der er paalagt Byen i Anledning af Christian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen, der blev indvarslet af den foran omtalte Stormflod, vides ikke. Men af Borgernes Andragende til Enkedronningen af 1628, 22. Januar, ses, at Byen allerede dengang havde været besværet med at holde 160 engelske Soldater og 7 Heste og Hopper, og maatte vente i den nærmeste Fremtid at faa en ny Indkvartering paa 100 Mand, alle af de engelske Hjælpetropper, der førtes af General Sir Charles Morgan. I Brev 1629, 3. December, skriver Christian IV selv, at 600 Mand af disse Tropper havde ligget paa Øerne i Kvarter, og at han ikke havde faaet en Hvid for at underholde dem fra England endnu. Saa det er vel et Spørgsmaal, om Stubbekøbing fik noget.

Som et Middel til at skaffe Penge til Landets Forsvar vedtog Rigsraadet paa et Møde 1629, September 5., at paalægge hver Tjenestedreng i Købstæderne en Afgift af 1 Rdl. Fra 1630 svarer da Stubbekøbing aarlig 2 à 4 Rdl. i „Drengeskate“.

I 1637, Oktober 27., vedtoges det paa et Rigsraadmøde, at der skulde paalægges en Skat i Anledning af den Troppestykke,

som Hertugdømmerne var nødt til at holde paa Benene under de stadig krigerske Forhold i Tyskland. Denne Skat fik Navn af *Unionsskatten* og svaredes for Stubbekøbings Vedkommende med 150 Rdl. om Aaret. Torstenssons-Fejden 1643–45 bragte atter store Tab. „Den borgerlige Stands Næring,“ skriver Købstadborgernes Udsendinge i deres Erklæring af 1645, 19. August, „som Borgerne skulde haft deres Indtægt og (Livs) Ophold af, har ganske (i denne Fejde) været betaget baade ved Commerciens Forhindring og Forbud paa Korn og andre Varers Udførsel, og dogligevel saaledes Tynge paalagt, at af os de tre Fjerdeparter og en Del Steder de to Tredieparter al Soldatesken ved Indkvartering betalt er, foruden ellers andre vore paabudne Skatter; item den meget store Tynge og Skade vi desforuden af idelig Indkvartering i Husene, store Servitie og ellers ekstra udstaar, som er næsten saa højt til (d. v. s. næsten eengang saa højt) som det efter derom (gjort) Ordinans opskrives kan, saa ikke alene al vores *intrada* mens endog de fleste al Kapital og Formue til dets er opgangen. Aarsagen dertil, at vi saa godt som ingen Hjælp haver haft af de andre Stænder i Landet bor, som i sidste kejserlige Fejde 1628 skede. Underdanigst formodende de gode Herrer (Rigens Raad) sligt ville overveje, samt hvis (hvad) vi endnu skal udstaa, indtil vi slet (ganske) Soldatesken bliver kvit. Dog paa det Hs. kgl. Majest. naadigst kan fornemme endnu voris underdanigste Villighed af det ringe overblevne, Gud os med velsignet haver, da haver efterskrevne Købstæders Fuldmægtige sig erklæret paa deres egne og Byernes Vegne, som efterfølger.“

Denne Afgift, der skulde betales i Løbet af tre Uger, beløb sig for Stubbekøbings vedkommende til 150 Rdl. Men det forslog ikke. For at skaffe yderligere Penge til Statskassen blev der ifølge Kongebrev af 1645, 23. Januar, foretaget en Vurdering af alle Købstadejendomme i Landets Byer og paalagt en Skat af 2 % een Gang for alle af denne Grundværdi.

Efter tolv uvildige Mænds Vurdering beløb den samlede Værdi af Grundejendomme i Stubbekøbing sig til 22,800 slet Daler (1 slet Daler var 4 Mark). 2 % heraf udgjorde med et rundt Tal 300 Rigsdaler. Det var imidlertid ikke muligt at skaffe disse Penge i Mønt, og Skatten blev derfor erlagt *in natura*, nemlig

36 Tdr. Rug, hver beregnet efter kgl. Majest.

Brev for 14 Mark Danske, er Pendinge 84 Rdl.

6 Skippund Flæsk, hvert Skipp. til 14 Rdl. er 84 „

5 Ottinger Smør, vog 10 Lispd., à 13½			
Mark er	11 Rdl.	1 Mk.	8 Sk.
Nok er leveret udi Nykøbing Rug 6 Tdr.	14 "		
Anno 1645 13. Septbr.			
har Hans Nielsen			
Pall leveret og fuld-			
gjort med Penge og			
Flæsk af hans Ejen-			
doms Taksering			
smstds	11 sl.	Dal.	
I lige Maade Peder			
Kiep	11 —	3 Mk.	4 Sk.
Item Hans Kiende			
Flæsk for	5 "	10 "	
	<hr/>		
	ialt ...	24 sl.	Dal. " Mk. 14 Sk.
	16 "		14 "
Nok er givet til Fragt at føre samme Pro-			
viant om til Nykøbing	3 "	2 "	
	<hr/>		
	ialt modtaget ...	212 Rdl.	4 Mk. 6 Sk.

Beløbet for Fragten blev senere trukket fra,
 saa Borgerne fik kun Kvittering for . . . 209 " 2 " 6 "
 „Er saa vor Restance udi bemældte Summa (300 Rdl.) 87
 Rdl. 1 Mk. 10 Sk. af des Aarsag, at her udi Byen findes mange og
 adskillige Ejendomme, som ikke besiddes. Ti den største Part af
 Borgerskabet er forarmet og formaar sig intet at kunne for deres
 Ejendomme i saa Maader udgive. Formode derfor, at vi fattige
 Borgerskab for samme Restans vorder naadigsten forskaanede, og
 det udi voris Forstrækning maatte afregnes.“

Dette var imidlertid ikke Byens eneste Restance, hvilket vil fremgaa af følgende Brev fra Christian IV til Lensmanden v. Papenheim.

Vi CHRISTIAN IV osv. vor Gunst tilforn. Eftersom Borgmester og Raad udi vore Købstæder Maribo og Stubbe-
 købing hos os underdanigst lader andrage og berette, at de
 udi forleden Fejde ikke aleneste stor Indkvartering og
 Durchtog haver udstaaet, og til Soldaterne, som paa voris
 Flaade, Proviant forstrakt, meden endogsaa siden, efter at de
 andre Købstæder fra al Indkvartering var befriet, holdt Hans
 Kjærlighed, voris elskelig kjære Søn, Prinsens, Højlovlig
 Ihukommelse, Liv-Compagnie-Drøner og siden til deres
 Aftakning Penge forstrakt med underdanigst Begæring, at

dennem udi deres resterende Skatter igen maatte quitted og godtgøres. Da efterdi Vi af din underdanigste Erklæring derhos naadigst erfarer dennem at være kommet meget ti agters, er vi naadigst tilfreds, at fornævnte bægge Købstæder Maribo og Stubbekøbing maa kvitteres og godtgøres, hvis Restanceskatter, de til denne Dag befindes med at restere, imod hvis Proviand og Penge de til Soldatesaftakning udi forleden Fejdes Tid og siden rigtigen beviser sig til voris og Rigens Fornødenhed at have forstrakt, dog at de sig herefter desto godvilligere lade befinde til at udgive, hvis til voris og Rigens Bedste bliver paabuden. Dermed sker Vor Villie. Befalendis dig Gud!

Skrevet paa vort Slot Frederiksborg 9. Oktober 1647.

Samme Dag blev der gjort op mellem Stubbekøbing og Rentekammeret, og det viste sig da, at Byen havde udlagt følgende Summer:

Først har de leveret til Soldaternes Aftakning efter velbyrdige Jost Fredrik (v. Papenheims) Bevis	145 Rdl. 1 Ort 8 Sk.
det er	145 Rdl. 5 Mk.
Leveret til de Soldater, der blev forskikket til Christianspris, Proviand for	406 — 5 — 8 —
December 29. 1644 og April 2. 1645 leveret til velbyrdige Jost Fredrik til Soldaternes Underholdning	490 —
Leveret til velbyrdige Jost Fredrik til Krigsfolkets Aftakning	300 —
<hr/>	
Byens Udlæg til Tropperne var saaledes ialt	1342 Rdl. 4 Mk. 8 Sk.

Men da Skatterestancerne beløb sig til:

4 Aars Baadsmandskat à 138 Rdl. 4 Mk. 13 Sk. eller .	555 Rdl. 1 Mk. 4 Sk.
3 Aars Byskatter à 66 Rdl. 4 Mk. eller .	200 —
Grundskatten efter Borgmester og Raads Taksering .	300 —
Skat til Rytteriets Aftakning 1645	300 —
<hr/>	
ialt . . .	1355 Rdl. 1 Mk. 4 Sk.

bliver hele Forskellen paa Byens Udlæg og dens skyldige Skat..... 12 Rdl. 2 Mk. 12 Sk.

Byens Udgifter i Anledning af Krigen 1657—1660 eller rettere nogle af dem, er omtalt foran. Men regelmæssige Op-gørelser over Byens Tyngde faar man først fra 1670. Den gamle „Byskat“ svares nu som Matrikelskat efter Matriklen af 1664.

Stubbekøbing Bys Regnskab 1670—1682:

	Matrikelskat.			Prinsesse-Styr.*			Saltskat.		Konsumpt.	Restance.			
	Rdl.	Mk.	Sk.	Rdl.	Mk.	Sk.	Rdl.	Mk.	Sk.	Rdl.	Mk.	Sk.	
1670...	375			160			51	4**		23	1	10	
				Folkeskat***									
1671...	386	5		40	2		50	3	8		19	5	
1672...	256	2					50	2	2	200****	14	5	6
1673...	248	1	7				28	13			20	2	
				Kobberskat.									
1674...	267	3	3	74	7		32				26	1	14
				Baadsmændssk.†									
1675...	242	2	15	450			26	5	12		61	3	13
1676...	253	2	12	257	3	4	29				154	4	15

Oversigt over *Krigsstyr* betalt af Stubbekøbing Borgere 1676—1679.

1676... 214 Rdl. 1677... 250 Rdl. 1678... 245 Rdl. 1679... 430 Rdl.

1677 var der udskrevet Afgifter til et Beløb af 1200 Rdl., men ved Afregningen viste det sig, at Byen i Skatter af forskellig Slags samt Indkvartering havde betalt 2968 Rdl. 3 Mk. 12 Sk., altsaa 1768 Rdl. 3 Mk. 12 Sk for meget.

1678 var der udskrevet Skatter til et Beløb af 1420 Rdl. 3 Mk., men da Byen dette Aar kun havde betalt 1032 Rdl. 2 Mk. 12 Sk. var det denne Gang 388 Rdl. „ Mk. 4 Sk. for lidt, „hvilken

*) efter Forordn. 1670, 20. Juli

**) beregnet for 62 Skp. spansk eller Lüneborger-Salt à 5 Mk.

***) efter Forordn. 1671, 22. November.

****) Konsumptionskatten svares efter 1672 af den, der har forpagtet den.

†) Baadsmændskatten opkrævedes med 25 Rdl. pr. udskreven Mand. I 1675 blev der af Stubbekøbing udskrevet 18 Baadsmænd, som hver skulde møde med 2 Skjorter, 1 Lærredsklædning, 1 Par Sko, 1 Par Strømper, 1 Rye (?) samt 2 Rdl. i Lommen; hertil kom yderligere den skyldige Udredning af Badskærkisten og af Trompeterne. Da Stubbekøbing ikke selv havde noget Apotek, maatte den forskrive Badskærkistens Forsyning fra Nykøbing, hvilket kostede 40 Rdl. 1 Mk. 14 Sk. — Af de atter i 1676 udskrevne 18 Baadsmænd blev imidlertid paa Borgerskabets Andragende de 6 eftergivet Byen. — Ifølge en Kvittering fra General-Admiral *Adler*, dateret Kgl. Majestæts Orlogsskibe for Anker under Tornebusken, har Stubbekøbing underholdt Flaadens syge Matroser i Tiden 1675, 26. Oktober — 1676, Januar 24. for 4 Mark ugentlig for hver Patient. — Ved Restancerne er der i Reglen tilføjet: „hvad deraf kan bekommes, kommer Byen tilgode.“

Summa allerunderdanigst formodes at decorteres i den Indkvartering, som Byen af de Kejserslige og Hessiske Folk holdet haver*)."

1679 var der udskrevet Skatter til et Beløb af 925 Rdl., men da Byen kun havde betalt 864 Rdl. 4 Mk. 4 Sk. blev der en Restance paa 110 Rdl. 1 Mk. 12 Sk. Af det meget kortfattede Regnskab fremgaar, at Hans Wolsen har været i København for at „supplicere om Forlindring“, og at han af Byens Kasse fik 6 Rdl. i Rejsepenge.

1680 var de paabudne kgl. Skatter:

Matrikelskatten	200 Rdl.
Prinsesse-Styr	80 —
Saltskat (ikke paakrævet)	
	ialt... 280 Rdl.

Da Byen imidlertid til Baadsmandshold havde

haft en Udgift af	219 Rdl. 3 Mk.
bliver Byen skyldig...	60 Rdl. 3 Mk.

1682 var der udskrevet Skatter til Beløb af 422 Rdl. 3 Mk. 12 Sk. — deraf i Kvæg- og Kopskat 140 Rdl. og Badskærkiste-Udredning m. m. 11 Rdl. 2 Mk. 10 Sk. — Byen ses imidlertid kun at have svaret 373 Rdl. 4 Mk. 10 Sk. i kgl. Skatter.

Følgende Kvittering for Forsendelsen af skyldige Skattebeløb, dateret Nakskov, 13. Juni 1682 og underskrevet af I. Helt, angaar kun Saltskatten for dette Aar:

„At Stubbekøbing By haver ved kgl. Majest.s Post, Hendrich Dyre, ladet levere en forseglet Pose, hvorudi skal være efter medfølgende Brevs Indehold Saltskat for 1682, Penge fem og tyve Rdl. samt Badskærkiste-Penge otte Rdl. 4 Mk. 10 Sk., bliver hermed attesteret og skal ved højlov. Landkommissariens Hjemkomst rigtig Udtælning og fuld Kvittering derfor blive meddelt.“

Byens egne Udgifter var kun faa og smaa. Stadig tilbagevendende Poster er Løn til Kapellanen af Byen, 2 Rdl., til Orge- mestren d. e. Organisten 8 slet Daler eller 5 Rdl. 2 Mk. og til „Byens Tjener, d. e. Politibetjent m. m., 2 Rd. 4 Mk., Hans Sejermager, d. v. s. Urmager i Nykøbing, eller Rasmus Knivsmid, forskellige Smaasummer for at passe Sejerværket i Kirken; af og til Udgift af nogle faa Daler i Anledning af „Svanejagten“, der blev drevet under kongelige Besøg paa Nykøbing Slot. I 1678 blev der betalt 5 Mark for 5 Læs Grus for Gadebrønden „at fly“, d. v. s. at

*) I Efteraaret indtil 18. September laa der Indkvartering af fremmede Hjælpetropper i Byen.

gøre i Stand, 1680 1 Rdl. 3 Mk. for Fribrødreled at lade fly, og i 1682 finder man bl. Udgiftsposterne Husleje til Præsteenken. En Efterslet fra Skaanske Krig er sikkert Udgiften til 3 „Ægter“, d. v. s. pligtskyldige Kørsler med „fattige Krøbling“ eller med vore Ord stakkels Krøblinge, uden Tvivl kvæstede Søfolk fra Cort Adellers Flaade. Blandt dem var vistnok Baadsmand Borchers Samuelson, der fik begge Ben afskaaren, og som fik 12 Rdl. at trøste sig med.

En enkelt, stadig gentaget Udgiftspost tiltrækker sig særlig Opmærksomhed paa Grund af det ejendommelige Lys, den kaster over Byens Forhold. Det er den talende Kendsgerning, at Kvar-talskatterne blev afhentet, „affordret“, som det hed, af en militær Kommando. Naar den kommer til at figurere i Byens Regnskab, er det, fordi Byens vise Raad har anset det for klogest at staa paa en god Fod med disse den udøvende Magts Repræsentanter, saa de ikke alene gav dem skyldigt Underhold, men tillige en Douceur, en Drikkeskilling rent ud sagt, men i Tidens forsigtige Sprog betegnet som „en Discretion“.

Om de indirekte Skatter, Told og Accise, i Stubbekøbing haves kun meget faa og spredte Efterretninger. Da man af og til i Regnskaberne støder paa det Udtryk, at her ikke meddeles Regnskab for Konsumtionen ej heller for Maltaccisen, som er forpagtet bort og forklares af dem, der har forpagtet den, kunde man have sluttet, at den Byens Del af Accisen, som omtales af og til, har været Afgiften af indført Øl og Vin. Men i de for 1656 bevarede Toldregnskaber ses, at Kronen ogsaa havde Del i Vinaccisen. Toldindtægterne for nævnte Aar beløb sig til 474 Rdl. 5 Mk. 9 Sk., medens de for 1656 udgjorde 466 Rdl. 4 Mk. 14 Sk., hvoraf Kronens Del af Accisen var 68 Rdl. 2 Mk. 10 Sk. For 1672 sidste Halvaar udgjorde

	Byens Del af Accisen . . .	13 Rdl. 3 Mk. 1 Sk. 4 Hv.
„ 1673	—	11 — 2 — „ — „ —
„ 1674	—	8 — 4 — 11 — 6 —
„ 1675	—	6 — 4 — 2 — „ —
„ 1676	—	5 — 5 — 2 — 2 —
„ 1678	—	5 — „ — 2 — 5 —
„ 1679	—	3 — 1 — 5 — 1 —

ialt . . . 54 Rdl. 3 Mk. 2 Sk. 6 Hv.

Hvis der havdes nogen Optegnelse om, hvor meget Byens Del i Accisen var i Forhold til Kronens, vilde man af denne Tabel, sammenlignet med Kronens Indtægt af Accisen før 1660, kunde faa et tydeligt Billede af Byens Tilbagegang i disse for den saa skæbnsvangre Aar.

Byens Trængsler i Enevældens første Aar fremstilles med klarere Træk af den forhenværende Byfoged og Raadmand Hans Wolsen:

„Samme Aar 1660 straksen efter Krigen var forbi og de Svenske var borte, bekom Byen igen til Indkvartering et Kompagni fynske National-Soldater (!) under Kaptajn Beckmanns Kommando saa og to Kompagnier Ryttere, navnlig Ritmester Meysebuch og Ritmester Dittfert, og der jeg samme Tid paa Byens Vegne blev befuldmægtiget til København til den Møde, den Tid Arvehyldingen blev forrettet, forhvervede jeg det hos Hs. Excellence, Hr. Feltherre Schack og fik Ordre til Oberst Ranzow, som da logerede i Maribo, at Ritmester Meysebuch med sit Folk maatte marchere til Lolland og det Kompagni Fodfolk til Fyn, paa hvilken Rejse jeg paa Byens Vegne bekom 22 Rdl. af og til henved 14 Ugers Tid med Heste og Vogn og en Kudsk. Hvad jeg af mine egne Midler paa samme Rejse maatte tilsætte, saa vel som paa den Rejse, jeg i lige Maade paa Byens Vegne haver tilsat paa den Rejse 1655 jeg var i Odense til nu voris allernaadigste Arvekonges og Herres Hylding, som det Aar udi September Maaned blev hyldet til Danmarks Prins, med mange flere Rejser jeg for Byen gjort haver. Og hvad Vederlag jeg derfor haver bekommet, er Gud og mig selver bedst bevidst.

Hvad Bekostning, Skade og Fordærvelse, Stubbekøbing By med store Indkvarteringer, syge Folk af Flaaden, Vandagning til Flaaden og hvad Sygdom og Svaghed samme Folk og de kejserlige Folk paaførte Byen, hvor udover mange af de fornemmeste Borgere paa samme Tid ved Døden afgik, hvilken samme Krigstid i Sommer 1676—1677—1678—1679 forarsagede Byen og Indbyggerne stor Skade og Fordærvelse, som for de velbaarne Herrer Commissarier ved Commissionen en Del blev til Kende givet, dette foromrørte er den rette Aarsag til Stubbekøbing Bys og Borgerskabs Ruin og Ødelæggelse, hvilket Borgerskabet og udi det forommældte Memoriale selver under deres Hænder skriftligen haver til Kende givet.“

Hans Wolsens her anførte Udtalelse er hentet fra hans Fremstilling af Byens Skæbne fra 1624, det Aar, da den regnedes at staa i sin bedste Flor, og til 1680. Denne Fremstilling fremtræder nærmest som et Modskrift mod et vist Parti i Byen, der

yndede at betegne Byens Nedgang som fremkaldt ved Øvrighedens Forsømmelighed i at varetage Borgernes Interesser særlig under Matrikuleringen eller Værdiansættelsen af Grundskat i 1663 og senere Skattepaaligninger. Da denne Beskyldning senere blev fremsat i en Klage fra dette Parti, indsendte Hans Wolsen en Fremstilling af Byens Skatteforhold, hvoraf der foranstaaende er givet et Uddrag, og følger hertil følgende:

„Imod mine Anklageres indleverede Klage og Mangler er dette min enfoldige og ærlige Erklæring. Det er — Gud bedret — noksom og for meget vitterligt, hvorledes Stubbekøbing Bys Øvrighed ikke aleneste udi min Tid, men endog udi forrige Øvrigheds Tider af en Del urolige Hoveder, mere af Had end forskyldt, uforskyldt stedse har været efterstræbt og forfulgt, det med Dokumenter, Hjemtingsdomme og Landstingsdomme overflødig nok er at bevise, saa er det og udi al Sandhed vitterligt, at vi fattige Øvrigheds mænd udi Krigstiderne her paa Steden idelig og stedse, langt mere end som udi andre Stæder udi Lolland og Falster, har været belastiget udi mange og adskillige Maader, naar kgl. Majestæts Orlogsflaade haver været udi Østersøen, da med Vand at forskaffe til Flaaden, da med Syge fra Flaaden at imodtage, da med Fanger, som i seneste Orlog blev fra den Gottenborgske Søslag, da stedse med Embarquering med Folk til og fra Pommern, Rygen og andre Steder ideligen var med besværet, hvilket Tid efter anden meget haver svækket dette Steds fattige Borgere og Indbyggere mere end som andre voris Naboer. Det jeg og allerydmygeligst vil formode af de kgl. Herrer Commissarier gunstigen maatte tages udi Consideration. Og saasom jeg fattige Højtbeترængte nu alene igen levende af alle mine med collegier (d. v. s. Medkollegaer) alvorligen er anbefalet Stubbekøbing Bys Regnskaber at forfærdige, da haver jeg fattige Mand ingen Tid ladet forbigaa, medens (men) med aller største Flid og Vindskibelighed nu moksen paa andet Aars Tid dermed idelig mig fattige Mand til største Skades Lidelse derved tilbragt. Og saasom jeg samme Regnskaber fra Anno 1670 og til Aarets Udgang efter den Oplysning og de Dokumenter mig en Del af itzige Borgmester og Raad, en Del af Jørgen Mathiesen og hans Medfølgere, som samme Aars Regnskaber efter Hr. Stiftamtmandens, velbaarne Cornelio Lerches Befaling forhen havde revideret, en Del hos forrige og en Del

hos nuværende Byskriver er bleven tilstillet, hvorefter jeg de indleverede Regnskaber med største Flid, som før er mældt, saa vidt mig muligt været haver, haver forfærdiget“.

Skatteansættelserne i Stubbekøbing i Enevældens første Tid fremkaldte, som det synes, nogen Misfornøjelse. De kgl. Kommissarier, der havde til Opgave at ordne Forholdene i Lolland-Falsters Byer efter den nye Regeringsforms Tarv, ses at have udmeldt fire Borgere til at paapege mulig begaaede Fejl og fremkomme med Forslag til Ændringer. Disse fire Mænd holdt Møder paa Raadhuset med Raadmændene og synes at have været ret ublide i deres Kritik af Byens Styrelse under de vanskelige Krigstider. „Det stod Gud bedret ikke udi vores Magt og Vælde at hindre Fjendens Indfald, langt mindre kunde vi hindre Fjendernes haarde og ulidelige Skatter og haarde Krigspressurer, de os paalagde, hvilket mange, som det forsøgte, aldrig skal kunne forvinde, saa længe de lever.“

Til „Carsten Hillebrandts og Medfølgeres“, d. v. s. de fire udmeldte Borgeres første og væsentligste Klage, at de originale Takseringer (under Stiftamtmandens Haand) ikke er vedlagt de indleverede Regnskaber, svarer Hans Wolsen med en Fremstilling af Fremgangsmaaden ved Takseringen. De Dokumenter, han har faaet, har han atter leveret fra sig, og saa længe han har været „Øvrighedsmand“ er Stubbekøbing Bys Regnskaber ikke bleven reviderede. Med Takseringen gik det for sig paa følgende Maade: „Al beboende Ejendom blev sat for fuld Taksering, og det Øde, hvorpaa efter kgl. Majestæts Brev blev gjort Moderation, som byder og befaler, at derpaa skulde gøres Forskel, hvorledes Husene til Trafiquen ere belejlige og om Ejermanden nyder nogen Leje deraf eller ikke aleneste den blotte Inhabitation, hvorudover det Øde ej er skreven udi Skat uden dets tilliggende Jorder udi Marken, og som al Ejendom, som skulde (be)skattes, blev anslagen for en vis Sum Penge, for hvert 100 Rdl.s Værdi er regnet for 1 Nat i Skatten; dernæst er enhvers Handtering, Næring og Brug, takseret paa et halvt Hundrede Rdl., sat i Taksten for 1 Nat. Hvilken Næring siden i Lægsedlerne og den rette Anstalt blev regnet for dobbelt. Naar nu Taksterne først af Takserborgerne vare funderede, bleve de af Borgmester og Raad med Takserborgerne reviderede og efter denne Revidering blev udtaget en kort og fuldkommen Ekstrakt, kort udi Nætterne befattet, hvorefter enhver skulde skatte, og derefter ere alle Lægsedlerne funderede.“

Ansættelsen af Skatteværdien af 1 „Nat“ til 100 Rdl. var vist af gammel Dato. Det er i alt Fald den samme Værdiansættelse, som blev benyttet i 1645, da Byens samlede Grundværdi blev sat til 2,800 Rdl. og det samlede Antal Nætter, Byen svarede Skat af, beløb sig til noget over 250. Havde der været Udvikling og Fremgang i Byens Velstand, kunde det maaske være berettiget at sætte „Nætterne“ til en noget højere Værdi. Men det var ikke Tilfældet her. Skatteevnen var under Svenskekrigen sunket saa betydeligt, at medens Byen før Krigen havde svaret Skat af 248 $\frac{1}{2}$ Nætter, kunde den efter Krigen ikke sættes til mere end 99 Nætter. Det lyder derfor noget glubsk, naar man hører, at Stubbekøbing i 1663 er anslaaet til at svare over 1011 Rdl. i aarlig „Kontribution“.

„Der Byen,“ fortsætter Hans Wolsen, „efter at Svensken var dragen af Landene Anno 1660, saa meget elendigt af dem var medhandlet af Aarsag formedelst Grønsunds Bejleligheds Skyld, for Transportens Overskibning fra og til Tyskland, som gemeenlig naar Krig og Orlog er, haver forarsaget Stubbekøbing Borgere stor og mærkelig Skade og Ruin. Straks derefter, der Matriculen af Sal. Kong Fredrik Højlovlig Ihukommelse allernaadigst blev indrettet, da blev Stubbekøbing By paalagt aarligen at contribuere Matriculskat 800 Rdl. foruden Standkvarter til Nakskov Garnison, aarligen 211 Rdl. „ Mk. 12 Sk. Hvilke store Contributioner forarsagede mange fattige Folk, saa mange maatte endda forlade Hus og Hjem og begive sig fra Byen, som (hvilket) continuerede indtil Anno 1667, der jeg tillige med daværende Borgmester Hans Andersen efter mange besværlige Rejser og idelige Ansøgninger om Forlindringer, hvor vi da bemeldte Aar 1667 den 30. Marts ved fornemme Herrers Intercession allernaadigst erlangede Hs. kgl. Majestæts Naadigste Forlindring, at vi i Steden for den aarlige Contribution 1011 Rdl. „ Mk. 12 Sk. nød det siden aarligen paa 400 Rdl. Ja, siden, der Hs. kgl. Majestæt nu vor allernaadigste Arve Herre og Konge alle Kiøbstæder efterlod den fjerde Part af Matriculen og siden atter den halve, hvilke Forlindringer Stubbekøbing Borgere til Dato have været delagtige udi. Saa at i Stedet for aarligen 1011 Rdl. „ Mk. 12 Sk. nu til Nytaarsdag 1683 aarligen haver givet 200 Rdl. Matriculskat. Hvilken Forlindring skal bedrage sig over 4000 Rdl. Og som Byen nu i den sidste Krig var paalagt store Baadsmændsskatter, som var umuligt, at Borger-

skabet dennem kunde have udgivet, erlangede jeg efter Allerunderdanigste Ansøgning d. 18. Mai 1678 en temmelig Forlindring for Byen, som forhen ommældt, er m. m. Naade, de baade i den sidste Princesindens Styr og andet nydt haver, det dog ej udi allerringeste Maader med nogen Taknæmmelighed os fattige Øvrighedsmænd, som dog med allerstørste Flid, Troskab og Vindskibelighed efter vor yderste Evne slige Forretninger for dem gjort og erlanget haver, kan eller vil erkende. Medens tværtimod mig fattige Mand nu paa det haardeste uforskyldt efterstræber og forfølger, det jeg alt sammen vil have Gud i Himmelen befalet, som noksom udi sin Tid ej saadant ustraffet lader forbigaa“.

Over for Hans Wolsens med Kendsgerninger belagte Oplysning, at han og Borgmester Hans Andersen (Montros) har skaffet Byen et Afslag i paalagte Skatter paa over 4000 Rdl., staar de fire udmeldte Borgeres Erklæring, at Stubbekøbing har betalt 3227 Rdl. 1 Mk. 4 Sk. „videre end (d. v. s. ud over) rette Skatter og hvis (hvad) Majestæten naadigst skulde komme til gode“. Men samtidig besværer de sig over, at nærmere betegnede Borgere har skattet alt for lidt. Hans Wolsen maa ogsaa her værgе sig.

„Min egen Person belangende, da blev jeg udi bemældte Krigstid af det ganske Borgerskab for alle Skatter frigivet, efterdi jeg udi sal. Stiftamtmand, velbyrdige Cornelius Lerches egen Nærværelse blev forestillet som Captain at exercere Borgerskabet udi Mønstringen, saa derover kan de fire Mænd ikke retteligen klage. . . . Og hvad ellers deres gemene (almindelige) Klage over alt er anlangende, da skal der ingen med Sandhed os paasige og overbevise, at vi nogen Tid haver paalagt andre Skatter og Besværinger paa Borgerskabet, end som af min allernaadigste Arve-Herre og Konning allernaadigst er bleven paabøden, hvilke enhver skyldig var sit Quantum dertil at contribuere og erlægge, hvilke dog i mange Tilfælde formedelst Borgmester og Raads Forudbedelse med største Umage og Flid en Del ganske og en Del halvt efter allerunderdanigst Ansøgning allernaadigst der paa erlanget store og mærkelige Afslag og Forlindring, saa jeg ej vilde tro, at nogen Øvrighed af de smaa Kiøbstæder i Lolland og Falster skal have erlanget det for deres Borgere, det vi fattige Øvrighedsmænd erlanget haver.“

VIII.

Borgmestre og Raad før 1683 samt Byfogeder og Byskrivere.

Den første Borgmester, der nævnes i Stubbekøbing, er den i det foran citerede Brev omtalte Mikkell eller Michael. Om der alt den Gang har været to Borgmestre, kan ikke ses, men det er vel det sandsynligste.

Listen over Borgmestrene, i hvilken der i Begyndelsen er store Lakuner, kommer til at se saaledes ud:

- 1) Mikkell, nævnes 1464.
- 2) Hans Jepsøn, 1484.
- 3) Niels Persz, død 1568. Niels Persz eller Niels Perssen var gift med *Anna*, som døde 1559, og som var Enke efter Byfogeden *Jørgen Guldsmed*, død 1541. Hun ligger begravet i Kirkens Kor, under den anden Sten til højre for Døbefonten, tillige med bægge sine Ægtefæller. Paa Stenen læses:

Under denne Steen begrafven monne være
en Byfogt og en Borgmester med Ære.
Jørgen Guldsmedt og Niels Perssøn for sande
met bægge deris Hustru, Hustru Anne.
1541 blev Døden Jørgen Guldsmedts Gæst,
men 1559 døde Hustru Anna dernæst.
1568 then 16. Augusti for sandt,
antvorde Niels Perssøn sin Sjæl i Gudtz Handt.

Det var denne Jørgen Guldsmed, der tillige med sin Hustru Anne i 1532 fik Livsbrev paa „Peregaard“, som vi har omtalt foran.

Ligsten

over Byfoged Jørgen Guldsmid og Borgmester Niels Persen samt deres Hustru Anna

Niels Perssen og

- 4) Mads Bruncher var 1559 Borgmestre og blev afsat tillige med de to Raadmænd Mads Kristensen og Niels Hansen ved Paasketid af de oprørske Borgere.

Rasmus Krag og Olle Nielsen Bødker synes at være indsat til Borgmestre af Oprørerne, medens Jens Guldsmid blev sat til Byfoged.

- 5) Mads Kerksen var Borgmester 1570. Han blev i dette Aar stævnet af en Borger i Byen, Peder Jørgensen, i Anledning af en Dom, han havde afsagt om to Heste, som Peder Jørgensen skulde have taget. Kongen vil dog, i Betragtning af Forholdene, at Borgmesterens Dom skal staa urygget „og har taget Sagen over tvært“, eftergiver Peder Jørgensen hans Faldsmaal for denne Sag og giver ham et Oprejsningsbrev.

Alt i 1567 var Mads Ka(!)rsen Cisemester i Byen.

- 6) Per Knudsen og
7) Morten Lauritsen, Borgmestre 1584.
8) Hans Jensen, som døde 9. Juni 1602 og begravedes i Kirkens Kor, hvor der læses:

Under denne Sten er begravet
ærlig Mand HANS JENSEN,
Borgmester her i Stubbekøbing,
som døde Anno 1602 d. 9. Juni.
Hans Sjæl er i Guds Haand.

H † I B

Paa Birthe Pedersdatters Bekostning . . .
..... (ulæseligt).

- 9) Christoffer Pedersen Friis, død 1609. Han ejede en Jord vest for Byen, der efter ham kaldtes „Friszehaffuen“. Han var endnu ikke Borgmester 1597, da hans Kvinde Magdalene Andersdatter var Fadder sammen med mange adelige og uadelige til Peder Grubbes Søn *Jørgen*, født paa „Bømløsgardt y Falster“ (Bønved) 9. Februar s. A. Sandsynligvis har Christoffer Pedersen Friis afløst Hans Jensen som Borgmester i 1602. Paa en Sten, som han lod lægge i Kirkens Kor over to i dette Aar døde Børn, nævnes han første Gang som Borgmester. Stenen ligger umiddelbart ved Sydsiden af Døbefonten og bærer følgende Indskrift:

„Jeg veed, at min Frelser lever,
og han skal opvække mig af Jorden,
og jeg skal omgives med min Hud
og se Gud i mit Kød.

Johannes XIX.

C. P. F.

Frygt Gud og gør Ret
saa gaar dig vel i din Forset.

M. A. D.

Naadig og blid o Fader rig
vær Du os alle evindeligt.

Dette Monument lod ærlig Mand
Christoffer Petersen Friis, Borgmester
i Stubbekøbing med sin kære Hustru
Magdalene Andersdatter bekoste;
dennem og deres kære Børn og Efterkommere
til en hæderlig Ihukommelse.
Den 27. November Anno 1602.“

Christoffer Pedersens Hustru har imidlertid ikke været tilfreds med, at hendes Mand skulde ihukommens paa denne Maade alene. Efter hans Død har hun ladet ham begrave i en Grav lige ved Fodenden af Børnens og ladet lægge en Sten over ham. Det har været hendes Hensigt ogsaa selv at hvile under den, men Pladsen til hendes Dødsdag og Dødsaar staar endnu tom, hvoraf man maaske tør slutte, at hun er død uden at efterlade sig Børn. Da hendes Mands gamle Ejendom „Friszehaffuen“ bliver solgt 1627 af en Mand ved Navn Hans Nielsen til en anden Borger i Byen Hillebrand Andersen, vinder denne Formodning i Styrke. Hun er sagtens død inden 1627. Indskriften paa Stenen over Christoffer Pedersen lyder:

„Under denne Sten hviler ærlig og velact
Mand Christoffer Pedersen Friis, Borgmester
i Stubbekøbing, som døde den 30. Juni 1609,
med sin kære Hustru Magdalene Andersdatter, som døde
den..... og begge deris kære Børn
S. Herbert Friis, som døde den 13. September,
og Kirstine, som døde den 9. Oktober 1602.

Gud giffue dennem alle en glædelig
Opstandelse til det evige Liv.“

Magdalene Andersdatter har to Aar efter sin Mands Død betænkt Kirken endnu en Gang, idet hun har skænket den foran omtalte Malmlysekrone.

- 10) Hans Hasenbart (ogsaa Haaszenhaatte) og
 11) Jakob Christensen Holst nævnes som Borgmestre ved Forhandlingerne paa Raadhuset om Udsendinge fra Stubbekøbing i Anledning af Prinsens Hylding i København, Februar 1610. Den ene af de nævnte Mænd maa sikkert være Christoffer Pedersens Afløser. Om Jakob Christensen faar man i Byfogedregnskaberne fra 1617, under 13. Juli, den Oplysning, at han var bleven overfaldet af Samuel Baadsmand. Han er mulig død som Følge af dette Overfald, thi Aaret efter er Hans Hasenbart eneste Borgmester i Stubbekøbing.

Den Daniel Hansen Hasenbart, over hvem der staar en Gravsten i Kirkens Vaabenhus, maa antages at være den samme som Borgmestren. Hans Dødsaar og Fødselsaar kan ikke læses. Stenen er sat af hans Enke, Karen Pedersdatter, som døde 5. November 1629. Hun hviler under samme Sten tillige med sin første Mand, Mikkel Sommesen, der døde 11. Februar 1620.

I Bircherods Samlinger paa det st. kgl. Bibliotek omtales et *Epitafium* over Borgmester Hans Haaebarth med Aarstal 1620 samt over Raadmand Magnus Sønnichsen fra samme Aar. Hvis der med Udtrykket Epitafium menes den oven omtalte Gravsten, maa Aarstallet 1620 være urigtigt, thi Karen Pedersdatter kan næppe antages at have mistet to Ægtemænd i eet og samme Aar, og Raadmand Magnus Sønnichsen maa være forvekslet med Mikkel Sommesen.

- 12) Jacob Willumsen døde som Borgmester 1640. Han var født i Montrose i Skotland, og Navnet paa hans Fødeby, som han selv har været betegnet med, gik over paa hans Datter Margretes Mand, den senere Borgmester Hans Andersen Scotus eller Montross (se nedenfor). En Sten, der nu er opstillet i Vaabenhuset, meddeler, at

Her under hviler ærlig og velactet Mand S. Jacob Willumsen, Borgmester og Kirkevæрге her i Byen, barnefødt i Montros Sogn i Skotland, som hensov i Herren 19. September 1640 og . . . (ulæseligt) . . . med sin anden kære Hustru, ærlig, dydig og gudfrygtig Quinde Gundil Kastensdatter, som hensov i Herren . . . Anno . . . Gud give dennem tro Christne en glædelig Opstandelse.
 Symb(olum). Pietas Tutesima. }
 }

Hidtil synes der bestandig eller i alt Fald som Regel at have været to Borgmestre i Stubbekøbing, men med

Byens Nedgang ved Midten af det XVII. Aarhundrede har man aabenbart ment, at een var tilstrækkeligt.

- 13) Laurids Pedersen Mønbo bekostede som Borgmester i Stubbekøbing 1634 Kirkens endnu bevarede, smukke Prækestol og lod sit og sin Hustrus malede Portrætter anbringe paa Pillen mellem Prækestolen og Lydhimmelen.

Han sad længe i sit Embede og oplevede som Borgmester Byens Besættelse og haarde Medfart under Svenskekrigen. Paa flere Dokumenter fra denne trange Tid findes hans rystende, om Alderdom og Skrøbelighed vidnende Haandskrift. Han døde 1661 den 10. Oktober. Den 2. November 1662 „tilforordnes“

- 14) Hans Andersen (ogsaa skrevet Anderson) Montross at være Borgmester i Stubbekøbing. Det er sikkert i Anledning af Laurids Pedersen Mønboes Død 1661, at Byens Borgere andrager Kongen om, at deres første Raadmand Hans Andersen maa blive Borgmester i Byen.

„Aller naadigste Herre og Konge.

Vi kan ikke andet End paa Allerunderdanigste Eders Majestæt til Kiende giffue, huor ledes ded Gud haffuer behagett ved dend thimelig død att bordtkalde, dene Byes forordnede och beskikkede Borgemester, Och eptersom Eders kgl. Majestæts naadigste brev och befalning lyder att huor nogen Borgemester i Kiøbstederne ved døden affgaar schall strax dend Elldste Raadmand Eders Majestæt tillschiches sin Eed for Eders Kongel. Majestæt att afflege, Saa haffuer vj som Eders Kongel. Majests. throu och i alle ting Lydige Vndersaatter, denne Eders Majestæts naadigste befalning I allerstørste Vnderdanighed i agtthagett och epterkommet, Och frem sender Till Eders Mayst. en Raadmand raffnlig Hans Andersen, Som allene aff dene Ringe och Elendige Byes øffrighed thill offuers ehr, huilchen iche allene Byens Lejlighed och willkor well er beuist men hand haffuer ochsaa i den bedrøffuelige Kriges Thid giortt Byen allerstørste Thieneste. Beder derforre paa Vnderdanigste Att eders Mayst. sig Naadigst wille lade befallde Och fornte. Hans Andersen, i dend affdøde Borgemesters sted, att forvnde. Vi wille derimod stedtze Bede dend Allermægtigste Gud hand wilde Lade

eders Mayst. lenge leffue att eders Aar maa være som
Slegt epter anden, Och Euindelig Maa sidde for Gudtz
Ansigt.

Stubbekøbing 23. Oktober Anno 1661.

Eders Kongelige Maysts. Vnderdanigste, throu og Lydige
Wundersaatte

Hans kong. Maysts. welbetrode
Bye foget Hans Wolszen mpra.

Peter Brennoch egh. Jørgen Nielsen egh.

Anders Fris.

Hoffvet Man for Borgerschaffet
Dirich Weyhusen egh.“

De Stubbekøbing Mænd fik deres Ønske opfyldt. Alle-
rede 2. November udstedte Kongen følgende Brev:

FREDERICUS TERTIUS Gøre alle vitterligt: at Vi
naadigst hafue antagit och tilforordnet, Saa och hermed
antage och tilforordner osz Elskel. Hansz Anderszen thil
at Vere Borgemester i Vor Kiøbsted Stubbekøbing. Vdi
hvilken hans Bestilling hand schall were osz och Vort
kongelige Huusz samt riiger och Lande huld och troe,
Voris och desz gafn och beste i alle maader at søge,
wiide och Ramme, Saa vel som schade och forderff aff
yderste magt, efne och formue hindre, forekomme och
Afwerge och sig ellers at schicke och forholde, som det
sig en ærlig, Throe och oprigtig Borgmester eigner och
Wel anstaar. Vdi Særdelighed schal han sig i alle maade
rette och forholde, efter den Eed, hand osz giort och
soerit haffuer, thi biude vi derfor hermed och befalle
samptlige borgerskabet och Indvaanere der sammesteds, at
j bemte. Hans Andersen for eders Borgmester respecterer
och holder, och i alle tilbørlige maader lydighed beuiser.
Under Straf som vedbør.

Giffuet etc.

I Aaret 1670 skænkede Hans Andersen og Hustru en Lysekrone af Malm til Kirken. Den hænger i Langskibet og bærer Indskriften:

Hans Andersen Montross Scotus.
Borgmester.
1670.

Margrethe Jakobsdatter
Villiams.
1670.

Samme Aar den 29. November døde han. Den 12. Oktober 1670 blev der givet Kgl. Konfirmation for Hans Andersen, Borgmester i Stubbekøbing, paa fremdeles at nyde og betjene samme sin Bestilling, men den bærer Paategningen „Efter Ober-Cancelli-Secretær Skomagars Ordre kasseret, formedelst Manden døde, før Brevet blev klart“. Han blev begravet den 8. December.

Hans Andersens Efterfølger blev

- 15) Morten Lauritsen, der tidligere havde været Tolder i Byen, og som den 12. December 1670 fik Beskikkelse tillige at være Borgmester.

Dette, at den nye Borgmester sad inde med to Embeder, synes ikke at have været efter visse Folks Hoved. Og navnlig fandt Byfogeden Anders Jeppesen Kiep det ganske uforsvarligt. Det var dog næppe de mest ideelle Grunde, der fik ham til at indsende følgende Brev, dateret Stubbekøbing 3. December 1673, til Christian V. Kun Under-skriften er egenhændig, men Tonen i Brevet, der er meget karakteristisk for hin „Stræberperiode“, udtrykker vist for-træffeligt Anders Kieps Tankesæt.

„Eftersom (det) udi woris By Stubbekøbing i Falster falder for dennem, som Retten skulle administrere, Kgl. Majestæts Profit och Byens Nytte wel at eftertænke, noget besværligt, idet tvende Raadmænd Raadstuen mestendelen alene betjene, og den gode Mand, Morten Larsen (Laur-sen), som Borgmesters Bestilling forestaar, haver noget at bestille med Tolderiet sammesteds, som han foruden Borgmesters Bestilling forvalter, saa at der (!) undertiden falder for hannomb wel tungt saadanne tuende Bestillinger at betjene, helst fordi der ikkuns tvende Raadmænd er, som tilforne er ommældt, der dog tilforne tvende Borg-mestre och flere Raadmænd været hafuer, Endog formælder kongel. Forordning, at slig tvende Bestillinger ikke ved En kunde forestaaes, Da efterdi jeg underskrevne nu paa

nogen Tid, med eders kgl. Majestæts min allernaadigste Arvekonges og Herres Byfogedbestilling der smstds. haver været allernaadigst forlenet, och muligt (om samme Borgmesters heller Raadmænds Bestilling af andre kunde hos eders kgl. Majestæt her efter anholdes) da indflyer jeg med ydmyge och underdanig Bøn til eders kgl. Majestæt, eders kgl. Majestæt af Naade och Mildhed mig samme Bestilling vil forunde imod Byfogeds Bestilling igen at afstaa. Maatte mig Borgmesters Bestilling allernaadigst anbetros, vil jeg efter underdanigst Pligt med Gudz Hjælp den vel forestaa, som jeg for min allernaadigste Herre og kongelige Majestæt agter at forsvare, hvis ikke, om mig da Raadmænds Bestilling allernaadigst maatte forundes. Den allerhøjeste Gud vil det visseligen belønne og forventer af eders kongel. Majestæt naadig Suahr.

Actum Kiøbenhaffn dend 3. December Anno 1673.

Eders kongelige Majestæts Underdanigste Tienner

Anders Kiep.

Denne ejendommelige Skrivelse, der nærmest synes affattet med de kongelige Breve som Forbillede, havde den Virkning, — Manden har sagtens haft en eller anden god Fortaler — at han 6. Marts 1674 udnævntes til Raadmand i Stubbekøbing.

Men den Herlighed varede ikke længe. Samme Aar 15. August blev han suspenderet, vist paa Grund af den over ham rejste Klage. Om den faar man Underretning i et Brev fra den Borgmester, hvis Plads Anders Kiep ønskede at indtage; det er stilet til Cornelius Lerche, der i 1672 var bleven udnævnt til Stiftamtmand over Lolland og Falster. Paa gammel Vis kaldes han endnu af Befolkningen, som før Regeringsforandringen i 1660, Lehnsherre.

Høyædle, Velbaarne Hr. Lehnsherre,
Høygunstige Hr. Patron,

At Anders Kiep, forrige Byfoged udi Stubbekøbing, *supplicando* haver erlanget Hs. Kgl. Majestæts Naadigste Bestilling at være Raadmand der sammesteds (er) Eders Velbaarenhed for nogen Tid siden udi samtlige Borger-skabets Nærværelse bleven notificeret. Da som bemeldte

Anders Kiep sig altid tilforn meget uskikkeligen haver forholdet, og videre Ulykke at forkomme er han af afgangne Borgmester og Raad Byen forvist efter hosfølgende Tingsvinde, og den korte Tid, jeg haver været der paa Steden, altid med Krug og Ølsalg til adskillige Slags Folk, midlertid han var Byfoged, imod hans Eed uskikkeligen haver forholdet, saa dersom bemeldte Person, Anders Kiep, og hans Forhold Hs. Kongelige Majestæt blev fordraget, vil jeg allerunderdanigst formode, han fra samme Raadmands Bestilling blev removeret, herom jeg min høygunstige og velbaarne Hr. Lensherres gunstige Assistens mig ydmygeligst forsikrer, stedse forblivende

Eders Velbaarenheds
ydmygeligste
Tjener

Datum Haffn.

Morten Lauritsen

27. Juli 1674.

m. p.

Brevet bærer følgende Paategning:

Hvis (hvad som) Borgmester af Stubbekøbing udi denne sine Missive til mig angiver, haver jeg udi Stubbe-
købing, der jeg sammesteds paa kgl. Majestæts Vegne
senest var, fornnummen saa i Sandhed at være og derfor
dennem mundtlig Relation haver tilfornne giort.

Kiøbenhavn ut supra

Cornelius Lerche.

Morten Lauritsen var gift med Cathrine Langemack, som døde 1675 og blev begravet 26. Februar. Om hans egen Død hedder det i Kirkebogen:

1681 dend 10. Januar Borg. M. Morten Lauridtøn be-
graffuedt i Kirken, døde om Torsdagen før Nytaar om Morg-
nen imellem 6 och 7 i min (Pastor L. J. Birchs), Erik Bruuns,
Jacob Wickmands og Christian Apotekers Nærværelse. Gud
giffue hannem och alle troende en ærefuld Opstandelse.

Morten Lauritsen blev efterfulgt af

- 16) Hans Thomesen Grubbe, der 9. Februar 1681 indgav nedens-
staaende Andragende til Kongen:

„Stormægtigste Arvekonge,
Allernaadigste Herre!

Jeg kan ikke undlade allerunderdanigst at andrage for Eders kgl. Majestæt, hvorledes jeg med største Travalle er kommet fra mest al min Velfærd i Skaane, for at jeg gav mig i Eders kgl. Majestæts Tjeneste i næst forbigangne Krigstid, hvor jeg tjente under Hs. Excellence Hr. Generalmajor Meerseims Regimente, nødtes derfor til at begive mig herover under Eders kgl. Majestæts Beskærmelse og alt siden har mig her opholdt og haver ingen Lyst i Skaane igen at forblive, men min Lykke, hvor Gud behager her i Eders Majestæts Riger at søge, og som jeg erfarer, at den almægtige Gud ved Døden har henkaldet den sal. Mand, Borgmester i Stubbekøbing i Falster, altsaa i allerdybeste Underdanighed indflyer jeg til Eders kgl. Majestæt, at mig allernaadigst maatte paasees og benaades, at jeg samme Bestilling efter den sal. Mand maatte nyde, forvalte og betjene, Sligt vil den gode Gud Eders kgl. Majestæt rigeligen belønne næst trohjertig Forbøn for eders kgl. Majestæt, langvarig Lif, lykkelig Regimente og kgl. Arvehusis Flor og Velstand forbliver til Døden

Eders kgl. Majestæts
allerunderdanigste tro
Arveundersaat og Tjener
Hans Thomsen Grubbe.

Hans Thomsen Grubbe fik – mærkeligt nok, da han var en Fremmed i Byen – sit Ønske opfyldt og fik 26. Marts 1681 Bestalling som Borgmester i Stubbekøbing. Men det varede ikke længe. Allerede den 28. Januar 1682 afskaffedes ved kgl. Resolution Borgmestres og Raad i Stubbekøbing.

Fem Aar senere har Hans Th. Grubbe atter været paa Supplikantstien. Den 22. Februar 1687 udstedes følgende Kongebrev:

CHRISTIANUS QUINTUS gøre alle vitterligt, at vi efter etc. allernaadigst have bevilget og tilladt saa og hermed bevilge og tillade, at Hans Thomæsen Grubbe, forrige Borgmester i vor Købstad Stubbekøbing, som sig her i voris Hoved- og Residensstad Kiøbenhavn skal have nedsat, maa imod billig Betaling betjene godt Folk udi

hvis retmæssige Sager de saa vel for Over- som for Underretterne i vore Riger og Lande kunne have at udføre og hans Tjeneste i slige Maader behøve og begære. Forbydende alle og enhver herimod osv.

Hans Grubbe fik med andre Ord Tilladelse til at ernære sig som Prokurator.
Stubbekøbing By skulde fremtidig styres af en Byfoged.

Byens Raad.

Der synes i Regelen at have været fire eller indtil fire Raadmænd i Byen. Kun følgende kendes:

- 1) Mads Christensen, 1559.
- 2) Niels Hansen, 1559.
- 3) Hans Boesen, 1584.
- 4) Christoffer Olsen, 1584.
- 5) Magnus Sønnichsen, 1618. G. m. Margrethe Rostorp, sal. Hans Rostorp af Bardings Datter, død 18. November 1616. Ligsten i Kirken.
- 6) Jeppe Jepsen, (Jesper Jespersen) 1618.
- 7) Hieronymus Thorckilssøn, 1629. — Til Minde om ham ligger der i Kirkens Kor en Gravsten, i Rækken nærmest Alteret, længst til venstre, hvorpaa læses:

Her under denne Sten i Løn
er skjult Hieronymus Thorckilssøn
i Harslev fød mon være.
Han tjent' i Verden ædel god
og saa for Kongens Toldbod stod
og Raadmand her med Ære.
Der man nu seksten Hundred skrev
og ni og tiue, død han blev
den ott' og tiuend' Aprilis.
Fortær hans Krop, Du sorte Jord,
hans Sjæl dog højt i Himlekor
med Fryd og Glæde hviles.
Anno ætatis 39.
Og lefde han med sin kiære Hustru
ærlig, dydig og gudfrygtig Kvinde
Anna Christiansdatter
i 10 Aar.

Det er mulig hans Enke, der senere ægtede Borgmester Laurits P. Mønbo; under 16. April 1660 læser man i Kirkebogen: „Døde den Dannekvinde Hanna Borgmesters.“ Naar

det under 1. August 1660 hedder, at Laurits Mønbo Kvinde døde, gælder dette vist Laurits Mønbo Skomagere Hustru.

- 8) Hans Moritzsøn, tillige Tolder. Død 1648 d. 7. Februar.
- 9) Frederik Iversen, død 1652 d. 15. Februar.
- 10) Ole Pil, 1659, flyttede fra Byen under Svenskekrigen.
- 11) Hans Andersen Montros fra 16??—1661, 2. Februar, se under Borgmestre. Han var — i Modsætning til det S. 141 fremsatte — vistnok selv Skotte af Fødsel.
- 12) Niels Pedersen Skricke, født 1601. Til Minde om denne Mand staar der i Kirkens Vaabenhus en Gravsten, hvorpaa læses:

Herunder ligger begravet ærlig Mand Niels Pedersen Skricke, Borger og Raadmand her samme Steds, som døde Anno 1664, d. 19. Oktober i sin Alders 63. Aar. Med sine tvende kiære Hustruer. Den første ærlig og gudfrygtig Kvinde Dorothe Clausdatter, som døde Anno 1639 d. 8. December udi hendes 45 Aar. Den anden ærlig og gudfrygtig Quinde Johanne Olesdatter, som døde Anno 16. . den udi hendes Alders . . . Aar. Gud give dennem med alle tro Christne en glædelig og ærefuld Opstandelse.

- 13) Hans Wolsen fik 1671, 17. Februar, Konfirmation paa sin Bestalling som Raadmand. Se under Byfogeder.
- 14) Anders Jeppesen Kiep, udnævnt 1674, 6. Marts, suspenderet s. A. 15. August, se under Borgmestre og Byfogeder.
- 15) Peder Nielsen Skricke, Søn af Nr. 12, fremtræder i Historien som Stubbekøbings sidste Raadmand i gamle Dage. At han kun ugerne gav Slip paa Bestillingen og den dermed følgende Rang fremgaar af følgende Andragende:

Stormægtigste, allernaadigste Arve-Herre og Konge!

Eftersom jeg, Eders Majestæts Undersaat og forrige Raadmand udi Stubbekøbing, ved de af Eders kgl. Majestæt over Købstæderne seneste allernaadigste forordnede Commissarier fra samme Raadmandsembede er bleven forløvet, formedelst at her paa Stedet ej Borgmester og Raad, mens ikkun en Byfoged herefter skulde være, da, som jeg fattige Mand ej andet en(d) hvis ringe Handel, som jeg til Søs maa drive og idelig selv medfølge, haver at leve af, altsaa er til Eders kgl. Majestæt min allerunderdanigste Ansøgning og Begæring, at Eders Majestæt

i allernaadigst Henseende til fornævnte mit forestaaede Raadmands-Embede allernaadigst vilde bevilge, at jeg for borgerlig og Byens Bestillinger og Forretninger maatte forskaanes, saa og nyde min Gang og Sæde herefter, ligesaaledes som jeg den, imidlertid jeg Raadmand var, nydt haver. Saadan Eders kgl. Majestæts Naade vil den gode Gud igen rigeligen belønne, og jeg forbliver

Dato Kiøbenhavn d. 10. Oktober 1683.

Eders Majestæts tro Undersaat
og Tjener

Peder Nielsen Skricke mpr.

Da Cancelliet under 5. November 1683 anbefalede Andragendet, blev P. N. Skrickes Ønske opfyldt og hans Ansøgning bevilget under 10. November s. A. Han fungerede senere under Byfogedens Forfald som Vicebyfoged.

Byfogeder.

En *advocatus* i Stubbekøbing nævnes 1286, dog uden at hans Navn anføres. Den første Byfoged, der kendes, er

- 1) Jørgen Guldsmed (se foran Side 138), som døde 1541.
- 2) Niels Skou, der nævnes 1549.
- 3) Niels Nielsen, der tillige var dansk Skolemester.
- 4) Jens Guldsmed, — 1559.
- 5) Hans Sørensen, 1606—1614.
- 6) Christen Pedersen, 1618.
- 7) Knud Pedersen, død før 18. April 1649.
- 8) Zacharias Jensen, død 1655 d. 8. Januar.
- 9) Hans Wolsen var Byfoged 1660 og vist ogsaa senere, men 1671, 2. Februar, fik han Konfirmation paa sin Bestalling som Raadmand, saa han har været i Embede som saadan en Tid forinden. Ifølge Indskriften paa „Tolvklokken“ i Kirken førte han Familienavnet *Lage*. Det er ham, vi skylder den Fremstilling af Byens Skæbne, der er givet foran, og det er ligeledes ham, der søgte at bringe Klarhed i Byens Regnskaber, da hans Modstandere søgte at komme ham til Livs. Han var gift med en Datter af Hr. Jesper Jespersen Engberg, Suzanne, som efter hans Død ægtede Hr. Jørgen Tuxværd. Hans Wolsen var den „Byfoged fra Stubbekøbing“, som efter det store Gilde paa Københavns Slot, der afslut-

tede Dagen for Arvehyldingen, 18. Oktober 1660, maatte hjælpe den stærkt beskændede Hans Nansen ned fra Gildesalen og ud i sin Vogn. Ved kgl. Bevilling af 1667, 25. Juni, tillades det Hans Wolsen og Peder Fischer af Stubbekøbing tillige med Sognepræsten i Nykøbing, Magister Jessæus Jessæi — der ifølge Hjem- og Landstingsdom havde erlanget Indførsel ved Ridemænd i Erik Kaas til Bremervolds til dem pantsatte Løsøre og Jordegods, hvilken Indførsel han nu har indstævnet til Højesteret — at dette pantsatte Gods maa staa i Sekvester indtil Sagens Behandling ved Højesteret, og Kreditorerne i virkelig Possession forblive, dog — ifald Sagen gaar dem imod — at holde Erik Kaas skadesløs i alle Maader.

Hans Wolsen døde 1689 „i sin Alders 63 Aar og 6 Maaneder“ og blev begravet „med alle Klokkerne og havde Prædiken og Jorden gratis“ som en Anerkendelse af hans Arbejde i Byens Tjeneste.

- 10) Albert Rasmussen blev udnævnt 1670, 8. Juni, men afstod alt 1672, 3. August, godvillig sit Embede til
- 11) Anders Jeppesen Kiep, der 1674 blev Raadmand (se der.) Han fulgtes af
- 12) Hannibal Lauridsen, udnævnt 1674, 6. Marts, bortvejet 1678.
- 13) Jeppe Jeppesen Kiep vistnok 1678—1682. Denne Mand var ikke nogen stor Jurist. Han maatte, da han i 1678 blev stævnet ind for Landstinget for at forsvare en af ham afsagt Dom, aabent bekende, at han ikke forstod Lov og Ret. Naar han skulde have en Dom skrevet, havde han altid maattet søge Hjælp hos en Prokurator. Han fik dog, mærkeligt nok, Lov til at blive i sit Embede og slap med en Bøde paa 6 Rdl. til Søkvæsthuset.
- 14) Gabriel Thomsen Bisgaard, udnævnt 1682, 13. December, afsked. 1685.

Byskrivere.

- 1) Morten Rasmussen Vraagaard, fik Konfirm. paa sin Bestall. 1665, 17. Marts.
- 2) Peder Pedersen, udn. 1674, 16. September.
- 3) Franz Mogensen Brun, udn. 1675, 21. April. De to sidstnævnte synes ikke at have tiltraadt Embedet, da Bestallingerne begge bærer Paategning om, at de er uaffordrede og kasserede.
- 4) Hans Jørgensen Wickmand, udnævnt 1681, 11. Juni.

IX.

Kirkens Mænd, Skolen og dens Lærere.

A. Sognepræster.

- 1) Herman Scoltae, „Prest og Kirkæherræ“ hænger som Vidne sit Segl for et Brev 1413.
- 2) Mikkel Pedersen nævnes 1427 som Sognepræst og Formand for Broderskabet i Falster, sandsynligvis Vor Frue og St. Peders Gilde.
- 3) Jens Persen nævnes 1464, da han, ifølge nedenstaaende Brev, som der er henvist til S. 89 (urigtigt „foran“), skænker Gods til „Præstebordet“.

Alle men Thette breff se æller höre læse, helser jek Jens Person prest ewennelic met wor herre. Kungör jek for alle nerværendis oc komendis, at jek aff myn fri wille oc berot hu aar effther guthss byrth MCDLXIII wor frvess dach conceptionis stoth paa rothusset i Stubeköping for oldreman oc alle gildbröthre aff wor frvess gilde oc sancti Pætherss, ther tha nerwærendis wore oc lawæ steffne then dach søkte, oc gaff till wor frve oc sancti Pætherss preste borth myn hethækæthil¹⁾ oc en oppgiorth²⁾ sieng met al syn tilhörrelsze, som ær först myn bestæ dywnæ, myt bæstæ lætherlaghen, myt bestæ siengklæthæ oc ij³⁾ gothe laghen oc en howedynne oc howetputhe met oc træsiengen met, sithen myn beste kanne oc myn bestæ grithe⁴⁾ myn bæste stol oc myt bæste hyvnde oc myt löwkar⁵⁾ oc myn mullw⁶⁾ nest then bestæ, mit beste handklethe oc ij kör, hwilke ey skulle döø æller drokne, oc sex for⁷⁾ vti samme mothe. Hwilke gawer som fullelig bliffe skulle til forscreffne presteborth oh jek them selff nythe skal vti myn thith oc sithen prest æffther prest. Item hwath som helst jek forneffnde Jens Persson bögger paa wor frvess oc sancti Pætherss residentia, thet skal engin myn arwing haffe makt noghet (nogen) for igen at kræffe æller noghet for opp at bære. Item oc witherbinder

¹⁾ Kogekedel. ²⁾ opredt. ³⁾ to. ⁴⁾ Gryde. ⁵⁾ Badekar. ⁶⁾ Vandfad. ⁷⁾ Faar.

jek forneffnde Jens Pæthersson mit at bliffe wor frve oc sancti Pætherss althess kappelan vti Stubeköping, swo lenge guth wil, at jek mo lewe oc aldri fran wor frvess oc sancti Pætherss residentia at skilliæss æller fran fare, mæthen fulkommelich myn lefftiith kærlich with at bliffe. Datum anno, die et loco quibus ut supra. In cuius rei testimonium sigillum meum presentibus duxi appendendum cum sigillis conuiui sancti Petri et discretorum virorum videlicet domini Johannis Martini curati ecclesie Falckessløff et Michaelis proconsulis in Stubeköping et Henrichi Rebergh ibidem et Jacobi Brvn, Petri Brand nec non Johannis Jacobi, ciuium ibidem.

- 4) Knud Andersen nævnes 1522, da
- 5) Thorkil Winter fik Præsentation paa Kaldet efter hans Død.
- 6) Søren (Severin) Brandt før 1530.
- 7) Laurids Clemmensen aflægger et Vidnesbyrd 1530, 9. Juli.
- 9) Mikkel Jensen anføres af Wiberg som den sidste katolske Præst i Byen.
- 10) Søren Pedersen nævnes 1541, 8. Maj, paa hvilken Dag Christian III. for ham og Efterkommere stadfæster et Brev, hvorved Stubbekøbing By under (d. e. overlader) Kalentebrødrene i Falster en Bolig i Byen fri at holde for al kgl. Tyng og Byens Tyng til en Præst. Er det Hr. Jens Persens „Residentia“? Det er mulig Hr. Søren, der ved Hr. Hans Hansen, den sidste katolske og første evangeliske Præsts Død i Lille-Brænde, fik udvirket, at Kirken her blev lukket og Menigheden henvist til Stubbekøbing. Det ses, at Hr. Søren har opnaaet kgl. Tilladelse hertil, men det vakte Bøndernes store Misfornøjelse. 1570, 14. Januar, er der nemlig udgaaet en Missive til Superintendenten i Fyns Stift, at menige Sognemænd i Lille-Brænde Sogn har klaget over, at deres Sognekirke „for nogen Tid siden“ er bleven tillukt, og at de siden da har maattet søge Stubbekøbing Kirke, uagtet de selv tilforn havde haft deres egen Sognepræst og underholdt ham saaledes, at han ikke havde noget at klage over. Det er dem meget besværligt at skulle søge Stubbekøbing Kirke. Naar Vejene er slette, kan de ikke komme i rette Tid til Prædiken og anden Gudstjeneste, og mange Syge bliver forsømte, fordi de skal hente Præsten saadan lang Vej. Uagtet sal. Kong Christian III. havde givet Sognepræsten i Stubbekøbing Brev paa samme Sogn, befaler Kongen dog, at det skal tilholdes Sognepræsten i Stubbekøbing straks at skaffe sig en Kapellan til at gøre Tjeneste i Lille-Brænde Sogn. Vil han ikke bekvemme sig hertil, skal Superinten-

denten skaffe en Sognepræst til Menigheden, som kan bo hos dem.

Sognepræst i Stubbekøbing var paa den Tid

- 11) Laurids Mikkelsen Brunch, som døde 1591. Tabet af Indtægterne fra Lille-Brænde Sogn maa have været meget føleligt, ti det ses, at Kongen snart efter hint Brevs Udstedelse var betænkt paa at skaffe ham nogen Erstatning. Og det saa meget mere, som Præstekaldet i Stubbekøbing alt tidligere var blevet dygtig beskaaret. 1561 4. November fik nemlig Superintendenten i Fyn Forleningsbrev paa noget Gods, „som Hr. Laurids i Stubbekøbing sidst havde i Værg“, nemlig en Gaard i Vegerløs, to i Staurby, en i Skielby, tre i Nørre Ørslef, en i Bjørnerup (Bjørup), en øde Jord i Søstoft og et Gadehus — alt uden Afgift — samt en Gaard i Rauenstrup og en i Egede, hvoraf han i Stedet for Afgift skal skaffe Præsterne i Falster Vin og Brød til Kirkernes Behov. Det var en ikke ringe Indtægt, der saaledes ved Hr. Laurids's Død — uden Tvivl Hr. Laurids Clemmensen, der maa være død i Begyndelsen af Trediverne, — gik tabt for Embedet. Under 6. Oktober 1570 bliver der da ved Kongebrev tillagt Hr. Laurids (Mikkelsen) i Stubbekøbing „som ikke er forsynet med tilstrækkelig Underholdning“ for sig og Efterkommere, aarligen at maatte oppebære Kronens Part af Magle-Brænde Sogns Tiende, som er 2 Vde Byg og 6 Skpr. Havre. Og tre Dage efter bliver der udstedt Brev til Sognepræst og Skolemester, som ikke er „noksom forsørgede til Underhold“ paa „det Vicari, der ligger til St. Anne Alter i Stubbekøbing og Hr. Hans Øster nu medforlenet er, og skal det efter hans Død blive til deres (Sognepræstens, Kapellanens og Skolemestrens) Underholdning, eftersom Brevet indeholder.“
- 12) Hr. Mads var Sognepræst 1597.
- 13) Anders Jensen Beeske 1601; hans anden Hustru var Birgitte Nielsdatter.
- 14) Jesper Jespersen Engberg var ligesom foregaaende fra Stubbekøbing, Søn af Raadmand Jesper Jespersen og født 1599; Rektor i Stubbekøbing 1624, Kapellan 1626, Sognepræst 1627 og Provst i Nørre Herred 1655, 22. Juni. Med en Haand fra Slutningen af 1600-Tallet er der paa første Blad i Byens ældste Skoleprotokol skrevet følgende, delvis uforstaaelige Anmærkning om denne Mand:

Anno 1624 var Jesper Jeppesen (!) Rektor her i Stubbekø-

bing som *Proh dolor* (desværre) Been (!) dend lærde Mand og berømte Laurids Rasmussen, som blev giestbøden og siden dødet Anno 1638 Martini (paa Mortensdag).“ — Hr. Jespers første Hustru døde 1647, hendes Navn vides ikke. Hans anden Kone var Suzanne Hansdatter Nyborg af Kongsted, som døde 1655; hans tredie var Karen Sørensdatte (se 15). — Nykøbing Lens Regnskab for 1641 indeholder en Anmærkning om, at Hr. Jesper udi Stubbekøbing „har udi forleden Aar bekommet Hs. Fyrstelige Naade Prinsens Brev og Bevilling aarligen at nyde fri, hvis (d. v. s. saa meget) Landgilde, som efter Jordebogen kan gaa af en Stubbekøbing Jord, han for tre Aar siden haver fæst, (sagtens en af de foran omtalte 16 Jorder), og skylder samme Jord efter Jordebogen: Pendinge 7 slette Daler, Havre 39 Skpr.“ — 1665 indgav Hr. Jesper underdanigst et Andragende, „hvorledes han forleden Krigs Tid formedelst stor Indkvartering og andre saadanne Besværligheder megen Skade lidt haver, saa hannem de bedste Midler er fragangne, hvormed han sig og sine Børn i sin høje Alderdom skulde ernære, at vi til hans Skades Reparation og til nødtørftigt Opholds Fornødenhed vilde forunde og bevilge ham et Stykke Jord straks ved Stubbekøbing uden for de indhegnede Marker, imellem tvende Lede, gamle og nye Marks Led, strækkende sig fra disse og til Hestevandingen.“ Hans Andragende blev bevilget 26. August.

Blandt de Tab, Hr. Jesper havde lidt under Svenskekrigen, maa Præstegaardens Ødelæggelse sikkert regnes for et af de største. Den var saa medtaget, at ingen kunde bo der mere. Ved en Højesteretsdom dømtes Kirken til at opbygge Præstegaarden, der paa Resens Kort vises paa det østlige Hjørne af Nørregade og Kirkestræde, men det var der ingen Midler til, og Sognepræsten maatte endnu længe bo i sin egen Gaard.

Hr. Jesper døde 26. September 1668 og blev begravet d. 8. Oktober i Kirken „under Funten“.

- 15) Laurids Jacobsen Birch, født 1630, blev Student fra Københavns Skole 1648, Rektor ved Maribo Skole 1666, 24. Marts, Sognepræst i Stubbekøbing 1668, 8. Oktober, tog Magistergraden 1690 og døde 1699, 3. April. Begravet den 12. April „i Choret i sin murede Begravelse i sin Alders 69. Aar.“ Som Student havde han 1652, 5. Maj, faaet Oprensningsbrev af Frederik III. for Lejermaal med en Kvinde, han siden tog til Ægte. 2. Gang g. m. Formandens Enke, Ka-

ren Sørensdatter, som i Kirkebogen betegnes som en hæderbaaren, dyde-rig og gud-elskende Matrone. Hun døde 23. November 1702 og begravedes hos sin anden Mand 1. December s. A. I hans Embedstid (1680) brændte Gaarden, hvor han boede. To Aar senere maa den være rejst paany og beskrives da som liggende paa Torvets sydlige Side. Den bestod af et Stuehus til Gaden med Svale, to Loft højt, paa 67 Fag, hvoraf de 60 havde Stentag og de 7 Straatag.

Om Embedets Indtægter kan iøvrigt oplyses, at de i 1597 efter Tillæg af en Trediedel af det foran omtalte Vicarie-gods — der i alt udgjorde 9 Pd. 1 Td. Byg, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Skp. Havre og 27 Skill. — beløb sig til:

Penninge	14½ Daler 10 Sk.	Lam	1½
Rug	1 Td.	Gæs	1.
Byg	20 Pd. 3 Skpr.	Høns	2.
Havre	4 Td. 1 Skp.	Hø	10 Læs.

Af disse Embedets Indtægter ydede de Stubbekøbing Mænd 14 Daler og 10 Læs Hø.

Residerende Kapellaner.

- 1) Jens Nielsen, 1578(?)—1590. Om denne Mand dukkede der i sidstnævnte Aar et Rygte op, ifølge hvilket han, som det synes, paa 12. Aar havde virket som Præst i Byen uden at være ordineret. Folk talte saa højt om Sagen, at Lensmanden Niels Friis fandt sig foranlediget til 22. Oktober at stævne Hr. Jens ind for Landemode paa Nykøbing Slot for at fremlægge Bevis for, at han var ordineret og saaledes slaa Rygtet ned.

Hr. Jens, der i Stubbekøbing havde maattet høre adskilligt, viste sig imidlertid at være Karl for sin Hat og fremlagde ikke blot et Ordinationsbrev under Haand og Segl af Biskop i Bergen, Dr. Jens Schielderup, dateret 13. Oktober 1570, men tillige et Testimonium dateret 19. September s. A. fra samme Mand for, at Hr. Jens Nielsen i to Aar havde tjent som Kapellan hos en Præst i Bergens Stift, hvilken Tjeneste han nu forlod.

Lensmanden følte sig dog ikke overbevist. Ikke blot var der, mente han, noget ejendommeligt ved det Segl, hvormed Biskoppens Dokumenter var forseglede, men han fandt det tillige besynderligt, at Hr. Jens havde virket som

Præst i to Aar uden at have været ordineret. Og Enden paa hans Overvejelser blev, at Hr. Jens fik Befaling til at fremlægge fuldgyldige Beviser for, at Biskoppens Underskrift og Segl virkelig var ægte. Da det ikke kunde ske paa en Studs, fik han Udsættelse med Sagen til næste Pinse. Dog maatte han ikke forvalte sit Embede, saa længe Sagen stod paa.

Den sidste Bestemmelse fik Hr. Jens dog forandret ved at klage sin Nød hos Regeringsraadet, for hvilket han fremstillede sig som den forfulgte Uskyldighed. Uden nogen som helst Grund var han ved Lensmandens Rænker bleven fortrængt fra sit Embede. Det kunde enhver uheldet Mand se af de Dokumenter, som han herved underdanigst overgav det høje Regeringsraad.

Det første af disse Dokumenter var et nyt Brev fra Biskop Schielderup i Bergen, der erklærede Hr. Jens Nielsen for lovlig ordineret Præst. Til Vitterlighed attesterede Dr. Johan Paludan, Ærkedegn i Viborg, og Magister Peder Høg, Kanik sammesteds, under deres Haand og Segl, at Brevet virkelig var skrevet med Biskop Schielderups Haand.

Dokument Nr. 2 var et Brev fra en Præst i Hanherred, der bevidnede, at han var bleven ordineret sammen med Hr. Jens, og Nr. 3 en Attest fra en jydsk Foged for, at han havde været til Stede ved Ordinationen i Bergen.

Disse tre Dokumenter gjorde det Indtryk paa Regeringsraadet, som Hr. Jens havde tilsigtet. Det var aabenbart, at Lensmanden var gaaet for strengt frem imod ham, 16. August 1591 udgik der et Kongebrev til Niels Friis om igen at lade Hr. Jens, som han ved to Borgere har forvist fra hans Embede, uanset han dertil er kaldet med Superintendentens, Provstens, Borgmesteres og Raads samt menige Almues Samtykke og Villie, faa sit Embede igen eller begive sig til Regeringsraadet for at erklære sig om Sagen. Niels Friis valgte det sidste og tog ind til Herredagen, hvor han fik Dokumenterne forelagt, mulig med en mild Bebrejdelse for alt for stor Nidkærhed over for den Stubbekøbing Præst.

Men Dokumenterne havde ikke samme Virkning paa Lensmanden som paa Regeringsraadet. Han fandt det sagens lidet betryggende, at et Par Mænd i Viborg underskrev som Vitterlighedsvidner paa et tidligere i Bergen udstedt Dokument. Og da han gik til de Højlærde i København og bad dem udpege sig nogle Bergensere mellem de norske Studenter, fik han Bekræftelse paa sin Formodning. Ti Cort

Akselsen, der var født i Bergen, og som havde tjent Biskop Schielderup som Famulus, erklærede, at efter hans Skøn viste de forelagte Dokumenter hverken Biskoppens Haandskrift eller hans Segl. Og da man gik frem paa samme Maade med Brevene fra Jylland, vilde ingen holde Underskrift eller Tekst i noget af dem for ægte.

Da endelig en Borger i København fremlagde et Gældsbevis, som Hr. Jens havde udstedt til ham, og som var forseglet med det samme Segl, som Hr. Jens havde udgivet for Bispens, var Bedrageriet bevist. Og paa Landemodet paa Nykøbing Slot 18. Oktober 1591 blev Hr. Jens Nielsen dømt fra Kjole og Krave. Men da var han alt rømt fra Byen.

- 2) Jacob Nielsen var i Embedet 1597 og kom 1608 til Bogø.
- 3) Peder Hansen var i Embedet 1610.
- 4) Bo Hansen Falster, 1621—25, g. m. Sognepræsten Anders Beskes Datter Anne (se under Rectorer: Rasmus Beske).
- 5) Jesper Jepsen (Jespersen) Engberg, 1625—27 (Rector 1624, Sognepræst se der).
- 6) Jørgen Lauridsen, 1627—69, g. m. Bodil . . . Han betegnes som „forygt i Hoffuedet“ og havde nær mistet sit Embæde i 1632, da han tillige med et helt Selskab af falsterske Præster havde været til Fæstens-Øl 13. August i Gaabense Færggaard. Her havde de værdige Herrer, ifølge Lensmanden Palle Rosenkrants's Klage, „drukket dem saa overflødig fulde, at de ikke alene haver udøvet deres *ignorantiam* i Lærdom og Latin, men paa det sidste er kommen *e verbis ad verbera*“. Hr. Jørgen havde været meget medtaget og havde maattet blive paa Stedet og sove Rusen ud. 1664 maatte han tage en Medhjælper. Død 1669 og begravet d. 18. April.
- 7) Anders Rasmussen, 1670—73, g. m. Anne Nielsdatter (Rector 1659, personel Kapellan hos Formanden 1664).
- 8) Hans Christensen, 1673—79, g. m. Johanne Olufsdatter, Enke efter Niels Skrike. (Rector 1664—73). Død 1679 og begravet d. 30. Maj „i Kirken under Sueibogen i Taarnet“.
- 9) Daniel Andersen Hoëthus, 1680 til sin Død 1688, begravet den 24. Oktober, g. m. Mette
Kapellanens Indtægt var i 1597 — en Trediedel af det foran omtalte Vicariegods indbefattet — Penge 9 Rdl. 13 Sk., Mel 20 Skæpper, Byg 6½ Pd. 10 Skpr.

Rectorer og Hørere.

- 1) Jens Madsen Tillids (Tillitze), død 1594.
- 2) Anders Lauritsen, f. 1592, Rector 1620—22.
- 3) Laurits Jørgensen, f. 1604, Rector 1622—24, blev siden Kapellan i Tirsted.
- 4) Jesper Jepsen Engberg, Rector 1624—27, siden Sognepræst, se der.
- 5) Peder Christensen Ørslev, Rector 1624—29, siden Kapellan i Skovlænge.
- 6) Jens Andersen (Bredal?), f. 1605, Rector 1629.
- 7) Gregers Jørgensen Mønboe, f. 1597, Rector 1629—31.
- 8) Christopher Jacobsen Langebek, Rector 1632.
- 9) Jacob Nielsen Winther, Rector 1633—35, siden Kapellan i Horslunde.
- 10) Hans Jørgensen, denne Mand, som i 1634 rømte fra Byen paa Grund af Forsyndelser mod det VI. Bud, — se neden for, Afsnit XI. — maa vist, efter hans Bogsamling at dømme, have været Hører ved Skolen, da han ikke kan finde Plads blandt Kirkens Mænd.
- 11) Rasmus Beske, f. 1608 i Stubbekøbing, Rector 1635—37. Afsat paa Grund af Skørlevned m. Kapell. Bo Falsters Enke. Da han — se Byfogedregnsk. 1640 — i dette Aar var indblandet i en Klammerisag, kan han ikke, som det andet Steds hedder, være bleven henrettet 1638 paa Grund af Mord.
- 12) Oluf Nielsen Høfding, Rector medens Rasmus Beskes Sag stod paa.
- 13) Hans Mortensen Falster, f. 1611, Rector 1637—39.
- 14) Jens Pedersen Falster, Rector —1649, da han blev Præst paa Bogø.
- 15) Jacob Albertsen Ritz, — „lærd og heroisk“ — var Søn af Albert Albertsen Ritz, Købmand i Nykøbing, født i Montros i Skotland. Han var gift med Birgitte Andersdatter, der efter hans Død ægtede en Landsmand af sin første Mand, Jørgen Robert. Jacob A. Ritz findes tillige med sine Søskende afbildet paa Forældrenes Epitafium i Nykøbing Kirke, vistnok Hører 1640—53, da han blev afsat paa Grund af nogle satiriske Vers, han havde ladet trykke i Lybek. Blev siden Præst i Norge.
- 16) Anders Olufsen (Hegelund?), Rector —1655.
- 17) Daniel Iversen ell. Iver Danielsen Colerus, Rector —1658, død paa Skolen.
- 18) Morten? Hører 1659.

- 19) Anders Rasmussen, Rector 1659–64.
- 20) Hans Christensen, Rector 1664–73.
- 21) David Claussen, Rector 1674–78, da han synes at være degraderet til Hører; var siden Klokker (se under XI 1681), død 1682 og begravet d. 8. Januar.
- 22) Niels Frandsen, g. m. en Søster til Præsten L. J. Birch. Han blev siden Præst i Hunseby. Rector 1678–86.
- 23) Anders Christoffersen Jungshoved, g. m. Catharina Stoud, Rector 1686–89 (tillige Hører). Forflyttet til Bogø, hvor han virkede til 1716. Rhodes Beretning, at Sognefogden paa Kirkegaarden højlydt havde sagt, at baade Præst og Degn burde hænges i Kirketaarnet, synes ikke at stemme overens med det Ry, Anders Christoffersen (ifølge Wiberg) skaffede sig som „elsket af Menigheden, vir venerabilis, doctus, pius & probus, pauperibus amicus et liberalis.“

Skolemestrenes Indtægt var i alt
 7 Rdl. 1 Mk. 13 Sk. i Penge.
 8 Pd. 4¹/₂ Skp. Byg.
 186 Brød.
 19¹/₂ Gaas.

XI.

Uddrag af Byfogedregnskaber og Kirkebøger i Stubbekøbing.

For de første halvhundrede Aar af det XVII. Aarhundrede er Byens Byfogedregnskaber blevet bevaret, med Undtagelse af Regnskaberne for nogle ganske enkelte Aar. De giver et fortræffeligt Billede af Byens indre Tilstand, mindre af dens Borgeres gode end af deres mindre gode Sider, ti Regnskaberne er jo væsentlig ført over de Bøder, der er kommet ind for Lovovertrædelser af forskellig Art. Men ved at læse disse mange Vidnesbyrd om Tidens Voldsomhed og Raahed maa man ikke glemme, at Vidnesbyrd om de mange udmærkede Egenskaber, som kendetegner denne Tid, dens Offervillighed og Troskab, for blot at nævne et Par af de gamle Dyder, er aldrig skrevet op i det daglige Liv. De betragtedes til Held for Menneskeheden som det normale.

Byfogdens Regnskabsaar drejer altid fra „Philippi- & Jacobi-dag“, d. v. s. fra 1. Maj til St. Severi Dag, den sidste April. Vi meddeler nedenfor i Uddrag disse Regnskaber, der begynder 1606 og strækker sig til 1652 med Undtagelse af 1607—08, 1613 og 1641—46.

1606—07.

<i>Sagefald:</i> Mikkel Jensen udlagt for sin Svend Hans Jude, for han slog Niels Bonde Blodvide (d. v. s. til Blods)	3 Mark
St. Hansdag annammet af Albert (Albertsen Ritz?) Skottes Søn af Saksjøbing, fordi han slog i den anden Kræmmerdreng	3 Mark
<i>Jomfrukrænkelse:</i> Annammet af Jørgen Blegindsfarer, som besov Jørgen Fiskers Datter	15 Mark

- Hor:* 30. Januar annammet af Hans Persen, som besov hans Fæstemø, som han selv aftingede for hos kgl Majest.s Lensmand, velbaarne Knud Urne, og haver givet derfor 3 Daler
- Item er funden til Hans Nielsens udi Søndergaden nogen Penge udi en gammel Bagerovn, som han lod nedbryde, som af Borgmest. og Raad blev forseglede, indtil vor kære Lensmand, Knud Urnes Tilkomst her til Byen, hvilke udi hans Nærværelse d. 10. April 1609 er bleven opbrudt og overtalt, da befandtes derudi adskillig Slags Smaamønt tidtels beregnet udi Rigsdaler 27 Daler

1609.

Kom her til Byen en fremmed Karl, sagde sig at være en Guldsmedsvend og var svensk baaren, blev fremæsket af Borgmester og Raad og forelagt at forlægge (fremlægge) sin Pas og Skudsmaal, hvorfra han var kommen og hvorledes hans Sag var; da svarede han, at hans Pas og andre Breve havde han indlagt udi Næstved hos sin Mester, en Guldsmed, som han var frarejst at ville videre forhøre sig om Tjeneste og foreskød (foregav) (at ville rejse) did igen at ville hente saadanne sine Breve her for Raadet og at fuldsvare med. Derpaa til Pant lagde han fra sig udi Byens Gemme dette efterskrevne. Og ikke samme Karl er set eller funden her siden den Dag:

- En gammel halvsleden Livkjortel, vurderet for 4 M.
 En gammel, forsleden Kappe 6 M.
 En liden Livgjordel, fandtes 5 Stykker Sølv paa, vejede 4 Lod 1 Kvintin, som var Klipping Sølv, blev hvert Lod sat for 24 Sk., er Penninge 6 M. 6 Sk.
 Endnu blev funden udi en gammel Kjortel nogle smaa Knapper, som vejede $2\frac{1}{2}$ Lod 1 Kvintin, blev hvert Lod sat for 24 Sk., var Klipping Sølv, er Penge 3 M. 10 Sk.

- Førlov:* D. 23. Mai annammed jeg af Hans Jørgensen, tjenendes paa Bogø, for sin Moder, han arvede her i Stubbekøbing, ved Navn Sidsel Jørgens. 3 M.
 D. 6. August annammed jeg af Hans Jørgensen, som flyttede her ud af Byen og til Lolland 3 M.

D. 4. November annammed jeg af Oluf Madsen,
som flyttede fra Byen til Warnemünde..... 3 M.

1610.

Førlov: D. 4. August annammed jeg af Anders Væver,
som flyttede herfra Byen og over til Vordingborg 3 Orth
D. 6. Oktober annammed jeg af Peder Rasmussen
af Sprouffue, som arvede Anders Vævers Hustru 3 Orth
D. 19. Oktober annammed jeg af Jens Sejlmagers
Svoger, som flytted her fra Byen og over til
Pillau..... 3 Orth
Sagefald: D. 11. Juli. annammed jeg af Laurids Olsen
af Maribo, for han stak Poul Brodersen med sin
Kniv..... 3 Rm.

1611.

Førlov: D. 21. Januar annammed jeg af Oluf Laurid-
sen, som arvede Gertrud Ritz her udi Byen.... 3 Orth
D. 16. Juni ankom her til Byen en Karl ved Navn
Peder Orm, som sagde sig at høre hjemme til
Rostock, som forhandlede sig nogen ringe Gøds
til at ville udføre. Og han fordrak sig udi et
Herberg og blev beslagen med en bange Sam-
vittighed, saa han hængte sig selv op. Solgtes
samme hans Gods for Penninge, og blev be-
kostet og udgivet udi adskillige Maader baade at
forrejse til voris gunstige Lensmand, velbaarne
Knud Urne, om Sagen at udføre, saa og paa
16 Nævninger at drive til Tov udi Sagen og paa
en Mestermænd, som hug hannem neder og førte
hannem ud af Byen med andet mere..... 9 D. 1 Orth

1615.

Førlov: Niels Skinder gav for fire hans sal. Hustrus
Arvinger, som hørte hjemme udi Jylland..... 3 Daler
Rasmus Skrædder gav for to hans Hustrus Ar-
vinger, som hørte hjemme her udi Falster.... 6 Rm.
Jens Kæltring, som flytter ud af Byen og til
Forbelov, gav..... 3 Rm.
Morten Pedersen gav for to hans sal. Hustrus
Arvinger, som hørte hjemme her udi Falster... 6 Rm.

Hans Bødiker og hans Hustru, begge deres Arvinger, som var fem Mand, de gav alle til Hobe Førlov	3 D. 3 Rm.
Laurids Holst, som flyttede her ud af Byen og til Næstved, gav	3 Rm.
<i>Sagefald:</i> Jens Blegindsfar for noget Mytteri, han havde med Jens Bonniche her udi Byen, gav . . .	1 D.
Hans Kiep, barneføet paa Bogø, for han krænkede Hans Sørensens Pige, gav	1 D. 1/2 Orth
Annammed efter sal. Poul Holst, som døde inde hos Magnus Sonnichsen og var en fattig Tjenestekarl, over hans Jordefærds Bekostning, Klæder solgtes for Penninge	3 1/2 D.
Annammed efter en fattig Tjenestepige ved Navn Mariane Kirbs, som druknede sig selv udi Stranden, som overløb af hendes Klæder, den Løn, som Mestermanen fik, som førte hinder uden for Byen, Penninge	1 D.
Item er funden et Stykke groft Bomersigh, er holden Aar og Dag og ingen Ejerman er kommen dertil, blev solgt for Penninge	3 D.

1616.

<i>Førlov:</i> Peder Hansen Væver, som flytter her fra Byen og til Nykøbing, gav Penninge	3 D.
Baltzer Langen, som flytter her ud af Byen og til Næstved, gav Penninge	3 D.
Rasmus Hjulmand, som flytter herfra Byen og til Aastrup, gav Penninge	3 D.
<i>Arveløst Gods og Rømningsgods:</i> Annammed efter sal. Anne Erreborg, som døde udi Magnus Sonnichsens Boder, som overløb hinder Husleje og Jordefærds Bekostning, Gods solgtes for Penninge . .	2 D.
Søren Jude haver tvende Gange undvigt og forsagt sin Hustru Judse Feyller og Hustruen døde, blev skiftet, hvis Armod som blev funden efter. Tilkom kgl. Majest., udaf huis der var, Gods, som blev solgt, og oppebar for Penninge	7 D.
<i>Sagefald:</i> 19. Juni annammed af Niels Nielsen, den danske Skolemester, for han slog Bodil Skrivners her i Byen til Blodvide	3 Rm.

27. Juni annammed af Jørgen Lunde hjemme i Raunstrup, for han slog Christen Lavindsfar til Blodvide 3 Rm.
21. Juli oppebaaret af Laurids Mønbo Skomager hans Svend, Jacob, for han slog Simon Madsen af Lillebrænde 3 Rm.
- 1617.
- Førlov:* 29. August annammed af Jørgen Stenhugger, der flyttede fra Stubbekøbing til Næstved 3 M.
27. September annammed af Ole Albertsen i Aalstrup, for hvis Gods han arvede efter hans salig Broder, Peder Albertsen, som døde her i Byen 3 M.
13. December annammed af Niels Thue udi Næs, som arvede sin Broder Niels (!) Thue, som boede her i Byen 3 M.
- Forbrudt Gods:* 6. Marts annammed efter Eskild Jørgen, som boede her i Stubbekøbing og disværre dræbte sin egen Hustru og blev fredløs svoren. Og fandtes efter hannem udi Borgmesters og Raads Nærværelse og Beskrivelse, og er efter Vurdering, som følger her:
- Først adskilligt gammelt Jærnfang vurderet for 3 M.
- En Kobberkedel 11 M.
- En Gryde 3 M.
- En Lysestage og noget gammelt Tin 2 M.
- Linklæder for 3 M.
- En Skindkjortel og en Trøje 1 M.
- To gamle Sengedyner 18 M.
- Gammelt Træværk for 6 M.
- En Kværn 3 M.
- Groft Salt 12 Sk.
- Annammed udi Huset og udi en gammel Skude, der vitterlig Gæld var afbetalt 16 M.
- Sagefald:* 13. Juli annammed af Samuel Baadsmann, hjemme til Naskov, for han overfaldt Jacob Holst Borgmester her 8 M.
- Lejersmaal:* 17. August. Aftinget Magnus Sønnichsen, Borger udi Stubbekøbing, udi vor gunstige Lensmands egen Nærværelse, for Lejersmaal med Gertrud Rasmusdatter, hans Tjenestepige, gav 25 Rd.,

hvoraf Byen fik Halvparten og tilskrives kgl. Maj. her (se S. 148)	12 ¹ / ₂ Rd.
<i>Førlov:</i> 30. April annammed af Hans Hittekræmmer, som flyttede fra Stubbekøbing og til Møn	3 M.
3. September oppebaaret af Jacob Mouridsen, Hans Mouridsen, Mathias Mouridsen, hjemme til Lybeck, og af tvende deres Søstre, hjemme i Lante Holsten, som arvet efter deres sal. Broder Anders Mouridsen, som døde her i Byen	1 M. 15 M.

1618.

<i>Førlov:</i> 30. April annammed af Hans Tranne, hjemme i Morszby, som arved Peder Schriche, som døde her i Byen	3 Rm.
3. Maj annammed af Rasmus Madsen, hjemme paa Bogø, for hvis Gods han arved efter hans Broder Ole Madsen, som døde her i Stubbekøbing	3 M.
4. Maj annammed af Niels Christensen, hjemme til Slesvig, som arved hans Broder Jacob Holst, Borgmester her smstds.	3 M.
19. Maj annammed af Mester Gødert Badskær, som flyttede herfra til Nakskov	3 M.
23. September annammed af Knud Rasmussen, hjemme i Smørum i Sjælland, som arvede Knud Poulsen Snedker, der døde her i Stubbekøbing .	3 M.
St. Mikkelsdag annammed af Rasmus Ebeltoft, som flyttede her fra Stubbekøbing til Særsløv . .	3 M.
<i>Arvegods:</i> 21. Marts annammed efter Anne Mallers, som døde her i Byen og ingen rette Arvinger kom inden Aar og Dag, 13 ¹ / ₂ Mark 2 Sk., hvoraf Byen haver bekommet Halvparten. Tilskrives kgl. Majest. her 1 Rdlr. 21 ¹ / ₂ Sk. (Daleren beregnet til 80 Sk.)	
<i>Sagefald:</i> 19. Februar annammed af Peder Hansen Bager, for han slog Hillebrand Andersen Skotte, Borger her	3 M.

1619. (Daleren beregnet til 84 Sk.)

<i>Sagefald:</i> 3. Juli annammed af Hans Lavindstar, for han slog Vandmølleren til Blodvide	3 Rm.
7. September annammed af Christen Pedersen	

- Kræmmer, for han slog Andreas Kæltring til
Blodvide 3 Rm.
- Lejersmaal:* 13. Maj afittinget Hans Hansen for Lejers-
maal med Ellen Nielsdatter og siden ægtede hende
gav efter kgl. Majests. Brev halvfemte Mark
slette er $\frac{1}{2}$ Rd.32S.
I lige Maade afittinget Peder Hemmingsen Sko-
magersvend for Lejersmaal med Doritte Niels-
datter og siden ægtede hende gav efter kgl.
Majests. Brev halvfemte Mark slette er $\frac{1}{2}$ Rd.32S.
- Førlov:* 9. Maj annammed af Niels Munch, som flyt-
tede herfra og til Stege 3 Rm.
22. Maj annammed af Christopher Skrædder i
Virke, som arvede hans Broder Morten Peder-
sen, som døde i Stubbekøbing 3 Rd.
22. November annammed af Peder Lauridsen,
boende i Kippinge, som arvede hans Søn, Hans
Pedersen, som døde i Stubbekøbing 3 Rd.

1620.

- Sagefald:* 11. Juli haver Hans Lampe, Skipper, her i
Byen givet, for han slog Hans Hosbund Tærsker,
gav til Blodvide 3 Rm.
- Lejersmaal:* 15. Juli afittinget Jæppe Trynne, for han
laa i et ondt Levnet med hans Tjenestepige Ludtze
Jæppesdatter og derfor stod aabenbar Skrifte og
ægtede hende, gav efter Recessen halvfemte Mark
slette er 4 Rm.
- Førlov:* Ved Paasketider annammed af Herman Væver,
som flyttede herfra og til Nykøbing 3 Rm.
17. Maj annammed af Anders Haszling fra Ny-
købing, som arvede Johanne Haars, der døde her
i Stubbekøbing 3 Rm.
27. Maj annammed af Ole Jensen fra Rauffars,
som arvede Jæppe Trommedrengs Kone 3 Rm.
13. Juni annammed af Jens Stieszen fra Vording-
borg, som arvede Jens Foged 3 Rm.
7. Oktober annammed af Gunner Rævs, som flyt-
ter fra Stubbekøbing til Bogø 3 Rm.
10. December annammed af Claus Wenniche,
som arvede Jørgen Lauridsen 3 Rm.

1621.

- Lejersmaal:* 15. Maj afitngt Ole Nielsen for Lejersmaal med Bodil Monsis og ikke han ægtede hende, og hans Formue ikke var, han kunde afstedkomme hans Bøder efter kgl. Majests. Forordning at udgive, blev annammet af hans yderste Formue efter Tingsvidnes Lydelse 6 Rd.
 Samme Dato annammet af Bodil Monsis, for hun i lige Maade laa i et ondt Levnet med fornævnte Ole Nielsen 6 Rd.
- Førlov:* 23. Januar annammet af Valentin Christensen fra Lumby i Sjælland, som arvede hans Fader . . 3 Rm.
 26. Marts annammet af Ole Jensen fra Stævns herred, som arvede hans Søster Magdalene, Hr. Jenses 3 Rm.
 1. Maj annammet af Peder Nielsen, Skrædder i København, som arvet hans Broder Mikkel Thomsen Skrædder 3 Rm.
 9. Maj annammet af Per Lauridsen Soersmark og Rasmus Lauridsen i Nysted i Lolland, som arved deres Fader Laurids Hakkelseskærer 6 Rd.
 14. Maj annammet af Rasmus Boding i Brarup, som arved hans Moder, Sidsel Kieps 3 Rm.

1622.

- Lejersmaal:* 9. Maj afitngt Ole Knudsen Skomagere dreng, tjenende her i Byen, for Lejersmaal med Ane Nielsdatter, og var en Læredreng og havde intet at bøde, gav dog efter Formue 4 Rd.
 I lige Maade Ane Nielsdatter 4 Rd.
 17. November afitngt Maren Sypige for Lejersmaal med N. N., ti hun vidste ikke, hvem Faderen var og heller ingen kunde eller vilde udlægge, gav dog af yderste Formue 4 Rd.
- Forbrudt Gods:* 14. September annammet efter Jens Pedersen Væver, som for hans Forseelse med noget „Styld“ (dvs. noget stjaalet Gods) maatte forsvære Landet og havde ikke videre Formue end en Trævævel, som blev vurderet for 8 slette Mark. Halvparten er $\frac{1}{2}$ Rd.16Sk.
- Førlov:* 11. Juli annammet af Poul Pedersen, som flytter fra Stubbekøbing til Bønnidt 3 M.

11. September annammet af Anders Pedersen Væver, som flytter fra Stubbekøbing til Vordingborg 3 M.
2. Oktober annammet af Maren Knudsdatter af Stege, som arved hendes Søster 3 M.
19. Oktober annammet af Knud Andersen Væver, som flyttede fra Stubbekøbing til Rødstofte i Sjælland 3 M.

1623.

- Lejersmaal:* 10. Februar afittinget Rasmus Kiep, Borger her ibidem, for Lejersmaal med Karen Nielsdatter, gav efter kgl. Majests. min naadigste Herres Forordning 12 Rd.
- I lige Maade Karen Nielsdatter 4 Rd.
16. Februar afittinget Christen Lauritsen Skræddersvend, for han udsprang om Natten af Christen Pedersens Borger her ibid. hans Vindue, thi han var kommen i hans Hus imod hans Minde og fortænkte hannem for hans Hustru, hvilket han dog ikke kunde hannem overbevise, gav dog for samme hans Forseelse og af hans yderste Formue 6 Rd.
- Førlov:* 3. Paaskedag annammet af Rasmus Klokker, som flytter fra Stubbekøbing til Woelse. 3 M.

1624.

- Sagefald:* 13. Juli afittinget Jæppe Skrædder for hans Hustru for barhovedet Gang*). Og gav han efter den ny kgl. Majestæts Forordning 20 slette Daler, deraf fik Byen Halvparten og kgl. Majestæt tilskrives Halvparten, som er 6 $\frac{1}{2}$ Rd. 16S.
7. September afittinget Peder Jensen, Borger i Stubbekøbing, for Slagsmaal og Overlast, han gjorde imod Hillebrand Andersen, Borger samme Steds, gav for hans Forseelse 10 Rdl., Byen fik 5 Rdl.
- Forfalden Gods:* St. Mikkelsdag annammet efter Gertridt Boes Datter, som for hendes Forseelse og Trolddoms Bedrift er bleven bortbrændt, som var hendes Anpart udi et gammelt Hus, 20 slette

*) Iflg. kgl. Forordning 1. Maj 1624 maatte besvangrede Kvinder, som viste sig med udslaget Haar – Kendetegnet paa den uberørte Mø –, bøde 80 Mark, Halvpart til Kongen og Halvpart til Byen. .

- Daler, hvoraf Byen har bekommet Halvparten, som er 10 slette Daler, som er udi Rigspenge . . 6¹/₂, Rd. 16S.
- Arvegods:** St. Mikkelsdag annammet efter Maren Apels, som døde udi Stubbekøbing. Og ingen Arvinger havde efter sin Død og var beholden over hendes Begravelse 4 slette Mark, Byen Halvparten 32 Sk.
- Førlov:** 10. September annammet af Hans Holst Skræder, som flytter fra Stubbekøbing til Stege 3 Rigsm.
7. Oktober annammet af Hans Rasmussen Smed, som flytter fra Stubbekøbing til Møn 3 Rigsm.
- Tredie Paaskedag annammet af Hans Sørensen Holst, som flytter til København 3 Rigsm.

1625.

- Sagefald:** 12. April annammet af Morten Høffuer, hjemme til Flensborg, for han slog Johan Kræmer der sammesteds, 4 slette Daler, Byen og Kongen hver Halvpart, 2 slette Daler, som er 1 Rd. 32 Sk.
- Annammet af Peder Kieffører, Borger i Stubbekøbing, som aftinget for vor gunstige Hr. Lensmand, velbaarne Laurids Grubbe, for Slagsmaal, han gjorde og anrettede imod Hans Nielsen, Borger ibidem, til kgl. Majestæt alene 40 Rdl.
- Forbrudt Gods:** 1. September annammet efter Søren Møllers Hustru, som for Trolddoms Bedrift er bleven brændt, 12 slet Mark 2 Rdl.
- Lejersmaal:** 4. Maj aftinget Olle Otte Væverdreg for Lejersmaal og Mistanke, han havde beganget med Anne Enevolds Datter, som nu er gift, gav af hans Formue 6 sl. Dal.
- Førlov:** 2. Juli annammet af Hans Urtegaardsmand, som flytted hans Hustrus Gods herfra og til Vordingborg 3 Rigsm.
1625. 13. Oktober har Mogens Davidsen, Skipper paa kgl. Majestæts den nye Haderslev Skude, udtaget hos mig (Byfogden) Pendinge til Skibs Fetallie at købe, som er til tre Fjerdinge Kød.

1626.

- Rømningsgods:** 9. Januar er bleven vurderet Hans Bosens og Bodil Monsis Hus og Gods, som de

- for Aar og Dag er frarømt, han for Tyveri og hun for Trolddomb er sagget (!) og udlagt blevet. Og er forhvervet Dom over deres Boslod og dømt udi Kongens og Byens Værn, og er bleven til overs, der deres rigtige Gæld var afbetalt, 30 slette Daler, hvoraf Byen fik Halvparten (og Kongen Halvparten), som er 10 Rdl.
- Førlov:* Tredie Paaskedag annammet af Morten Pugge, som flytter fra Stubbekøbing til Gedser 3 Rigsmd.
13. April annammet af Niels Paasche, som flytter fra Stubbekøbing til Lolland 2 Rigsmd.
16. April annammet af Peder Terkelsen, hjemme i Kjallingborg, som arvede efter Peder Skræder 3 Rigsmd.

1627.

- Sagefald:* 31. August aftenget Giertrid Melchiors i Stubbekøbing udi vor kære Lensmands velbaarne Christopher Urne hans Nærværelse for Arvesvig, hun beviste mod hendes Mands Arvinger, gav til Kongen og til Byen 20 slette Daler, Byens Anpart er 6½ Rdl. 16S
- Lejersmaal:* 11. Juli aftenget Didrik Didriksen, Skrædersvend, for Lejersmaal med Karen Lauritsdatter, gav af yderste Formue for dem begge 10 slette Daler. Halvpart 3 Rdl. 32S.
- Blodvide:* 12. September oppebaaret af Poul Mand, Skomagersvend, for han slog Jakob Rasmussen, Skrædersvend, gav til Blodvide 3 Mark Curent er ½ Rdl. 12S.
- Førlov:* 19. Juli oppebaaret af Peder Nielsen, selvanden, hjemme i Refsvindinge i Fyn, som arvede efter Melchior Christophersen, som døde i Stubbekøbing, gav 6 Mark Curent, og St. Michaelsdag annammet af Olle Smed, som flytter her fra Byen til Sønderkirkeby, 3 Mk. Curent, tilsammen 9 Mark Curent er 1½ Rdl. 36S.
- Udgift:* 10. Oktober er leveret Thies Svart, hjemme til Staade, som havde kgl. Majestæts Kvæg inde, som han kom fra Pøll med og blev inddreven for Stubbekøbing og behøvede en Styrmandⁱ til Vordingborg, ½ Rdl. til denne Styrmand Jens Øbo.

1628.

- Sagefald:* 5. November er af Karine Jæpesdatter annammet for Lejersmaal med Hans Uthouft Pendinge 2 Rdl.
- Forbrudt Gods:* 1. September er annammet i Virringe for tre Lam og to Gæs, som blev fra hannem (?) tagen for Landkøb, han havde gjort imod borgerlig Næring, blev vurderet af tvende Borgere, nemlig Poul Fransen og Laurits Kiep til 5¹/₂ sl. Mk.
- Førlov:* 5. Maj er annammet af Jakob Jakobsen, Skomagersvend i Nykøbing, for hvis Gods han arvede efter hans salige Moder, som døde her i Stubbekøbing 3M.Curent

1629.

- Sagefald:* 17. Februar annammet af Martin Kedelfører Svend for Lejersmaal han beganget haver med Anne Nielsdatter, gav af sin yderste Formue 4 Rdl.
- Annammet af Karine Jæpesdatter for Skældskab med Rasmus Jyde 10 sl. Mk.
19. September annammet af Ane Hansdatter for Lejersmaal med Jakob Styre, thi hendes Formue ikke var bedre 2 sl. Dir.
3. November Anne Nielsdatter for Lejersmaal med Martin Kedelfører, af yderste Formue 3 Rdl.
- Førlov:* St. Hansdag annammet af Mester Anders Ærøbo, Sognepræst i Vordingborg, Peder Therkelsen, Skriver paa Møn, og Hans Therkelsen i Nakskov, som arvede her efter salig Hieronymus Therkelsen (se S. 148). 9M.Curent
29. September annammet af Mikkell Drukken, Laurits Madsen, Jæppe Hansen paa Møn og Hans Henriksen i Ørsløf, som arvede efter Oluf Hansen Raads Hustru 12 Mark

1630.

- Sagefald:* 23. Marts annammet af Karenne Jæppesdatter for Lejersmaal med en Soldat 3 Rdl.
3. Juli annammet af Maren Ottens for Lejersmaal hun med en Løsgænger beganget haver, gav af hendes yderste Formue 4 slette Daler, hvoraf Byen fik Halvparten 2 sl. Dir.

- Førlov:* 20. September annammet af Lisbet Bundesdatter, som arvede sin Søster 3 Rmk.
 22. December annammet af Claus Buch, som boede i Byen en kort Tid 3 Rmk.
 24. December annammet af Jeppe Hemmingsen i Egget, som arvede sin Slægt Hans Nielsen . . 3 Rmk.
- Blodvide:* 10. December annammet af Hans Lyches Broder, Jens Frandsen, for Slagsmaal, han havde beganget med sin Broder 3 Rmk.
 21. December annammet af Mikkell Hansen af Ebeltoft for Slagsmaal 3 Rmk.
 28. December annammet af Peder Andersen for Slagsmaal 3 Rmk.

1631.

- Lejersmaal:* 28. Juni annammet af Sidsel, Per Jydes for Lejersmaal, hun med en løs Champan (d. e. Com- pan) beganget haver, Byens Part 12 sl. Dlr.
 2. Maj annammet af Hans Hansen for Lejersmaal, han med Maren Pedersdatter beganget haver, Byens Part 4 $\frac{1}{2}$ Rdl.
 I lige Maade annammet af Maren Pedersdatter for hendes Forseelse 1 $\frac{1}{2}$ Rdl.
- Førlov:* 30. August annammet af Claus Meiniche, som boede en kort Tid her i Byen 3 Rmk.
- Blodvide:* 11. Juli annammet af Jakob Rasmussen for Slagsmaal med Laurids Olsen 3 Rmk.

1632.

- Lejersmaal:* 10. December annammet af Anne Laurids- datter, som tjente her i Byen, og som blev be- sovet af Anders Rasmussen, Skomagervend, gav af hendes yderste Formue 2 Daler
 I lige Maade annammet af fornævnte Anders Ras- mussen 3 Rdl.
- Førlov:* 7. Oktober annammet af Hans Meiniche, som flyttede til Barth 3 Rmk.
- Blodvide:* 20. Februar annammet af David Kræmmer for Slagsmaal, han beganget haver 3 Rmk.
- Arv:* 16. Marts annammet af Rasmus Hansen i Magleby, som arvede sin Slægt Oluff Hansen 3 Rmk.

24. April annammet af Hans Pugesmed for Arv
 efter hans Hustru Johanne Andersdatter 40 sl. Dlr.
 26. September annammet efter en tysk Tjenestepige,
 Gertrud Christensdatter, som døde her i Byen . 2 sl. Dlr.
 Desforuden er annammet af Niels Jakobsen, hjemme
 til Bredsted i Lante Holsten, som arvede sin Bro-
 der, Poul Jakobsen, gav af sin Arv en Sjette-Part 80 sl. Dlr.

1633.

- Lejersmaal:* 30. September annammet af Frans Hansen
 for en løs Hore, han avled Barn med, ved Navn
 Bodil Hansdatter 6 Rdl.
Blodvide: 22. Marts annammet af Peder Olsen Stød,
 som overfaldt Poul Jørgensen 3 sl. Mk.
 8. November annammet af Jørgen Didriksen og
 Johan Johansen for Slagsmaal, de med hverandre
 beganget haver 6 Rdl.
Førlov: 10. Februar annammet af Knud Smed, som
 flytter til Vordingborg 3 Rmk.
 8. Oktober annammet af Hermand Kielsmed,
 som flytter her fra Byen til Nykøbing 3 Rmk.
 2. November annammet af Rasmus Hansen Kiel-
 fører, som flytter herfra til Sjælland 3 Rmk.

1634.

- Lejersmaal:* 14. September annammet af Richard Wil-
 lumsen for et Tjenestekvindfolk, Birgitte Jeppes-
 datter, han besov 3 Rdl.
 I lige Maade af Birgitte Jeppesdatter af sin yder-
 ste Formue 1 Rdl.
Blodvide: 4. Juli annammet af Bjørn Jensen for Slags-
 maal, han med Claus Rasmussen begik $\frac{1}{2}$ Rdlmk.
 14. August annammet af Rasmus Pedersen paa
 Bogø for Slagsmaal paa Jens Bøtte 1 Rdl.
 10. September annammet af Hans Jørgensen for
 Slagsmaal paa Hans Rasmussen 3 Rdl.
Førlov: 7. Oktober annammet af Mikkel Skomager,
 som flytter herfra Byen 3 Rmk.
 20. Oktober annammet af Morten Væver, som
 flytter herfra Byen og til Landebygden 3 Rmk.
 Samme fornævnte Aar, Anno 1634, 2. Juli,
 er annammet Hans Jørgensens efterladte Gods,

som han fra er rømt, efter at han af velbyrdige Landsdommer er bleven tildømt at skal lide efter Recessen for Lejrsmal, han anden Gang udi sit Ægteskab med en forløben Hore ved Navn Gertrud Lauridsdatter begangen haver. Hvilken som paa Kroppen med Fængsel og Jærn blev straffet, formedelst hun intet havde i andre Maader for hendes Forseelse at udgive. Og er samme hans Gods vurderet bleven som efterfølger af fire Borgere, nemlig Rasmus Jensen, Steffen Michelsen, Morten Hansen og Peder Nielsen.

Først

Adskilligt smaa Tin 13 Skaalpund for Pendinge	13 Mark
Et gammelt Messingbæger for	2 Mark
En liden Lysestage for	24 Sk.
En liden Kobberkedel for	2 Sk.
To Sengedyner for	8 Daler
En Hoveddyne for	6 Daler
En liden gammel Pude for	1 sl. Mk.
En Bænkedyne for	6 Mark
To gamle Hynder for	2 $\frac{1}{2}$ Mark
Nok et gammelt Hynde for	1 sl. Mk.
Et Sengested for	2 Daler.
En gammel Skive (Bord) for	4 Mk.
Et gammelt (!) Slabænk (!) for	4 Mk.
Et gammelt Skrin for	20 Sk.
Et Skab for	2 Dlr.
To Bænke for	2 Mark
Nok et Skrin for	2 Mark
To gamle Lagen for	2 Mark
En gammel Haspe for	8 Sk.
Et gammelt Sold for	8 Sk.
En gammel Ølkande, god som	4 Mark
To Standertynder (!) for	1 Mark
Sammeledes efterskrevne Bøger, som af Skole-	
mester her sammesteds ved Navn Jakob Nielsen	
vurderet blev:	
Postilla Johannis Arndt i to Parter for	6 sl. Dlr
To gamle Folianter Ioanis Bentii in Lucam et	.
Johannem, sat for Pendinge	2 sl. Dlr.
Musculus, en gammel Bog in Esaiam, for	4 sl. Mk
Lucas Lossius in Eptam. ad Roman. for	3 Mark

Johannis Monratus in Evangelia for	3 $\frac{1}{2}$ Mark
Henricus Bullingerus de verae religionis capitab.	24 Sk.
Novum Testamentum latinae excursus	24 Sk.
Annotationes compendiae viae Viti Theodori in Novum Testamentum	1 sl. Mk.
Herforuden nogle andre smaa, gamle Bøger for Pendinge	6 sl. Dlr.

1635.

<i>Lejersmaal:</i> 7. September annammet af Karen Nielsdatter for Lejersmaal med Hans Pedersen, Skomagersvend, af yderste Formue	4 Rdl.
<i>Sagefald:</i> 10. September annammet af Peiter Hamborger, for han udstod med nogen Vare imod Forordningen	4 Rdl.

1636.

<i>Lejersmaal:</i> 12. August Richard Willumsen for Lejersmaal med Kirsten Iversdatter	6 Rdl.
I lige Maade Kirsten Iversdatter for Lejersmaal med Richard Willumsen	4 Rdl.
<i>Sagefald:</i> 24. November annammet af Peder Stød, Borger her ibidem for Slagsmaal, som han med Rasmus Smed i Veringe beganget haver	3 sl. Mk.
22. November er annammet af Oluf Christensen for Slagsmaal, han med Oluf Jensen beganget haver	3 sl. Mk.
<i>Førlov:</i> 4. April annammet af Hans Pedersen, som flyttede her fra Byen og over til Lundbygaard i Sjælland	3 sl. Mk.
<i>Udgift:</i> 22. Maj er givet Mestermanen for at kagstryge Bodil Hansdatter, som imod kgl. Majests. Forordning havde ladet sig besove tre Gange	3 sl. Mk.

1637.

<i>Lejersmaal:</i> 11. Februar annammet af Karen Mikkelsdatter for Lejersmaal hun med Christen N. Skrædersvend, som skulde have efter hendes Beretning hjemme i Holsten og herfra rømte	4 Rdl.
---	--------

1638.

<i>Lejersmaal:</i> 7. September aftinget en Møllerdreng ved Navn Carsten Nielsen for en Tjenestepige ved	
--	--

Navn Karine Jensdatter, han besov, af sin yderste Formue	3 Rdl.
I lige Maade Karine Jensdatter efter hendes fattige Formue	1 Rdl.
<i>Førlov:</i> 22. December er annammet af Hans Madsen i Vedby til Førlov for Arv, han bekom efter sin Slægt, Hans Lolike, som døde her i Byen	1/2 Rdl.

1639.

<i>Lejersmaal:</i> 18. November afitiget en Kræmmerdreng ved Navn Anders Jensen for et tilforn besovet Kvindfolk ved Navn Anne Nielsdatter, han nu havde ogsaa besovet, af yderste Formue	2 Rdl.
<i>Førlov:</i> 27. Oktober er annammet af Hans Spure udi Bisinge paa Møn for Arv, han bekom efter sin Søn, Jens Spure	1/2 Rdl.

1640.

<i>Førlov:</i> 13. Januar er annammet af Engebret Skræder, som blev beholdendes efter hans salige Hustru, Inger Rasmusdatter, som ingen Arvinger havde her udi Riget eller sig indgav nogen Arve (!) inden Aar og Dag	2 Dlr.
<i>Sagefald:</i> 1. April er annammet af Lisbeth Jydes, Borgerske her i Byen, paa hendes Søn, Knud Rasmussens, Vegne for Slagsmaal, han gjorde imod Rasmus Beske, forrige Latin Skolemester her i Byen	1/2 Rdl.
14. April er annammet af Mads Fichmand Boumand i Thostrup for noget lidet Landkøb, han gjorde	1 Rdl.
18. April er annammet af en lybsk Mand ved Navn Peiter Johansen til Forseelse for tre Gæs, han tog af Borgernes, til kgl. Majestæt	4 Rdl.

1649.

Den 18. Aprilis da haver jeg underskrevne med velvise Borgmester og Raad paa Rettens Vegne været udi sal. afg. Knud Pedersøn, forrige Byfogeds Bo her udi Stubbekøbing anl. Skifte. Da som aldelis ingen Designation efter den sal. Mand fandtes, paa hvis han kunde have oppebaaret paa kgl.

	Majests. Vegne udi forløbne to Aar, hvorefter noget specialvis herudi kunde anmeldes, hvorfor Kreditorerne haver enhver af Qvota afstaaet og er udi saa Maade deputerit til kgl. Majestæt	21 sl. Dlr.
Den 19. November	haver jeg underskrevne paa kgl. Majests. Vegne annammet udaf Peder Hansen Bremer, Borger ibidem, paa sin Farsøster Jæse Rasmusdatter, Borgerske til Rostock, hendes Vegne, af den sidste Penge, hvis Arve efter hinders afgagne Søster, Lisbeth Rasmusdatter, her ibidem kunde loddis	20 sl. Dlr.
1650.		
Den 25. Februar	annammet af Fredrik Günther i Førlov	3 Ort
21. Maj	annammet af Enevold Pedersen Kiep for Blodvide	3 Rigsmk.
6. September	annammet af Mikkell Lauridsen til Førlov	3 Rigsort
29. September	annammet af Mikkell Murmester til Førlov	3 Rigsort
17. Oktbr.	annammet af Peder Tiidsøn for Lejermaal	2 Rdl.
	Den 14. November har jeg underskrevne paa kgl. Majestæts Vegne været udi Hans Grødhaffs Hus, Væver og Borger her udi Stubbekøbing, eftersom han var borttrømt for Tyveri og derfor hans Boeslod at være forfalden til Kongen og Byen. Og da udi tvende Borgeres Peder Jønsøn og Jørgen Nielssøn samt Hans Jakobsøn Byskriver deres Nærværelse er registreret og vurderet Bo og Boskab, som følger:	
	Først Huset vurderet for	28 sl. Dlr.
	En hvid Hampevaars Sengedyne sat for	3 sl. Dlr.
	En Hoveddyne for	3 Mark
	En Pude med Vaar paa for	1 Daler
	Et grønt Sengeklæde for	3 Mark
	To Blaargarns Lagener for	1 Rdlr.
	Et gammelt Sengested med Fodskammel fore . .	3 Mark
	Et lidet rødt Skrin	2 Mark
	Nok et andet lidet Skrin	1 Mark
	En liden Fyrrebænk	4 Sk.
	Et lidet Tinfad, en do. Tintallerken og en liden gammel Lysestage tilsammen	2 Mark

En liden Messingkedel	2 Mark
Fire Egestolper	1 Daler
Fem Fyrrefjæl	2 Mk. 12 S.
En gammel Træeffuel	6 Mk.
Tilsammen	
	40 Daler.

Af forskrevne Summa aftages Kvindens Part,
bliver igen hans Hovedlod til kgl. Majestæt og
Byen forfalden 20 sl. Dl.

1651.

Den 27. Mai er annammet udi Rasmus Pedersens Bo
efter Bortrømmelse formedelst Manddrab, han
havde beganget, og efter rigtig Overlag til Gæl-
dens Betaling kunde ikke videre tilkommes udi
Boet paa Hs. Majestæts Vegne end som Penge . . 2Rdl.2Mk.

Den 27. Maj haver jeg underskrevne paa kgl. Majest.
Vegne været udi Rasmus Pederssøn, Borger her
i Stubbekøbing, hans efterladte Bo, eftersom han
desværre af ulykkelig Hændelse ihjelskudt haver
Enevold Pedersen og er for Manddrab bortrømt.
Er derfor Boet straks ved tuende Borgere nemlig
Laurids Pederssøn og Rasmus Jenssøn deres Over-
værelse registreret, siden ogsaa er vurderet d. 18.
Oktober næstefter ved fire Borgere, nemlig Ras-
mus Brysting, Jørgen Nielssøn og de fornævnte
tuende Mænd, som efterfølger:

Først er Huset vurderet for	130 Dlr.
En blaa randet Underdyne	3 Dlr.
En hvid Vaars Overdyne	2 Dlr.
En hvid Vaars Hoveddyne	3 Mark
Et Par Blaargarns Lagener	2 Mark
En Dækkedyne	10 Mark
Nok en hvid Underdyne	3 Dlr.
Nok en hvid Vaars Overdyne	3 Dlr.
En Pude med ingen Vaar paa	2 Mark
En Kiedelskrog	24 Sk.
En gammel Bænkedyne med Skind under	24 Sk.
En anden gammel Bænkedyne	24 Sk.
Et gammelt Hynde	8 Sk.
En gammel Fyrreskive med Skuffeledike	2 sl. Dlr.
En Kværn	2 sl.-Dlr.
Et Kar	1 Mark

To Tinkander	1 sl. Dlr.
En Tinpotte	2 Mark
To smaa Tinfade og Tinkogsken, vog 10 Pd.	10 Mark
En Tøndekedel, vog 2 Lpd. 2 Pd.	2 Dlr. 1 M.
En Messingkedel	3 Mark
En liden Kobberkedel	2 Mark
Et lidet Skrin	1 Mark
To Bænke med Fodskammel	6 Mark
En Kobberpande	24 Sk.
To Stander Tønder	1 Mark
Et Trug	1 Mark
En Stol	12 Sk.

Summa 170 Dlr. sl.

Af forskrevne Gods.s Summa og Formue er først al vitterlig Gæld, som i Boet fandtes anslagen efter rigtige Haandskrifters og Regnskabers Lydelse:

Først til Hans Olsson Stang her ibid. Børnepenge og fuldkommen Gælds Afsat for 72 D. 2 M. sl.

Laurids Pedersen Mønbo, Borgmester her ibid. og fuldkommen Gæld 7 Dlr. sl.

Siden til efterskrevne efter Advenant og Afregning paa hver Dalers Krav 8 Sk. Nemlig til

Peder Olufsen af Meelse Penge..... 10 Dlr. sl.

Claus Breedtfelt af Lybeck 2 D. sl. 2 M.

Jørgen Kusk ibid. 10 D. 2 M.

Hans Fischer ibid. 5 Dlr.

Rasmus Bertelsen 9 Dl. 2 M.

Oluf Hansen Piil 6 Dl. 3 M.

Laurits Hansen i Bregninge 9 Dl. 2 1/2 M.

Niels Pedersen Kiep 3 Dlr.

Peder Pedersen af Morsby 7 Dlr.

Niels Pedersen ibid. 7 Dlr.

Hr. Jesper her ibid. 5 Dl. 6 Sk.

Mester Jakob Badskær 7 Dl. 4 Sk.

Vurderingsmændene for deres Umage 2 Mark

Her foruden tilkom Byen og Kongen. 7 Dlr. sl.

1651 d. 15. Oktober er annammet af Niels Nielsen

Bønn til Førlov 3 Rigsort

1652 d. 29. Januar er annammet af Rasmus Hansen

Mønbo til Førlov 3 Rigsort

Den. 3. Marts er annammet af Hans Grødhaffs efter-

ladte Boeslod, eftersom han er borttrømt forme-
delst Tyvssag hannem er tillagt 6½ R. 1 M.

Med 1652 standser Byfogedregnskaberne for os, men ved et mærkeligt Skæbnens Lune dukker der netop ved denne Tid en ny Kilde op til Byens indre Historie, nemlig Kirkebøgerne. Af den ældste af disse, som er bleven bevaret, giver vi i Uddrag en Række Oplysninger i Fortsættelse af Byfogedregnskaberne:

1647. 21. Marts om Natten blev Rasmus Lisze ihjelslagen.
13. April blev Ane Spillemands brændt, efter at hun tvende Gange tilforn den Dag var pint og bekendte intet.
1648. 7. Februar døde Sr. Hans Moritssøn, Raadmand og kgl. Majests. Tolder.
1649. Fem Mænd ere druknede i dette Aar, nemlig Christen Lavindsfar, Anders Koch, Hans Tysk, Hans Frost senior (7. Februar) og Hans Frost junior.
1650. 27. Mai blev Peder Kieps Søn, Enevold, ihjelslagen. (Se Byfgrg.)
1656. 8. Marts faldt der et Træ paa Laurids Skrædder i Nørregade og slog ham ihjel.
11. Marts druknede Niels Goutter, Povl Mand og Johan Rasmussen, som tjente Borgmester, noget ud for Dragør.
1658. 29. Maj en Svensk er af kgl. Majests. Rytter ihjelslagen.
24. Juni blev en Rytter ihjelslagen.
12. September døde Laurids N., som Stykket slog ihjel.
1660. 13. Januar døde Hans Otte, som blev skudt.
16. April døde den Dannekvinde Hanna Borgmesters.
27. Juni druknede Ole Suartis Søn, Ole, i Elshavn.
1. Juni blev Freden udblæst i Stubbekøbing.
1662. 14. Maj døde Christen Skammelsøns Datter og Grevindens Barn.
1671. 23. August døde Vilum Midelltons Barn.
1674. 27. August blev Johanne Christendatters Piges Barn begravet, som hun fødte til Jørgen Kresings og straks efter aflivede.
14. September blev en gammel Mand begravet ved Johan Bücher, som blev død til Peder Gregersens, som var kommen fra den Mark Brandenburg af en Stad Schönfeld, som var affordret efter kgl. Breve at samle til Hjælp til en Luthersk Kirke der sammesteds.
1679. 23. Oktober blev Laurids Stodderkonge begravet.
1680. 24. November „begraffuit en solffdatt Ved naffn Hans Han-

sen, sagdes at haffue Verit Vnder officerer udi Obrist Møllers Regimente, var en jyde, hafde ingen Middel, laa til Hans Kleynsmids, komb i de fattiges Jord, fri men gandsche nøgen og blott uden een Maattes Svøbb offuer hans halffue legeme den nederste Parten og fødderne gandsche nøgen og vederstyggeligen, saa Gud betale dem tilsammen, der røvit ham gandsche schiorten og begrave.....“

1681. 15. April blev en fattig Mand, kom fra Bogø, havde ellers hjemme i Borringholm, ved Navn Klaus Hansen, begravet i Fattigiord; blev givet for de to smaa Klokker af Hr. Maurids paa Bogø 12 Skilling, som Jørgen Mathiesen ved David Klokker blev leveret, men siden hennaaret igen til Anne Laurids Mathiesens 10 Skil, de 2 rappet David til sig.
31. Juli begravet Christen Nielsen Hattemager, kom hjem fra Sverige, døde imellem „Bygeøen“ paa Skibboden.
1682. 26. April begravet en gammel „Tickemand“ her kom til Byen at tigge, var fød i Fyn, men i fyrretyve Aar havde boet i Meckelborg, han var 100 Aar paa to nær, i de Fattiges Jord.
1683. 16. Juli afgang Hr. Peder Jespersen Engberg ved Døden i det Fyrværk, der sprang i København (nemlig da Laboratoriet paa Christianshavn 16. Juni — ikke Juli — „opfløj“ d. v. s. sprang i Luffen, hvorved 10 Mennesker blev dræbt eller fik „ubodelig Skade“). Hans Legeme blev helt og holden og begravet i København ved Christianshavn Kirkemur meget hæderligen. Han var fød her i Byen 22. Oktober 1666. Hans Fader var Sognepræst ved Stedet og Provst i Nørre-Herred, min sal. Formand Hr. Jesper Jespersen Engberg, hans Moder Karen Søfrensdatte, nu min Hustru, meget sørgelig for hans hastig og uformodelig Død. Hans Broder, Landdommer v. Engberg, tog ham fra os og ville forfremme ham i en god Intention til dette Værk at lære.
1689. 8. Januar begravet Hans Hansen Hünemøder Klokketøber (se S. 85) i sin Alders 47 Aar 7 Maaned og 4 Dage.

XII.

Stubbekøbings Historie

fra omtr. 1700.

Ved kgl. Resolution af 28. Januar 1682 blev Borgmester og Raad afskaffet i Stubbekøbing.

Der foreligger ikke noget om, hvad der har bestemt Regeringen til dette Skridt. Men der kan vel næppe være Tvivl om, at det er dens Tilbagegang, dens Fattigdom og Ringhed efter de ulykkelige Krige, der har bragt Regeringen til næsten at slette den af Købstædernes Tal, — Landet havde Købstæder nok, og smaa og fattige var de næsten alle. Og dens Ringhed og Fattigdom har været saa iøjnefaldende, at man end ikke har fundet det nødvendigt at afvente den i 1682 nedsatte Kommissions mulige Overvejelse.

Det kunde nu næsten se ud til, at man ønskede at benytte Byens aabenbare Svækkelse til ganske at gøre det af med den. Hensynet til den stadig som Dronningens Enkesæde mere begunstigede Naboby, Nykøbing, har mulig heller ikke været uden Betydning. I den samme kgl. Resolution, der berøver Stubbekøbing dens Selvstyre, hvor smaat det end kunde være, og lægger den ind under en kgl. Byfoged, forbydes det samtidig dens Borgere at drive Handel paa Udlandet. Med andre Ord, den eneste naturlige Fordel Stubbekøbing havde, dens Beliggenhed ved et dybt, sejlbart og let tilgængeligt Sund, det eneste, der gjorde Byens Opkomst mulig for Fremtiden, blev nu ved et Magtbud fra oven berøvet den.

Inden vi gaar over til at skildre Byens Skæbne i de to Aarhundreder, som ligger for os, vil det være naturligt at benytte det foreliggende fortrinlige Stof og give et Billede af dens økonomiske Tilstand i Aaret 1700 og kort forinden.

I Almindelighed stod det ilde til paa Falsterland. I flere Aar, særlig 1681—83 havde der været „stor Misvækst“, og „Kvæg

og Bæster bortdøde i mangfoldige Tal“. Den Smule Korn, der kom op, fik ikke Lov til at udvikle sig, men „blev nedtraadt og opædt af Vildtet, af Dyr og Vildgæs, som fandtes i utrolig Mængde“. Desuden var der „stor Svaghed iblandt Mandskabet, at de bedste Mænd nu i nogle Aars Tid udi Hobetal er hendøde“.

Byens
Tilstand

Paa Baggrund af denne almindelige Udtalelse virker Oplysningerne i nedenstaaende Lister med større Styrke. Grundtaksten af 1682, der blev paabudt som Afløser af den gamle Matrikel- og Saltskat ved den samme Købstadsforordning af 28. Januar, der greb saa stærkt ind Stubbekøbings Udvikling, viser os dens Ejendommens Værdi, „eftersom de laa belejlig til Næring og Brug“. De ansattes til Grundskat med $\frac{1}{8}$ af det, „de med Billighed kunde vurderes for“, hvoraf der skulde svares 5 %. Den derefter følgende Kopskats- og Konsumptionsliste for 1699 og 1700 lærer os hver enkelt Familie at kende, dens Næring og Formuesforhold og dens Medlemmers og Tyendes Tal.

Grundtakst af 25. Juni 1682.

	Biugninger och Grunde	Summa
Westergade.		
Søffren Frandtzens Gaard hand Iboer, dends biugt bestaar wdj threi Enchelde Muurfag Och 17 $\frac{1}{2}$, Leerfag med straa tag offuer Alt, tilsam- men 20 $\frac{1}{2}$ fagh	taxeris for... 33 Rd. 2 M.) Grunden... 6 Rd. 4 M.)	40 Rd.
Hans Michelszens huus som staar Øde och ubeboed, med Klinede Vegge och straa tag offuer Alt, tilsammen 7 fag.....	taxeret for... 8 Rd. 2 M.) grunden... 1 Rd. 4 M.)	10 Rd.
Een Øde huuspladtz tilhørende Byen, Kaldis hans Madtzens pladtz, hafuer standen Øde offr. 20 Aarsz tid, Er 18 Allen lang, och 21 Allen breed, Eragted for		5 M.
Een Øde boede pladtz, tilhørende Anna Sl. Christen hattemagers, haffuer standen Øde En 24 Aarsz tid, er 18 allen lang och 15 Allen bred, Eragtes for		1 Rd. 4 M.

	Biugninger och Grunde	Summa
Een Øde boede Pladtz, tilhørende Carsten hillebrandszen, haffuer standen Øde en 24 Aarsz tid, er 18 Allen lang, Och 15 Allen breed, Eragtis for		1 Rd. 4 M.
Een Øde gaards pladtz, Kaldis Svanne pladtz, Som Carsten hillebrandtzen tilhører, Eragtis for		8 Rd. 2 M.
Margrethe Sl. Lieut. Erich bruuns gaard, Som bestaaer wdj 7 Enchelde Muurfag med steen tagh Saa och 24 Leerfag och Klinede Vegge med straa tagh, Som er tilsammen 31 Fag. Taxeret for ... Grunden ...	83 Rd. 2 M. 16 Rd. 4 M.) 100 Rd.
Anna Sl. Christen hattemagers huusz, Jens Jyede Iboer, gamell Biugningh, bestaar udj Enchelde Muurfagh, thou Fagh med steen tag Och 3 fag med Klinede Vegge och Straatag, Er tilsammen 5 fagh taxeret for ... Grunden ...	6 Rd. 1 M. 8 Sk. 1 Rd. 1 M. 8 Sk.) 7 Rd. 3 M.
Anna Salig Christen hattemagers gaard hun Iboer, dendtz biugt bestaar udj 4 Enchelde Muurfag til Gaden, Och 20 $\frac{1}{2}$ Leerfagh i gaarden, huoraf de 9 fagh paa Stuehuset er med steen tagh, Och de 15 $\frac{1}{2}$ fag, med straatag, Er tilsammen 24 $\frac{1}{2}$ fag Taxeret for ... Grunden ...	45 Rd. 5 M. 9 Rd. 1 M.) 55 Rd.
Sidtzet Mortensz huusz, Laurids Søffrenszen Iboer, med Klinede Vegge och straatag, tilsammen 5 fag. Taxeret for ... Grunden ...	4 Rd. 1 M. 5 M.) 5 Rd.
Sophia Sl. herr Jørgenz Lille hafve, kaldisz Grisze hafuen, Eragtes for		1 Rd. 4 M.
Sophia Sl. herr Jørgenz Gaard hun Iboer, dendtz Biugh bestaar udj 17 Enchelde Muurfagh, med steen tag och 38 Leerfagh, Och med steentagh er tilsammen 55 fagh. Taxeret for ... grunden ...	133 Rd. 2 M. 26 Rd. 4 M.) 160 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Hendrich hattemagers gaard, hand Iboer dentz biugt bestaar udj 2 Enchelde Muurfag med steen tagh Och 13 Leerfag, de 2 fagh er steen tagh, og de 11 straa tagh er tilsammen 15 gl. fag hus.		
Taxeret for... grunden...	20 Rd. 5 M.) 4 Rd. 1 M.)	25 Rd.
Een Øde Gaardtzplads Hans Woelsen tilhørende, Kaldisz Raszmus Jeppeszens plads, hafuer standet Øde paa 2 Aarsz tid. Er udj Lengden 18 allen, och udj Breeden 21 Allen, Eragtisz for		2 Rd. 5 M. 8 S.
Sophia Sl. Her Jørgens huus, Morten Rasmusen Jboer, dends biugt bestaar udj Muurefagh, 2 fagh med steen tagh, och 4 fagh med straa tag, er tilsammen 6 fagh.		
Taxeret for... grunden...	8 Rd. 2 M.) 1 Rd. 4 M.)	10 Rd.
Niels Jenszen pilsmids gaard hand Jboer, dends biugt bestaar udj Letrfag och Klinede Vegge, 6 fagh med steen tagh, och 6 ¹ / ₂ fag med straa tagh. Er tilsammen 12 ¹ / ₂ fag.		
Taxeret for... Grunden...	16 Rd. 4 M.) 3 Rd. 2 M.)	20 Rd.
Sophia Sl. Herr Iørgens gaard, Bendt pedersen Jboer, dends biugt bestaar udj Enchelde Muurfagh, 2 fag med steen tagh, Och 15 Leerfagh, med 8 fag steen tagh, och 7 fag straa tag, er tilsammen 17 fagh.		
Taxeret for... grunden...	25 Rd.) 5 Rd.)	30 Rd.
Pouel lenszens gaard hand Jboer, bestaar udj 7 Enchelde Muurefagh, till gaden, med steen tagh. Och tholff leerfag i gaarden, de Otte fag med steen tagh, Och de 4 fagh med straa tagh, Er tilsammen 19 fagh.		
Taxeret for... grunden...	40 Rd. 5 M.) 8 Rd. 1 M.)	49 Rd.
Laurjds Nielszens huus hand Jboer, dendtz Biugt bestaar udj Klinede Vegge och straa tagh tilsammen 8 ¹ / ₂ fag.		
Taxeret for... Grunden...	14 Rd. 1 M.) 2 Rd. 5 M.)	17 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Peder Clauszens husz hand Iboer, Er Itt Muurfagh til gaden, Och 4 Leerfagh i gaarden, Er half Steen tagh och half straa tagh tilsammen 5 fagh <p style="text-align: right;">taxeret for... 7 Rd. 3 M. 13¹/₃ S. grunden... 1 Rd. 3 M. 3²/₃ S.</p>		9 Rd. 1 M. 1 S.
Hans Pederszen Schomagers gaard, hand Jboer, dends Biugt bestaar Vdj 1 ¹ / ₂ Enchel Muurfagh och 32 Leerfagh huor af de 15 fagh er med steen tagh Och de 18 ¹ / ₂ fag med straa tag, er tilsammen 33 ¹ / ₂ fag. <p style="text-align: right;">Taxeret for... 36 Rd. 1 M. 1¹/₃ S. grunden... 7 Rd. 1 M. 6²/₃ S.</p>		43 Rd. 2 M. 8 S.
En Øde gaards pladtz, Margrette Borge: tilhører, Kaldisz Frandtz Sprechelsz pladtz, Som hafuer standen Øde Siden Suenschens tid. Er agtes for.....		3 ¹ / ₂ Rd. 12 S.
En Øde huusz pladtz, Margrette Borge: tilhører, Kaldisz Oluff oelsz Pladtz, Som hafuer standen Øde Sjden Suenschens tid, er 18 Allen langh och 18 Allen bred, Er agtis for.....		5 M.
Herr Jacob Lauridzens Gaard, Som lens hansen Thierrebye Smed Iboede, bestaar udj 2 ¹ / ₂ Enchelde Muurfag med steen tagh, Och 8te Leerfagh de 2 med steen tag, och de 6 med straatagh, tilsammensz er 10 ¹ / ₂ fagh. <p style="text-align: right;">Taxeret for... 23 Rd. 2 M. grunden... 4 Rd. 4 M.</p>		28 Rd.
Jørgen hansen Smids gaard, hand Jboer, dends biugt bestaar udj 5 Enchelde Muurfag med steen tagh, Och 13 ¹ / ₂ Leer fagh, huor af de 6 ¹ / ₂ fag er med steen tagh, och 6 fag med straa tag, Er tilsammen 18 ¹ / ₂ fagh. <p style="text-align: right;">Taxeret for... 27 Rd. 8 Sk. grunden... 5 Rd. 2 M. 8 Sk.</p>		32 ¹ / ₂ Rd.
Margrette Borge: hans Andersens gaard, Hansz Kleinsmed Jboer, dendtz biugt bestaar udj thou Enchelde Muurfag til Gaden med steen tagh, Och 6 Leerfag, de thou med steen tagh, och 4 fagh med Straa tagh, Er tilsammen 8 Fagh. <p style="text-align: right;">Taxeret for... 12¹/₂ Rd. Grunden... 2¹/₂ Rd.</p>		15 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Peder Nielsen Schriche och Anders Rasmuszens gaard, Som fors. Anders Rasmuszen Jboer, dendtz Biugt bestaar udj 10 Enchelde Muurfag, med Steen tagh, Och 25 Leerfagh, huor af de 14 fagh er med steen tagh, och de 11 fagh med straa tagh, Er tilsammen 35 fagh.		
Taxeret for... grunden...	88 Rd. 4 $\frac{1}{2}$ M. 17 Rd. 4 $\frac{1}{2}$ M.) 106 Rd. 3 M.
En Øde huusz pladtz, tilhørrer Byen, hafuer standen Øde Een 20 Aars tid, og ingen bruger eller hafuer nogen Nøtte deraf i Ringeste Maader, er 15 Allen bred Och 12 Allen lang, Eragtis for		5 M.
Hans lisis øde huus pladtz, Veret Øde mange Aar, och ingen bruger eller i Ringeste Maader hafuer haftt nødte der aff er 15 Allen breed, och 12 Allen lang, Eragtes for		5 M
Christian Thommesens gaard hand Jboer, dendtz biugt bestaar udj 1 $\frac{1}{2}$ Muurfagh med steen tagh och 16 $\frac{1}{2}$ Leerfagh med straa tag tilsammen 18 fagh.		
Taxeret for... grunden...	25 Rd. 5 Rd.) 30 Rd.
Eftterschrefne Pladtzer hafuer standen Øde Siden Suenschens Tid:		
Huus Pladtzer:		
Sophia her Jørgens Øde huusz pladts, Kaldisz Kattens plads er 18 Allen lang och 18 Allen bred, Eragtis for		1 Rd. 4 M.
Anders Kruchous øde plads Kaldis pouel Mands plads er 15 Allen bred och 18 Allen lang, Eragtis for		1 Rd. 3 M.
Sophie her Jørgens gaards plads, Kaldis Nielsz Smids Pladtz, er 36 Allen breed och 18 Allen langh, Eragtis for		2 $\frac{1}{2}$ Rd.
Margrette Borg:s huus Peder Thiesz Jboer, er med Leerfagh och Straa tag tilsammen 5 fagh.		
Taxeret for... grunden...	4 Rd. 1 M. 5 M.) 5 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Jacob hansön Montroses huus Jens Smid Jboer bestaar udj Leerfag och straa tag tilsammen 5 fag. Taxeret for... Grunden...	8 Rd. 2 M. 1 Rd. 4 M.) 10 Rd.
Jacob Montros tilhører Laurids Marebechs øde gaardsz plads, Som hafuer standen Øde mange Aar, er 30 Allen bred och 36 Allen langh, Eragtis for		2 Rd. 4 M.
Christian Thommesens huusz, Rasmus hendrichsen Mand Jboer, med Enchelde Muurfag och steen tag, tilsammen 5 ¹ / ₂ fag. Taxeret for... grunden...	18 Rd. 2 M. 3 Rd. 4 M.) 22 Rd.
M. hans Klochestøbers huusz, Christen Nielsen Jboer, er med Leerfag Och straa tag tilsammen 3 ¹ / ₂ fagh. Taxeret for... grunden...	5 Rd. 5 M. 1 Rd. 1 M.) 7 Rd.
Christian Thommesen tilhører Steffen Mjchelsens Øde huusz plads, Som hafuer standen Øde 22 Aars tid, er 18 Allen breed och 21 Allen lang, Eragtis for		1 Rd. 4 M.
Christian Thommes tilhører Mads Bødkers øde huus plads, Som och hafuer veret Øde mange Aar er 18 Allen breed och 21 Allen lang, Eragtis for		1 Rd. 4 M.
Laurids Rasmuszens huus hand Iboer, er med Leerfag och straaatag tilsammen 4 ¹ / ₂ fag. Taxeret for... grunden...	4 Rd. 1 M. 5 M.) 5 Rd.
Hans Woelsen tilhører Peder Welfuersz øde huus plads, Som hafuer veret Øde mange Aar, Och er kun Een liden plads der for Eragtis for		5 Mk.
Hans Woelsens gaard hand Jboer bestaar udj 4 Enchelde Muurfagh, med steen tagh, Noch 28 Leerfagh, Som dj 18 fag er steen tag paa, Och de 10 fag med straa tagh, Er tilsammen 32 fag. Taxeret for... grunden...	75 Rd. 15 Rd.) 90 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Morten Schyttes huusz hand Jboer, er med Leerfag och steen tag tilsammen $7\frac{1}{2}$ fag. Taxeret for... grunden...	$12\frac{1}{2}$ Rd.) $2\frac{1}{2}$ Rd.)	15 Rd.
Hans Lisis gaard hand Jboer, bestaar udj $2\frac{1}{2}$ Enchelde Muurfag til gaden, Och $25\frac{1}{2}$ leerfag i Gaarden, huoraf de $6\frac{1}{3}$ fag er med steen tagh, och de $21\frac{1}{2}$ fag med straa tag, tilsammen 28 fagh. Taxeret for... grunden...	53 Rd. 5 M. $5\frac{1}{3}$ S.) 10 R. 4 M. $10\frac{2}{3}$ S.)	64 Rd. 4 M.
Schipper Espens gaard hand Jboer er med 3 Enchelde Muurfag til gaden Och 23 Leerfag i gaarden, huor af de 18 Fag er steen tag paa, och de 8te fag med straa tag, tilsammen 28 fagh. Taxeret for... grunden...	69 R. $3\frac{2}{3}$ S.) 13 R. 4 M. $13\frac{1}{3}$ S.)	82 Rd. 5 M.
Peder Nielsen Schrichis Raadmands gaard hand Jboer, bestaar udj 8te Enchelde Muurfag, Och 18 Leerfag, Som er med steen tag, tilsammen 26 Fagh. Taxeret for... Grunden...	79 Rd. 1 M.) 15 Rd. 5 M.)	95 Rd.
Hendrich hattermagers gaard, Som staar Øde, bestaar udj 2 Enchelde Muurfag, och 12 leerfag, huor af de 3 fag er med steen tag, och de Ellufue fag med straa tag, til Sammens 14 Fagh. Taxeret for... grunden...	16 Rd. 4 M.) 3 Rd. 2 M.)	20 Rd.
Carsten hillebrandszens gaard hand Jboer bestaar udj 8te Enchelde Muurfag, och 30 Leerfag huor af de 25 fagh er steen tagh, och 13 fag med straa tagh tilsammen 38 Fagh. Taxeret for... grunden...	94 R. 4 M. $5\frac{1}{3}$ S.) 18 R. 5 M. $10\frac{2}{3}$ S.)	113 Rd. 4 M.
Kræmerpladzen Som tilhører Bodild Sl. hans Rosenfeld Som hafuer veret Een gaards pladtz, hafuer veret Øde mange Aar. Taxeret grunden for		$12\frac{1}{2}$ R. $14\frac{1}{3}$ S.
Peder Kandestøbers gaard hand Jboer, Som bestaar udj 3 fag, 2 lofft høgt, med it Enchell Muurfag till gafien paa Gaden Och $11\frac{1}{2}$ leerfag, huor af de $7\frac{1}{2}$ fag er steen tagh, och de 5 fag med straa tag, tilsammen $12\frac{1}{2}$ fag. Taxeret for... grunden...	31 R. 4 M. $13\frac{1}{3}$ S.) 6 R. 2 M. $2\frac{1}{6}$ S.)	38 Rd. 1 M.

	Biugninger och Grunde	Summa
Jørgen Smids huus Marte i boer, er med 2 Enchelde Muurfag och 3 Leerfagh, halff steen, och half straa tag, tilsammen 5 fag. Taxeret for ... grunden ...	6 Rd. 5 M. $10\frac{2}{3}$ S.) 1 Rd. 2 M. $5\frac{1}{3}$ S.)	8 Rd. 2 M.
Allexander Montrossis gaard Morten Meyer bager Jboer, dends biugt bestaar udj 6 Enchelde Muurfag och 7 Leerfag, huoraf de 10 fag er med steen tagh, och de 3 fag med straa tagh, tilsammen 13 fagh. Taxeret for ... grunden ...	41 Rd. 4 M.) 8 Rd. 2 M.)	50 Rd.
Byebroestræddett. Mjchel Jbsens gaard hand Jboer, bestaar udj $2\frac{1}{2}$ Enchelde Muurfag, och $9\frac{1}{2}$ Leerfagh, huor af de thj fag er steen tagh och 2 fag med straa tagh, er tilsammen 12 fagh. Taxeret for ... grunden ...	31 R. $10\frac{2}{3}$ S.) 6 R. 1 M. $5\frac{1}{3}$ S.)	37 Rd. 2 M.
M. hans Klochestøbers gaard, han Jboer, bestaar udj 16 Enchelde Muurfag, och 6 Leerfagh, Steentag tilsammen 22 fag. Taxeret for ... grunden ...	90 Rd. 5 M.) 18 Rd. 1 M.)	109 Rd.
Nørregaden: Margrette Sl. Borgemester hans Anders gaard hun Jboer, dends Biugt bestaar udi $12\frac{1}{2}$ daabellte fagh, med Enchelde Muur och steen tagh. Noch 26 Enchelde Muurfagh og $51\frac{1}{2}$ Leerfagh, Med steen tag tilsammens 90 Fag. Taxeret for ... grunden ...	291 Rd. 4 M.) 58 Rd. 2 M.)	350 Rd.
Consumpt. Forvalterens Gregorj Nicolaj Zahlmands gaard hand Jboer, dends biugt bestaar udj 5 Enchelde Muurfagh, och 18 Leerfagh, huor af dj 12 fag er med steen tagh Och de 11 fag med straa tag, tilsammens 23 fag. Taxeret for ... grunden ...	47 R. 4 M. $10\frac{2}{3}$ S.) 9 R 3 M. $5\frac{1}{3}$ S.)	57 Rd. 2 M.
Jacob Mjchelsens huus hand i boer, bestaar udj Enchelde Leerfag, med half teigel, och half straa tag tilsammen 6 fag. Taxeret for ... grunden ...	$12\frac{1}{2}$ Rd.) $2\frac{1}{2}$ Rd.)	15 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Peder Nielsen Schrichis Øde huus plads Kaldis Peder Schrichis plads. Grunden Taxerit for...		1 Rd. 5 M. 4 S.
Hans Kochis huus hand Jboer, med Klinede Wegge och straa tag $4\frac{1}{2}$ fagh. Taxeret for... grunden...	6 Rd. $1\frac{1}{2}$ M.) 1 Rd. $1\frac{1}{2}$ M.)	$7\frac{1}{2}$ Rd.
Anders Kruchous huus Agt Sl. Rasmus Laurs Jboer, er med leerfagh och straa tag tilsammen $4\frac{1}{2}$ fagh taxeret for... grunden...	6 Rd. $1\frac{1}{2}$ M.) 1 Rd. $1\frac{1}{2}$ M.)	$7\frac{1}{2}$ Rd.
Morten Byeschriufers Øde plads, Carsten hille- brandszen er formønder for, Allexander Mon- tross Samme huus plads tilhører, grunden Taxerit for.....		2 Rd. 1 M. 12 S.
Niels Lindboes huus hand Jboer, bestaar udj 4 Enchelde Muurfagh, och thou leer fagh med 4 fagh steen tagh, Och 2 fagh straa tag tilsam- men 6 fagh. Taxeret for... grunden...	16 Rd. 4 M.) 3 Rd. 2 M.)	20 Rd.
Ingeborg Bordings huus hun Jboer, half med Enchelde Muurfagh och half med leerfagh med steentagh offuer Alt, tilsammen $3\frac{1}{2}$ fagh. Taxeret for... grunden...	8 Rd. 2 M.) 1 Rd. 4 M.)	10 Rd.
Her Jacobs øde huus pladtz, Som hafuer stan- den Øde 22 Aars tid, och ingen Nødte hafuer der af. Eragtis grunden for.....		1 Rd. 5 M.
Anders Laursen weffuers huus hand Jboer, med Klinede Wegge och straa tagh tilsammen 6 fagh. Taxeret for... grunden...	10 Rd.) 2 Rd.)	12 Rd.
Een Øde huus plads tilhører byen, Kaldis Laurids graasz plads Som hafuer standen Øde offuer 20 Aars tid, Och ingen haffuer haft nogen Nødte deraf. Eragtis grunden for.....		2 Rd. 1 M. 8 S.
Margrette Borge:s huus, Jacob Vissiterer i boer, bestaar udj Leerfagh, med teigell Thag, tilsam- men $7\frac{1}{2}$ fagh. Taxeret for... grunden...	$12\frac{1}{2}$ Rd.) $2\frac{1}{2}$ Rd.)	15 Rd.

	Biugninger og Grunde	Summa
Hans Montrossis huus Anders Smid Jboer, er med Leerfag och teigell tag tilsammen $7\frac{1}{2}$ fagh. taxeret for... grunden...	$12\frac{1}{2}$ Rd. $2\frac{1}{2}$ Rd.) 15 Rd.
Mjchell dreyers huus hand Jboer med Leerfagh och straa tilsammen $4\frac{1}{2}$ fag. Taxeret for... grunden...	6 Rd. $1\frac{1}{2}$ M. 1 Rd. $1\frac{1}{3}$ M.) $7\frac{1}{2}$ Rd.
Efterschreffne Pladtzer haffuer waaren Øde Siden Swenschens tid, och ingen har Nødte af dem. Laurjds bayes Øde huus plads Allexander Montros tilhørende, M. hans groffsmid er formynder for, er 33 Allen breed och 12 Allen lang, Eragtis for		1 Rd. 2 M.
Rasmus Jydis Øde huus pladtz, Margrette Borgem. tilhørende, er 27 Allen bred og 12 Allen lang Eragtis for		$1\frac{1}{2}$ Rd.
hans Woelsens Øde homble hafue Eragtis for		1 Rd. 4 M.
Bodild Bayes øde huus pladtz, tilhører Een fremmed pige, er 12 Allen breed och 12 Allen langh Eragtis for		5 M.
Jacob hansen Montroses huus Søffren Christens Schønning Jboer, er med Leerfagh, och straa tagh, tilsammen 10 fag. Taxeret for... grunden...	11 R. $10\frac{2}{8}$ S. 2 R. 1 M. $5\frac{1}{8}$ S.) 13 Rd. 2 M.
Rasmus hansen Kniffsmids huus hand Jboer, med Leerfag och straa tag tilsammen $6\frac{1}{2}$ fag. taxeret for... grunden...	7 Rd. 1 M. $5\frac{1}{8}$ S. 1 Rd. 2 M. $10\frac{7}{8}$ S.) 8 Rd. 4 M.
Efterschreffne pladtzer woren gandsche Øde Siden Suenschens tid: Margrette hans Anderszens thuende smaa Øde huuspladtzer ere 36 Allen bree.d och 12 Allen lang, Eragtis for		1 Rd. 4 M.
Anders Kruchous øde huuspladtz 18 Allen breed och 12 Allen lang. Eragtis for		5 Mk.
Sophia Sl. her Jørgens Lille Øde homble hafue Eragtis for		2 Mk.

	Biugninger och Grunde
Salig Peder Oelsszøn Bundis Børns huus, Som Stiff Moderen Peder Bundis quinde Jboer, be- staar udj thou Muurfagh, och thou Leerfagh, Med steen tagh offuer alt, tilsammen 4 Fagh. Taxeret for... 8 Rd. 2 M. Grunden... 1 Rd. 4 M.	
Sl. Borgm. Morten Laurs. gaard, Kirchen til- hørende, Som Tolderen Jacob Paarup Jboer, dends Biugt bestaar udj 5 Enchelde Muurfagh, och 20 Leerfagh med steen tag offuer alt, til- sammen 25 fagh taxeret for... 75 Rd. grunden... 15 Rd.	
Strangis Øde pladtz Jørgen Jacobs i Rødbye tilhørende, hafuer waarren gandsche Øde paa en 3 Aars tid, Och som det er kun Een liden stycher huusz plads 19 Allen lang og 19 Allen breed. Eragtis dend for	
Laurjds Møllers huus hand Jboer, med Klining och straa tag tilsammen 3 fagh er meesten forfalden och duer kun lidt taxeret for... 1 Rd. 4 M. grunden... 2 M.	
Jørgen fischers Lille øde huus plads, hafuer standen øde 5 Aars tid er 9 Allen lang, och 6 Allen breed, Eragtis for	
Laurs Joensens Øde huus pladtz, Margrette Borgm. tilhørende, hafuer standen øde 6 Aars tid, er 12 Allen breed och 9 Allen lang, Er- agtes for	
Peder Ferge Karls huus lisbet djrichis Jboer, med Leerfagh och straa tag tilsammen $\frac{1}{2}$ fagh taxeret for... 3 Rd. 12 Sk. grunden... 3 M. 12 Sk.	
Rasmus Sueys huus hand Jboer, med Leerfagh och straa tag tilsammen $3\frac{1}{2}$ fagh taxeret for... 4 Rd. 5 M. $2\frac{2}{3}$ S. grunden... 5 M. $13\frac{1}{3}$ S.	
Anders Mjchelsens huus, Een quinde Jboer, er Eet Muurfagh, och 2 Leerfagh med steen tag tilsammen 3 fagh taxeret for... 4 Rd. 1 M. grunden... 5 M.	

	Biugninger og Grunde	Summa
Christen Laurjdtzen hindtzes huus hand Jboer, med Leerfagh, och straa tagh, tilsammen $\frac{1}{2}$ fagh taxerit for... grunden...	3 Rd. 12 Sk 3 M. 12 Sk.) 3 Rd. 4 M. 8 S.
Maren Thiesens huus hun Jboer med Klining och straa tag, tilsammen $2\frac{1}{2}$ fagh taxeret for... grunden...	2 Rd. 4 M. $10\frac{2}{3}$ S. 3 M. $5\frac{1}{3}$ S.) 3 Rd. 2 M.
Anna Sl. Laurjds Bruuns huus hun Jboer med Klinede Wegge och straa tag tilsammen $2\frac{1}{2}$ fagh taxeret for... grunden...	2 Rd. 4 M. $10\frac{2}{3}$ S. 3 M. $5\frac{1}{3}$ S.) 3 Rd. 2 M.
Paa Torffued Beliggende:		
Jørgen Mathiesens gaard han Jboer, dends biugt bestaar udj thou Enchelde Muurfagh och 18 Leerfagh, med 16 fagh steen tag och 4 fagh straa tag, tilsammen 20 fagh taxeret for... grunden...	36 Rd. 4 M. 7 Rd. 2 M.) 44 Rd.
Sl. Carsten Iensens gaard som staaar Øde, och meesten Ruineret, bestaar udj noget Thømmer och Theigell Thag tilsammen 11 Fagh. Wden Wegge taxeret for... grunden...	8 Rd. 2 M. 1 Rd. 4 M.) 10 Rd.
Peder Nielsen Ferge karls huus hand Jboer, med 2 Enchel Muurfagh och 15 Leerfagh. Med 12 fagh steen tag, och 5 fagh straa tag tilsammen 17 fagh. Taxeret for... grunden...	$27\frac{1}{2}$ Rd. $5\frac{1}{2}$ Rd.) 33 Rd.
Alexander Montros, tilhørrer Sandersens Øde huus pladtz Som hafuer standen Øde offr 24 Aar. Grunden Eragtit for...		3 Rd. 2 M.
Susanne Engebergs huus, Catrine Klochers Jboer, med Klinede Wegge af straa tag, tilsammen $4\frac{1}{2}$ fagh. Taxerit for... grunden...	5 Rd. 4 M. $2\frac{2}{3}$ S. 1 Rd. $13\frac{1}{3}$ S.) 6 Rd. 5 M.
Peder Cannichis huus hand Jboer, med leer fagh och straa tag, tilsammen 5 fagh. Taxerit for... grunden...	6 Rd. 1 M. 8 Sk. 1 Rd. 1 M. 8 Sk.) $7\frac{1}{2}$ Rd.

	Biugninger och Grunde
M. hans Feldbereders gaard, hand Jboer med leerfagh, 3 fag straa tag och thj fag straa tag, er tilsammen 13 fag. Taxeret for... grunden...	16 Rd. 4 M. 3 Rd. 2 M.
Peder Nielsen Schredders huus, med Leerfagh. halff steen och halff Straa tag tilsammen $\frac{1}{2}$ fag. Taxeret for... Grunden...	4 Rd. 1 M. 5 M.
Møllegaden:	
Effterschreffne trende gaards pladtzer haffuer standen Øde offr 24 Aar, och ingen hafuer Nødte af dem	
Jens Kulesens gaard pladtz, Margrette Borge-mesters tilhørende, er 36 Allen breed, och 18 Allen lang, Eragtis for	
Støds gaards pladtz Susanne Engeberg tilhører, er 7 Allen breed och 18 Allen lang. Eragtis for	
Peder Hemmingsens øde gaards Plads Jacob Montros tilhørende 18 Allen breed och 15 Allen lang, Eragtis for	
Jeppe Pedersen Kieps gaard hand Jboer, bestaar udj 6 Enchelde Muurfagh Och 4 Leerfagh, med thydschens huus i bereignett, huor af de 16 Fag er med steen tag och de 14 fag med straa tag, tilsammen 30 fag taxeret for... grunden...	66 Rd. 4 M. 13 Rd. 2 M.
Mjchel Ibszen tilhører Kieppe haffwens Kaalhafve, Eragted for	
Niels Nordmands gaard hand Jboer, bestaar udj Leerfagh och straa tag tilsammen 22 fagh taxeret for... grunden...	33 Rd. 2 M. 6 Rd. 4 M.
Jacob Carstensen huus Peder Corporall Jboer, med Leerfag, 4 fag steen tag och thou fag straa tag, er tilsammen 6 fagh. Taxeret for... grunden...	8 Rd. 2 M. 1 Rd. 4 M.

	Biugninger og Grunde	Summa
Isach Jørgensens huus hand Jboer, Eet Muurfag i gaufflen til gaden, ellers Leerfag offuer Alt, med halff steen och straa tag, tilsammen 4 fag.		
Taxerit for...	8 Rd. 2 M.)	10 Rd.
Grunden...	1 Rd. 4 M.)	
Hans groffsmids gaard hand Jboer, med 2 $\frac{1}{2}$ Enchelde Muurfag, 5 $\frac{1}{2}$ Leerfag huor af de 5 fag er steen tag och 3 fag med straa tag, tilsammen 8 fagh.		
Taxerit for...	13 Rd. 2 M.)	16 Rd.
Grunden...	2 Rd. 4 M.)	
Hans Snedkers huus hand Jboer, Med Leer Wegge och straa tag tilsammen 5 fag		
taxeret for...	6 Rd. 5 M. 10 $\frac{2}{3}$ S.)	8 Rd. 2 M.
grunden...	1 Rd. 2 M. 5 $\frac{1}{3}$ S.)	
Een hafwe, Peder Nielszen Schrichke tilhørende, Kaldis Munche hafuen, Som nu er Planted til Kaal hafve. Eragtis for.....		
Johan Bendixzens huus hand Jboer bestaar udj Eet Enchel Muurfag til gaden Ellers alt Andet udj leer fag, huor af er 5 fagh Steen tag, och 12 fag straa tag, tilsammen 17 fag.		
taxeret for...	18 Rd. 2 M.)	22 Rd.
grunden...	3 Rd. 4 M.)	
Hans grisis huus hand Jboer, med Leerfagh halff steen och half straa tagh tilsammen 3 fagh.		
Taxeret for...	6 Rd. 1 M. 8 Sk.)	7 $\frac{1}{2}$ Rd.
grunden...	1 Rd. 1 M. 8 Sk.)	
Maren Niels Kielførrers Gaard, hun Jboer, med Eet Enchel Leerfagh til gaden, och ellers 16 Leerfag, huor af dj 4 fag er steen tagh, och 13 fag med straa tagh, tilsammen 17 fagh		
taxeret for...	16 Rd. 4 M.)	20 Rd.
Grunden...	3 Rd. 2 M.)	
Anders Michelsens huus hand Jboer, med leer Wegge och straa tag tilsammen 5 fagh.		
Taxeret for...	8 Rd. 2 M.)	10 Rd.
grunden...	1 Rd. 4 M.)	
M. hans Klochestøbers huus i Ring Kioberstrædet, med Leerfag och straa tagh, tilsammen 6 Fag, Som staar Øde och Ubeboed.		
Taxeret for...	8 Rd. 2 M.)	10 Rd.
Grunden...	1 Rd. 4 M.)	

	Biugninger och Grunde
Claus Brumchers Øde huus pladtz, Andreas Kruchouf Tilhørrer, hafuer standen Øde mange Aar, och ingen hafuer Nødte deraf, Och som dette ligger for Sig Selff til Een Nabo, Eragtis det for	
M. Friderich i Stege hand's huus, Som staa Øde, med Leerfag och straa tag tilsammen 5 fagh. Taxeret for... Grunden...	6 Rd. 5 M. 10 $\frac{2}{3}$ S. 1 Rd. 2 M. 5 $\frac{1}{3}$ S.
Isach Jørgensen Smids gaard, Anders Kieps Quinde Jboer, med Enchelde Muurfag och gammel teigttag til gaden och gaarden 7 fagh taxerit for... grunden...	16 Rd. 4 M. 3 Rd. 3 M.
Effterschreffne Øde pladtzer hafuer standen Øde Siden Suenschens tid: Niels ottis Øde plads, tilhørrer Sophie Sl. her Jørgens, Som hafuer weret Een huus plads, er 7 $\frac{1}{2}$ Allen breed och 10 Allen langh, Eragtis for	
Rasmus Oels Øde huus plads, tilhørrer Margrette Sl. Borgem. hans Anders. er 18 Allen breed och 18 Allen lang, Eragtis for	
Christian Snedker Øde huus plads, tilhørrer Margrette Sl. Borgem. hans Anders. er 12 Allen breed och 9 Allen lang, Eragtis for	
Mjckel Jbsens Gaard, hans Broder Peder Jbsen Jboer, med leer Wegge och straa tagh tilsammen 10 Fagh. Taxeret for... grunden...	16 Rd. 4 M. 3 Rd. 2 M.
Svend Schredders Øde huus pladtz tilhørrer Margrette Borgemester hans Anderszens, och hafuer standen Øde en 22 Aars tid, taxeret Grunden for	
Jeppe Kieps huus, Bendix styrning Jboer, med 2 Muurfagh och 3 Leerfag, half Steen och straa tagh, tilsammen 5 fagh. taxeret for... grunden...	8 Rd. 2 M. 1 Rd. 4 M.

	Biugninger og Grunde	Summa
Hans Hølse weffuers gaard han Jboer med 3 Enchelde Muurfagh och 3 $\frac{1}{2}$ Leerfagh och steen tag offuer tilsammen 6 $\frac{1}{2}$ fagh Taxeret for ... grunden ...	16 Rd. 4 M.) 3 Rd. 2 M.)	20 Rd.
Her Jacob Laursens Øde haffue Eragtis for ...		4 M.
M. hans Klochestøbers Øde gaards plads, hafuer standen Øde 16 Aars tid, er 30 Allen breed och 12 Allen lang. Eragtes for		2 Rd.
Hans Skinders gaard hand Jboer, bestaar udj 4 $\frac{1}{2}$ Enchelde Muurfagh Och 6 $\frac{1}{2}$ Leerfagh, de 9 fag med steen tagh och 2 fag med straa tagh tilsammen 11 fag. Taxeret for ... Grunden ...	19 R. 4 M. 5 $\frac{1}{3}$ S.) 3 R. 5 M. 10 $\frac{2}{3}$ S.)	23 Rd. 4 M.
Disse thuende huus pladtzer hafuer ligget Øde mange Aar: Hans Kiendis huus plads, tilhører Byen, som ingen hafuer Nødte aff, er 4 Allen breed og 12 Allen langh. Eragtis for		1 Rd.
Hans Mands Øde huus plads, Som Jngen Eyer vidstes till, er 21 Allen bred och 12 Allen lang Eragtis for		1 Rd.
Her Jacob Laurs. Birches gaard, Som staar Øde och af Jngen beboes, bestaar udj 8 Enchelde Murefagh, och 28 Leerfagh, de 24 Fagh med steen tagh och 12 fagh med straa tag. Er tilsammen 36 fagh. Taxeret for ... grunden ...	62 Rd. 4 M.) 12 Rd. 2 M.)	75 Rd.
Herr Jacob Laursøn Birch, Sogne Prestis gaard hand iboer, dendtz biugt bestaar udj Jtt stue huus til gaden med Suale 2 lofft høgt Enchelde Muurfagh 16 fagh och leerfagh offuer alt 51 fagh. Huoraf de 60 fagh er steen tag offuer, och de 7 med straa tag tilsammen 67 fagh. Taxeret for ... grunden ...	175 Rd.) 35 Rd.)	210 Rd.
Gabrjell Thommesen Raadmands gaard, hand Jboer, bestaar udj 4 Enchelde Muurfagh och 23 $\frac{1}{2}$ Leerfagh, huor aff de 21 fag er med steen tagh, och de 6 $\frac{1}{2}$ fag er med straa tag, tilsammen 27 $\frac{1}{2}$ fag. Taxeret for ... grunden ...	95 Rd. 5 M.) 19 Rd. 1 M.)	115 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Peder Reffs gaard hand Jboer, med 3 Enchelde Muurfagh och 22 Leerfagh, huor af de 10 fag er steen tagh och 15 fag med straa tag tilsammen 25 fag.	Taxeret for... Grunden...	41 Rd. 4 M.) 8 Rd. 2 M.) 50 Rd.
Søffren Pedersz. gaard af Kiøbenhauftn med 4 fag Enchelde Muur, och 13 Leerfagh huor af dj 10 Fag er med steen tagh, och de 7 med straa tagh, tilsammen 17 fag.	Taxeret for... Grunden...	45 Rd. 5 M.) 9 Rd. 1 M.) 55 Rd.
Andreas Kruchous huus Johan Schredder Jboer, bestaar udj $2\frac{1}{2}$ Muurfagh och $2\frac{1}{2}$ Leerfagh med steen tagh tilsammen 5 fagh.	Taxeret for... Grunden...	$12\frac{1}{2}$ Rd.) $2\frac{1}{2}$ Rd.) 15 Rd.
Anders Kruchous huus, Jørgen Brunchker Jboer, bestaar udj 2 Muurfagh och $2\frac{1}{2}$ Leerfagh, tilsammen med steen tagh $4\frac{1}{2}$ fagh	taxeret for... grunden...	11 R. 1 M. $10\frac{2}{3}$ S.) 2 R. 1 M. $5\frac{1}{3}$ S.) 13 Rd. 3 M.
Andreas Kruchous gaard hand Jboer, bestaar udj 9 Enchelde Muurfagh, Och 25 Leerfagh offuer Alt med steen tag, tilsammen 34 fagh	Taxeret for... grunden...	133 Rd. 2 M.) 26 Rd. 4 M.) 160 Rd.
Rasmus pugis Øde gaardtz plads Som ligger for Sig Selff, tilhørrer Sl. Borgm. hans Andersens Børn och hafuer standen Øde offr 20 Aars tid er 33 Allen breed och 24 Allen lang. Eragtis for		3 Rd.
Andreas Kruchous huus, Christian Apotecker Jboer, med $2\frac{1}{2}$ fag Enchelde Muurfagh och 8 Leerfagh huor af de $5\frac{1}{2}$ fag er steen tagh och de 5 fag straa tag tilsammen $10\frac{1}{2}$ fagh.	Taxeret for... grunden...	19 R. 4 M. $5\frac{1}{3}$ S.) 3 R. 5 M. $10\frac{2}{3}$ S.) 23 Rd. 4 M.
Christian Thommes huus, Andreas hendrichsz wefuer Jboer, bestaar udj $2\frac{1}{2}$ Enchelde Muurfagh, och threj leerfagh, de $3\frac{1}{2}$ fagh med steen tagh, och 2 fag med straa tag, Er tilsammen $5\frac{1}{2}$ fagh.	Taxeret for... grunden...	16 Rd. 4 M.) 3 Rd. 2 M.) 20 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Andreas Kruchous huus, Jens weffuer Jboer, halff Muur Fag, och halff leer fagh, med steen tag tilsammen 3 fagh. Taxeret for... grunden...	8 Rd. 2 M.) 1 Rd. 4 M.)	10 Rd.
Andreas Kruchkous huus, Andreas udbye Jboer, med half Muurfag, och half leerfag, och steen tag offuer Alt tilsammen 3 fag. Taxerit for... grunden...	8 Rd. 2 M.) 1 Rd. 4 M.)	10 Rd.
Kirsten Anchers gaard hun iboer bestaar udj 2 Enchelde Muurfag och thj leerfag, huor med de 9 fag er med steen tag, och 3 fag Øde for straa. Taxeret for... grunden...	29 Rd. 1 M.) 5 Rd. 5 M.)	35 Rd.
Willemb Jørgensen Kræstens gaard Som Mjchel Jbszen er formynder for, bestaar udj 6 Muurfagh och 18 leerfag med steen tag offuer alt tilsammen 24 fagh. Taxeret for... grunden...	108 Rd. 2 M.) 21 Rd. 4 M.)	130 Rd.
Sl. Laurjds Madtzens Børns gaard, bestaar udj 5 Enchelde Muurfag och 20 Leerfagh, med 6 fag steen tagh cck 19 fag straa tagh, Er tilsammen 25 fagh Taxeret for... grunden...	41 Rd. 4 M.) 8 Rd. 2 M.)	50 Rd.
Sophia Sl. her Jørgens huus Casper Schoemager Jboer, med leer fag, och halff steen och halff straa tag tilsammen 4 $\frac{1}{2}$ fag. Taxeret for... grunden...	5 Rd. 4 M. 2 $\frac{2}{3}$ Sk.) 1 Rd. 13 $\frac{1}{3}$ Sk.)	6 Rd. 5 M.
Rasmus Brysings huus Som hand Jboer, med Leerfag och straa tagh 2 $\frac{1}{2}$ fagh. Taxeret for... grunden...	4 Rd. 1 M.) 5 M.)	5 Rd.
Maren pouels huus hun iboer, med leerfag och theigell tag er 3 fagh. Taxeret for... grunden...	5 Rd.) 1 Rd.)	6 Rd.
Peder Jensens quindis huus hun Jboer med leerfag och teigell tagh 3 fagh. Taxeret for... grunden...	5 Rd.) 1 Rd.)	6 Rd.

	Biugninger och Grunde	Summa
Gabrjell Thommeszen Raadmands huus, Som staar Øde med leerfagh och straa tagh er tilsammen 3 fagh.	Taxeret for... grunden... 4 Rd. 1 M.) 5 M.)	5 Rd.
Niels tuis huus hand Jboer med Leerfag och straa tag tilsammen 5 fagh.	Taxeret for... grunden... 8 Rd. 2 M.) 1 Rd. 4 M.)	10 Rd.
Summa Summarum:		
Biugninger och Grunde	3799 Rd. 3 M. 2	Sk.
Der aff den $\frac{1}{8}$ part	474 Rd. 5 M. $10\frac{1}{4}$	Sk.
Der af 5 procento	23 Rd. 4 M. $7\frac{1}{5}$	Sk.

Der Effter Følger Kirchens Waaninger, Som er Sogne Præstens Residens. Capellansgaarden, Latine Schoele, Och Andre Kirchens Smaa Boeder:

	Biugninger och Grunde	Summa
Sogne Præstens Residens er Øde, och i mange Aar har waaren Øde, Och Sogne Præsten boer i sin Egen gaard, hid Jndtil Schattfrj, Jndtill Kirchen efter høgeste Rettis Domb Opbiugger hannem sin præste Residentz. Bestaaendis Ellers udj Gammell Biugt, halff Muurfag och halff Leerfagh med steen tagh tilsammen 16 Fagh.	Taxeret for... grunden... 16 Rd. 4 M.) 3 Rd. 2 M.)	20 Rd.
Capellan Residentzen, Som her Danyel Anderz Jboer, er Leerfag, Klinede Wegge, med halff steen tagh oc halff straa tagh tilsammen 12 fagh.	Taxeret for... grunden... 9 Rd. 1 M.) 1 Rd. 5 M.)	11 Rd.
Latine Schoele bestaar udj halff Enchelde Muurfag, och leerfag med teiggell tagh 4 fagh.	Taxeret for... grunden... 6 Rd. 4 M.) 1 Rd. 2 M.)	8 Rd.
Tuende Kirche boeder i Nørrgade Som beboes, och bestaar udj halff Muurfag, och halff Leerfagh, med steen tag tilsammen 6 fagh.	Taxeret for... grunden... 7 Rd. 3 M.) 1 Rd. 3 M.)	9 Rd.

	Biugninger og Grunde	Summa
Noch thuende Andre Kyrcheboeder Som staa Øde och forfalder, bestaar helten i Muurefag och helten i Leerfag tilsammen $4\frac{1}{2}$ fagh. Med steen tagh. Taxeret for ... grunden ...	$2\frac{1}{8}$ Rd. $\frac{1}{8}$ Rd.)) 3 Rd.
Sex Andre Kirche boeder paa Thorfued, Som beboes, helten Muurfag och helten leerfag, til- sammen med gl. teiggell tagh 22 fag. Taxeret for ... grunden ...	18 Rd. 2 M. 3 Rd. 4 M.)) 22 Rd.
En Øde plads Kirchen tilhører, Kaldis Falquers plads, Er 15 Allen breed och 15 Allen lang, Som ey hafuer standen huus paa i mange Aar. Eragtis for		5 M.
Summa Kirchens Waaningers Biugninger och grunde:		
Bedrager	73 Rdr. 5 M.	
Den $\frac{1}{8}$ part deraf	9 Rd. 1 M.	6 Sk.
5 procento der aff	2 M.	$11\frac{9}{10}$ Sk.

Kop- og Hesteskat m. m.

samt

Konsumptionsliste for 1699 og 1700.

Navn	Bedrift eller Bestilling	Husstand	Personer	Skal betale i	
				Kop- skat	Kon- sumpt.
Rasmus Jespersen	har et lidet Skiberum, bruger Kornhandel og liden Kram at falholde, har i Brug af kgl. Majsts. Jorder 1	forsig og Hustru 1 Tjenestekarl og 1 Pige	2 2	Rd. M.	Rd. M.
Søren Carstensen	har et lidet Skiberum, bruger Kornkøbmandsskab og Kramhandel, bruger af kgl. Majsts. Jorder $\frac{1}{2}$	for sig og Hustru 1 Karl og 2 Piger	2 3	1 3	24

Navn	Bedrift eller Bestilling	Husstand	Personer	Skal betale i	
				Kop- skat	Kon- sumpt.
				Rd.	M. Rd. M.
Alexander Montros	har et lidet Skiberum, bruger Kornkøbmandsskab og liden Kramhandel, haver kgl. Majests. Jorder 1	forsig og Hustru 1 Karl og 1 Pige	2 2	12 2	26
Andreas Kruchou	har et lidet Skiberum, bruger liden Kornhandel, haver i Brug af kgl. Majests. Jorder 2	for sig, Hustru og 1 Søn 1 Karl og 1 Pige	3 2	15 2	22
Niels Pedersen	har et lidet Skiberum, bruger Kornkøbmandsskab	for sig og Hustru 1 Karl og 1 Pige	2 2	12 2	22
Jacob Montros	bruger Købmandsskab og Kornhandel, haver 1 $\frac{1}{4}$ af de 16 Jorder	for sig og Hustru 1 Karl og 1 Pige	2 2	12 2	18
Rasmus Hansen Skipper	har et lidet Skiberum, bruger Kornkøbmandsskab, haver 1 $\frac{1}{4}$ af kgl. Majests. Jorder.	for sig og Hustru 1 Karl og 1 Pige	2 2	12 2	18
Laurids Nielsen	er Kirkens Værge, bruger ellers lidet Øltapperi og Kornbrændevin at sælge	for sig 1 Karl og 1 Pige	1 2	6 2	
Hr. Jesper Engberg	Sognepræst, haver 1 af kgl. Majests. Jorder	for sig og Hustru 1 Karl og 1 Pige	2 2	12 2	13
Magister Søren Kaalund	Rector scholae	forsig og Hustru	2	12	2 3
Jørgen Gunnersen	Tolder	forsig og Hustru 1 Pige	2 1	12 1	4
Jacob Nielsen Elisabeth Lassen	Controleur og Kornmaaler en Præsteenke fra Nørre Vedby Sogn, haver fæst 1 af kgl. Majests Jorder	for sig og Hustru for sig 1 Pige hendes Søn Rasmus Scharving	2 1 1 1	12 4 1	1 2 6 4
Oluf Mortensen Koch	Byfoged, allerunderdanigst beklager sig, at ved Stedet forefalder ganske ringe at fortjene, saa og ej noget udi Løn tillagt, lever		1	2	

Navn	Bedrift eller Bestilling	Husstand	Personer	Skal betale i	
				Kop- skat	Kon- sumpt.
				Rd. M.	Rd. M.
Hans Jørgensen Wichmann	i allerunderdanigst For- haabning, at naad. maatte anses med Skaansel udi dette han tilfalder at skal betale	for sig og Hustru	2	8	2
	Byskriver, som sidder i allerstørste Armod, for- medelst ved hans Embede ganske ringe forfalder til sig og fattige Hustru og smaa Børns Livsophold, formener i allerdybeste Underdanighed allernaadigst at nyde Forskaansel udi dette han tilfalder at skal betale	for sig og Hustru	2	8	
Sal. Magister Jacob Birch, fordum Sog- nepræst her til Sted- den, hans efterladte Enke, Karen	som ej andet har loddet end som hendes Jordefærd. Opholdes af Naadsens- aarets Indtægt. Er en højt bedaget Enke	for sig	1	1	2 2
Idde, sal. Hr. Mou- ritz's	en Præsteenke fra Bogø, er fattig og vanfør	for sig og en lille Pige, der opvarter hende for Føden	1	1	1 3
Hr. Jacob Petersen Thorøam	Capellan, haver intet Kald paa Landet	for sig og Hustru	2	2	4
Greigers Jensen Forsleff	haver nylig nedsat sig og ingen Handel endnu brugt	for sig og Hustru 1 Bud	2 1	2 3	8
Jens Esbensen	har et lidet Fartøj, har i Brug 1 af kgl. Majests. Jorder	for sig og Hustru 1 Karl og 1 Pige	2 2	2 2	10
Giertrud, sal. Mikkel lbsens Enke	er fattig og nærer sig af lidet Øltapperi at sælge, har i Brug af kgl. Majests. Jorder 1	for sig 1 Karl og 1 Pige	1 2	1 1	13
Tønnes Christensen	Ungkarl og Sejlingsmand, haver et lidet Skiberum	for sig	1	1	
Anders Jacobsen	haver et lidet Skiberum, bruger lidet af Øltapperi	1 Pige	1	3	6 4

Navn	Bedrift eller Bestilling	Husstand	Personer	Skal betale i	
				Kop- skat	Kon- sumpt.
				Rd. M.	Rd. M.
Peder Nielsen Skrike	og Kornbrændevin at sælge	for sig og Hustru	2	2	13
		1 Bud	1	3	
Peder Christensen	har 1 af kgl. Majests. Jorder, opholder sig ved Avling	for sig og Hustru	2	2	8 3
		1 Datter, 1 Karl og 1 Pige	3	1 3	
Niels Pedersen	Skomager	for sig og Hustru	2	2	1 4
		1 Datter	1	3	
Anton Nielsen Stenholdt	Skomagervend	som er enlig	1	3	1
Niels Jensen Pilsmidt	nærer sig af lidet Bageri med Grovbrød og Hvedesimler at bage	for sig og Hustru	2	2	12 3
Hans Andersen Kiep	Skomager og hel fattig en Væver og har 1/2 af kgl. Majests. Jorder i Brug	for sig og Hustru	2	2	4
Mikkel Adamsen	en Skrædder	1 Dreng og 1 Pige	2	1	4 2
		for sig og Hustru	2	2	
Rasmus Hendriksen Mand	en Skomager, nærer sig ved Handværket og lidet Slagteri	for sig og Hustru	2	2	1 4
Laurits Jensen	Væver	for sig og Hustru	2	2	1
		1 Datter	1	3	
Niels Mikkelsen	en Baadsmand	for sig og Hustru	2	2	1 1
Jørgen Hansen Smid	en Slagter	for sig og Hustru	2	2	3
		1 Pige	1		
Claus Jørgensen	Kleinsmed	for sig og Hustru	2	2	1 2
Jacob Søfrensen	en Skrædder	for sig og Hustru	2	2	4
Erik Olsen	en Baadsmand, bruger og lidet Øl og Kornbrændevin at udskænke	for sig og Hustru	2	2	11
		1 Pige	1	3	
Philip Reinholt	en Skrædder	for sig og Hustru	2	2	1 1
Jacob Nielsen	en Skomager	for sig og Hustru	2	2	4
Poul Jensen Rold	en søfaren Mand	for sig og Hustru	2	2	1 1
Niels Jacobsen	en Skomager	for sig og Hustru	2	2	1 1
Jens Andersen Vandmøller	en Baadsmand	for sig og Hustru	2	2	1 2
Rasmus Jensen	Knivsmed	for sig og Hustru	2	2	2 3
		1 Søn	1	3	
Mikkel Jensen	Væver	for sig og Hustru	2	2	1 1
Rasmus Laursen	en Grovsmed	for sig og Hustru	2	2	1 3
Peder Ibsen	en Baadsmand, haver Halvparten af en Roersbaad og nærer sig deraf	for sig og Hustru	2	2	1 2

Navn	Bedrift eller Bestilling	Husstand	Personer	Skal betale i	
				Kop- skat	Kon- sumpt.
				Rd. M.	Rd. M.
Jeppe Lauersen Uter	en Baadsmand, nærer sig af liden Melhandel	forsig og Hustru 1 Tjenestepige	2 1	2 3	2 2
Hans Pedersen Borringholm	en Baadsmand	forsig og Hustru	2	2	5
Peder Øster	en Baadsmand, farer for Hyre	enlig	1	1	1
Laurits Rasmussen Skytte	en Baadsmand, farer for Hyre	enlig	1	1	1 1
Carel Svendsen	en Baadsmand, farer for Hyre, Kvinden bager iblandt Brød at sælge	forsig og Hustru	2	2	7 2
Jens Clausen	som er Klokker	forsig og Hustru	2	1	
Oluf Svendsen	bruger med lidet Øltapperi	forsig og Hustru	2	2	
Hans Andersen	en Baadsmand	forsig og Hustru	2	2	3 1
Hans Holse	Væver	forsig og Hustru	2	2	1 3
Christian Nielsen	en Snedker	forsig og Hustru	2	2	2
Jørgen Laursen Loeg	en fattig Bager, bruger lidet Øltapperi	forsig og Hustru 1 Pige	2 1	2 3	5 3
Jacob Jensen Skytte	er fattig og forulykket, Skib og Middel forlist	forsig og Hustru 1 Pige	2 1	2 3	5
Hans Jeppesen Kiep	en Skomager	forsig og Hustru	2	2	2 4
Peder Christensen	en Baadsmand	forsig og Hustru	2	2	3
Oluf Andersen (Hal- lind?)	en Skibstømmermand, bruger med lidet Brændevin at udskænke	forsig og Hustru	2	2	2
Hans Nielsen	en Grovsmed, er fattig	forsig og Hustru	2	2	2 3
Peder Andersen Borringholm	en Daglønner, bruger m. lidet Brændevin at udskænke	forsig og Hustru	2	2	3 1
Mogens Nielsen	en Baadsmand, bruger med lidet Brændevin at udtappe, haver Halvparten i en Roersbaad	forsig og Hustru	2	2	4 4
Morten Rasmussen	en Daglønner, Skoflikker	forsig og Hustru	2	2	1
Peder Mortensen Reff	en fattig Daglønner	forsig og Hustru	2	2	1
Peder Svendsen	en Baadsmand	forsig og Hustru	2	2	2 4
Gabriel Thommesen Bisgaard	tilforn Byfoged her paa Stedden og nu en fattig Mand, bruger med Melhandel	forsig og Hustru	2	2	2 2
Andreis Hendriksen	Væver, lever af Avling af kgl. Majests. Jorder her for Byen	forsig og Hustru	2	2	3 4

Navn	Bedrift eller Bestilling	Husstand	Personer	Skal betale i	
				Kopskat	Konsumpt.
				Rd. M.	Rd. M.
Hans Knudsen	en Daglønner	for sig og Hustru	2	2	1 2
Mester Lorens Badskær	nærer sig af Handværket	for sig og Hustru	2	2	1
Hans Jensen Tryne	en Daglønner	for sig og Hustru	2	2	1 2
Peder Gudmandsen	en Bager. Kan ej Handværket fortsætte	for sig og Hustru	2	2	7
Rasmus Mikkelsen	en søfaren Mand, har et lidet Skiberum, bruger med lidet Kornbrændevin at sælge	for sig og Hustru	2	2	7 4
Anders Caspersen	en Skomager og Ungkarl		1	1	1
Frederik Olsen	en Skrædder, nærer sig af Handværket	for sig og Hustru	2	2	2 2
Jørgen Mathiesen	en fattig Mand	for sig og Hustru	2	2	1
Peder Jørgensen	lever af Avling af de 16 Jorder	for sig og Hustru	2	2	2 3
Kandestøber					
Thommis Martner	er en Skrædder	for sig og Hustru	2	2	2 3
Rasmus Handskemager	en fattig Mand	enlig	1	1	5
Hans Pedersen Liise	haver 1 af de 16 Jorder, hvoraf han opholder sig	for sig og Hustru	2	2	4 2
Anne Liise	hans salig Broders Datter, som han er Værg for	for hende alene 1 Pige	1 1	3 3	
Morten Lauritsen	en Baadsmand, haver Halvparten i en Roersbaad	for sig og Hustru	2	2	1 3
Skytte					
Peder Pedersen	Væver, nærer sig af Handværket, en fattig Mand	for sig og Hustru	2	2	1 1
Christian Thommesen Bisgaard	en fattig Bager	for sig og Hustru	2	2	1

*Husarme og Fattige, Ældgamle og Vanføre,
som intet have at kan betale eller fortjene.*

1. Hans Pedersen Stenholt og Hustru.
2. Mogens Olsen og Hustru.
3. Niels Svendsen og Hustru.
4. Jens Therkildsen, syg og elendig.
5. Tyske Hans og hans Kvinde.
6. Jan Didrik Hattemager og Hustru, gamle og forarmede Folk.
7. Mikkel Hansen Griis og Hustru, meget fattige, og han derforuden er en døv Mand.
8. Peder Murmester og hans Hustru, begge gamle, forarmede Folk.
9. Fredrik Kromcher(?) og hans Hustru, forarmede.

10. Niels Hansen Lindboe og Hustru, gamle, forarmede Folk.
11. Peder Bendsen, vanfør, har kun een Haand.
12. Anders Handskemager og Hustru med en Del smaa Børn, der beder om Almisse.
13. Thommis Jacobsen Murmester og Hustru, forarmede, kan intet betale.
14. Løjtnant Erik Bruuns Enke, af Alder 70 Aar og opholdes af de Fattiges Midler.
15. Johan Hansen Skrædder, af Alder over 70 Aar, har Mangel paa Hørelsen og Syn, lever med Kvinden i Armod.
16. Niels Rasmussen Luge (?) og Hustru, ældgamle Folk og forarmede.
17. Rasmus Brysting og Hustru, begge gamle Folk, som ej noget kan forhverve.
18. Casper Andersen og Hustru, gamle Folk, som ej noget kan forhverve.
19. Anders Mickelsen og Kvinde, begge gamle Folk og fattige.
20. Jørgen Bruncher og Hustru, husarme Folk.
21. Gertrud Bendtz, en fattig forarmet Enke, over 60 Aar gammel.
22. Sal. Hr. Peder Damb af Morsbye, som blev kendt fra sit Embede og døde i Armod, hans efterlevende Enke opholder sig her i Byen af de fattige Blokkepenges Udredelse.
23. Joen Pedersen og Hustru, gamle og fattige Folk.
24. Jens Væver og Hustru, begge gamle, udlevede, forarmede Folk, som bede om deres Brød.
25. Rasmus Sørensen, en gammel Person, haver ikkun een Haand, underviser Børn i Læsning og nyder Ophold hos deres Forældre.
26. Marie Hansdatter, et fattigt Folk, som opvarter sin Broder Johan Hansen, som har Mangel paa sin Fornuft, opholdes af Fattiges Midler, som dennem tilskikkes.
27. Hos dennem deres Moder, en gammel forarmet Kvinde, kommen herind fra Sverige.
28. Hans Remsniders Moder, over 70 Aar, har Ophold hos Sønnen.
29. Tønнис Christensens Moder, over 80 Aar, har Ophold hos hannem.

Heste er ingen at anføre, saasom de, der findesⁱ, bruges alene til Kgl. Majsts 16 Jorders Dyrkning og Avling, som dennem i Brug haver, og af Hs. Kgl. Majst. allernaadigst frigiven, som de højædle Kammerkollegii Herrers højgunstige Resolution af Datum

23. Septembris Anno 1699 formelder, saasom af samme Jorder, ligesom Bonden, Hartkorn svares.

Hunde findes overalt ingen her paa Steden.

Kongel. Maj.s 16 Jorder, som Borgerskabet i Brug haver, ere anslagne og takseret for 62 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., hvoraf efter Kgl. Majst.s allernaadigste Forordning Hartkorn svares af hver Tønde 2 Mk. og bedrager 20 Rd. 71 Sk.

Byens Ejendoms Jorder udi Hartkorn beregnet = 35 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdk. à 2 Mk. beløber sig til 11 Rd. 83 Sk.

Rentepenge.

Byfoged Oluf Koch skyldig til Søren Carstensen Summa 50 Sl. Daler, deraf $\frac{1}{4}$ Rente . . .	„ Rdl. 40	Sk.
Peder Nielsen Schriche skyldig til Rasmus Scharving Capital 200 Sl. Daler, deraf $\frac{1}{4}$ Rente .	1 — 64	—

Børnepenge.

Juditte Eriksdaatter = Børne-Capital = 50 Rdl., som Søffren Carstensen haver under Værge-maal, deraf $\frac{1}{4}$	„ Rdl. 60	—
Hans Esbensens Capital = 117 Rdl. 2 Mk., som hos Broderen Jens Esbensen er bestaaende, og ej vides, hvor Personen er, deraf $\frac{1}{4}$ Rente	„ — 94	—
Inger Esbensens Arvs Capital 42 Rdl. som og hos Broderen Jens Esbensen bestaaende er, deraf $\frac{1}{4}$	„ — 33 $\frac{1}{2}$	—
Niels Nielsen Nordmands Capital = 110 Rdl., som hos Formynderne Niels Pedersen, Anders Jacobsen og Skipper Rasm. Hansen er bestaaende, deraf $\frac{1}{4}$ Rente	„ — 88	—
Anna Mikkelsdatters Capital = 70 Rdl., som hos hendes Broder og Formynder Rasmus Nielsen er bestaaende, deraf $\frac{1}{4}$ deel Rente .	„ — 84	—
Summa	3 Rdl. 71 $\frac{1}{2}$	Sk

Videre Børnegods:

Sal. Hans Lauritzens Børn Hans Christopher og Loren Hendrik, begge deres Arve Capital	400 Rdl.,
som Andreas Kruchou og Alexander Montros ere Væger for.	
Jørgen Mortensen Kraul (?), Ung og umyndig, Capital	2408 sl. Dir.
Johanne Margrete Schriches Capital	200 —

Anna Nielsdatter Lisis, som er et lidet Menniske, hendes Capitall	224	—
Alexander Montroses Stifsøn Frederik Frederiksen, hans Capitall	300	—
Hans Nielsen Kieldorpf fra Møen, som gaar udi Ny- købbing Latine Skole, hans Capitall	300	—

Disse overstaaende blive forsynede med Kost, Klæder, Skole-
gang og Optugtelse imod den Rente, som ellers af Capitalen skulde
gaa, som Skiftebreve og Protokollen derom forklarer. At ingen
Rente af dis Aarsage Myndlingerne tilfalder, forhaabes allerunder-
danigst, at det er frie.

Huslejeskatten.

2de Lejevaaninger, tilhørende Jacob Montros, bebos af Jacob Skrædder og Peder Johansen, hvoraf begge svares aarlig Leje 5 Rdl. 2 Mk., deraf $\frac{1}{4}$ Del	1	Rdl. 32	Sk.
Søren Carstensen 2de Lejevaaninger, som han bort- lejer, for begge aarlig 6 Rdl. 4 Mk., deraf $\frac{1}{4}$ Del	1	—	64 —
Peder Nielsen Schriches Gaard, Tolderen iboer for Leje aarligen, aarlig 8 Rdl., deraf $\frac{1}{4}$ part.	2	—	" —
Et lidet Hus, som Rasmus Skinder Stud beboer for aarlig Leje 2 Rdl. 4 Mk., deraf $\frac{1}{4}$ Deel ..	"	—	64 —
Andreis Kruchou for 5 smaa Lejevaaninger, som bebos af Fattigfolk, neml. Peder Gudmands, Jørgen Jacobsen, Jørgen Bruncker, Lorenz Bad- skær, Oluf Hallind, af hver Bod til aarlig Leje 3 Rdl. 2 Mk., er 16 Rdl. 4 Mk. Deraf $\frac{1}{4}$ part	4	—	16 —
Laurits Jensen, som er til Huse hos Niels Nielsen, giver deraf aarlig 2 Rdl. 2 Mk., deraf en $\frac{1}{4}$..	"	—	64 —
Anders Caspersen en liden Vaaning ved Kirken, faar deraf aarlig Leje = 2 Rdl. af Rasmus Nakskou og Gjertrud Bendtz, som deri boer, deraf $\frac{1}{4}$ part	"	—	48 —
Summa ...	11	Rdl. 48	Sk.
Bedrager sig Kopskatten	til Summa	338	Rdl. " Sk.
Hartkorn af kgl. Majt.s 16 Jorder	20	—	71 —
Byens Jorder, Hartkornsskat	11	—	83 —
Rentepenge Skatten	2	—	8 —
Børnepenge Skatten	3	—	71 $\frac{1}{2}$ —
Husleje Skatten	11	—	48 —
Summa Summarum ...	387	Rdl. 89 $\frac{1}{2}$	Sk.

Konsumtionsskat synes at være svaret første Gang i 1672 (se S. 130). Den var bortforpagtet fra 1. Januar 1687—31. December 1689 til Hans Lauritsen Tolder for 405 Rdlr. Det er saa heldigt, at vi kan anføre Hovedtrækkene af Forpagtningskontrakten for 1. Januar 1689—31. December 1691, da den samme Mand atter forpagtede den, denne Gang for 520 Rdlr.

1. Skal bemeldte Hans Laursen, kgl. Majestæts Tolder udi Stubbekøbing, eller hvem han dertil vil forordne, hermed Fuldmagt have at maa oppebære af alle og enhver Civil eller Militær Personer smstds. af hvad Stand og Condition de monne være, Consumption af Vin, Salt og Tobak samt alle de andre Specerier, som udi kgl. Majestæts sidst udgange Forordning dat. 13. Oktober 1688 mældes, og der sammesteds bliver consumeret, enten det til Lands eller til Vands indkommer, paa den Maade som Consumptionsforsordningen tilholder, saavel som Folkelønskatten, Græspenge, Copulationer samt deraf faldende Bøder efter ovenbem.te Forordning og Plakats videre Indhold, intet undertagen i nogen Maader, hvorover rigtig Bøger holdes skal.
2. Hvorimod bem.te Consumptionsforsvalter og hans Betjente i alle Maader skal rette dennem efter bem.te Consumptionsforsordningens rette Ord og Mening, og af det i Byen indkommende til Lands og til Vands lade Consumptionen oppebære af alle og enhver der i Byen foruden at forene sig med dennem om Afgiften. Derimod ej nogen, ihvo det og være maa, i ringeste Maade opholde, fordele eller forurette, saafremt han ej derfor vil stande til rette som vedbør.
3. Og skal bem.te Signr. Hans Laursen for Forpagtning af alt som for er mældt give til Afgift udi forn.te trende Aar 520 Rdlr. at betale aarlig i fire Terminer, 1. April 1. Juli, 1. Oktober og 1. December med 130 Rdlr. i hver Termin.
5. Naar ellers udi St. By nogen Indkvartering af Militære haves, skal af hvis Rug eller Korn som til dennem, imidlertid de udi Byen bliver beliggende, vorder formalet til Brød, hannem godtgøres halv Consumption. Nemlig 1 Mk. Danske af hver Tønde, for saa vidt det sig for dennem efter Forplejningsordinancen og tilbørlige Bevisligheder fra Landcommissarien udi Forpagtningens Afgift passere. (!)
5. Men dersom fjendtligt Indfald, Pest og dislige smitsomme Sygdomme (som Gud naadelig afvende) maatte paakomme, skal han, fra samme Tid han angiver at ikke kan for den Aarsag svare til den fulde Summa, om hannem da Forvaltningen fremdeles bliver bevilget, ej være forpligtet at svare til større Summa end med hans rigtige Bøger kan bevises af hannem at være oppebaaren, og for Forvaltningen ingen Løn at prætere.

Den foran anførte Kop- og Hesteskat m. m. var paalagt paa Grund af de truende politiske Forhold ved Forordningen 23. No-

vember 1699 og skulde betales i to Terminer (31. December 1699 og 15. Februar 1700). Mandtalslisten tillige med Konsumptionsligningen for 1700 (se S. 203) giver et klart Billede af den lille By, som før 1660 talte over 200 skatteydende til Dels velstaaende Borgere, medens den i 1700 næppe talte 80, hvoraf de fleste var paa Armodens Rand. Byens Matador, som dog kun ejer et lidet Skiberum og driver en liden Kramhandel ved Siden af sin Kornforretning, er aabenbart Alexander Montros, der da ogsaa bæres med en særlig Tillid, idet han af Stiftamtmanden „beskikkes som Hovedmand for Borgerne i Stubbekøbing“. Om Anders Kruckow, der ogsaa maa betegnes som en af de højstbeskattede, ved vi, at han uden at prætere eller fordre noget, har oppebaaret en Del af Skatterne og gjort Rigtighed derfor. Men selv om disse og om de andre højstbeskattede hedder det i Anmærkningen, at de bruger ikkun en ganske ringe Handel med Korn især paa København „og kan ikke regnes mod Købmænd paa andre Steder“.

Stubbekøbing var fra 1682 henvist til en rent vegetativ Tilværelse. Den blev som Garnisons- og Soldaterby et Appendiks til Nykøbing, og det skulde ikke hjælpe paa dens Trivsel. Der ligger en talende Symbolik i, at Byens gamle Toldbod, der i 1694 under et stærkt Højvande med Storm den 11. Januar var bleven noget medtaget, — den har aabenbart allerede da været meget forfalden, da der i en Regning tales om „Resten af Byens Toldbod“ — samme Aar blev solgt ved Auktion. Den agtedes ikke længer nødvendig i en By som Stubbekøbing. Og der er ikke en af Byens Købmænd, der har Brug for den til Pakhus eller lignende. — Nej, der er kun en Mand, der byder, og det er Byfogeden, Hans Lauritsen. Han udraabte den selv til 14 Rdl., og da ingen bød over, gjorde han paa egne Vegne Bud paa 1 Mark bedre og fik saaledes Hammerslag paa sit eget Bud.

Hans Lauritsen havde, som flere Byfogeder før ham, tillige været Tolder og var, som omtalt, ogsaa Konsumptionsforpagter. Af en Bemærkning i Byfogedregnskabet for 1690 fremgaar det med Tydelighed, at en Mand kunde ikke leve af at være Byfoged alene. „Byfogeden,“ hedder det, „haver aldeles intet vist, ejheller — saa at sige — noget uvist for sin Besværing, hvoraf han sig eller sine kan ernære.“ Hans Formand, Claus Hansen, stod bl. a. i Restance med sine Skatter for fem Aar til et Beløb af 22 Rdl. 8 Skill. Sognepræsten var samtidig fire Aar tilbage og skyldte Staten 17 Rdl. og 4 Skill., og at det ikke gik de menige Borgere bedre, fremgaar af en Notits i Byfogedregnskabet af 1690, hvor det hedder,

at Regimentskvartermester Vodroff skal sendes til Stubbekøbing for at hente Restancer.

Hvorledes det gaar med Restancerne, ses ikke af denne Skattemliste, der slutter sig til den foran S. 130 opstillede, men det synes afgjort, at Regeringen stadig er gaaet ned i sine Fordringer til Byen.

General-Ekstrakt over Stubbekøbing Bys Skatter 1682—1695.

	Matrikelskat	Badskærkistens Indretning, Trompete- og Baadmandskat	Saltskat	Kop- og Kvægskat	Grund- og Lejeskat a	Krigshjælp med dens Forhøjelse	Defen- sionsstyr	Rug til Milit- sens Brød
	Rdl. Sk.	Rdl. Sk.	Rdl. Sk.	Rdl. Sk.	Rdl. Sk.	Rdl. Sk.	Rdl. Sk.	
1682	200 "	8 74	25 "	140 "				
1683		291 1		107 74	23 45	60 31		
1684				148 12	26 9			
1685					25 68			
1686		144 "		131 48	25 62			
1687				137 74	25 69			
1688				207 91	24 89		28 20	
1689	90 "	144 "		256 27	24 74			58Td.2Sk.3Fd.
1690	97 57			123 18	23 71			
1691	76 16			125 40	23 71		108 "	
1692	97 61			229 32 ^h	23 71			
1693	71 3				23 71			
1694	62 15				23 71			
1695	62 15							

I ovenstaaende Generalekstrakt finder man intet Regnskab over Konsumptionsafgiften. Det ligger vel i, at den i disse Aar ikke vedkom Byfogeden — fra hvis Arkiv denne Generalekstrakt er taget — men Konsumptionsforvalteren. Da den 1696 viser sig i Byfogedens Regnskab, maa man antage, at den ikke har været bortforpagtet, hvilket vedvarer vistnok til 1708.

Men i 1696 er det hele Afgiftssystem bleven simplificeret.

- a) Grund- og Lejeskatten betaltes af Lejere af Gaard, Hus eller Have med $\frac{1}{2}$ % foruden de af Ejeren svarede 5 %. Den ophævedes ved Forordn.: 29. December 1694. Samme Aar nedsattes den i 1689 paa ny paalagte Matrikelskat af Byens Jorder (Ejendomsjord og Fæstejord) til en Hartkornsskat (62 Rdl. 15 Sk.) af de saakaldte Kongens 16 Jorder (der var fæstet af enkelte Borgere i Byen).
- b) kaldes 1692 Kop-, Heste- og Ildstedskat.
- c) kaldes Fortifikationsskat.

Byfoged Ole Mortensen Kochs Regnskaber for Skatter og uvisse Indkomster lyder kort og godt:

1696.	Lejermaalsbøder	18 Rdl.	73 Sk.
	Konsumptionsafgift	470 — "	—
	Matrikelskat af de 16 Jorder	62 — 15	—
		<u>550 Rdl.</u>	<u>88 Sk.</u>
1697.	Lejermaalsbøder og Førlovspenge	6 Rdl.	92 Sk.
	Konsumption	470 — "	—
	Matrikelskat	72 — 15	—
		<u>539 Rdl.</u>	<u>17 Sk.</u>
1698.	Konsumption	470 Rdl.	" Sk.
		470 Rdl.	" Sk.
1699.	Lejermaalsbøder	" Rdl.	48 Sk.
	Konsumption	470 — "	—
		<u>470 Rdl.</u>	<u>48 Sk.</u>
1700.	Konsumption	470 Rdl.	" —
	Baadsmændsskat	216 — "	—
	Rostjenesteskatefter Fordordn. ¹¹ / ₅ 1700	20 — 72	—
	Kop-, Heste- og Studeskat efter Forordn. ²³ / ₁₁ 1699 (Summens Fremkomst s. S. 211)	387 — 89 ¹ / ₂	—
	Matrikelskats Avance	47 — 46	—
	Lejermaalsbøder	7 — 36	—
		<u>1143 Rdl.</u>	<u>51¹/₂ Sk.</u>

Baadsmændsskatten traadte i Stedet for en Udskrivning for 1700 paa 18 Baadsmænd, som Byen af gode Grunde ikke var i Stand til at stille. For hver Baadsmænd skulde der betales 24 Rdl., og den hele Skat lød paa 432 Rdl. 1700 var der paa Bremerholms Kontor bleven indbetalt 200 Rdl. Af de resterende 232 Rdl. blev der 22. Marts 1701 betalt 16 Rdl. paa Amtstuen, som maa være bleven bragt til Veje med saa stor Møje, at der tydeligvis ikke var mere at hente. Ti Resten, 216 Rdl., — Ekvi-valentet for 9 Baadsmænd — blev af kgl. Naade eftergivet.

Under den store nordiske Krig er der sikkert stadig svaret Ekstraskatter af Stubbekøbing, men Regnskaberne er kun bevaret for enkelte Aar. Naar i denne Tid Hartkornsskatten paa Kongens Jorder er ganske forsvundet af Regnskaberne, ligger det mulig i de gentagne Paalæg af Ekstraskat. — Regeringen slog ned paa enhver Ting, som lod sig beskatte, og manges Morlille maatte til sin Bedrøvelse erfare, at hendes gammeldags Hovedbedækning, som hun var vant til at kalde en Hue, nu paa en Gang blev til

„en Fontange“ og kostede 3 Rdl. i Skat. Konsumptionsafgiftens betydelige Forhøjelse har vel ogsaa været medvirkende til en Eftergivelse af den gamle faste Skat, der atter dukker frem efter Kri- gen og svares til Jordernes Bortalg (se S. 115).

	Krigs- styr a.	Kop- skat	Folke- skat	Baadsm- skat d.	Paryk- & Fontange- skat b.	Vogn- skat c.	Heste- skat
1710	196 Rdl.			216 Rdl.	69.1.5	42.0.0	25 e.
1711	259.0.00	287 Rdl.	13.3.4 ¹ / ₂				16
1712	247.0.00	303.4.0					
1713	251.4.07		30.0.0				
1714	415.0.00						
1715	423.1.10						
1716	413.1.10						
1722	223 0.18						

Efter Krigens Slutning var der i nogle Aar Frihed for Ekstra- skatter, men for at hjælpe „det arme Grønland til Opkomst og de vilde Mennesker til Omvendelse“, maatte det arme Stubbekøbing i 1726 betale 120 Rdl. til „det Bergenske og Grønlandske Lotteries Completering“. Efter Københavns Brand 1728 takseredes Stubbe- købing i Brandstyr til 1125 Rdl., der blev nedsat til 993 Rdl. 3 M. 8 Sk. 1794, efter Christiansborgs Brand, indsamledes der til Genopbyggelsen 1219 Rdl. 2 M.

I 1743 beløb Ekstraskatterne — Kop-, Formue- og Heste- skat — sig til 198 Rdl. 37¹/₂ Sk. og i 1744 til 369 Rdl. 26¹/₂ Sk. For 1800 stiller Forholdet sig saaledes:

- Krigsstyr kaldes ogsaa „Dagskat“, da den beregnedes med en vis Sum pr. Dag
- Paryk- og Fontangeskat blev paabudt ved Forordn. 22. September 1710 og svaredes med 3 Rdlr. af en Paryk, Fontange eller Sæt. For den Luksus at lade sig begrave i en Ligkiste af Egetræ maatte der betales 2 Rdl.
- Vognskat svaredes af aabne og beslagne Vogne, dog ikke af saadanne, som brugtes til Avling.
- Baadsmandskat var som før sat til 18 Baadsmænd eller 432 Rdlr., men blev nedsat til Halvdelen.
- synes svaret alene af Alexander Montros i Anledning af Paabudet om Rytter- og Dragonhestes Anskaffelse og kan maaske derfor med Rette betegnes som „Hesteskat“.

Ekstraskat iflg. Forordn. 23. September 1762 . . .	328 Rdl. 72 Sk.
Rangskat " " 17. Januar 1764	7 " 48 "
Procent-Embedsskat	10 " 33 "
Kvartprocentsskat	43 " 77 "
Tjenestekarleskat paal. v. Forord. 23. August 1791	
alle Tjenestekarle i Byen mellem 20 og 36 Aar	3 " 32 "
	I alt 393 Rdl. 70 Sk.

Konsumtionen var dog langt den største Afgift, Borgerne havde at svare. Ved Plakat 20. September 1708 blev det paabudt at lade Konsumtionen i Købstæderne over alt i Danmark komme til Auktion. Ved denne blev i Stubbekøbing Alexander Montros og Rasmus Jespersen højstbydende; de forpagtede for Treaaret 1710—1712 Konsumtionen for 1030 Rdl. Efter Udløbet af denne Tid traadte Købmand Ditlev Flindt til, men denne Gang fik de Forpagtningen for 700 Rdl. I 1740 beløb Konsumtionen sig til 400 Rdl., 1792—1795 til 892 Rdl. 1 M. 8 Sk.

Man vedblev endnu, lige til 1841, at benytte det gamle tilvante Udtryk „Nætter“ for Skattepaaligningen. I 1770—1840 sattes Stubbekøbing til en Næringstakst af 20 Nætter à 32 Dele eller Portioner. 1838 svarede Byen af Grund og Næring 700 Rdl. og i Formueskat 1018 Rdl. 3 M. 8 Sk.; 1842: 840 Rdl. og 1280 Rdl.; 1856: 1450 Rdl. og 3650 Rdl.; 1862: 1500 Rdl. og 5000 Rdl.

I 1896 udgjorde det samlede Skattebeløb 22,840 Kr.

Hvis Skattepaalægget i tidligere Tider havde staaet i et nogenlunde rigtigt Forhold til Skatteevnen, vilde man i Skatteydelsen have haft et nogenlunde rigtigt Maal for Byens Vækst.

Et bedre Billede turde man faa af Ejendommenes stigende Værdi ifølge Grundtaksterne og af Folketallet. I 1682 var Grundenes og Bygningernes samlede Værdi anslaaet til 3800 Rdl., i 1747 til 5879 og i 1803 til 6089. I 1858 var Bygningerne assureret for 309,000 Rdl. og i 1898 for 1,794,815 Kr. (paa 270 Forsikringer).

Naar det foran (S. 109) efter gamle Beretninger, hvis Grundlag vi ikke kender, er opgivet, at Stubbekøbing i 1672 havde 511 Indbyggere, maa Garnisonen i Byen være taget med, saa dette Tal egner sig ikke til Udgangspunkt. Mandtalslisten i Anledning af Kopskatten for 1699 giver 202 Mænd og Kvinder, men her er der ikke medregnet Børn, for hvilke der sandsynligvis er sat en Aldersgrænse af 12 Aar. Da vi imidlertid ved, at Antallet af Børn, der kunde tænkes at gaa i Skole, af Byfogeden i 1736 sattes til 120, kan vi vist gaa ud fra, at Byen 1699 har talt ialt med

Folketal

mindre Børn omtrent 350 Sjæle. I Begyndelsen af Aarhundredet synes der ikke at have været nogen Fremgang. Mandtalslisten for 1715 giver 183 Voksne, hvilket vel med Børn vil give omtrent 330. I 1769 er Folketallet steget til 464, i 1801 til 467, i 1825 til 925, i 1860 til 1247, i 1880 til 1509, i 1890 til 1546 og i 1911 til 1916.

Næringslivet Denne glædelige, om end langsomme Fremgang staar i naturligt Forhold til Næringslivets Udvikling. Ogsaa den gik langsomt for sig, som forklarligt er i en By, hvor de mest Formuende — om man kan benytte dette Udtryk — kun drev ganske ringe Handel med „et lidet Skiberum“. Om de mindre Handlende og om en Del af Haandværkerne hedder det, i 1699, at „nogle ernære sig af deres smaa Baade, som de løber mellem Landene med, naar de kan fortjene dem en ringe Fragt, . . . en Del nære sig af deres Haandværk med at omløbe paa Landet at sy Sko og Vadmel for Bønderne . . . andre igen af en liden Avling eller ved Dagleje, Fiskeri eller ved at sejle for Hyre.“

Formue skabes som bekendt ikke ved at tage mange Penge ind, men ved at give faa ud, og hvor ringe end Handel og Haandværk var i Stubbekøbing, blev der dog lagt lidt til Side. At sige i Fredstid, ti i Krigsaarene slugte Skatterne hvad der var og mere til. I 1710 er der i Mandtalslisten over Kopskatten indrettet tre Rubriker til Betegnelse af Borgernes Formuestilstand: Velstaaende, Middelmaadig, Fattig. I den første findes der ikke en eneste af Byens 135 skatteydende Borgere; i den næste er der optegnet to og tyve, — Resten gaar ind under den sidste Betegnelse.

Om Byens Handel udtaler Byfoged Benzon sig i den foran trykte Indberetning af 1745. Stubbekøbing ligger navigabel for Øster- og Vester, Sonden og Nordsøen. Men den kan ikke glæde sig ved en „florende Negotie“, hvilket vel næst Guds Forsyn er at tilskrive Indvaanernes Forsømmelse og Uenighed.

Det er vel egentlig underligt at lade Guds Forsyn gøre fælles Sag med Indvaanernes Forsømmelse og Uenighed, men det er nu ogsaa kun en af den gode Byfogeds Ejendommeligheder, som vi senere skal lære nærmere at kende, aldrig at glemme at gøre et Buk for Vorherre til den ene Side og et Spark til Byens Borgere til den anden. Og det sidste var ganske unødvendigt; han har selv ovenfor angivet den første og væsentligste Grund til at „den florende Negotie udeblev,“ nemlig at der ingen bekvem Skibbro er til Byen.

Ud i Stranden laa der fra gammel Tid fem Stendæmninger eller Moler, — den ene synes, efter saavel Benzons som hans Eftermand, Scheels, Udtryk, at være Resterne af en gammel Ladebro, — som Folk i alt Fald nu næppe kunde gaa ud paa til deres Baade, endsige age ud paa eller udskibe Gods fra. Alle Varer maatte derfor køres saa langt ud i Stranden, at Prammene kunde flyde ind, tage imod Godset og føre det ud til Fartøjerne. Paa lignende Maade foregik Losningen. Men med den allermindste Smule Sø, — og Sø kunde sættes op af alle Vinde mellem Vest, Nord og Øst — var Losning og Ladning en Umulighed.

1749 overvejede Myndighederne den Plan at nedlægge Færgefarten over Grønsund og overdrage Stubbekøbing By Færgeprivilegiet mod at den paatog sig de sædvanlige Fri-transporter. Borgerskabet var i den Anledning forsamlet til Møde paa Raadhuset og drøftede Sagen. Og man kom til det Resultat, at skulde Byen paatage sig Færgefarten, som man var villig til, maatte Skibsbroen nødvendigvis først istandsættes. Ti Accisepengene, der betragtedes som erlagte til Broens Vedligeholdelse, var gaaet i Kongens Lomme, men der var intet gjort ved Broen, hvorfor den nu var ganske ruineret. Men blev Skibsbroen gjort i Stand, saa Skibene kunde lægge til Broen og losse og lade der, vilde Borgerne lade bygge Fartøjer og besørge Færgefarten.

Sagen gik ikke i Orden. Og da Byen i 1786 ansøgte Generaltoldkammeret om Hjælp til en Bro, blev den pure afvist.

I 1739 blev der udskibet af

	Rug	Byg	Malt	Ærter	Hvede	Flæsk		
						Skpd.	Lpd.	Pd.
D. Flindt	782	230	10	141	99	22	4	9
J. Stadager	427	150	16	267	120	10	4	
Byfoged Benzon	427	166	8	102	92	5		
Hans Kiende	708	341	6	71	34	3	5	
Laur. Staal	260	30	6	84	30	11		
Jens Bentzin	37	14						

eller ialt 4,658 Tdr. mod 9,386 i 1791.

Byens Skibsflaade var, som man kunde vente det, yderst ringe.

1747 bestod den af fem Fartøjer, nemlig:

1 Galiot, drægtig	13	Læster
1 Jagt, —	12 ¹ / ₂	—
1 — —	11	—
1 — —	7	—
1 — —	4 ¹ / ₂	—

foruden en Del aabne Baade og Joller, der ikke blev maalt.

Ifølge Opgivelser fra Byens Købmænd til Byfogeden var Priserne paa Korn og Ærter i 1725 og 1748 følgende:

1725	1 Td.	Hvede	11 Mark	1748	12 Mark
	1 -	Rug	8 -		10 -
	1 -	Byg	5 - 8 Skilling		9 à 10 -
	1 -	Havre	3 -		6 à 7 -
	1 -	Ærter	6 - 8 Skilling		10 -

I Danske Atlas hedder det — omtrent 1760 — om vor By og dens Næring: „Stubbekøbing er i sit Begreb vel saa stor som Nykøbing, men ikke nær saa tæt og vel bebygget, ikke heller af saa velhavende Borgere, skønt den Kornhandel, som drives der, er temmelig stor, dog Havnen usikker. Dernæst haver Stubbekøbing en god Bymark og anselig Avling, item en Tobaks-Plantage, som Byfogeden haver begyndt og anført nogle flere til det samme. Ja, ikke alene Tobak, men endogsaa Tobakspiber forskaffer man sig der ved en til saadan Ende anlagt Fabrique. Dog er af al Slags Haandarbejde, som der drives, intet vigtigere end Pottemagernes. Deres Tal er saa stort, og deres Arbejde saa godt, baade af Skabning og Materie, at de Rostocker-Pottemagere, som fordem drog store Profiter af Lolland og Falster, fortjene ikke der noget mere, siden den Stubbekøbing Fajance nu forføres langt omkring baade i og uden for Landet.“

Tobak — baade som Røg-, Snus- og Skraatobak — var i den nærmeste Menneskealder før og efter 1700 bleven til en Liden-skab. Og man fandt det ganske urimeligt at indføre den i dyre Domme fra Udlandet. Naar Planten havde ladet sig overføre fra en fremmed Verdensdel til Europa, maatte den jo med Lethed kunde føres fra det ene europæiske Land til det andet. Selv Folk, der — som den lærde Langebek — ikke kunde lide Tobak, kunde dog indse, at der maatte spares Penge, om Landet selv kunde frembringe den Tobak, som Landets Børn havde Brug for. Det har han udtalt paa Vers:

Naar endelig Tobak, det Lugt og Smagens Onde,
skal blive i sit Brug for Borger og for Bonde,
da lad den plantes her; dens Vækst gør Jorden ren,
og Penge vindes jo ved denne Næringsgren.

I 1691 finder man den første Tobaksplantage anlagt i København, og allerede 1713 forekommer der en Tobaksplantør i Stubbekøbing, der som Søstad maatte følge særlig hurtigt med paa dette Omraade. I dette Aar var den senere Byfoged Benzon kun 14 Aar gammel, saa hvis denne Tobaksplantør har virket her i nogen Tid, er Tobakkens Indførelse ikke Benzons Fortjene-

ste, som Danske Atlas vil. Det er sandsynligvis Tobaksavlén, der førte Kridtpibefabrikationen med sig, næsten naturnødvendigt kan man sige, ti kort efter dukker der en Kridtpibemager op paa Stedet. Men i 1741 greb Regeringen ind. Ved kgl. Forordn. 17. August nævnte Aar blev det paabudt, at Byjorderne, for saa vidt de i Sædeland er bestaaende, for en Fjerdedel aarlig med Hamp eller Hør skal besaas eller til Tobaksplantager bruges.

Tobakshandelen var blevet et Monopol, og Tobaksavlén maatte kontrolleres, og det er denne Kontrol, vi har at takke for Oplysningerne om Tobaksplantagerne ved Stubbekøbing i det hele. 1743 havde Sr. Abraham Lupli og Sr. Johan Fournéus — begge reformerte og sandsynligvis Franskmænd — tillige med Sr. Peder Halvorsen anlagt en Række Tobaksplantager, og Byfoged Benzón kan erklære, at der er gjort en god Begyndelse med Tobaksplantningen, og at „den her faldende Tobak er af ligesaa god Bonitet som den udenlandske“. Der er blot det gale ved det, at Almuen engang er kommen i Vane med den indførte Tobak, „der roullerer og negotieres over alt, Plantagerne til mærkelig Præjudice“. Og han ender med at udtale Ønsket om, at Indførslen af den fremmede spundne Tobak kunde hæmmes. Men fremfor alt: den udenlandske ordinære Tobak bør ikke have Fortrin for den danske.

Det var nu et meget naturligt Ønske i Byfoged Benzóns Mund. Ti han var stærkt interesseret i Tobaksavlén. Han har ment, at her var noget at tjene, og resolut andrager han 10. Oktober 1744 om Privilegium paa et Tobaksspinderi. Han har netop i disse Dage sendt 1000 Pd. til Nykøbing, som Købmændene finder sig højlig contente med, og han mener at kunne forsyne Falster og til Dels Lolland med Tobak. Af Regnskabet over Udplantning af Tobak paa Stubbekøbing Bys Grunde i 1745 ser man, hvor Tanken om Tobaksavl var slaet an.

Sr. Ditlev Flindt havde avlet	7,000 Pd.
„ Jens Benzón	2,400 „
„ Johan Adams Witzdum	2,000 „
„ Jørgen Stadager	1,850 „
„ Peder Smed	900 „
„ Hans Drejer	300 „
„ Peder Christensen	500 „
„ Hans Borg, Controleur	1,400 „

At overføre . . . 16,350 Pd.

	Overført . . .	16,350 Pd.
Sr. Andreas Lund		800 "
" C. N. Benzon, Byfoged		7,000 "
	I alt . . .	24,150 Pd.
9. Juli 1745 er deraf indsendt, nemlig til det Almindelige Magasin i København		4,960 "
	Rest . . .	19,190 Pd.,

„hvilke Blade virkelig findes her i Behold, da lidet eller intet bliver spundet; vel er noget af 1744 Aars Blade spundet udi afvigte Sommer, men lidet eller intet afsættelig. Jeg har ladet sponden (!) 600 Pd., som ligger i Behold.“

Byfoged Benzon, som 5. Januar 1746 undertegnede ovenstaaende Regnskab, maatte kun otte Aar senere erkende, at Tobakshandelen var ved at opgive sit sidste Aandedræt. Trods Stubbekøbingtobakkens Fortrinlighed, den blev anset for den bedste af, hvad der avledes paa Øerne, var der ingen Efterspørgsel, hvilket Benzon mener ligger i, at Folk ved Toldforpagtningen har Lov til at indføre fremmed spunden Tobak til den indenlandske Handels Ruin.

1773 ser det ikke saa godt ud med Handelslivet i Stubbekøbing. „Byens Handel“, hedder det i dette Aar, „er ganske aftaget, dels fordi Kornet opkøbes saa dyrt til det kgl. Magasin, at Købmændene ej kan købe, dels fordi Dragørerne paa Landet opkøber og bortfører Varerne med deres Fartøjer, dels ogsaa fordi omløbende Bissekræmmere og Jøder sælger over alt og derved betager de Handlende Næringen.“ — En Teglblander og Pottemager kunde faa god Næring, samt en, der vilde anlægge „en grov Klædefabrik“.

Ulovlig Handel klages der stadig over. Byens Købmænd blev i 1794 „efter Repartition“ takseret til at tage for 1100 Rdl. Varer fra Manufakturhuset i København, men vægrede sig, da „Skipperne og andre“ ikke blot sælger de samme Varer, men sælger dem 50 pCt. under Prisen.

Mod Slutningen af Aarhundredet synes der dog at være kommet mere Liv i Handelen, og man forbavses over at se, at Markedet i Stubbekøbing 1796 var besøgt af ikke mindre end 72 fremmede Handlende.

Med Haandværket stod det i Stubbekøbing endnu ringere til end med Handelen. De gamle Lavsorganisationer var bleven opløst i de haarde Tider under Svenskekrigen, og først i Tiden mellem 1696—1699 havde Skomagerne — altid Flertallet af Haandværkerne — faaet saa megen Samfølelse igen, at de havde sluttet

sig sammen i et Lav, som havde faaet Christian V.s allernaadigste Privilegium. I 1746 d. 9. September har Skrædderne dannet Lav, derefter følger Bagerne i 1750 den 15. Oktober, og under 20. November 1752 søger Væverne om Tilladelse til at oprette et Lav. Da det anbefales af Byfogeden, maa man antage, at Tilladelserne er givet. Snedkerne sluttede sig derimod sammen med Standsfællerne i Naskov for at værne om deres fælles Interesser. Senere findes der ogsaa et Vognmandslav i Stubbekøbing.

Disse Lav talte ikke mange, i Reglen kun 6—8 Mestre. Skomagernes var rigest paa Medlemmer men fattigst paa Gods og betegnes stadigt som saare fattigt. Men de vaagede med lige saa stor Nidkærhed som Lavene i de store Byer over deres Rettigheder. Ti Stubbekøbing lod sig lettere overse end en stor By, og hvor fiffigt end Fuskere og Bønhaser søgte at dække sig, skulde Lavsmestrene nok faa trukket dem frem. Som nu for Eksempel den Kvinde Ephemia, som boede hos Madam Sægaard under Skin af at være i Tjeneste hos hende, men som i Virkeligheden sad og syede baade for den ene og den anden. Og det kunde Skrædderne ikke lade sig byde, lige saa lidt som Bagerne vilde finde sig i, at en Skrædder gjorde dem Indpas i deres Næring og gav sig til at bage og sælge Brød. Mest gik det ud over Skomagerne, ti dem fuskede enhver i Næringen.

Haandværkere, som kom til Stubbekøbing i den Tro, at de let vilde kunne slaa sig ned der og tjene deres Brød, synes da ogsaa at have følt sig i høj Grad skuffede. „Det gaar ikke saa strengt til i København som i denne Kæltringeby,“ raabte en Snedker forbitret, da der 30. Oktober 1753 mødte et Par Mænd og stævnede ham for Bønhaseri. Men dette skulde han ikke have gjort, ti det blev straks til Bøde.

Ligesom Lavene i de enkelte Byer har Eneret, ethvert paa sit særlige Haandværk, saaledes er enkelte Borgere forsynede med kgl. Privilegier, der gælder hele Øen og somme Tider Lolland med. Saaledes kunde Farver Peter Fejlberg i Nykøbing ikke finde sig i, at Didrik Thomassen Kingo i 1754 begyndte at drive Farveri i Stubbekøbing, men lod nedlægge Forbud derimod, hvorover Farver Kingo, som havde købt en Gaard og „anvendt store Depencher paa Farveværket“, højlig beklagede sig til Stiftamtmanden.

I en By med saa lidt Forretningsliv var der ikke stor Trang til nogen levende Forbindelse med Omverdenen. Og en saadan kunde Stubbekøbing heller ikke glæde sig ved. De lolland-falsterske Byer havde i umindelige Tider kun faaet Post fra Hovedstaden een Gang om Ugen, og den blev for Stubbe-

købings Vedkommende endda afleveret i Nørre-Alslev, hvor Byen saa selv maatte hente den. 27. Februar 1760 andrager Byfoged og Købmand Benzons, paa Grund af „den hasarderlige Sag“ det er at hente Posten, der ofte omfatter Pengesendelser, paa denne Maade, om, at Postkassen vil lønne et ansvarligt Bud med 10 Rdl. til større Sikkerhed. Dette skete senere, og i Marts 1782 blev der oprettet et Hovedpostkontor i Stubbekøbing; hans Søn og Efterfølger i Købmandsforretningen blev den første Postmester.

Endnu 1818 var der ingen Gæstgivergaard eller Kro i Stubbekøbing, hvor de faa Rejsende, der kom til Byen uden at have Slægt eller Venner til at huse sig, kunde tage ind. De maatte være glade over, at Købmand Hertz Moses Wulff*) vilde tage sig af dem. Og da han var en billig Mand m. H. t. sine Priser, fandt Byfogeden ikke, der var Anledning til at sætte ham højere i Skat af den ringe Fortjeneste, han kunde have deraf.

Uagtet Byens Fattigdom var vel bekendt, kunde Borgerne dog ikke undgaa i Lighed med Borgerne i andre og mere velhavende Købstæder en Gang imellem at blive anmodede om at yde Forstrækning d. v. s. Laan til Kongen. Paa den første Opfordring i saa Henseende, i Februar 1759, undskyldte de Handlende sig med, at de i deres Handel behøvede mere Kapital, end de var i Stand til at skaffe til Veje, og kun Sognepræsten og hans Medtjenere — Kapellan og Skolelærer — samt Forvalter Witbyes Enke lovede at udrede Penge til Juni Termin 1759, den sidste 500 Rdl. af sin egen Formue, de første 700 Rdl., som stod prioriteret i det saakaldte „Vikariegods“ (se S. 154), der var bleven solgt faa Aar i Forvejen, og hvoraf de nød Renten. Aaret efter maa Anmodningen være bleven gentaget og mulig med større Eftertryk, thi 30. Januar lover Kammeraad, Forvalter Kehlet, til Juni Termin 1000 Rdlr., Madam Wibye, Sr. Ditlev Flindt og Sr. Lars Staal hver 200 Rdl. Hvor lidt det er, viser det dog, at Folk i Stubbekøbing har begyndt at lægge noget til Side.

Ved Aarhundredskiftet var Stubbekøbings Handelsflaade formindsket med en Femtedel. Et af dens fem Fartøjer var nemlig af Isgang og Storm revet løs fra sin Fortøjningspæl og sat op paa Møens Land. Denne Begivenhed gav Stødet til, at der 1799 af Pælebukkemester P. Halkier i København paa Opfordring blev

*) Denne H. M. Wulff, Farfarsbroder til Udgiveren af dette Værk, var gift med Rebekka Hartvig, en Søster til Johanne Louise Heibergs Moder. En Slægtning, jfr. Caroline Henriette Pätges, fortsatte efter hans Død 1850 Gæstgiveriet.

indgivet Tegning og Overslag paa Anlægget af et Brohoved med en Kørevej, som skulde indsluttes og dosseres med Sten. Det blev imidlertid atter ved det fromme Ønske. Men Savnet af en Skibsbro blev mere føleligt end nogen Sinde under Krigen med England 1807—1814, i hvilken Tid der udfoldede sig et Liv og et Røre paa Stubbekøbing Red, som man ikke havde set de sidste Par Hundrede Aar, og som skyldtes Kaperierne. En stor Del af de Priser, Kaperne tog i Østersøen, blev indbragt til Stubbekøbing, og man tager neppe fejl i, at Byens forholdsvis store Udvikling — der finder et Udtryk i, at Folkemængden 1801—1825 stiger til det dobbelte — skyldes Kaperiet og hele den Virksomhed, som dermed fulgte, særlig Auktionerne over de godkendte Priser, der indbragte store Beløb.

Det kan da ikke undre, at Stubbekøbing Borgere ønskede umiddelbart at høste Fortjeneste paa Søen i hine Søkrigens Aar. Et Interessentskab i Byen udrustede et Kaperfartøj, som blev bygget i Vordingborg og fik Navnet „Stubbekøbing“. Det blev ført af Kapt. Jespersen, der havde 14 Mand med om Bord, og det kostede, fuldt rustet, 7999 Rdl. 3 Mk. 13¼ Skill. 27. April 1810 stak det i Søen og indbragte 2. Juni s. A. Prisen „Mønsteraa“, der blev solgt ved Auktion, Skibet for 3,560 Rdl. og Ladningen for 6,056 Rdl. Næste Aar gjorde det atter en Prise, „Harmonien“, der blev solgt for 6450 Rdl., og 7. Juni tog det en Slup. Derefter synes man at have opløst Selskabet og solgt Fartøjet.

Det var sandsynligvis Erfaringerne fra disse Aar, der atter bragte Liv i Spørgsmaalet om Skibsbroen, og i Maj 1813 gør P. Halkier paa ny „efter nuværende Priser“ Overslag paa en Skibsbro efter den gamle Tegning. Overslaget lød paa 14,297 Rdl. 6 Skill. Selve Overlodsens, Kommandør Løvenørn, ses at have interesseret sig for Sagen og gjorde Tegning paa en „transportabel Skibsbro“ nærmest en Skydebro paa Hjul, hvis Radius var afpasset efter Dybden, og som skulde køres og bugseres ud i Strømmen. Paa Tegningen saa det meget fikst ud, men i Praxis vilde den vist ikke vise sig heldig, og ingen af de to Planer kom til Udførelse, før den stærke Udvikling af Landbruget havde gjort det til en tvivlende Nødvendighed at skabe bedre Udskibningsforhold.

I 1839 gik man da endelig med et Laan paa 7600 Rdl. Sølvtil at anlægge den længe savnede Skibsbro med et Brohoved, hvor Skibene kunde lægge til og lade og losse direkte fra Land. 1842 blev Havnen bygget, udvidet første Gang i 1851 og anden Gang i 1878, da den blev uddybet til 14 Fod i sin største Dybde.

I 1856 talte Byens Flaade da ogsaa 21 Skibe med 734¼

Læsters Drægtighed. Samme Aar var der indgaaet 213 Skibe med $1115\frac{1}{4}$ Læster Gods — heraf 44 i udenlandsk Fart med $825\frac{3}{4}$ Læster Gods — og udgaaet 219 med $1537\frac{1}{4}$ Læster Gods — heraf i udenlandsk Fart 65 med $927\frac{1}{2}$ Læster Gods.

I 1896 talte Byens Flaade 46 Fartøjer paa i alt 672 Tons, hvoraf 2 Dampskibe paa 25 Tons. Der indgik 623 Skibe med 10,116 T. Gods, — deraf 89 med 4,431 T. Gods fra Udlandet, — og udgik 612 Skibe med 8045 T. Gods, hvoraf 56 med 483 T. Gods fra Udlandet.

Stubbekøbings eneste større Handelshus i ældre Tid blev grundlagt 1730 af den energiske og dygtige, men selvrådige Chr. N. Benzon, der var Byfoged fra 1732 til 1761, da han blev suspenderet, og om hvem der siden vil blive adskilligt at fortælle. Det blev i Slægtens Hænder, til det 1874 gik over til Thomas Trojel, som 1908 optog Einar Hjorth som Kompagnon, og fortsættes nu som Trojel og Hjorth. I det 19. Aarhundrede maatte det dele Førerskabet med det i 1801 d. 5. Juni oprettede Wulffske Handelshus, der i den nyere Tid har været for Byen, hvad det Benzonske Hus var i ældre Tid. En Del mindre Forretninger voksede op ved Siden af disse, men Udviklingen gav sig ikke alene Vidnesbyrd paa Handelens Omraade. I 1852 anlagde A. C. Rasmussen sit Jernstøberi og Maskinfabrik, og i 1863 P. V. Hallengreen, der havde nedsat sig 1807 som Gørtler, sin Gasmaalerfabrik. I 1857 stiftedes til Lettelse i Handel og Vandel „Sparekassen for Stubbekøbing og Omegn“ — senere efterfulgt af andre Pengeinstitutter — og i 1860 grundedes „Stubbekøbing Avis“.

Indkvar- tering

De to Veje, som nu kaldes Elversvej og Asylvej, hed indtil for faa Aar tilbage „Barakkerne“. Dette Navn var et Minde fra hin Tid, da her virkelig laa Barakker eller, om man vil, Kaserner for de Rytterregimenter, som i en Række af Aar var indkvarteret i vor By.

Dette var dog ikke Stubbekøbings første Indkvartering. Vi har foran set, at der saavel under Christian IV. som under de følgende Konger blev lagt Afdelinger, snart af fremmede Hjælpetropper, snart af Kongernes egen Krigsmagt i Kvarter i Byen. Det var ikke blot, fordi der herfra var let Overfart til Krigsskuepladsen i Nord-Tyskland, men nok saa meget fordi Stubbekøbing under saa godt som alle Vindforhold var let at komme til fra Søvejene til alle Sider og fordi her, umiddelbart ved et dybt Sejlløb, forholdsvis let og hurtigt kunde foretages Landsætning og Indskibning af Tropperne.

At Kongerne personlig benyttede Byens bekvemme Beliggenhed til at forkorte en Sørejse har man ogsaa Eksempel paa. I Foraaet 1687 gik saaledes Christian V her — mulig med den ubehagelige og farefulde Rejse 1676 med Orlogsskibet „Fredericus tertius“ i Minde — om Bord i en af sine Orlogsmænd for at sejle til Bornholm.

Under den skaanske Krig og senere under den store nordiske Krig var Stubbekøbing af alle Landets Byer den eneste, som paa en Gang laa nær ved Hovedstaden, nær ved Flaadens Operationsbasis i Østersøen og ved Krigsskuepladsen i Tyskland. Det var da ogsaa stadig hertil, at Flaadens Skibe søgte ind i paakommende Tilfælde. Og fra Lejren ved Stralsund blev der sendt Syge til Stubbekøbing.

Fra 1660 synes der stadig at have ligget Tropper i Kvarter her i Byen, hvorom der foran er givet en Del Oplysninger. Borgerne maatte yde Soldaterne frit Kvarter, men for Kosten fik de udbetalt 10 Skill. daglig pr. Mand; endelig maatte de for en bestemt Takst pr. Td. Rug bage Brød til Militæret.

Fra August 1689 til ind i 1690 laa der et halvt Kompagni af Regimentet „De Mariner“ under Kommando af Oberst Gersdorph og Kaptajn Wernich. Om mange af Indkvarteringerne før 1700 synes der at mangle Underretning, men et Par Breve fra Begyndelsen af det nye Aarhundrede giver gode Oplysninger om Forholdene. Det ene viser tillige, hvorledes Stubbekøbing stadig trykkes af den større Naboby.

Velfornemme Hr. Byefoged.

Som, efter udstedte March Route, et halv Compagnie af hans Kongel. høiheds Printz Christians Regiment til Fods, under Capitain Münster der i Byen til Indkvartering skal forlægges, bestaaende, som fri Qvarteer skal nyde, af under Officerer oc Gemene, naar Folket findes virkelig til Stedet, udi 55 Mand; Saa forstændiges Eder herved sligt til Efterretning; Oc ville I ikke allene forsiune bemælte Mandskab ved Ankomsten med fri Stanqvarteer, som alene skal bestaa udi blot Husleye oc Seng, mens endog levere paa hver fra den tid de beviser sidst med Brød at være forpflæget, daglig halfandet Skaalpund bløt Brød, imod Chefs Quittering, hvorfor eder tredive Skilling til Bagerløn for hver femten Lispund bløt Brød, som af en Tønne Rug forskaffes, skal vorde betalt; Ellers er Amtsforvalter Hans Ravn beordret Eder det til Bagningen behøvenne Rug imod Quittering at

leverre; Hvad ellers Oberofficerernes Quarteer angaar, slige anvises de for billig Betaling. Hafn. ²⁹/₉, 1700.

Gud befalet af o. s. v.

Landmilitzens Kommissarier.

(Paategn.) Ordren ankommen den 13. Oktober 1700, Folkene d. 14.

Velfornemme Hr. Byfoged.

Som det vilde falde Nykøbings Bye alt for hart, siden endeel af hendes Mayst. Enke Dronningens Svite der i Byen vorder forsiunet med Logementer om samme Vinteren over, tillige skulle beholde de der Indquarterede Halvanden Compagnie af Hans Kongel. Højheds Printz Christians Regiment til fods; Saa er paa Byens derover gjorde Besvær, oc Hr. Stiftamtmand Lützovs Forslag, herudinden foranstaltet, at Capitain Münsters halve Compagni, som udi Nykøbing er Indquarteret, gaar derfra til det øvrige halve Compagni udi Stubbekøbing, hvorfor Hr. Byfoged ved Ankomsten haver at anvise bemælte halve Compagni det fri Stand Qvar-teer, samt paa Mandskabet udlevere det sædvanlige bløde Brød, som er paa hver Mand daglig halvandet Skaalpund og det fra den Tid, som med Nykøbings Magistrats Attest bevises, at de sidst med Brød er blevne forpflæget; Udi øvrigt bestaar Capitain Münsters hele Kompagnie, naar det er complet, udi 110 Mand, som nyder Brød og fri Qvar-teer. Hafn. Landmilit Com. ³⁰/₁₀, 1700.

(Ankommen 3. November 1700, Folkene 5. Novbr. Det sidste halve Kompagni laa til medio Oktober i Kallundborg, til ⁵/₁₁ i Nykøbing, til ¹²/₃, 1701 i Stubbekøbing.)

Under den store nordiske Krig synes der ikke at have ligget Garnison i Stubbekøbing. Byen har sandsynligvis været belastet nok som Hospitalsby og som Provianteringsplads. Men henimod Slutningen af Krigen bliver den lagt ind under det Falsterske Ryttergods, hvilket fremgaar af følgende Brev fra den i Anledning af Ryttergodsets Oprettelse nedsatte Kommission til Byfogeden i Stubbekøbing, Nicolaj Mandel. Brevet er dateret 23. November 1718.

Ædle Hr. Byfoged!

Hermed gives hannem til kende, at Hs. Majestæt haver allernaadigst resolveret den 18. November næst afvig, at

udi Stubbekøbing tilkommende Aar 2 Kompagnier Kavalleri med Mandskab og Heste skal vorde indkvarterede. Og som Hans Majestæt allernaadigst efter vores Indstilling har behaget at soulagere Borgerskabet noget ved denne Indkvartering, saa har Hs. Majestæt allernaadigst resolveret til Barakkernes Bygning, til Hjælp for den Fattige, Byen at give Kostalden paa Skjørringe Gaard, tvende gode Eger til Fodstykker saa og 200 Rdlr. Hjælp for den Fattige til Bygninernes Fortsættelse, hvilket vi ikke har villet efterlade ædle Hr. Byfoged hermed at notificere, paa det han derom vedbørlig Anstalt videre kan forfølge. Imidlertid vilde han være betænkt udi Vinter samme Bygning at lade annamme, naar at Vejrliget er derefter, at Bonden Bygningen kan flytte til den Ende og var (det) højnødvendigt for Borgerskabet, at en Tømmermand af Byen blev beskikket, som ved Nedbrydningen kunde have Opsigt, hvilken Ordre da han videre for Borgerskabet har bekendt at gøre og sig videre derefter til højstbemeldte Hs. Majestæts allernaadigste Ordres Efterlevelse haver at rette.

Endnu 10. Oktober 1719 havde Byen, som det ses af et nyt Brev til Byfogeden, ikke faaet Pengene; men nu har Amtsforvalteren i Nykøbing faaet Ordre til at udbetale Byfogeden dem inden denne Uges Udgang, hvorefter han da har at distribuere dem blandt de Fattige (til Sengeklæders Forskafning til de to Rytterkompagnier), som han agter at være ansvarlig.

Under 1. December s. A. beklager Rasmus Pedersen Skriche med ni andre Borgere sig over Byfogedens Fordeling af Pengene, og mener, at „han har gjort dem Indpas“, d. v. s. forurettet dem, eftersom de har flere Ryttere i Kvarter og dog ikke har faaet mere end de, som har færre. Byfogeden mener, at han har fordelt Pengene forsvarligt. „Skulde nu disse ti have efter deres Mening, som de har Ryttere til, saa skulde vel ikke en have villet nøjes med 10 Rdl., og saa var der kun blevet lidt til overs til de andre Fattige.“ Han har netop uddelt Pengene i Portioner paa mindre Beløb, flest paa 3 Rdl., men ogsaa paa 2 og 4, saa at de kunde komme netop de Fattige til gode.

I 1719 fik Byen da, efter at de her i Brevet og foran omtalte Barakker var bleven opført, fast Indkvartering af Ryttere. Først blev der lagt to Kompagnier i Byen af Oberst Rosenkrantz-Schack's Kyrasserregiment — II. Fynske Rytteriregiment — det ene under Ritmester Thimée, det andet under Ritmester Kaas.

I Anledning af Borgerskabets Klage over Ryttteriindkvarteringen 1719 blev der 30. September svaret fra Generalcommisariatet, „at Rytterne skal lade sig nøje med Kvartererne efter Værternes Vilkaar og Lejlighed og ej betage Borgeren sin egen Stue. De skal have Ved og Tørv til at koge deres Mad ved, men behøver ikke Lys i Sommertiden. M. H. t. Kvarter for Rytterkonerne skal der ved hvert Kompagni skaffes Kvarter for 25 Kvinder, for saavidt der er saa mange til Stede. Er der flere, maa de selv se sig om efter Kvarter.“

Ved Ritmester Kaas's Kompagni hændte der 1723 en Begivenhed, om hvilken Mindet endnu ikke er ganske udslukt i Byen. Herom læses i Kirkebogen for nævnte Aar:

Imellem d. 13. og 14. Februari om Natten Klochen imellem 11 og 12 begichs her i Stubbekiøbing et uhorlig, forskrekelig og umenniskelig Mande-Mord imod Højædle og Velbaarne Hr. Ritmester Hr. Hans Christopher von Kaas, som af sin uafviidendes hemmelige og moderiske (!) Fjende Løjtnant Rosenkrantz, der ved sin Tjener, Rytter Niels Pedersen Birch paa forbem.te Tid lod uden Aarsag dend Fromme Sal. Herre og Guds Barn saa pludselig ihjelskyde her paa Stubbekiøbings Gade, og blev dend Sal. Herres og Guds Barns højadelige Liig ved alle Klochers Ringning og Parrentation, som blef holden af Hans Velærværdighed Prousten Hr. Mag. Jesper Engberg, i mange Høyadelige Cavalierers og andre fornemme Folches Forsamling, indsat i Stubbekiøbings Kirche d. 25. Februar i hans Alders 28 Aar 3 Dage.

Mordet fandt Sted ved Brønden i Vestergade ud for Matr. Nr. 7, og Gerningsmanden blev opdaget ved, at man fandt et afrevet Stump Klæde, øjensynlig af en Rytterkappe, hængende paa en Gren eller en Gærdestave paa søndre Side af Vejen, hvor det var tydeligt, at et Menneske havde banet sig Vej gennem Gærdet. Mandskabet maatte stille til Parade med deres Kapper, og det til Lappen svarende Hul blev fundet paa Kappen, som tilhørte Rytteren Niels Birch af Ritmester Thimées Kompagni.

Jens Rosenkrantz blev „arquebuseret“ d. v. s. skudt i Nykøbing 1. April og Rytteren blev halshugget. I den dræbte Ritmesters Sted blev 1. Marts udnævnt den fra Brockenhuus's Regiment „reducerede“ Ritmester Gedde, som kort efter købte Skjærringe Hovedgaard ved Auktion. I den Anledning fik Oberst Rosenkrantz-Schack 10. Oktober Ordre til at lægge Ritmester Geddes

Kompagni i Kvarter i Stubbekøbing og lade Ritmester Thimée (ogsaa skrevet Timée) gaa til Saks Købing med sit Kompagni.

I Slutningen af Trediverne har Rytterne forladt Stubbekøbing, men snart efter truede en ny Indkvartering Byen. 22. Juli 1740 skriver den konst. Byfoged, Kontrollør Hans Berg, til Stiftamtmanden, at det vil blive meget tungt for Stubbekøbing Indbyggere at opfylde Hs. Majsts Ordre og tage mod Indkvartering. Da Kavalleriet for faa Aar siden „brachte op herfra“, var mange af Indvaanerne, ja de fleste meget ømme, „ømmere er de endnu i Tilstanden og mindre i Tallet, saa Gud ved, hvorfra deres Udgifter skal komme, saa slet en Tilstand sidder de fleste af Borgere og Almuen i, at Rodemesteren ofte med hans Lægsedler maa 3 à 4 Gange gaa Byen omkring, og i da de fleste Steder intet bekommer, ti mange svarer, at de maa gerne pante, Penge kan de umulig skaffe til Veje“.

Det kan ikke ses, om Byen slap for Rytterindkvarteringen i 1740, men i 1743 og nærmest følgende Aar laa der 3 Kompagnier norsk Infanteri, 318 Mand, under Major Tønder og Løjtnant Schoubo Feldman, som var Byen til stort Besvær. Ditlev Flindt, Byens største Købmand, maatte alene for sin Part huse 42 Mand foruden Officerer. Forholdet mellem de norske Soldater og Byens Borgere synes ikke at have været det bedste; de viste voldsom Adfærd mod Byfogeden og adskillige Borgere, hvorfor de blev straffede. Men naar Byfoged Benzon var med et eller andet Sted, blev der altid Spektakel, og man kan være sikker paa, at en Del af Skylden laa hos ham. Efter deres Afmarche blev der af Kompagnierne klaget over ham, at han var urolig og trættekær, og at han havde vist grov og usømmelig Adfærd mod de syge, norske Soldater. Det kan Byfogeden slet ikke forstaa; han mener ikke blot „at have begejnet de norske Tropper med al mulig Civilité“, men inden Bataillonens Afmarche har han ladet de Syge faa fri Medikamenter, ja, ladet de mest medtagne bære. Men Byfogeden følte sig nu altid som en forfulgt Uskyldighed. Og for at svække Virkningen af de for ham ubehagelige Vidneafhøringer, giver han sig til at pukke paa, hvad han har udrettet. At sørge for 318 Mand og i en saa lille By forsyne dem med, hvad de skal have, fordrer Møje og Besvær, og nu har han kun Proces og Fortræd deraf.

I 1748 bliver der paa ny Tale om Indkvartering af Ryttere. I et Brev fra Byfogeden til Stiftamtmanden af 11. August faar man Oplysning om, at de 1719 opførte Barakker er blevet nedrevet, da der var for ringe Plads. Og dette synes at have været

Grunden til, at den første Rytterindkvartering blev ophævet og Rytterne udlagt omkring paa Kongens Gaarde. Benzon ivrer med Styrke mod Indkvarteringen, som er en stor Udgift for Byen og volder mange Fortrædeligheder. Dog kommer det hele an paa, om der er en retsindig Chef i Spidsen for Militæret. Plads er der desværre nok af, ti Staldene staar tomme endnu efter Kvægpestens Hærgninger i 1745—46. Men Borgerne har ikke Evne til at huse Ryttere med deres Heste. Og Fordel har de nu slet ikke af Indkvarteringen, ti Rytterne køber, hvad de har Brug for, direkte af Bonden, og Borgerne tjener intet derved.

Byen synes imidlertid ikke at være sluppen, og ved et Møde paa Raadhuset 8. November 1748 blev Borgerne enige om, at de kunde tage imod 44 Heste. 1751 ses der at have ligget Rytteri i Byen, og 1753 i Januar træffer vi Løjtnant Orning med sit Kompagni i Kvarter i Stubbekøbing.

Fra 1747 til 1753 betaler Stubbekøbing en Hjelpe-Indkvarteringskat, som af Byfogeden kaldes „Rytterskatten“ til Slagelse, „efter paaberaabende Repartition af 15. Februar 1747“. For dette Aar erlægges der 30 Rdl. 39 $\frac{1}{5}$ Skill. eller 38 Rdl. 15 Skill. aarlig. I 1781 betales en lignende Skat til Ribe paa 160 Rdl.

Blandt de militære Personer, der har ligget i Kvarter i vor By, møder vi en Mand, hvis Navn er kendt i Forbindelse med selve Fader Holbergs. Det er dennes Medbejler Salomon v. Quotens Søn, Julius v. Quoten, der, inden han slog sig paa Teatervæsenet, ernærede sig som hans Fader før ham, som „Oculist, Sten- og Bruchsnider“, hvilket i Militæretaten blev sammenfattet under een Betegnelse: Feltskær.

J. v. Quoten træffes 1723 i Stubbekøbing, hvor han 15. Juni d. A. indtræder i Ægteskab med Madame Jespersens Datter Gündel Margrete Martener. Han er mulig alt kommen dertil med de to Kompagnier af Kyrasserregimentet. Ti Aar senere vil en til Staden nysankommen Feltskær, Monsieur Langfeldt, forbyde v. Quoten at bruge sin Kunst og Næring. Aar 1738 var det galt fat igen. Byfogeden, som skal udtale sig om Sagen, ved ikke, om v. Quoten har lært Feltskærerkunsten. Langfeldt er derimod en dygtig Kirurg. Før han kom, var der en, som hed Lipper og foruden ham en gammel Skrædder og nogle afdankede Ryttere og endelig v. Quoten, der barberede godt Folk, men som i øvrigt bruger baade Købmandsskab og anden borgerlig Næring. 1743 fik han Tilladelse til at udøve Tandlægekunsten i Lolland og Falster „dog ej exclusivum“, men synes samme eller følgende

Aar at være flyttet til København, hvor han under 1747 androg om og fik Tilladelse til at opføre saavel tyske som danske Kommedier.

Afskaffelsen i 1682 af Borgmester og Raad var en Ulykke for Stubbekøbing. Borgerne mistede den af deres egen Midte fremgaaede Myndighed, som de fra ældgammel Tid var vant til at bøje sig for, deres naturlige Talsmand og Beskytter. Og i Stedet for kendte Mænd, der havde Rod i Byen og var fortrolige med den og dens Befolkning, og som indtog deres Plads som et hædrende og ærefuldt Bevis paa den Anseelse og Tillid, de nød i Borgernes Kreds, fik de nu en kongelig Embedsmand til Styrer, fremmed i Byen og uden nedarvet eller fra Barndommen udviklet Kærlighed til Stedet, for hvem Embedet skulde være noget af et Levebrød, og som endelig havde faaet sin Myndighed fra Regeringen. Og Regeringen maatte først tænke paa at skaffe saa mange Penge som muligt ud af Byen og at skaffe Lydighed for sine Befalinger, inden den kunde tænke paa — hvad der varede meget længe — Byen og Borgernes Vel.

**Borgerskabet
og dets
Embedsmænd**

Og det uheldigste var, at i alt Fald de første af de Byfogeder, som blev sat til at raade for Stubbekøbing og fik Magt og Myndighed over Borgerne, var — for ikke at bruge stærkere Udtryk — uheldige Personer, der nok kunde vække Harmen og Forbitrelse hos en Almue, der sad inde med gammeldags Begreber om Hæderlighed og Retsindighed.

Vi lader Tiden selv tale.

Under 8. September 1691 klager Rasmus Jespersen*) til

*) Det er denne Mand, der staar først paa Kop- og Hesteskatlisten m. m. (S. 203), og som mindes i følgende Vers paa en af Kirkens Ligsten.

Staa, kære Christen, læs dog disse faa Bogstaver
som her paa denne Ligsten graver
Her hviler Jespersen, den salig Herrens Mand
hvis Roe til Uroe nu ej mer forandris kand
i Verden havde hand Fortræd og idel møie
derfor han fredes nu hos Gud udi det høie
Hand udi Himmelen en ærlig Hvile fik
da Siælen ved hans Død af legemet udgik
i Stubbekjøbing har hand fordem Borger været
og Handelsmand hvor hand af alle højt var æret
men nu sit Borgerskab har i Jerusalem
her oven til, hvor han er i sit rette Hiem
Han lefde christelig og derfor salig døde
ham ingen Modgang mer skal udi Verden møde
men paa den sidste Dag hand skal med Fryd opstaa
og han i Himmelen af gravens bolig gaa
Født 2. Juli A^o. 1672 og døde 17. Augusti 1718
Amen.

Rentekammeret over, at Claus Hansen, forrige Byfoged, „mit patermonium 531 Rdl. imod Loven paa Skiftet efter min sal. Farmoder tog fra Skiftebordet fra min Værge, som var min Farfader Carsten Hillebrandsen her i Byen, og dermed siden skaldet og valted efter eget Tykke.“ Rasmus Jespersen frygtede, at Claus Hansen ikke var „sufficient“ paa Grund af sin Uformuenhed, at betale Pengene tilbage. „Hvorføre jeg unge Person var forarsaget med min Farfaders og Frænders Villie at søge Claus Hansen derfor med Lands Lov og Ret.“ Paa Landstinget blev Claus Hansen dømt til at betale de 531 Rdlr. tilbage. Dommen blev stadfæstet ved Højesteret (²/₁₀ 90), der yderligere idømte ham 50 Rdl. i Kost og Tæring samt fradømte ham Byfogedbestallingen.

Claus Hansen undveg efter Dommen og har ikke siden været til Stede i Byen. „Og der jeg nu saaledes saa mig ganske ruineret og ingen Øvrighed her mere var i Byen, forarsages jeg at søge Hs. Excellenz, vor gunstige Hr. Stiftamtmand, Marcus Giøe, om Rettens Assistens.“ Denne gav Rasmus Jespersen en Borger i Byen, Jørgen Hansen Smid, til Vicedommer eller Øvrighedsmænd, som ham for Retten kunde assistere. Claus Hansens efterladte Midler var ikkun noget gammelt, ubrugeligt Træværk og 2 Køer, til sammen 75 sl. Dlr. værd. Da det endelig langt om længe blev ham udleveret til Brug, satte hans Værge, Jørgen Hansen Smid, sin Svoger til at bestyre det. Men denne tog selv Nyttens deraf og tog f. Eks. Malkningen af Køerne uden at give Rasmus Jespersen noget derfor. Denne andrager da om, at han maa faa Claus Hansens Gods udlagt til virkeligt Brug, hvilket han godt kan behøve, da han agter at nedsætte sig i Byen og nære sig som en anden fattig Borger paa Stedet.

Med Claus Hansens næstfølgende Eftermand var det atter galt fat. Han blev suspenderet og dømt fra sit Embede 1709. Men det var ikke alene fra Byfogederne Forargelsen kom. Skolens Mænd gav heller ikke det bedste Eksempel.

I 1697 blev det opdaget, at Skolemestren ved den danske Skole, Jacob Hendriksen Krogmager — der synes at have haft kunstneriske Anlæg, og som havde Malerier af Kongen og Dronningen hængende paa sin Væg, — slet ikke havde nogen Adkomst til sit Embede, men havde tilsneget sig det ved at forevise et falsk Kongebrev, forsegllet med et eftergjort Kancellisegl. Ved Landstingsdom af 12. Januar 1698 dømtes han for at have efterskrevet kgl. Majestæts Haand som Majestætsforbryder, men Dommen blev ikke fuldbyrdet, da han var undsluppet fra Arresten i Tide.

Samlivet mellem Borgerne og mellem dem og Soldaterne synes

at have været ganske fredeligt, — over for disse til Tider for kærligt, hvad Lejermaalsbøderne vidner om. Og der var Kvinden som sædvanlig den forurettede Part. Kvinderne maatte stadig betale deres Bøder for slige Overtrædelser, men af sær kgl. Naade slap Hs. Majestæts Krigsfolk for Bøder, første Gang de benyttede sig af deres Sejr paa Elskovs Slagmark. Et Mord blev begaaet i 1709 af en Skrædersvend, der var bleven rasende og sat i Daarekisten, og af og til kunde det jo hænde, at Kvinder, selv af Byens bedste Kredse, kunde blive lidt for iltre, som da Anne, Lars Staals, slog en anden Dannekvinde i Byen paa Siden af Hovedet, eller at Mandfolk fik et Glas for meget paa Værtshus og kom i Klammeri, som endte i Retten. Ved særlig festlige Lejligheder, som da Jens Andersen Ostindiefarer var kommen hjem fra Langfart, maatte han og hans gode Venner give deres glade Følelser Luft i det fri med Musik gennem Gaderne og glade Sange. Men for saaledes „om Nattetider imod Politianordningen at lade sig kende som Grassatængere med Fiol og Bas, Hujen og Skrigen og desl.“ fik man bagefter Lov til at spytte i Bøssen paa Raadstuen. Det var kun noget, den høje Øvrighed ustraffet kunde tillade sig, som vi siden skal faa at se.

Ogsaa Skolens Mænd kunde, — hvad der jo ikke var saa heldigt — komme i Klammeri paa Værtshus. Det ser man af en Klage fra Skolens Rektor, Peder Andersen Kiep, over Byfoged Nicolai Mandel. Sagen har tillige ogsaa anden Interesse, idet man af den forstaar, hvor let der kunde opstaa Strid mellem Byens Befolkning og Byfogeden, som oppebar Skatter og Afgifter og stundom maatte gribe til stærke Midler for at faa dem inddrevet.

6. April 1712 klager Rektor ved Latinskolen, Peder Andersen Kiep, til Rentekammeret over, at Byfogeden, Sgr. Nicolai Mandel, ved Kopskattens Ansættelse har været altfor haard og ulidelig imod ham og takseret ham til 8 Rdl., medens hans Embedsbroder og Ligemand, Rektor i Nysted i Lolland, kun er sat til 2 Rdl. Tilmed har han fordret Skatten betalt straks, og da dette ikke kunde lade sig gøre, „lagt mig en Schiargent paa udi 3 Dage at svare hver Dag 24 Skil.“ Saaledes har Byfogeden ikke behandlet nogen anden i Staden; men han lod det ikke blive derved. Ti eftersom Rektor nylig var kommen op af en svær Sygdom, var han endnu svag og kunde ikke gaa ud og skaffe Penge. Men Byfogeden lod „Skolens Dør optage uden Nøgle“ i hans Fraværelse og hans Sengeklæder, som tilhørte en fattig Præsteenke, borttage, og da hans Broder indløste dem, maatte han betale 1 Rdl. 3 Sk. i Omkostninger. Rektor ved, at Byfogeden

bruger stor Indulgence imod mange ved Ansættelse til Kopskat. Saaledes er Jakob Montros efter sigende kun sat til 10 Rdl. og han er dog, i Sammenligning med Rektor, en rig og velstaaende Mand. „Jeg erindrer mig, at Byfogeden med forbemeldte Montrosis Broder, Sr. Alexander Montros, som er Høvidsmand i Byen, har sat Skatten.“ Rektor haaber, at Byfogeden ikke har glemt at betale Skat af sine egne Børn, Tjenestefolk og Heste. „Gud skal være mit Vidne, at jeg allerunderdanigst er til Hs. kgl. Majests. Tjeneste med det lidet jeg ejer, Gods og Liv, men hvad er min allernaadigste Konge tjent dermed, naar de andre mange (jeg tør ingen nævne) ikke giver det halve, det de burde og kan.“

Byfogeden svarer 12. Maj 1712, at han har vist al mulig Langmodighed over for Rektor, og, sammen med de seks Takseringsmænd, paa Grund af Stedets Ringhed kun sat ham til 8 i Stedet for til 12 Rdl. i Kopskat. Da Rodemesteren mange Gange havde været hos ham forgæves om disse Penge, og da Rektor tit og ofte havde erklæret, at han ikke vilde betale mere end 2 Rdl., havde Byfogeden endelig ladet foretage Eksekution. „Hans Svaghed angaaende var den af et Par blaa Øjne og et forrevent Ansigt, han havde fortjent sig i et Værtshus her i Byen, hvor han indkom ganske drukken og fangede Klammeri an, hvorfor han blev udstødt paa Døren, derom Tingprotokollen kan give videre Forklaring, ti saadan Svaghed drages han med snart hver Dag, naar han med en fuld Næse løber af een Kro i en anden, og kan hans Adfærd 3. Paaskedag, da Folk gik i Kirke, bære Vidne om denne forberørte Svaghed, hvilket baade Præsten og mange flere kan attestere. Med Jacob Montros' Velstand er det saa som saa, hvilket kan bevises. Han har nok et Skiberum i Søen, som er i Kongens Tjeneste som et „Smøgeskib“ (1712), men det er, hvad alle ved, gammelt og raaddent; hans Kornhandel angaaende, da kan han ikke udskibe 100 Tdr. Korn om Aaret, og naar Kiep siger, at han ejer 10 Huse og Gaarde i Byen, saa maa det være hans sidst paakomne Øjensvaghed, der har narret ham, ti Jacob ejer kun en gammel, forfalden Gaard, ganske vist med fire indbyggede Boder. At Byfogeden bruger den ærlige, fornuftige og redelige Mand Alex. Montros's Hjælp tillige med fem andre ved Skatteansættelse er rigtigt nok, men Hs. Excellence Stiftamtmand Lützwow har selv udmeldt ham til Høvidsmand i Staden.

Stiftamtmanden roser Byfogeden for hans Nidkærlighed i Kongens Tjeneste som Skatteopkræver, men mener dog, at Billighed byder ikke at beskatte Rektor i Stubbekøbing for meget i Sammenligning med hans Embedsbrødre, og lader ham slippe med at betale 4 Rdl. i Kopskat.

Og det kunde der sikkert være al Grund til. Jens Chr. Kaa-lund, der 1724 efterfulgte P. A. Kiep som Rektor, maatte sætte selve Rentekammeret i Bevægelse for at faa den ene Sletdaler (1 Kr. 35 Ø. i vore Penge), han forgangen Aar havde faaet ved Kongens Naade, paalignet Borgerskabet. Han beder ogsaa om, at Borgerskabet ved Trusel om Udpantning maa tvinges til at betale ham hans Kostpenge, og endelig andrager han 10. Oktober 1725 vemodeligen om Tilskud til sin Løn. Byfoged Ringholm, der faar Sagen til Erklæring, beder allerunderdanigst Hs. Majestæt befri det fattige Borgerskab for yderligere Paalæg. Det kniber haardt nok med at faa Organistens og Byskriverens Løn (20 og 12 Rdl.) inddrevet, og Rektor kan nok, mener han, komme ud af det med den Løn, han har. Stiftamtmanden indstiller, at Byen yder den stakkels Mand 25 Sletdaler aarlig, men der lader til at være kommen en anden Orden i Stand, idet Rektoren nogle Aar senere ses at spise paa Omgang hos Byens Borgere.

Man kunde efter Byfoged Ringholms Udtalelser være fristet til at slutte, at der maatte være et godt Forhold mellem ham og Byens Borgere. Men det vilde ikke være rigtigt. Han havde et daarligt Navn paa sig; ikke blot Forvaltningen af hans Embede var det galt med, — Folk, som skulde have deres Løn og lign. udbetalt gennem ham, havde ondt ved at faa den — men ogsaa „hans Omgang med den fattige Mand“ blev der klaget over. „Og var at ønske“, skriver Alexander Montros 20. August 1728 til Stiftamtmanden, „Deres Velbaarenhed selv vilde behage at se til dette Sted. Da skulde fornemmes, at her fandtes stor Uskikkelighed i mange Poster.“

Naar Alexander Montros*) skrev til Stiftamtmanden om Byens Forhold, var det ikke med selvtagen Myndighed. Byens Borgere havde efterhaanden, ikke mindst paa Grund af det ofte spændte Forhold mellem dem og Byfogederne, følelig mærket Savnet af en Tillidsmand, der kunde tage sig af dem og deres Sager. Og dette Savn blev saa stærkt, at de i 1711 indgav følgende Andragende:

*) Alexander Montros, Søn af Borgmester Hans Andersen Montros og Broder til Jacob Hansen Montros, var født 1. Februar 1665 ved 10 slet om Aftenen og døbt 8. s. M. Hans Faddere var Mester Anders i Maribo, Hr. Carl i Langebek, Christian Baltersøn, Landsdommer paa Møen, Morten Lauritsen, Jørgen Kræsing (Borgere i Stubbekøbing), Lisbeth, Richard Willumsens, som holdt ham over Daaben, Else, Hr. Jenses paa Bogø, Margrethe Hr. Mads's i Ønslev. Han ægtede Enken Johanne Jørgensdatter, Datter af Hr. Jørgen Lauritsen i Stadager og Sofie Jacobsdatter, der bragte ham Stifsønnen Fredrik

Høj-Ædle og Velbaarne Hr. Geheimeraad, Stiftbefalingsmand og Amtmand, Højbydende Herre!

Som her i Stubbekøbing undertiden kan forefalde adskillige Viderværdigheder, og Byfogeden Sigr. Nicolay Mandel som er ene Øvrigheds Mand her ved Stæden altid, ikke alene her i Byen, men endogsaa paa Landet med adskillige Besværligheder er onereret og bebyrdet, saa naar noget forefalder, som Borgerskabet kan angaa, fattes os en Hovedmand her i Byen, hvilken vi dog udi forrige Tider, da her var Borgmester og Raadmand her i Byen, altid har haft. Og som her ikke er uden et enfoldigt Borgerskab, var det højlig fornøden, at her havdes en forstandig Mand, som sig Borgerskabet til Forsvar kunde antage. Saa er derfor voris ydmygelige Bøn og Begæring til voris Høj-Ædle Hr. Stiftbefalingsmand, at han højgunstig ville behage at ordinere og beskikke os en from, ærlig og forstandig Mand til Hovedmand for os at være, til hvilken vi gøre Forslag paa den Dannemand Sign. Alexa(!)der Montros at maatte dertil anordnes og beskikkes. Vi lever udi den gode Forhaabning, at den gode Mand sig ej dertil skulle findes uvillig, naar Hs. høje Excellentsse højgunstig ville behage denne voris Begæring at consentere og tillade, saasom det ikke skal have Henseende til voris Skade eller Fordærv men mere i Forhaabning til vores Fremtarv og gavnlige Forsvar, — her udi forventer vi Hs. høje Excellentses Bifald, os til Bønhørelse.

Datum, Stubbekøbing, den 8. Juni 1711.

Vi ere og forblive Hs. høje Excellentses
ydmyge og pligtærbødigste Tjenere.
(23 Underskrifter.)

Paaskrift:

Det consenteres herved efter Begæring, at Sr. Alexander Montros maa være Formand for Borgerskabet og andrage og tale deres Tarv i alle Tilfælde, hvor det behøves, saa vidt Loven tillader og deres af Hs. Majst. beskikkede Byfoged kan være upræjudicerlig.

Nykøbing, 10. Juni 1711.

Lützow.

Det er sikkert i Anledning af de i dette Aar særlig truende

Fredriksøn (f. 1684), der ogsaa bærer Navnet Montros, og som døde 1716, begr. i Kirken 31. Marts. Alexander Montros, der flere Gange havde forpagtet Konsumtionen (se foran S. 217), var tillige (1713) Forpagter af Skærringe. Johanne, Alex. Montroses, døde 1730 og blev begr. 6. September. Ægteskabet var barnløst, og 19. Juni 1696 fik de et gensidigt Testamente konfirmeret. Hun efterlod en Arv paa 155 Rd. 2 M. 4 Sk. til Hillebrand Dürop og Cathrine Sophia Dürop, som opholdt sig i Rusland og gennem den russiske Gesandt Baron v. Korff fordrede Arven udbetalt. Alex. Montros døde i 1732 og blev begravet i Kirken 4. Marts. Hans Hustrus Broder, Jørgen Stadager, Kæmner og Kirkesanger, lod sin 1732 døde Søn Alex. Montros, begrave i sin Søsters Grav.

Forhold, at Stubbekøbing Borgere ønsker at faa en Hovedmand.*) 1711 er det berygtede Pestaar, hvor Smitsoten hærgede Landet, og hvor hver By maatte forberede sig paa dens Komme.

Det første, Alexander Montros foretog sig, efter at han havde paataget sig Tillidshvervet som Hovedmand i Byen, var at oprette et Liglav. Derom beretter Lavprotokollen i en Sprogform, der endnu minder om de gamle Gilder:

„I Hellig Treenigheds Nafn er opretted en Forening mellem underskreffne Borgere for Liiglaug at indrette, Liig at bortbære her udi Stubbekøbing, saasom det lader sig ansze til besuærlige Tider, og det paa efterfølgende Maader og Artikler.“

Alexander Montros blev valgt til Lavets Oldemand, og Stubbekøbing var saaledes rustet til at tage mod den frygtelige Gæst, — efter Tidens Lejlighed, maa man tilføje. Ligbærerne var bestilt til at bære de Døde bort og fly dem i Jorden, og stort mere var der ikke at gøre.

Men Gæsten kom ikke, heldigvis, — for en Gangs Skyld laa Stubbekøbing ikke paa Ulykkernes Alfarvej. Egnen heromkring fik tværtimod Ry som et af de sundeste Steder i hint frygtelige Aar. Det er heller ikke for ingen Ting, at Holberg vælger sig Borrehuset, Færgehuset ved „Borren“ den gamle Borgholm ved Grønsund til sit Opholdssted i Pestaaret. Og her er det, han har det mærkelige Møde med Marie Grubbe, først Kongesønnen Ulrik Frederik Gyldenløves, siden velbyrdige Palle Dyres og endelig Færgemanden Søren Møllers.

I 1711 var Dødeligheden i Stubbekøbing ikke større end sædvanlig; ifølge Kirkebogen kun 12 Personer. Derimod begyndte det nye Aar straks med Sygdom. „Den 5. Januarii ankom hertil Byen en Transportflaade med syge Soldater fra vores Danske Lejr i Pommern, og blev samme Dag en død Soldat bragt i Land og begravet.“

Det var en Indkvartering af den allerfarligste Art; men Byen slap naadigere, end man vistnok havde ventet. Dette Aar døde der i alt 50 Personer, hvoraf de 20 var Soldater fra Lejren i Pommern.

1728 var atter et Svaghedens Aar. 29. August skriver Alexander Montros til Monsieur Kølle, présentement à Nykøbing, og beder ham advare Stiftamtmanden, at han ej for hastig kommer til Stubbekøbing „i denne svage Tid, hvor snart ej et Hus er

*) En Hovedmand har ogsaa tidligere været kendt i Byen, naar der efter en Borgmesters Død ikke straks er bleven udnævnt en ny. Se S. 143. Endnu 1823 tales der om „Byens Formand“.

fri for Svaghed. Flindt og hans Datter er møget svage, og i mit Huse fire og saa fremdeles. Dog er der endnu ej død mere end to“.

Om Alexander Montroses Interesse for Skolen, vil der senere blive talt.

Da den nærmeste Fare og Pesten i 1711 var overstaaet, blev der taget mere detaillerede Bestemmelser for Liglavet. Det synes, som om det var Oldermændens Stifsøn, Fr. Frederiksen Montroses Død i 1716, der gav Stødet dertil. Der blev i den Anledning paa Lavbrødrenes Bekostning anskaffet et Ligklæde, for hvis Benyttelse der hver Gang skulde betales 2 Rdl., og der blev fastsat Bøder, 1 Mark, for at udeblive fra en Begravelse, ligesom for upassende Opførsel ved Jordefærd. Der skulde holdes tre Lavsmøder om Aaret, 1. Søndag efter Fastelavn, 1. Søndag efter Pinse og 1. Søndag efter Mikkelsdag, og de skulde finde Sted i Oldermændens Hus.

Senere gik man endog saa vidt i sine Fordringer, at der blev anskaffet Kapper til Ligbærerne. Og ved Lavsmødet efter Fastelavn lader det til, at Lavbrødrene holdt sig skadesløse for den megen Bedrøvelighed, de Aaret rundt havde været med til, og det var ikke efter den gammeldags og forsigtige Oldermænds Hoved. 3. Marts 1721 følger han til som en Anmærkning i sin Regnskabsopgørelse for Aaret: „Musikanter 4 Mark, som fordret 28. Februar; paa denne Maade er Lavet ej opbyggt. Disse vare de første (Penge) som til slig unødigt Arbejde er udgiven.“

Paa Alexander Montroses Forslag i Fastelavnsmødet 1730 blev den unge Købmand Christian Nielsen Benzon valgt til Oldermænd i hans Sted. Samme Aar mistede Montros sin Hustru og to Aar senere døde han selv (se foran, Anmærkn. S. 238).

Den nye Oldermænd var født i Slangerup 1699 og Søn af Sognepræsten Niels Nielsen Benzon og Hustru Gundel Richardsdatter Willumsen fra Stege. Hun var sandsynligvis beslægtet med Jacob Willumsen Montros i Stubbekøbing, hvilket vel har bragt C. N. Benzon hertil. Han synes at være nævnt første Gang i Kirkebogen 1717 og har mulig været i Huset hos Alexander Montros, inden han 1723 ægtede Maren Cheldorph, en Præstedatter fra Kjeldby — der maatte finde sig i at faa sit Navn saaledes moderniseret — paa Møen og Enke efter Præst paa Bogø, Laurits Sørensen Kaalund.

Købmand C. N. Benzon rykkede hurtigt frem blandt sine Medborgere trods sine unge Aar. Da Byfoged Ringholm døde i April 1732 — samme Aar som den gamle „Hovedmand“ — var dennes Myndling, der sikkert var et godt Hoved og en energisk

og beslutsom Karakter og dertil førte en blomstrende Pen, næsten selvskreven til at blive Byfoged i Stubbekøbing. Og han var sikkert dengang en populær Mand i Staden. En saadan Opfindsomhed som den, at han i 1730 paa Aarets sidste Dag erklærede, at Liglavet havde samlet mange flere Penge sammen, end der var Mening i at lade ligge i Kassen, hvorfor han foreslog at dele Beholdningen, 110 Rd. 2 M. 4 Sk., ligelig imellem Lavsbrødrene, har sikkert vundet ham mange Hjerter. Ved Indførelsen i Kirkebogen af en Barnedaab 22. Maj 1732, — hvor ogsaa I. H. v. Quoten staar imellem Fadderne, maa Kordegnen da ogsaa give sine Følelser Luft. „Vores elskelige nye Byfoged Christian Benzons Kæreste“ (d. v. s. Hustru) bar Barnet, hedder det. Men blot en Maaned senere indføres han i Kirkebogen under den i alt Fald i vore Øren lidt snærtende Betegnelse: „vores elskelige og splinter nye Sieur Byfoged“. Skulde man allerede have gjort visse Erfaringer m. H. t. den nye Øvrighed? I alt Fald varede det ikke længe, inden man gjorde.

Den nye Byfoged, der i saa ung en Alder var bleven baade Hovedmand — ti efter Alexander Montros's Død gik dette Tillidshverv ikke over paa nogen anden — og Embedsmand over al Stubbekøbing, aabenbarede sig nemlig snart som en Mand, det ikke var let at have med at gøre. Et godt Hoved, en let Pen, energisk og beslutsom, men i høj Grad trættekær og krakilsk. „At falde i hans animosité er for enhver en fatalité“, blev der skrevet i et Brev fra Stubbekøbing nogle faa Aar senere, og det synes ikke, efter det foreliggende at dømme, for meget sagt.

30. Januar 1734 var der Bryllup i Staden, og der var Byfogedens og en Del andre gode Mænd og Kvinder med til Gilde. Men Byfogeden opførte sig paa en saadan Maade over for Katrine, Peder Bryggers, at hun fandt sig højlig fornærmet. Og det kunde Benzon slet ikke forstaa. Kunde de gode Folk da ikke indse, at det hele havde været Plaisanterie og Kommers fra hans Side, — kun Gemytlighed og ikke andet!

Der var imidlertid dem, der ikke kunde indse dette, og blandt dem maa man især nævne Købmand Ditlev Flindt, Rektor Jacob Tryde, Visiteur Hans Borg og Benzons egen Svoger, Vinhandler og Værtshusholder Anders Lund. Da nu disse Mænd foruden Hørerens Jens With og en Del andre ærlige Mænd fra Byen Fastelavns Mandag 1736 om Aftenen — da man jo dog fra gammel Tid havde Lov til at slaa Gækken løs — havde siddet sammen hos Anders Lund og drukket, var Tiden løbet fra dem,

og Klokken var bleven over 10. Straks var den strenge Byfoged paa Færde og indgav Klage over dem til Stiftamtmanden.

Synderne tog det Parti straks at bekende deres Brøde og bede om Naade. At det var imod Politianordningen, vidste de vel, men naar Byfogeden var skredet ind, var det ikke af Nidkærhed for Kongens Lov, men af Had til visse Personer. De havde siddet og drukket kærligt tilsammen uden Slagsmaal og Klammeri; rigtignok havde Jens With skældt Vægteren ud for en Canaille. De bad nu om, at Stiftamtmanden vilde fare mildelig frem mod dem og lade dem slippe med en liden Bøde.

Blandt dem, som Byfogeden bærede med sin særlige Uvillie, stod Rektoren Jacob Tryde i første Række. Han var en Præstesøn fra Østofte, blev Rektor samme Aar som Benzon blev Byfoged og var kun 28 Aar gammel. Striden mellem dem synes at have rejst sig af, at Rektor forlangte, Byfogeden skulde pante Borgerskabet for de skyldige Kostpenge. Benzon har sandsynligvis moret sig med at drille Rektoren; — han viste sig nu lige saa nidkær for det fattige Borgerskab som før for Kongens Lov, — der maatte i alt Fald en kongelig Ordre til, for at faa ham til at inddrive Kostpengene. Men da han ikke var kræsen i Valget af sine Midler, fandt han snart en Vej at komme baade Jacob Tryde og sin kære Svoger Anders Lund til Livs paa.

Der begyndte paa en Gang at komme Rygter op om, at Jacob Tryde var gode Venner og lidt til med Anders Lunds Hustru, Ellen Andersdatter. En saadan Vederstyggelighed var det enhver samvittighedsfuld Byfogeds Sag at paatale, og Benzon dypede sin Pen og anmeldte Sagen for Stiftamtet. Som Følge deraf blev der nedsat en Kommission for at undersøge Sagen, og Jacob Tryde blev suspenderet i 1735. Men Anders Lund, som følte sig krænket paa sin Hustrus Vegne, lagde Sag an mod Benzon; og i den synes det egentlig at være gaaet denne ret ilde. Han idømmes i alt Fald Bøder paa en 400 Rdlr., og da Kommissionsdommen, der faldt den 27. Juni 1736, — stadfæstet af Højesteret 5. Juni 1737 — kun lød paa, at „Jacob Tryde bør for videre ondt Rygte at forkomme entholde sig fra Ellen Andersdatter Lunds Hus og den By, Sogn og Herred, hvor hun sig opholder“, kan man egentlig ikke sige, at Byfogeden stod med Palmer i Hænderne. Stiftamtet affordreder ham derfor en Forklaring, og var der noget, Benzon var en Mester i, saa var det i at give Forklaringer og gøre den høje Øvrighed, der næppe altid sad inde med tilstrækkelig Energi til at klare en plumret Sag, der angik Smaafolk i Stubbekøbing, saa mør med sine Forklaringer, at han i Reglen beholdt det sidste

Ord. Uden i mindste Maade at tage Hensyn til Kommissionsdommen, der ikke fælder de paagældende og kun slaar Rygtet fast som Rygte, skriver han tilbage til Stiftamtet, at Sagen mellem ham og Lund „rejser sig af det, som de fleste her i Landene er bekendt, at Ellen Lund ikke kunde have sine forønskede Diverstissements med forrige Rektor Jacob Tryde her i Byen, derpaa optænker adskillige Udflugter for at dæmpe Sandheden, hvilket den hele Verdens Usandfærdige ikke skal formaa“.

Det er uheldigt for Byfogeden, at der ved Siden af hans Embedsbreve, hvor han blusser af ædle Følelser og Tanker og skriver en saa ophøjet Stil, i Vidneforhør er bevaret en Del Udtalelser af ham, der er saa grovkornede og gemene, at de ikke lader sig forelægge en Nutidens Læser.

Den Benzon-Lundske Sag synes at have delt Stubbekøbing i to Partier, der bekæmpede hinanden paa det ivrigste. Det gaar livlig med Mulkter, ti man vejede ikke sine Ord paa Vægtskaal i de Tider, og et kraftigt og vel anbragt Skældsord i Vidners Nærværelse gav vel Sindet Luft, men bragte ogsaa straks sin Mand en ny Retssag paa Halsen.

I 1738, da Isen havde lagt Bro over Vandene, drog Benzon til Hovedstaden, og Folk trak Vejret lettere i Stubbekøbing. Man sagde, at han var i København for at se at blive forskaanet for sine mange Mulkter, og man maa vist antage, at han har haft Lykken med sig. Han havde i alt Fald det Held i 1737 at faa en Mand til Stiftamtmand, Frederik Raben, der var ham ganske særlig bevaagen, og som holdt sin Haand over ham, ogsaa i Tilfælde, hvor det kun kan vække Forbavselse.

At Benzon fik sine Mulkter i alt Fald delvis eftergivet, slutter vi af, at han i Foraaret 1739 er saa kry som aldrig før. Og en Lørdag Aften i Juli 1739 — det er mistænkeligt, at Byfogeden synes særlig at være paa Krigsstien Lørdag Aften, hvor Folk i den gode, gamle Tid gerne gjorde sig en glad Aften — indfandt han sig uden at ænse den forestaaende Helligdag og Præstegaardens Lørdags-Fred hos Hr. Erik Hollænder, der sagtens har sluttet sig nærmere til Trydes Parti, end Byfogeden syntes om, og gjorde Spektakel til Kl. 3 om Morgenen. Den 17. Juli indsender Præsten en Klage til Stiftamtet over den af Byfogeden i hans Hus 11. Juli udviste utilbørlige Adfærd. Og nu gaar det løs over hele Linien. At Anne Lars Staals, en Datter af Byfogedens Modstander Ditlev Flindt, 7. August slaar en anden Kvinde paa Øret, at Tolderen Chr. Siegfried Bergen skælder Jacob Trydes Ven, Visitøren Hans Borg, ud for en Hundsvot, og at Ditlev Flindts Søn 19. Ok-

tober uden for Byen pryglers Byfogedens Søn og pudser den store Hund paa ham, er kun enkelte Episoder af den store Kamp mod og for Byfoged Benzon. Men denne sidder ikke selv med Hænderne i Skødet. 13. September indsender han en Klage over Borgerskabets Opsætsighed, og da en Borger i Byen, Søren Samsø, tillige med ni andre Borgere paa Ditlev Flindts Tilskyndelse indgiver Klage over Byfogeden, søger han at modarbejde dette Skridt ved at faa tresindstyve Borgere i Byen til at skrive under paa en Erklæring om Byfogedens fuldstændige Uskyld. Men saa rykker Ditlev Flindt frem og beklager sig i høje Toner over ham. „Skal Byfoged Benzon have Lov til at raade for Byen, maa Borgerne være betænkte paa at flytte bort.“

Geheimeraad og Stiftbefalingsmand Hr. Frederik Raben havde imidlertid faaet en kgl. Ordre til at søge at stifte Fred og tilvejebringe Enighed saavel mellem Byfogeden og Sognepræsten som mellem Byfogeden og Borgerskabet. Men 28. December s. A. (1739) indtræder Sagen i et nyt Stadium, idet Byfogeden bliver suspenderet og Visitøren Hans Borg bliver konstitueret i hans Stilling, medens Fiskalen Peder Knudsen faar Ordre til at tiltale Byfoged Christian Benzon „for hans Behandlinger i Embedet“.

26. Januar 1740 mødtes Ligningsmændene for at ligne den for Aaret skyldige Konsumption, 400 Rdl., paa Byens Borgere. Da Resultatet et Par Maaneder senere blev offentliggjort, var Benzon straks Fyr og Flamme, og 6. Marts klager han til Stiftamtet over at være sat for højt i Ligning. Men det kommer af, skriver han, at den konstituerede Byfoged, Sieur Borg, hverken forstaar Byens Lejlighed eller tør modsige Ditlev Flindt. For nu at raade Bod paa hans Ukyndighed og den fremlagte Ligningsliste, har Benzon paataget sig at udarbejde en helt ny Ligningsliste, der i Modsætning til den konstituerede Byfogeds „forbliver ved forrige Aaringers Takst“, og som af en Del Borgere, blandt hvilke vi som den første træffer vor gamle Bekendt, I. H. v. Quoten, erklæres for billig og retfærdig.

Det er nu det mærkelige ved denne Liste, at v. Quoten, Benzons gode Ven, staar øverst paa den som svarende 24 Rdl. i Konsumption — hvilket er noget rigeligt for en Barber i en By som Stubbekøbing — medens Byens rigeste Købmand, Ditlev Flindt, kun betaler 22 Rdl. Og naar man ser v. Quoten figurere paa Ligningskommissionens Liste med 3 Rd. 3 Mk., fristes man til at antage, at Benzon har faaet ham med til at spille Halløj med Borgerskabet, og at det med v. Quotens store Konsumptionsafgift var det rene Spilfægteri, der kun skulde tjene til at stikke

Godtfolk Blaar i Øjnene. Det er sikkert hertil, Borg sigter i et Brev til Stiftamtet af 9. Marts s. A., naar han skriver „under de Fataliteter, som Byfoged Sr. Benzon med sin bekendte Opførsel har paadraget sig, ved han og at bruge Absalons Kunst til at stjæle Folkets Hjerter“. Og at Benzon fik en Del af „Folket“ paa sin Side ved sin private Ligningsliste, har man vist et Udtryk for i Skipper Mogens Jensens Forbitrelse, da den lovlige Lægseddel — d. e. Ligningsseddel — blev ham præsenteret af Rodemesteren. Han rev den i Stykker for Næsen af ham.

Og samtidig kommer der Klage paa Klage over Byfogeden. „Benzon er chicanøs og vidtløftig i sine Processer“, skriver Ditlev Flindt til Stiftamtet 28. Juni 1740, „han har ikke gjort Rigtighed for Børnepengene, og der indløber besynderlige Ting om ham.“ Samtidig klager Byskriveren Oluf Been over, at Benzon forholder ham hans Tilgodehavende. Ogsaa udenbys Mænd lider under hans Adfærd, og Provsten i Ønsløv, Hr. Dietrich, finder Anledning til at beklage sig over hans „opiniatreté eller Stiv-sindethed“.

Mest graverende for Byfogeden er det sikkert dog, at Præsten Hr. Erik Hollænder i 1740 finder hans Optræden saa forargelig, at han nægter at tage ham til Alters.

Ved Højesteretsdom, 9. Maj 1741 dømmes Byfoged Benzon for sine 11. Juli 1739 imod Hr. Erik Hollænder og Hustru udi Ord og Gerning forøvede uanstændige og aldeles ubeføjede Angribelser og Uførmelser, „hvilke saa vel som og hans under Processens Drift imod dennem brugte haanlige, forsmædelige, foragtelige, grove, skammelige og ærerørige Beskyldninger bør ikke komme Sognepræsten Hr. Erik Hollænder paa hans Embede eller ham og Hustru paa Ære, gode Navn og Rygte til Forkleinselse i nogen Maade“ . . . „og bør Christian Nielsen Benzon for sit ugudelige, ublu, højst forargelige og gudsbespottelige Forhold i denne Sag bøde til Frelser's Kirke paa Christianshavn 250 Rdl. og til Justitskassen 250 Rdl., i Omkostninger til Hr. Erik Hollænder 400 Rdl. og til Sieur Laurits Poulsen Martner 50 Rdl. samt for unødigt Trætte til Justitskassen 24 Rdl. plus 5 Rdl.“

Nu — har Folk i Stubbekøbing vel ment — maa vi vel blive fri for denne Plageaand! Og nu om Stunder vilde en Embedsmand, der havde faaet en saadan Dom, vel ogsaa være en Umulighed. Men Christian Benzon var ikke den Mand, der fortrak saa let. I Dommen tales intet om hans Embede, men 1. Juli s. A. faar den konstituerede Byfoged, Hans Borg, Ordre fra Stiftamtmanden om, at han herefter ikke skulde befatte sig med By-

fogedembedet, men overgive Rettens Administration til Købmand Jens Benzon, Christian Benzons yngre Broder. I sit Svar meddeler Hans Borg, at dette er sket sidste Tingdag, og han tilføjer spydigt som sit underdanige Ønske, at „dette for Byfoged Benzon saa ønskelige Udfald maa tjene til Guds Ære og hans Omvendelse og Forbedring“.

Men de gode Stubbekøbing Mænd gjorde Regning uden Stiftamtmanden, Frederik Raben til Aalholm, Byfogedens indflydelsesrige og ualmindelig langmodige Beskytter. Det er ret forbløffende at se, at Benzon kan driste sig til otte Dage efter Højesteretsdommen at bede sin høje Foresatte laane sig Penge til at betale sine idømte Bøder med! Svaret kendes ikke, men det har næppe været imødekommende straks. Derimod viser det sig, at Stiftamtmanden paa eet Punkt er ganske enig med Stubbekøbing Borgere, — han vil inderlig gerne af med Benzon og have ham forflyttet til et andet Embede. Og det har denne ikke noget imod, naar han kan faa noget rigtig godt, som f. Eks. Posten som Stempel-Papir-Forvalter, der netop blev ledig i August 1741. Den søger han saa, men der rækker Friederik Rabens Indflydelse ikke, og det bliver en anden, der faar Pladsen.

Men Bøderne skulde jo betales, og da Benzon ikke synes at kunne gøre Udvej for Pengene, blev der 26. December 1741 gjort Indførsel i hans Gaard, der tre Gange blev oppraabt til Auktion, uden at der faldt noget Bud. 6. Marts blev den atter oppraabt — til 100 Rdl. — men heller ikke denne Gang var der nogen, der bød, — der var næppe nogen, der havde Mod til et saa udfordrende Skridt over for den mægtige og hensynløse Byfoged som at købe hans Gaard.

Om Benzon blot vilde have dette konstateret, eller om han er bleven noget mildere i Sindet under den alvorlige Sygdom, han faldt i i April 1742 og under hvilken han lod sig berette af Hr. Børge Pontoppidan i Thorkildstrup, hvilket han, som den Jurist han var, straks lod ham bevidne, det faar staa hen. Men en Kendsgerning er det, at han 14. Juli s. A. havde betalt sine Bøder, — om med eller uden Stiftamtmandens Hjælp, vides ikke. Nogen varig Forbedring var der dog ikke tale om. 22. November s. A. klager Hørerer Oluf Brasen over hans Opførsel, „der altid bliver sig lig“. Og samtidig med at han, som den utvivlsom dygtige Mand han var, arbejder for Indførelse af Tobaksavl og for Opførelsen af et Arresthus og andre nyttige Op-gaver, tiltrækker han sig ved sin Kaadmundethed og sin krakilske Optræden en ny Lynstraale fra oven.

Det er betegnende for Manden, at der ikke i det lille Stubbekøbing var Plads nok for ham og hans Lovtrækkeri. Hvorfor skulde han ikke lade sit Lys skinne ovre paa den anden Side af Grønsund og søge at tjene lidt paa Møen? Men det beklagede Amtmanden sig over. Og Svaret kom fra Majestæten selv, dateret Christiansborg Slot 14. November 1746, og lod intet tilbage at ønske i Henseende til Tydelighed. At da Byfoged Benzon adskillige Gange har indfundet sig i Møens Amt for at føre en og anden Sag, „endskønt han ikke er beskikket Prokurator, hvor han da skal bruge hans baade udi vore Lande Sjælland og Lolland noksom bekendte Procedure, uden Undseelse uanstændig at angribe, hvem ham i Sager forekommer, være sig Aktor, Dommer, ja selv den af os allernaadigst beskikkede Øvrighed, foruden at han ogsaa skal i Retten fremkomme med skammelige Skrifter og Indlæg under Parternes Navn, hvis Sager han fører“, saa er det bleven Byfoged Benzon forbuden at agere Prokurator i Møens Amt.

Da det samtidig ogsaa blev ham forbudt at agere som Prokurator i Sjælland, Lolland og Falster, hvilket blev Stiftamtmandene meddelt, saa Byfogeden sig noget indskrænket i sin Virksomhed.

Benzon har vistnok i Vinteren 1746–1747 følt sig som en slagen Mand. 21. Oktober 1746 havde han ægtet sin tredie Hustru, og endnu, saa at sige inden Hvedebrødsdagene var gaaet til Ende, havde han modtaget det nævnte ubehagelige Kongebrev. Han beslutter sig til at ryste Støvet af sine Fødder og forlade det utaknemmelige Stubbekøbing. 4. Februar 1747 meddeler han Stiftamtmanden, at han har solgt sin Gaard og Ejendom til Sr-Forvalter Wibye og har i Sinde i Guds Navn andre Steder at opsøge sit Brød, hvorfor han beder om Afsked som Overformynder i Byen.

Det er mærkeligt, at Benzon ikke med det samme beder om Afsked som Byfoged, og man maa vist nærmest betragte denne Skrivelse som en Prøveballon. Fik han uden videre sin Afsked som Overformynder — og det fik han — var der ingen Tvivl om, at han ogsaa vilde faa den som Byfoged, uden at nogen vilde tigge ham om at blive. Og det vilde han dog ikke risikere. Men om hans Dristighed — for ikke at bruge et stærkere Udtryk — faar man nogen Forstaaelse ved et Brev til Stiftamtmanden af 6. September 1749, hvor han med aaben Pande over for foran anførte Kongebrev „har taget sig den underdanige Dristighed og gjort sig den faste Forhaabning at blive bøn hørt, at bede Deres Excel-

lence om en igennemtrængende Rekommandation at vorde beskikket til Prokurator over al Danmark“.

Kun en Maaned senere modtog Stiftamtmanden atter Klager over Benzon, der med dyre Ord trøster sig til at bevise Klagernes Urigtighed. 7. August 1750 er det galt paa ny; da beklager Jørgen Nielsen Dan sig til Stiftamtmanden over, at Byfogeden har jaget hans Kone ud af et Benzon tilhørende Hus, hvor de boede til Leje, slaaget hende fordærvet og tilegnet sig hans Værktøj, fordi han med et havde fundet paa at ville have Huset ryddeligt til at lægge Korn ind i. I Marts 1752 har han Klammeri med Franz Martin Grodt, mod hvem han som sædvanlig bruger grove og ulidelige Skældsord. Og da Jørgen Stadager i samme Maaned har taget sin Afsked som Overformynder, morer Byfogeden sig med at udnævne sin gamle Fjende, den 75-aarige Ditlev Flindt, til dette Embede. Flindt undslaar sig af Hensyn til sin høje Alder, men det vil Benzon i et Brev til Stiftamtmanden ikke lade gælde. Ditlev Flindt er frisk og rørig nok, siger han, „driver den største Handel i Byen og undser sig ikke ved at være Med-Interessant i Konsumtionen til denne fattige Bys største Gravamina.“

Men det hjalp altsammen intet. Kancelliet gav ham Ordre til at udnævne en eller to andre „bekvemme Borgere“ i Ditlev Flindts Sted.

Byfoged Benzon fik saaledes heller ikke sin Villie dengang, og det synes næsten, som om denne Modstand fra oven har gjort ham mere galhovedet og balstyrig, end han var i Forvejen. „Byfogedens Selvraadighed tager jo mere og mere Overhaand“, skriver Købmand Jørgen Scheel, der i 1754 fik Ordre fra Stiftamtet om paa Jørgen Stadagers Vegne at føre en Sag mod Benzon, der atter havde været paa Spil. Jørgen Stadager har selv indgivet en Klage over Byfogedens Optræden i hans Hus Lørdag Aften 17. August, og uagtet han med Rette derudi haver undset sig „for Deres Majestæts hellige Aasyn at anføre de skammelige Ord, som min Hustru blev beegnet med, saa maatte det mig pardonneres, at jeg giver mig herved den Frihed underdanigst rent ud at melde, at da hun ikke vilde embrassere og omfavne ham, sagde han til hende paa Tydsk, saa kunde hun liche hands Maas, den Skidtfodse, Canaille og saadant sligt mere . . . deraf vil nu kunne ses, hvorledes Politien og Justicien i Byen administreres“.

Men Jørgen Stadager er en gammel og svag Mand, og Sagen mod Benzon bliver derfor lagt i Jørgen Scheels Haand. Af hans Fremstilling fremgaar det da, at Byfogeden Lørdag den 17.

August 1754 Klokken mellem 9 og 10 om Aftenen var kommen ned ad Stubbekøbing Gade i Kompagni med seks Personer og med Musikanter foran sig. Paa Vejen havde han først ladet sine Musikanter blæse et Stykke paa Valdhorn ud for Sr. Lars Staals Gaard, og da var Klokken halvgaaen 10; derfra gik de til Sognepræsten Hr. Alsbachs Hus, hvor han da atter beføl sine Musikanter at blæse op, og da var Kl. 10. Fra Sognepræstens Vinduer gaar han ned til Biskop Egedes*) Værelser, og der lader han paa ny blæse op, og derefter gaar han til Sr. Stadagers Hus. Her var de gamle Folk alt gaaet til Ro, men Byfogeden faar dem dundret op, rekvirerer tre Bouteiller Rødvin, som han drikker med sit Kompagni, opfordrer, som meddelt, Jørgen Stadagers Kone til at embrassere sig og skælder ud paa Tysk, da hun ikke vil have noget med ham at gøre. At det ikke er gaaet af uden Klammeri, er klart, ti Jørgen Stadager sendte to Gange Bud til Sr. Lars Staal om at komme hen og hjælpe ham mod Byfogedens Overfald. Sidste Gang sagde Budet, at nu stod Byfogden med sin blotte Kaarde udtrukken, og de vidste ikke, naar han vilde gøre en Ulykke. Paa Vejen hjem lod han atter sine Musikanter blæse paa de samme Steder som før.

Nu er der det ejendommelige ved Sagen, at den snedige Byfoged har skyndt sig og har — inden de indstævnede Tingsvidner, som havde været til Stede ved Byfogedens Optræden hin Aften, kunde blive afhørt — „faaet Lejlighed til at faa Sandheden supprimeret og Sagen ophævet ved et saakaldt Forlig, som Stadager“ — der døde inden 18. December 1754 — „i sit Hus skal have ladet sig bekvemme til at underskrive og indgaa.“ Men Sagen bør ikke saaledes dø hen. Den angaar andre og flere end Jørgen Stadager og hans Hus. Spørgsmaalet er, hvad en Øvrighedsperson kan tillade sig over for den By, han er sat til at styre.

„Saaledes lyder denne Byfoged Kgl. Majestæts Lov, — ikke som det en Byfoged og eneste Magistratsperson og Politimester, andre til Eksempel, egner og anstaar, men som en Grassatengænger, der gaar Gade op og Gade ned med Musik for sig og blæser op med sit Spil uden for Folks Vinduer til deres Alteration og Roligheds Forstyrrelse“. Men ogsaa paa anden Maade er det galt fat, fortsætter Jørgen Scheel. Han kerer sig ikke en Smule om Politiforordningen, fører ingen Protokol over, hvad der sker i Byen, og viser sin Lovløshed og Selvraadighed over alt. Saaledes

*) Hans Egede, Grønlands berømte Missionær, levede sine sidste Aar i Stubbekøbing (1750–1758) hos sin Svigersøn Præsten Laurits Alsbach.

over for to Mænd i Byen, Christian Bødker og Laurids Casse, som en Helligdag under Prædiken gik ind til en Enke, som de truede paa Livet, om hun ikke tav stille, hvorpaa de plyndrede hendes Hus for alt af Værdi. Byfogeden lod dem nok gribe, men forhørte dem i sin egen Stue, uden Vidner og uden Protokol, lod deres Ejendele sælge ved Auktion og dem selv putte i Hullet et Par Dage og derefter rømme Byen. Ligesaa med en Pige, der havde stjaalet. Og endelig bemægtiger han sig uden videre et Stykke Mark, som tilhører Byen, og bygger derpaa, kun med sin egen Fordel for Øje og uden mindste Hensyn til Byens Tarv.

Benzon synes mærkeligt nok at have redet Stormen af. Han er stadig i fuld Vigeur. Da Pastor Alsbach i August 1755 beklager sig over, at Byfogeden ikke yder ham den Tiende, han skal, betegner Benzon hans Fordring om at faa sit Tilgodehavende som „en umættelig Begærlighed, der ligger forborgen under denne Præsteklage mit fattige Indkommende anrørende“. Og i en Strid om et Stykke Jord, som laa til Præsteembedet, men som Byfogeden drillede Præsten med at paastaa hørte Kirken til, er han saa kaad i sine Udtryk, at Præsten ikke kan faa andet ud af det, end at han driver Gæk med dem allesammen, den høje Øvrighed med.

Og hans kaade Mund og løbske Pen bragte ham da ogsaa i Klemme til sidst.

I Efteraaret 1759 havde han en Sag med en af sine tidligere Tjenestepiger, Kirsten Mikkelsdatter, som han beskyldte baade for Hor og Tyveri. Han holdt Forhør over hende i sit eget Hus uden Vidner og lod hende til sidst arrestere. Men hvor mange af Byens Befolkning han end „ved sin forces havde bragt til en bævende Skræk“, den 21-aarige Kirsten var dog ikke bleven kuert, og hun fik baade god og villig Hjælp hos en Del af Benzons Fjender. 13. Oktober s. A. udtager Prokurator Toft paa hendes Vegne Stævning mod Byfogeden „for ulovlig Omgang og Behandling imod hende, som han uden Aarsag og af Had, for hun havde opsagt sin Tjeneste, har beskyldt og arresteret“.

24. Oktober 1760 blev Byfoged Benzon suspenderet i tre Maaneder af Stiftamtmanden, — vistnok til Befolkningens store Glæde og Overraskelse, ti man var vant til at betragte ham som urørlig, — 31. Oktober blev Jørgen Scheel konstitueret, og 7. November blev Suspensionen bekræftet fra København.

Men det var nu heller ikke hans lovstridige Optræden over for den stakkels Tjenestepige, der fældede ham. Nej, det var som han selv senere skriver, hans Skrivemaade mod hans høje Øvrighed, Stiftamtmanden, over for hvem han til sidst heller ikke kunde dy sig.

Suspensionen synes nu ikke straks at have taget paa Benzons Humør. Han er stadig den samme, og da den konstituerede Byfoged i Januar 1761 udbeder sig nogle nødvendige Dokumenter fra Byens Arkiv, og endelig efter megen Skriven efter Aftale møder 21. Januar for at hente dem, maa Afleveringen udsættes, ti Benzon har fundet paa en Mængde Vidtløftigheder for at forhale Sagen. Og da Suspensionstiden snart er udløben, beder Scheel Stiftamtmanden om Ordre, hvorledes han skal forholde sig ved Afleveringen af Embedet, samt beder om Beskærmelse mod Benzons Intentioner, naar han atter kommer i Embede. Ti han ved, at han kan vente sig.

Og Benzon er ikke i Tvivl om, at han nok skal faa Stiftamtmanden formildet igen. Ti er der noget, han har været en Mester i over for sin høje Øvrighed, saa er det i at smøre den om Munden. Og nu gælder det at faa den ubehagelige Suspension hævet. 28. Januar 1761 sender han et Tingsvidne ind til Stiftamtmanden med „en allerunderdanigst Memorial“, hvori han „oplyser Sagen, submitterer sig i Naaden at være indesluttet . . . og, naar Hs. Excellence befaler det, gjerne vil lade Sagen falde“ — ja, der var vist intet, han hellere vilde, men hans Tilbud var noget overflødigt, al den Stund Sagen var rejst imod ham, saa det ikke stod i hans Magt at lade den falde. — Og han ender med at vise, at han er en klog Karl, der kender Værdien af at være allieret med Kvinden. „Sluttelig skal jeg underdanigst bede Fru Geheimeraadinden (Stiftamtmandens Frue) at intercedere for mig og som Ester tale til det bedste, at Retten maatte beforders“.

Det var en dristig Udfordring i Benzons Mund at udtale Ønsket om „Rettens Befordring“, og det er fristende at se en Himlens Straf for en saadan Fripostighed i den Meddelelse, der indløb et Par Dage senere, at hans Suspension var forlænget paa ubestemt Tid.

I sin Forbitrelse over fortsat at se sig Magten berøvet giver Benzon sig til at fortrædige sine Medmennesker efter bedste Evne. Først og fremmest naturligvis den konstituerede Byfoged, som bl. a. maa vente til hen i August, inden han faar Dokumenterne udleveret. Og ved enhver Lejlighed trænger Benzon — uagtet han stadig er suspenderet — sig ind i Byens Sager og Byfogedens Forretninger og „inviterer Jørgen Scheel med Proces og Vidtløftighed. Han siger sig ogsaa endnu at være Inspektør over de Fattiges Kasse“.

4. Januar 1762 havde Jørgen Scheel paa Raadstuen ladet oplæse et Forbud mod at lade Svin gaa løse omkring paa Byens

Gađer efter Midfaste. Det var noget, der var forbudt i Danske Købstæder for to hundrede Aar siden, men i Stubbekøbing var man altsaa ikke kommen videre endnu. Og det lod heller ikke til, at man denne Gang skulde komme videre. Ti Midfaste kom og Midfaste gik, og Svinene løb om i Gaderne som før. Og ikke blot i Gaderne, men i Gaardene og i Forstuerne, saa snart en Dør er aaben, oproder Gulvene, gaar op ad Trapperne og ind paa Lofterne til stor Fortræd og Stanks Foraarsagelse. Scheel har ikke blot hos sig selv, men hos andre, undertiden i Forstuen „antruffen 10—12—16 store Svin, som har efterladt baade fæl Stank og andet mere“. Præsten mener ikke, der findes nogen Købstad, hvor man er saa molesteret af Svin som her. Hvad Kirkegaarden vedrører, da ligner den mere en Svinesti, end en kristelig Kirkegaard, og Klager til Kirkeværgen over de oprodede Grave har intet hjulpet.

Svinenes Ejer er velkendt, det er forhenværende Byfoged Benzon. Medens alle andre har rettet sig efter Ordren af 4. Januar 1662, lader han sine Svin gaa paa Gaden. Han ikke blot intet gør, for at de ikke skal komme did, men han morer sig med at jage dem derud, og Vægteren erklærer, at han over ti Gange har været hos ham og bedet ham holde sine mange omløbende Svin borte fra Gaden. Og samtidig driver han sine Gæs ind paa de andre Mænds Kornmarker.

Saa endelig 10. Maj gaar Markmanden resolut til Værks og optager tretten store Svin, alle Benzons, og ingen Grise iblandt, og sætter dem ind hos Byens Kæmner Vilhelm Bøjesen, hvor Benzon samme Dag møder og kræver sine Dyr. Men ogsaa Kæmneren har Ben i Næsen, og Benzon faar dem kun mod at betale 4 Sk. for hver, i alt 3 Mark 4 Skilling.

To Dage senere klager Benzon naturligvis over en Borger i Byen, Vilhelm Bøjesen, „der fører for nærværende Tid et temmelig strengt Regimente her i Byen,“ og her er Svinene naturligvis bleven til to Grisesøer med deres elleve Grise, hvilket straks vilde have gjort Sagen mere uskyldig, om det havde været sandt.

Svinesagen var vel næppe egnet til at stille den suspenderede Byfoged i et bedre Lys, og det synes, som om man har ment, at nu var Øjeblikket inde til at blive af med Manden. Ditlev Flindt klagede over, at han urettelig havde tilbageholdt nogle af Byens Penge; Jørgen Scheel, at han ikke efter kgl. Ordre havde afleveret sin Beholdning af Tobaksblade, men drev ulovlig Negotie med den; at han havde laant sin Svoger (∴ Svi-gersøn) Niels Schytte Pottemager, nu Skoleholder i Vejringe, 300

Rdl. af de Fattiges Penge; at han nægter at betale sin paalignede Part af Udgifterne ved Opførelsen af et Sprøjtehus m. m. Og endelig klager Lave Bager over, at Byfoged Benzon har ruineret ham og faaet ham dømt til Bøder ved falske Vidner.

Det ses ikke, at Øvrigheden har taget Hensyn til disse Klager, hvor graverende de end kan synes at være; ej heller kendes Udfaldet af de forskellige Processer, den stridbare Mand var indviklet i, — f. Eks. om Høsletten paa Pærehaven og Skiberholmen, hvilke Jordstykker ved kgl. Bevilling 1. Juli 1745 var bleven henlagt til Byfogedembedet. Men 9. Maj 1763 blev der ved Højesteret afsagt følgende Dom i Sagen Kirsten Mikkelsdatter kontra Byfoged Benzon:

„Den af Byfoged Chr. Benzon imod Kirsten Mikkelsdatter 13. Maj 1760 udstedte og 16. ds. i Falster Lands Birke­tings Protokoll lyste skammelige Publikation tillige med alt det imod hende under Sagen fremførte, bør være død og magtesløs og ej komme hende til Forklejnelse udi nogen Maade. Hvorimod Byfogeden paa egen Bekostning bør lade bemeldte Publikation af Protokollen udslette. Udi no­geledes Reparation betaler Byfoged Benzon til Kirsten Mikkelsdatter 200 Rdl. Saa betaler han og til Justitskassen for unød­ig Trætte 24 Rdl. og til samme Kasse 5 Rdl. Endelig bør og Byfoged Benzon for hans i denne Sag brugte formastelige og lovstridige Forhold bøde til Vor Frelsers Kirke 50 Rdl. og lige saa meget til Justitskassen.“

Benzon lagde sig nu i Selen for at faa Penge til at betale Bøderne med. 19. Juli indfandt han sig, som han senere skriver til Stiftamtmanden, underdanigst paa Bramslykke, hvor denne boede, „og havde den Naade et Par Timers Tid at tale adskilligt med Hs. Excellence og blev givet den allernaadigste Forsikring, at Hs. Excellence ikke mere var vred paa ham og tillige det høje Løfte om fjorten Dage at blive indsat i Embedet.“ Men hvor underdanigst Benzon — som i øvrigt først betalte i alt Fald en Del af Bøderne i Februar 1764 — end gør sig Umage for at udtrykke sig, er det ham dog umuligt at undgaa smaa Fordrej­elser og Kneb, som aabenbart har ligget ham i Blodet. Han fortsætter, som om det ikke var ham, der var den dømte Månd, „og Sagerne bringes til Rigtighed, da jeg anbød Pengene, som ej vilde imodtages, hvorfor jeg sluttede, at Hs. Excellence ej var mig imod, men at andre prolongerede Ondskaben“.

Men det synes, som om Stiftamtmand v. Raben endelig havde lært ham at kende. Og de fjorten Dage blev til mange Uger, inden han blev genindsat. Han minder atter og atter om det givne Løfte og har endelig det Held, at v. Raben kort efter Nytaar 1764 tager sin Afsked. Benzon giver 17. Marts hans Efterfølger, v. Krogh til Søholt, sin egen Fremstilling af Sagen og kan 26. Maj endelig med mange blomstrende Ord og Talemaader takke sin nye, højnaadige Velynder for sin Genindsættelse.

Autoritetsprincippet havde atter sejret til liden Opbyggelse og Befæstelse af Menigmands Følelse for Sømmelighed og Ret.

I Suspensionstiden havde den konstituerede Byfoged oppebaaret en Del af Embedets Indtægter, — for meget naturligvis efter Benzons Mening. Og straks begynder der en Strid imellem dem, idet Benzon fordrer 200 Rdl. tilbagebetalt. Kun Afslutningen, eller om man vil Fredslutningen kendes. Kammerraad Kehlet, Forvalter i Stubbekøbing Rytterdistrikt, beskikkes af Stiftamtmanden til Opmand imellem dem. Han har bevæget Scheel til at betale Benzon 100 Rdl., og dermed skal Sagen være sluttet, og alt det gamle Had glemt; de skal tilgive hinanden, leve som Venner og bo hos hinanden som gode og retskafne Societetsbrødre egner og anstaar.

29. Juli 1764 skriver Kehlet til Stiftamtmanden:

„Af indlagte Dokument erfares, at Benzon og Scheel er forenet, som jeg haaber naadige Herre finder Behag udi, siden det er conform med den mig tillagte Befaling mundtlig. Jeg har virkelig været som i fegefyr mellem disse Personer, inden det naaede sin fuldkommen Rigtighed. Nu er vi alle her fornøjede og venter kuns, at Deres Højvelbaarenhed er saa naadig at stadfæste Afhandlingen, som er Forbindtlighed for vedkommende fremdeles at efterleve.“

Forliget er underskrevet først af Benzon, derefter af Scheel, der ikke lader dennes Fraser gaa helt upaatalt hen:

„Indholdne Konventionsforening er jeg, for at hæve al Uro, Strid og Ukærlighed udi alle Ord og Punkter, fornøjet med og tilstaar og skal paa min Side, hvad hidtil er passeret desangaaende være henkastet i Forglemmelsens Dyb, tilgivet og forladt. Og har man derudi underdanigst at takke høj- og velbaarne Hr. Kammerherre og Stiftsbefalingsmand

von Kroghs høje Mediation ved sin Nærværelse ligesom Hr. Kammerraad Kehlets retsindige Imellemhandling.

Stubbekøbing, 28. Juli 1764.

C. N. Benzon.

„Paa velbaarne Hr. Kammerraad Kehlets herudinden visende upaatvivlelige retsindige proponerede Mellemlhandling til Roligheds, Freds og Endrægtigheds Befæstelse, som jeg virkelig holder dyrebar i en redelig og oprigtig Hensigt, indestaar jeg, for samme at nyde, i alt denne Konventions Indhold, som jeg af Hjertet vil ønske maa, uden nogen Slags Forbeholdenhed paa enten af Siderne, være indgaaet til fælles Velfærds Befordring, da jeg kontesterer aldeles ingen Fortrydelse enten haver over de af mig herved udbetalende 100 Rdl. (skønt de af mig dyre og sure er fortjent og følgerig formentlig med Rette tilkom) eller meget mindre haver ladet mindste Sted Rum i Hjertet til Had og Ukærlighed imod Hr. Byfoged Benzon. Langt mere ønskes ham Naade af Gud til at opfylde det af ham herudinden givne Løfte til at elske sin Næste med en upartisk og uinteresseret Kærlighed i en oprigtig Oprigtighed, da saadant paa min Side med Guds Bistand ikke skal mangle. I øvrigt ved jeg ikke noget paa min Side at være begaaet i Hr. Byfoged Benzons Suspensionstid, der har med nogen Grund givet ham Føje til at fatte Had og saadan Efterstræbelse, som han finder Behag i at melde, nu at have henkastet i Forglemmelsens Dyb under Eftergivelse og Forladelse. Gid det da og der maatte forblive.

Stubbekøbing, 28. Juli 1764.

J. Scheel.

Vor Herre hjalp Byfoged Benzon mægtigt til at opfylde sit skriftlige Løfte om at leve i Fred og Ro med Jørgen Scheel. Han kaldte ham bort i Januar 1765, og her nyttede ingen Prokurator-kneb og Fiksfakserier. Hans rystende Haand under en tjenstlig Skrivelse af 20. Januar er et Udtryk for hans Svagelighed og 24. Januar kan Kammerraad Kehlet melde Stiftamtmanden, at Benzon er død efter syv Dages Svaghed i Nat Kl. 12 og efterlader en Enke med ti smaa myndige Børn og højfrugtssommelig med det elvte. Han kan kun med blødende Hjærte tale om hende og de mange uopfødte, kære Børn og anbefaler hende paa det varmeste til Stiftamtmandens Velvillie. Gælden er, saa vidt som i en

Hast kan skønnes, 2,500 Rdl., foruden hvad der vil opdages fra København og i Smaapluk.

Torsdag 31. Januar blev Byfoged Benzon begravet i Kirken „i hans aabne Begravelse under Funten med alle Klokkers Ringning og Ligprædiken“.

To Dage forinden havde Stiftamtmanden givet Jørgen Scheel Ordre til „forsvarlig at beopagte“ Byfogedembedet, til en virkelig Byfoged kunde blive ansat. Og Scheel svarer 3. Februar, at han skal efterkomme Ordren, om end han „havde haabet at blive forskaanet for denne Byrde“. Men Spørgsmaalet om, hvem der skulde være Byfoged i Byen var af saa stor Vigtighed for dens Borgere, at de ikke lod Scheel have Ro. Ham kendte de som en retsindig og fornuftig Mand, der havde vist sig at sidde inde med Kundskaber og Evner til at magte Embedet, og som kendte Byens Forhold. 10. Februar skriver han da til Stiftamtet, at om han end hverken havde Lyst eller Villie til at ansøge om dette Embede, „dels paa Grund af dets Besværlighed og dels paa Grund af de ringe Indtægter, har han dog ved en Del af de fornemste Indvaaneres Persvation ladet sig overtale til at ansøge derom.“

29. Marts s. A. fik Jørgen Scheel sin Udnævnelse som Byfoged i Stubbekøbing, og Byen kom efter lang Tids Forløb ind i rolige Forhold.

Raadhuset

I 1768 havde Stubbekøbing foruden Kirken kun eet grundmuret Hus, og det var et Privathus, bygget af Kontrolleur Hans Borg. Alle de andre 120 Gaarde og Huse var Bindingsværk, selv Raadhuset. Naar det foran (S. 89) hedder, at Raadhuset laa paa Torvets sydvestre Hjørne indtil 1860, er det ikke rigtigt. Kort før 1787 blev det nedbrudt, og Gaarden paa Hjørnet af Bybrostrædet og Nørregade, hvor det nuværende Raadhus blev bygget 1860, blev erhvervet til dette Brug. Det gamle Raadhus, der var bleven stærkt medtaget i Svenskekrigen, var vistnok ganske ubrugeligt efter 1700—1720. 1696 sættes der endnu Fanger i Kælderen under Raadhuset, men 1722 anbringes de i Bysvendens Hus. Og i et Brev 21. Oktober 1739 beder Byfoged Benzon Stiftamtmanden forestille Hs. Majestæt, at der maa bygges et forsvarligt Raadhus i Byen.

Bysvendens Hus var næppe indrettet med forsvarligt Lukke for Fanger, der endnu havde en Smule Livskraft tilbage. Og der var heller ingen til at passe paa dem, saa det kan ikke undre, at der stadig meldes om Undvigelser fra Fængslet. Da endog et arresteret Kvindfolk i December 1742 tager sig den Frihed at

gaa sin Vej uden at spørge om Forlov, andrager Byfogeden atter om, at der maa blive opført et Arresthus, hvilket nemmest kan lade sig gøre ved en „Tilbyggt“ til Tinghuset, et lille uanseligt Hus paa Sydsiden af Torvet. Og 13. Februar 1713 indsender han et Overslag paa et saadant; det var i al Beskedenhed, — Udgifterne ansloges til 96 Rdl. i alt.

Det lader imidlertid ikke til, at det blev til noget. Endnu i 1753 hedder det, at Arresthuset er usikkert, og man faar en hyggelig Forestilling om Opholdet der i et Par Breve af 1749, i hvilke saa vel Byfogeden som Hans Borg indstiller en Mand, der har stukket sin Kone med Kniv, til betinget Benaadning, „ti han haver nu siddet i Arrest paa Vand og Brød i et koldt og mørkt Hul, saa hans Ben er snart fordærvet af Kulde; desuden er han efter hafte Kundskab ikke rigtig i Hovedet og har ikke været i tre Aar, og hans Forseelse med Knivslaget, efter hans Hustrus nu gjorte Bekendelse, sket af Vanvare.“

Arresthuset synes Byen saaledes at have maattet vente med, til Raadhuset paa Torvets Nordside blev færdigt. Der blev kun foretaget mindre Forandringer ved Gaarden, som var en enetages Bygning af Bindingsværk, for at lave den om til Raadhus. Men Byfogeden mener, at Raadstuen maa gøres noget rummeligere, og at der maa indrettes to Rum til Arrestanter. Det var færdigt 16. November 1788 og kostede i det hele lidt over 55 Rdl. En halv Snes Aar senere interesserer man sig for — et Udslag af en yngre Tids Humanitet — om Arresterne er luftige og tørre, og om Tæpper og Madratser er, som de skal være. Tinget flyttede ogsaa herover og et Vægter- og Sprøjte- eller Brandhus blev opført umiddelbart ved Raadhuset. I Krigens Tid maatte Byen give Afkald paa sin Raadstue, der benyttedes som Vagtlokale for Garnisonen. Tinget og Raadstueretten holdtes i den Tid i Byfogedens egen Gaard. Byen fik 1 Rdl. om Maaneden for Afsavn af Raadstuen.

Ved Midten af Aarhundredet var dette Raadhus blevet for lille. Nabogrunden afkøbtes 1858 Konsul Benzon for 1800 Rdl. og 1859—1860 opførtes det nye Raadhus af Arkitekt Tvede.

Skolebygningen var lige saa tarvelig som Raadhuset (se S. 93). **Latinskolen** Men det er vel et Tegn paa, at Byen atter begynder at komme til Hægterne — hvor langsomt det end gaar —, naar der viser sig Bestræbelser for at faa Skolen paa Fode igen. Det er atter Borgernes Hovedmand, Alexander Montros, der her gaar i Spidsen. I 1724 ansøger han Rentekammeret om at maatte faa overladt to

Egestammer til Hjælp til Skolebygningen. Den latinske Skole, skriver han, har længe ligget ganske øde, men han har nu formanet Borgerne til at sætte den i god Stand paa ny. Det er imidlertid ikke muligt at faa Egetømmer til Købs paa Stedet; men kunde Byen faa to Ege overladt, saa kunde dette kristelige Værk faa Fremgang, hvorved og den fattige Kirke i Byen kunde spare aarlig 20 Sletdaler i Husleje til Rektor og hans Medkollega, d. v. s. Hører. Skolebygningen har altsaa været saa elendig, at man ikke kunde bo i den.

Alexander Montros fik det ønskede Tømmer til Skolens Gavn, to udgaaede Ege. Og samtidig søgte Rektor Kaalund at faa sine fattige Forhold lidt forbedret. I 1725 var Hørerembedet bleven ledigt, idet Hørereren I. F. Waschleben havde faaet et Degnekald paa Landet. Rektor beder nu indstændig om, at han i Lighed med hans Farbroder Rektor Søren Jensen Kaalund (1689—1707) maa overtage Hørerembedet sammen med Rektoratet, hvilket synes at være bleven ham tilladt.

Hører I. F. Waschleben var bleven ansat 1715. Før han tiltraadte Embedet, maatte han underskrive nedenstaaende Forpligtelse:

Som jeg efter Guds Forsyn og Deres Velædle og Højærværdighed Biskop Muusis gode Behag er beskikket til at være Hørerer her i Stubbekøbing Skole paa Falster, saa tilstaar jeg foruden dessen hørsommelig Lydighed, som jeg er min Konge og høje Øvrighed pligtig og skyldig, og at være Rektor Scholae her ved Staden Laurits Kaalund, saavel som hans Successoribus i Embedet i alle optænkelige Maader hørrig og lydig, og saa vidt Gud vil mig Aand og Naade af yderste Kraft at fremme Stubbekøbing Skoles Gavn og Nytte, desforuden lover jeg Rektor Scholae sammesteds, at saasom jeg ej er excerceret i Musiken, at vil gøre mig saa kapabel baade i Vocal og Instrumental Musik saa og at forestaa Sengen i Kirken, som mit Embede udfordrer saaledes, at alleting af mig, saavidt min Funktion i Kirken og Skolen angaar, skal, næst Guds Bistand, ske upaaklagelig, og det saa Sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Stubbekøbing Skole, d. 5. Juni 1715.

J. F. Waschleben.

I 1740 — Forordn. 4. Marts — blev Stubbekøbing Latin-skole nedlagt sammen med en Del Latinskoler Landet over, som skønnedes unyttige efter de stedlige Forhold. Stubbekøbing skulde herefter nøjes med en dansk Kristendomsskole. En saadan havde længe bestaaet i Byen, hvad man ser af den falske Skolemester

Krogmagers Historie. Der vides intet om Skolen, uden Navnene paa en Del Skolemestre. Det synes efter den foran nævnte Krogmagers Forhold at dømme, som om den danske Skolemester ogsaa i tidligere Tid blev udnævnt af Kongen. Omkring 1700-Tallet blev Skolen vist ledet af Kirkens Kordegn og Klokker.

Det ser ud til, at Byfoged Benzon ogsaa har været paa Færde her for at skaffe sig Indflydelse. I Februar 1739 kaldes nemlig en Protegee af ham, Rasmus Kleinholt, uværdig til Skolemester ved den Danske Skole, vistnok efter Jørgen Sørensen Staal's Død; men han synes ikke at blive Kordegn; og i December s. A. — da Planen om Latinskolens forestaaende Nedlæggelse sikkert har været Byfogeden bekendt, — konstituerer han ham som Bedemand, det kunde altid siden faa Udnævnelsen til Klokkerembedet til at glide lettere. Men Modpartiet sover ikke, og i Oktober s. A. andrager Præsten Erik Hollænder om, at der maa blive ansat to Danske Skolemestre, saa Forældrene kunde vælge, hos hvem de vilde lade deres Børn gaa i Skole. Her synes Byfogeden at have trukket det korteste Straa. Rasmus Kleinholt gaar i hvert Fald ud af Sagaen, og det bliver Jens With, hvem den Danske Kristendomsskole tillige med Kordegn- og Klokkerembedet bliver betroet.

Den danske Skole synes at have faaet Latinskolens tidligere Bygning (S. 93) overladt; den kom tillige til at huse Degnen, som ogsaa var Klokker. Men de, der havde glædet sig til, at den Danske Skole skulde arve den Latinske Skoles Midler og saaledes blive nogenlunde velsitueret, blev grundigt skuffede. Det fattige Stubbekøbing maatte til sin lykkeligere Naboby afstaa 121 Tdr. Korn om Aaret af Skolens Midler. Og dog var den Danske Skole saa daarlig hjulpen, at den ikke havde Midler nok til at fyre ordentligt i Kakkellovnen. Allerede i Avgust 1740 maa Jens With bede indtrængende om Brændselshjælp, da hans Smule Løn gaar til med at holde Skolestuen taalelig varm.

Til Hjælp ved Undervisningen havde Jens With en skikkelig, ung Student, Hans Wilhelm Kaalund, som vistnok ikke havde det for godt hjemme hos sin Stiffader, Byfoged Benzon, særlig efter sin Moders Maren Cheldorphs Død i 1738. Da Jens With afgik i 1743 søgte H. W. Kaalund, der „længe havde opvartet Skolen“ Embedet efter ham og bliver anbefalet af Erik Hollænder, hvilket mulig kan tages som et Tegn paa, at Forholdet mellem ham og Stiffaderen ikke har været særlig godt.

Hvis H. W. Kaalund blev Skolemester, har han ikke været

det længe, ti 1747 er Sr. Christian Munck Kristendoms-Skolemester. 22. September d. A. klages der over, at han forsømmer sin Skole, ja, slet ikke har holdt nogen Skole siden afvigte Juli. Nu er der ganske vist Haab om, at Forholdene bliver bedre, idet han har faaet en habil Skoleperson Willum Medelton (Middleton) til Hjælp ved Undervisningen.

Om Forældrene var mere tilfredse med Skolen efter den habile Persons Optræden, end de havde været forinden, er os ubekendt. Men den offentlige Mening var ikke tilfreds med Sieur Middleton. Den var forarget over, at han levede sammen med en fremmed Kvinde, der nylig var kommen til Byen med sine Børn, og den til det sidste nidkære Byfoged – ti han stod jo i 1747 i Begreb med at forlade Byen, om det da ikke var Komediespil – mødte op en Nat ledsaget af et Par Borgere i Byen og dundrede paa Sieur Middletons Dør. Og der blev det da vidnefast og uryggeligt, at han kom ud og lukkede op i den bare Skjorte, og der var kun een Stue og een Seng i Stuen, og i den laa Kvinden. Og der mente Byfogden ogsaa, at Sieur Middleton havde ligget, ti hans Forklaring, at han havde ligget paa Bænken under Vinduet, vilde han ikke lade gælde.

Da Byfogden havde faaet den habile Skoleperson og Forargelsen fjernet, vendte han sig mod den uduelige Skolemester, Og i November 1747 sendte han sine betroede Mænd, Skrædder Just Mathiesen og Jens Pilsmed, rundt i Byen hos de Forældre, der havde taget deres Børn ud af Skolen, for at udspørge dem om Grunden dertil. Og med ringe Forskel i Udtrykkene hed det over alt, at Børnene ikke havde lært noget; at de efter et halvt Aars Skolegang var lige saa kloge som før; at de kun lærte Udyd men hverken at regne, skrive eller læse. Særlig var Madam Kiep vred. Hun hittede ikke sine Penge paa Gaden; hun havde betalt 10 Rdl. aarlig i Skolepenge for sine tre Børn, men det var ikke for at de skulde lære Skarnstreger, og andet lærte de ikke – ikke engang deres A-B-C kunde de stave sig igennem –, og derfor skulde de ikke længer gaa i Skole hos den Munck. Men Skolepengene skulde han nok sørge for at faa udbetalt og havde Børnene dem ikke med, blev de vist hjem med det samme.

Det varede imidlertid hele seks Aar, inden der blev skredet ind mod Manden. Og da det endelig skete, var det næppe Interesse for de vankundige Skolebørn, der var Bevæggrunden, men snarest det, at Munck havde gjort sig Smaafortjenester paa forskellige Omraader. Der blev nedsat en Provsteret 2. Juni 1753, Toldforpagter Scheel blev beskikket til Forsvar og Talsmand og ved et Møde

9. Juli s. A. i Sognepræstens Hus, hvor bl. a. Biskop, Præst, Kapellan og Byfoged var til Stede, blev der da indgaaet det Forlig, at da Munck, paa Grund af andre Forretninger, — man faar desværre ikke at vide hvilke — ikke kunde besørge Ungdommens Undervisning alene, maatte han paa egen Bekostning antage en skikkelig Student, Jacob Abild, hvilken saavel Præsterne som Byfogeden og Borgerskabet var veltilfreds med. Kun forlangte de, at han skulde indlogeres i Skolehuset, „hvor den daglige Skolegang herefter bør og skal holdes“, hvorfor C. Munck gik ind paa paa egen Bekostning at lade indrette tre Fag Hus inden førstk. Mikkelsdag.

Samtidig maatte Skolemestren som Kordegn og Klokker gaa ind paa adskillige andre Ting. F. Eks. efter denne Dag ikke bemægtige sig Lysene paa Alteret, før de var saa nedbrændte, at de ikke kunde bruges mere i Stagerne, og vise Præsten og Kirkeværgen Stumperne forinden. Han maatte ej heller anskaffe nye Klokker og som før tilegne sig de gamle, men skulde tale med Kirkeværgen om Nødvendigheden af at anskaffe nye og levere de gamle til ham. Og endelig maatte han ikke understaa sig at lade Klokkerne ringe i Favør af noget Lig og uden Betaling til Kirken.

Saaledes kunde Munck skrive i Kirkebogen: „1753 haver jeg, Kordegn og Klokker Chr. Munck, ladet bygge og opsat paa min egen Bekostning 3de Spende (Spand = Fag) Rum østen til Skolen, som kostede mig 120 Rdl. Hvilke 120 Rdlr. efter højværdige Bichop (!) Rami Befaling skal af mine Efterkommere enten betaales til mig, om jeg bliver forflyttet herfra i Live, eller til mine Arvinger efter min Død. Hvilket for en offentlig Ret er indskreven og protokolleret i den geidslige (!) Protocol af ædle, velærværdige Hr. Provst Dorph i Ønslev i Præsternes her ved Steden og andre fornemme Personers Nærværelse.“

At det er et Forlig, Skolemesteren her er bleven tvungen til at indgaa, faar man egentlig ikke Indtryk af. Det tager sig snare ud som en Velgerning, han af egen Drift viser Skolen. Og mærkeligt er det, at der bliver paalignet hans Eftermænd en Udgift i Anledning af, at han paa Grund af „andre Forretninger“ ikke var i Stand til selv at udføre sin Embedsgerning.

Godt og vel en Menneskealder senere, 30. Juni 1792, jamrer Thomas Winther over den elendige Tilstand, som „Klokkerboligen, hvori tillige Kristendomsskoleholdet forrettes“, er i. Den er i høj Grad brøstfældig. At opregne dens Mangler vilde blive for vidtløftigt. En Del af Vinduerne i Skolen og i Skolemesterens Kammer saa vel som Taget over hele Huset er mest trængende til

Istandsættelse, — helst inden Vintren, saa han dog kan bo nogenlunde i Tørre og fortsætte Skolen ubehindret.

Først i 1850 synes den gamle Skole at være bleven nedrevet for at blive afløst af Borger- og Realskolen.

I saa godt som alle andre Danske Byer har det været Skik i ældre Tider, at Skolen og de Fattige ved forskellige Lejligheder fik større eller mindre fromme Gaver. Manglen paa saadanne i Stubbekøbing er et talende Vidnesbyrd om Byens Fattigdom. Og de enkelte, der har været, synes nu forsvundne. Om en af disse Gaver faar vi Oplysning ved følgende Dokument:

Ved dette mit Gavebrev haver jeg, Elisabeth Lassen, sal. Mag. Gert Meyers, givet til Stubbekøbing Skole, som kontant er betalt, 20 Rdl., til Stubbekøbing Bys Fattige 100 Rdl. som i den Kapital, jeg haver i Sr. Hans Blats Gaard her i Byen bestaaende, og Renterne deraf til de fattige at angaa fra nu anstundende 11. Juni 1727 og aarlig herefter i 2de Terminer, til hver 11. Juni og 11. Dcbr. Hvilken Rente 2de Gange om Aaret til Stubbekøbing Bys fattige Lemmer af Sognepræsten, Byfogeden og de Fattiges Forstander uddeles. Jeg haver og til Guds Navns Ære ihukkommet fire fattige Børn, hvis Forældre ej have Evne til for Mangel af Skoleløn, dem i deres Børnelærdom og kristelig Optugtelse at lade undervise, givet og foræret til dem et mit Ejendoms-Hus med tilliggende Jord i Byens Mark, og en Jærnkakkelovn derudi opsat, hvilket Huus er beliggende her i Søndergaden, næst Østen til Sr. Alexander Montroses Hus og Vesten til Sr. Ditlev Flindts Hus og Gaarden kaldet Krukkegaarden. Af bemeldte Hus svares aarlig Leje 8 Sldr., deraf nyder Skolelæreren aarlig til Skoleløn for de fire fattige Børn 6 Sldr., som angaar fra Paaske 1727 og til Michaëlis, de øvrige 2 Sldr. gives til Husets aarlige Vedligeholdelse. Byfogeden som Overformynder til lige med de Fattiges Forstander, bør altid have vedbørlig Opsigt, at Huset altid kan være i Stand til at udrede Lejen, efterskrevne fire Børn, nemlig Jens Bysvends Søn, gammel Karens Søn, som er til Huse hos Ole Norskes, Ellen Visiterers Søn og Ellen Bornholms Søn.

Stubbekøbing, den 18. April 1727.

Til Vitterlighed underskrevet af Sr. P. Anders Ringholm, Alexander Montros og Sr. Ditlev Flindt.

Elisabeth Lassen var Datter af den fra Københavns Belejring

bekendte Jens Lassen (Lasson). Hun var gift først med Rasmus Pedersen Scharwin (Scarvin), der døde 1674 som Præst til Nørre Vedby og Provst; dernæst med hans Eftermand Gert Meyer (død 1687). Efter hans Død flyttede hun til Stubbekøbing med sin yngste Søn Rasmus Scharwin, der døde 1723, og over hvem hun lod sætte et Epitafium i Kirken med følgende Indskrift paa Tinskjoldet i Midten:

Her hvile mine Ben, som var af Levi Stamme.
 Speil dig, tænk og engang, at Døden dig vil ramme.
 Rasmus min Faders Navn, mit Tilnavn var Scharvin.
 Det bar jeg fra min Daab og indtil Døden min.
 I femti-fire Aar jeg endte mine Dage,
 Saa fik jeg Riget fat, hvor Glæden ret skal smage.
 I den jeg lever nu, ja freder och min Sjæl,
 Som gerne Afsked tog og Verden bød Farvel.

Paa Trætavlen uden om Skjoldet læses:

Herunder denne Sten ligger begravet den agtet Borger og velfornemme unge Mand, salig Rasmus Rasmussen Scharvin, fød udi Riserope Præstegaard Anno 1669, døde 1723 10. Marts udi sit Alders 54. Aar. Til Guds Ære og Kirkens Prydelse har han ladet bekoste et nyt Alterklæde med Alterdug og Messehage, derfor hans Ben udi denne Grav bør have sin bestandige Fred og Ro, indtil han med alle Guds Udvalgte nyder en ærefuld Opstandelse paa Dommens Dag.

Rasmus Scharwin blev begravet i Kirkens Kor 18. Marts 1723, og det er altsaa efter hans Død, at Moderen — der i øvrigt var bekendt for sit trættekære Sind, — oprettede sit Gavebrev. Et Portræt af hende, hendes to Mænd og to Sønner, af hvilke den ældste, Laurits Scharwin, døde 1705 som Præst i Roholte, findes paa det af hende selv 1688 opsatte Epitafium i Nørre Vedby Kirke. Naar det i Begravelsesbrevet hedder om Gert Meyer, at han ved en salig og sagselig Død satte Punktum til sin Lidelses Memorial, har det mulig Hentydning til hans Hustrus Stridbarhed.

10. September 1728, meddeler Kirkebogen, blev den hæderkronede og højtbedagede Sal. Matrone Elisabeth Lassen indsat her i Kirken om Aftenen Kl. 8 efter Kongens Brev, hvorfra hun siden blev ført til Riseruppe Kirke i hendes Alders 97 Aar.

Det har sandsynligvis fra Reformationen, da Omsorgen for **Fattigvæsen** de Fattige blev en borgerlig Sag, været overdraget en Borger i Byen at være Fattigforstander. I 1711 var det Mikkil Adamsen, og paa det sidste Blad af Stubbekøbing Kirkebog for 1753–1797 findes indført en Afskrift af følgende Brev:

Sr. Niels Jacobsen Schytte,
beskikket Fattiges Forstandere.

Den kgl. allernaadigste Forordning de Dato 24. September 1708 angaaende de Fattiges Værn lyder saaledes: Der skal være en Fattiges Bøsse, hvormed der skal gaaes om til alle Bryllupper og Barseler, som holdes i Byen, og hvis det er hos Formues Folk, da en af Inspektøerne selv at gaa om dermed, paa det at Gæsterne til des større Gavnildhed kan opmuntres, ti kan I ingenlunde accordere med nogen i denne Affaire, men I maa selv bringe Bøssen hen til Bryllupet og levere samme til Sognepræsten Hr. Alsbach, som upaatvivlelig animerer Gæsterne til Gavnildhed. Jeg formoder herudi tages ingen Forsømmelse eller Behandling imod Kongens Mandater.

Med forblivende Eders T: villige Ven og Tjener
C. Nielsen Benzon.

Stubbekøbing, 31. July 1755.

Af dette faar man altsaa at vide, paa hvilken Maade de Fattiges Midler væsentlig indkom, — en anden Indtægtskilde var Kirkeblokkene og „Strandblokken“ — og tillige at N. J. Schytte, Pottemager, Købmand og Kirkeværge, i 1755 blev Fattigforstander. Han var 3. Februar 1741 bleven gift med Byfogedens Stiefdatter Margrete Lauritsdatter Kaalund. Men med Købmandsskabet var det kun saa som saa, og 1760 ernærede han sig som Skoleholder i Veiringe. Da han flyttede fra Byen, overtog Benzon selv Tilsynet med de Fattiges Penge, en Stilling, som han erklærede ikke berørtes af hans Suspension som Byfoged 7. Novbr. 1760. Han havde laant sin Svigersøn 300 Rdl. af de Fattiges Midler mod Pant i hans Gaard i Byen; blandt disse Penge nævnes udtrykkelig Madam Lassons Donation paa 100 Rdl.

Efter kgl. Forordning 9. December 1740 nød Falster-Lands Fattige Halvdelen af Offerpengene til Kippinge Kirke, hvilket kunde beløbe sig til 100—150 Rdl.

Der er ikke bevaret nogen Protokol over Fattigvæsenets Forhold før 1803 i Anledning af den kgl. Forordning om sammes Indrettelse af 5. Juli d. A. Og her er desværre den første Trediedel ulæselig paa Grund af Papirets Ødelæggelse ved Fugtighed. Det ses imidlertid, at der i 1803 fandtes et Fattighus i Grønnegade — det fik en mindre Udvidelse 1804 —, og at Byen havde ti Fattige, at bespise, medens andre fik Huslejhjælp og spiste paa Omgang hos Familier i Byen. Det Staalske Legat paa 4 Rdl. 2 Sk. gik i 1816, da Toldbetjent Schneider, som hidtil havde nydt det, var afgaaet ved Døden, over til gamle Skipper

Berrig som den nærmeste af Familien. Dette Legat synes senere at være bleven udvidet, idet der paa Kortet over Stubbekøbing (1860) i 1. Udgave af Trap findes angivet „Den Stahlske (!) Stiftelse“ i Søndergade. Der var i 1857 tre Fattighuse i Byen, som tillige med nævnte Stiftelse er gaaet op i Fattighuset i Ringgaardsstræde opført 1858 (med Plads til 28 Lemmer).

Af velgørende Stiftelser er senere fremstaaet „Elders Minde“, stiftet 1860 af Partikulier Elders, og „Asylet“, stiftet af Konsul Benzon og Læge Rostrup i 1865, opført i 1866.

Allerede i Slutningen af 1600-Tallet forekommer der en Mand, Christian Apoteker, i Stubbekøbing. Det var imidlertid kun en Navnebetegnelse. Et Apotek oprettedes først i 1814. Sygehuset byggedes 1862 og Epidemihuset 1884.

Smitsomme Sygdomme synes tidligere at have hjemsøgt Stubbekøbing med større Hyppighed end nu om Stunder, og disse Sygdomme hjemsøgte ikke blot Mennesker, men tillige Dyr. En Kvægpest anrettede saaledes store Ulykker i Nord-Falster i 1745 og viste sig flere Gange, om end mildere, i Slutningen af Aarhundredet. Baade 1745 og det følgende Aar betegnes Vejrliget som meget usundt i Byen og dens Omegn, „med haard Brystsyge, mangfoldige Bylders Beslagenhed“ og megen Hoste.

Af alle Ulykker var dog Ildebrand den frygteligste efter Tidens Opfattelse, og den blev Stubbekøbing heller ikke befriet for. En „Brandordning“ var bleven udarbejdet af Byfoged Benzon; det kunde være meget godt, men hvordan vilde den virke?

Søndag 17. Januar 1751 udbrød der Ild, efter at det havde ringet til Højmesse anden Gang, i Sognepræsten Hr. Glatveds Lejebolig, som tilhørte Sr. Ditlev Flindt, „hvortil præsumeres, at de skadelige Tobakspiber, som de selvraadige Tjenestefolk imod allernaadigste Foranstaltninger ikke vil aflade at bruge, har givet Aarsag.“ Med Guds Hjælp blev Ilden dæmpet, ved at et Hus blev nedrevet paa Byfoged Benzons Foranstaltning.

Fire Aar senere, paa Dato, var det atter galt og atter i en af Ditlev Flindts Ejendomme. Natten til 17. Januar 1755 opkom der Ild i hans Bryghus, som dog heldigvis uden synderlig Skade, takket være Byfogedens hastige Nærværelse, hurtig blev dæmpet. De gamle Slukningsredskaber havde ved denne Lejlighed vist sig som ganske virkningsløse og Byfoged Benzon, der under Sagen med Jørgen Stadager befandt sig paa et kritisk Tidspunkt, vilde gerne udmærke sig og bringe sin uheldige Optræden i Glemme. Han tilbyder da at skænke Byen en ny Sprøjte, lige fra Køben-

Sygdomme
og
Ildebrande

havn. Sprøjten, der kostede 140 Rdl., blev nok anskaffet, men ved Bidrag fra alle Borgerne, og ikke, uvist hvorfor, som nogen Gave fra Byfogeden.

Det var til denne Sprøjte, den konstituerede Byfoged Scheel lod opføre et Sprøjtehus, hvilket vakte Byfoged Benzons store Mishag.

11. September 1774 brændte forhen Simon Raaes, nu Sieur Johannes Danchels Gaard paa søndre Side af Møllegade; det lykkedes dog atter her at begrænse Branden. Men den næste Brand, 20. Oktober 1776, var mere truende. Den udbrød en Søndag Formiddag Kl. 11, medens alle Folk var i Kirke. Det kneb derfor med at faa Redningsmandskabet i Gang, og i kortere Tid end to Timer var fire Gaarde og fire Huse, Strækningen mellem Bybrostrædet og Lavshusstrædet (ogsaa kaldet Skidenstræde, nu Apotekerstræde) nedbrændt paa een Ejendom nær. 25. November 1777 blev der udbetalt de Brandlidte — de største var Johan Schrike, Niels Benzon og Toldkontrollør Mønster, som boede i Hjørnegaarden til Bybrostrædet — den tilsendte „Brandhjælp“, der beløb sig til 669 Rdl. 4 Mark 13 Skilling, hvormed de følte sig meget utilfreds. De mente at faa hele deres Tab erstattet. Mønsters, som var i Kirke, mistede alt paa nær det Tøj, de gik og stod i.

Brandhjælpen blev paalignet Byen med et til forskellige Tider meget forskelligt Beløb. 1773 og 1776 med 10 Skill. pr. 100 Rdl.s Værdi, i 1774 med 30 Skilling.

I 1761 var der bleven indrettet et Sprøjtehus ved Raadhuset, men i 1794 blev der indrettet et „publique Brandhus eller Sprøjtehus til Sprøjstens bedre Konservering“ i et af Doktor Koch købt lille Hus ved Kirkegaarden ud til Torvet. Om Sprøjstens Evner til at slukke Ild foreligger der intet. 23. April 1803 var der paa ny Ildebrand i Byen, og 5. Juli s. A. tillades det de Brandlidte, Carl Hemmingsen, H. Christian Skiær, Christian Foght, Rasmus Pedersen Wæver og Søren Lykke, paa Grund af deres betydelige Tab, at ombære Kollektbøger i Husene i Stubbekøbing og i Nykøbing. I den sidste By indsamledes der 20 Rdl., i den første indkom der fra otte Borgere 2 Rdl. 2 M. 8 Sk. De øvrige undskyldte sig med, at de allerede forhen og paa anden Maade havde understøttet de Brandlidte. 14. November s. A. blev der i Brandhjælp udbetalt dem 1034 Rdl. 4 M. 8 Sk., uagtet det blev fundet noget betænkeligt, at Ilden var opstaaet i et Baghus, hvor der intet Ildsted var. I Efteraaret 1817 brændte der igen en Række Huse — otte Matrikelnumre — for hvilke Byfoged Rousing og seks

Borgere i Byen faar Brandhjælpserstatning 21. November 1817 lidt over 1600 Rdl. 1829 endelig gaar der Ild i Rebslager Jørgensens straatakte Reberbane og Hus tværs for Hjørnet af Bagergade og Søndergade.

Der skulde nu sikkert gribes resolut til for at standse en Ildebrand i Stubbekøbing. I den østlige Del af Byen var der f. Ex. Mangel paa Vand. 1749 beder Borgerne i Møllegade, hvor der ingen Gadebrønd fandtes, „hvilket kan blive til Elendighed i Tilfælde af Ildebrand“, om at maatte faa en Brønd. Efter gamle Folks Beretning har der været en i Fortiden; Stedet er ogsaa fundet, men Brønden er skredet sammen. Brøndsætteren forlanger 20 Rdl. for at rense den op og sætte den med Stenmur, hvilken Bekostning de mener billig bør lignedes paa hele Byen.

Byfogeden anbefaler Sagen, og det synes, som om Brønden er bleven sat i Stand. Rigeligt Vand var i Tilfælde af Vaadeild en Nødvendighed. De fleste Huse var endnu straatakte, og de, der havde Tegltag, var i Reglen kun delvis forsynet dermed. Skorstensfejeren, — 1739 og før og efter var det Skarpretteren, Mester Ingermann, der besørgede dette Embede, — fik derfor ofte Tilhold om at overholde sin Instruks og holde Skorstenene rene over alt i det Land Falster.

Begrebet Forlystelser, som i vore Dage spiller en saa stor Rolle i Samfundslivet, var ukendt i en lille By som Stubbekøbing i det daglige Liv. Jul og Nytaar havde paa gammel Vis sine Glæder, Fastelavn med, og de maatte slaa til for Vinteren. Sommeren kendte kun den ene Festlighed, som kaldtes at ride Sommer i By. Og den var som de andre gamle Forlystelser blevet strengelig forbudt ved kgl. Love og Anordninger, men den var ikke kommet af med Livet endnu, hvilket vil ses af nedenstaaende tjenstlige Indberetning af Byfoged Benzons til Stiftamtet af 21. Maj 1749. Man skulde næsten tro, at den strenge Lovens Haandhæver, inderst inde har været tilbøjelig til ikke helt at gøre det af med denne gamle „hedenske“ Fest.

**Sommer i By
og mærkelige
Hændelser**

„Sidste Fredag 9. hujus har denne Bys Ungdom af Karle og Piger foretaget sig en Leg eller saakaldet Sommer i By Ridende, fremførte med Regimentets Tambour ved Soldaterne og Byens Musicantere, tvende Sommer Spir og de sædvanlige grønne Kranse m. v., hvormed de har besøgt Byens Indvaanere, mesten Dels Hus fra Hus, der største Delen har tagen vel imod disse fornøjelige Gæster, givet dem Drik for Dans og Penge til mere. Saadan gammel hednisk (og

efter kgl. allernaad. Forordn. for at forekomme Guds Fortørnelse, Almuens Ruin og Vane til Fylder, forbudne) forargelige Lystigheder, der ikke sømmer de Christne, som jeg alt lader staa ved sit Værde, men da jeg blev omspurdt, om de maatte, var mit Svar, Jeg havde ingen allernaad. Befaling at tillade sligt, det var ejheller en Købstads Brug, nyttede ej til videre end bebyrde Byen med Udgifter, forsømme Sædearbejdet og give Ungdommen Anledning til Fylder og deraf flydende Ondskab, og at derimod de kgl. allernaad. Forordninger samme expresse forbød, som jeg saa meget mere paa min Sygeseng satte mig imod, da jeg fornå, adskillige var derimod og Tjenestefolk desuden befindes selvraadige nok. Især sendte Sr. Flindt mig Bud, at jeg vilde se det agtende hæmmet, som var i den travligste Sædetid“.

Dette brød vedkommende sig dog ikke om, men fuldførte deres Forehavende paa det kostbareste. Hele Dagen gik det Skud i Skud og hele Natten med Svir og Sværm hos Skipper Peder Kieps Kone og i Sr. Svingelbjergs Værtshus. „Det kan synes uskyldigt nok, men er dog hedensk, og giver Anledning til mange Vidtløftigheder.“

Interessant er det at faa at vide, at man her paa Falster brugte Betegnelse „Sommerspir“ for de med grønt pyntede Stave, som Majgreven eller Majkongen og Majdronningen førte i Haanden under Optøget, — en Betegnelse, der er bleven overført paa den ejendommelige Top paa Møens Klint.

Til daglig maatte man tage til Takke med, hvad der kunde falde for. Slagsmaal og Skænderi, en stakkels Piges Forseelse mod det sjette Bud med tilhørende aabenbare Skrifte i Kirken og Fængsel eller Straf paa Kroppen, om hun ikke kunde betale sine Lejersmaalsbøder, en Brand, et Selvmord, Ulykkestilfælde eller Spøgelseshistorie, — det var alt gefundenes Fressen. En særlig Adspredelse var de haarde militære Straffe, Spidsrod og Træhest, naar de engang imellem blev idømt. En Begivenhed, der længe gav Byen Stof til Snak, var uden Tvivl Ritmester Timée's Forhold til Anne Cathrine Marie From. Pigen slap for alle de Ydmygelser, der fulgte med i saadanne Tilfælde. Hun døde i Barselseng. Men Ritmesteren var et Stykke af en brav Karl. Dregebarnet blev døbt i Kirken Søndag 26. Maj 1725 med fuld Musik, om man saa maa udtrykke sig, og med Faderens fulde Navn, Johan Fredrik Timée, og blandt dem, der stod Fadder, finder vi vor gamle Ven, Julius Heinrich v. Quoten.

Stubbekøbing laa som Søstad ved den alfare Vej mellem Hovedstaden og Hertugdømmerne tillige med Smaaøerne, og de forbisejlende Skibe, som ofte maatte opankre foran Byen, gav altid meget Liv.

Af og til, og ikke saa sjældent endda, kom der en Orlogsmænd paa Rheden, og ude paa „Tolken“ — den farlige Grund ved Indsejlingen til Grønsund — forefaldt der hyppig Strandinger, som baade gav Liv og Fortjeneste. I Sommeren 1768 var man meget spændt paa, om det svenske Kadetskib „Upsall“ under Kommandør Grove skulde komme til Byen. Under 17. Juli var der givet Ordre til, at om saa skulde ske, forventedes det, at Stubbekøbing Borgere med behørende Tjenester og største Høflighed vilde begegne det svenske Orlogsskib.

I Oktober s. A. hændte der en Begivenhed, som satte Sindene stærkt i Bevægelse. En lille Pige paa 10–11 Aar gik paa Gaden med sin Kurv og solgte Hvedebrød. En Soldat kaldte paa hende fra et Vindue, men da hun var kommet ind i Stuen, laasede han Døren af bag hende og slog hende, uden at sige et Ord, med en Sten paa 2–2½ Pd. i Hovedet, saa hun styrtede om paa Gulvet. Da hun ikke var død endnu, stak han sin Haand i Halsen paa hende for at kvæle hende. Og da han troede det besørget, satte han sig sløvt paa Kanten af sin Seng og saa paa hende. Og der blev han siddende rolig, selv da der kom Folk til og greb ham.

Soldaten — han var af „Kronprinsens Regiment“ — blev afgivet til sin Deling for at lide sin Straf. „Til Lykke for Byen var han Soldat, saa den undgik videre Ulejlighed“, slutter Byfogden sin Indberetning. Han tænkte først og fremmest paa de Udgifter, en saadan Sag altid medførte. Nu slap man saa nemt. Og da Pigebarnet mærkeligt nok kom sig igen, var det kun Forbryderen, der led noget. Og han var jo gal i Forvejen.

Saa i 1771 var der den tidligere Kæmner, Willum Bøjesen Baggers Selvmord. Han sad lidt og saa tungsindig ned for sig, kyssede sin vanføre Dreng til Farvel, gik saa ud i Stranden og druknede sig. Hans Kjol og Vest hang paa vestre Strandled. Siden blev han ført ud af Byen og gravet ned paa Marken som et andet Bæst.

Det sidste Punktum er laant fra Kirkebogen, hvad man vel næppe vil tænke sig.

Den vanføre Dreng fik snart mere at græde for. 8. Juli døde hans Moder, men hun blev dog pænt begravet med Klokkeringning fra Kirken. Claus Peter Benzon, den gamle Byfogeds ældste

Barn, som om Aftenen 10. Juli 1773, Aaret efter, at han var bleven Student, fandtes død i Humlehaven med sin Jagtbøsse, afskudt, ved Siden, blev ligeledes jordet fra Kirken. Byfoged Scheel kom straks til Stede med en Feltskær. Om det var sket ved Uforsigtighed eller med Forsæt, i urolige Tanker, ved han ikke ret, men det blev dog opfattet som sket ved Vaade. Saa heldig var ikke den stakkels Niels Hollænder, Præstens Søn, der med sin Moder var til Huse hos Byfoged Benzons, og efter hans Død hos Enken. Straks efter, at han var bleven Student, var han „falden i urolige Tanker“, og det var bleven værre og værre med ham. Han var bleven haard og uregerlig, ja umenneskelig mod hende og sine Søskende, havde jaget hende ud af hendes ringe Bolig og sønder slog og fordærvede alt, hvad han fik i Hænder. Som en sær Naade var han paa hendes Andragende 1762 kommen ind paa Pesthuset ved København, — et frygteligere Sted skulde man vist lede efter — og der var han bleven saa skikkelig, at han blev sendt tilbage igen, men kun for at ende sine Dage ved sin egen Haand. At han og hans Moder „kom til Huse“ hos Byfogeden, skyldes maaske netop, at denne var særlig indrettet paa at have et saadant ulykkeligt Menneske. Han havde nemlig haft en sindssyg Stakkel, Peder Franzen Stød, en Præstesøn fra Horslunde, hos sig og ladet indrette en „Daarekiste“, et Slags stærkt Tremmebur af Træ, til ham, for at han ikke skulde gøre Skade. Han var efterhaanden bleven saa skikkelig, at Byfogeden i 1740 havde sluppet ham løs, og Søndag 2. Juli havde han med stor Devotion været i Kirke og hørt Præsten prædike. Men om Natten var det kommet over ham; i Vildelse var han løbet ned ad Gaden og havde slaet Ruderne ud hos Præsten og andre, og endelig 8. Juli hængt sig i sin egen Halsklud.

Ved Siden af saadan Uhygge var et Ulykkestilfælde som et Drab ved Vaade en ligetil Sag, — som da Enke Maren Jappes fra Vester Kippinge blev skudt i Brystet af en Væversvend Hans Sadolin Olsen og døde en halv Time efter. Mere Opsigt har det vakt — særlig da ogsaa hendes Mand fik en pludselig Død —, at Byens rigeste Kvinde, Hofagentinde Fru Karen Staal, Enke efter Købmand og Hofagent Ditlev Staal 27. Marts 1803 døde paa Vejen til et Familieselskab hos hendes Søn Hans Staal. Hun blev med et saa stakaandet, at hun ikke orkede mere, men maatte slæbe sig ind til Præsten, Dr. Clausen, og sætte sig ned. Og bedst som hun sad der, døde hun, ti Minutter efter, uden at nogen anede det.

Mindre opbyggeligt var det, at der efter hendes Jordefærd opstod en bitter Strid mellem Ligbærerlavet og Arvingerne, der

ikke vilde betale de af Lavet fordrede 50 Rdl. for at bære hende. Og Lavet holdt paa, at mindre kunde de ikke have. Det var dobbelt Arbejde at bære hende først hen i Kirken og saa ned i den murede Begravelse, — og saa saadant et Lig!

Sagen blev indanket til Stiftamtmandens Afgørelse.

At der pludselig dukkede en Søn op af en svensk Mand, Peder Søderstrøm, der havde giftet sig for over 31 Aar siden og været bosat i Byen i al den Tid, og fortalte, at hans Fader havde en Kone i Live hjemme i Skaane, har naturligvis ogsaa interesseret Folk. Særlig da Peder Søderstrøm ved at rømme Byen Natten til 20. December 1767 erkendte, at det var sandt. Og at Johan Schrikes Kone i Mandens lange Fraværelse fik det ene Barn efter det andet, har naturligvis ogsaa givet Anledning til megen Snak. Og endnn mere Smed Ib Berrig Pedersens Forsvinden. Han var Brandkaptajn og bar en pragtfuld rød Branduniform; men en skønne Dag i Vinteren 1813 forsvandt han. Og borte var han, til Foraaret kom og tæde Isen op nede paa Vandhullerne i Engen, der laa han med en af sine Stubbekøbing-Kridtpiber, som han altid gik og røg paa.

At en amerikansk Matros, som Juleaftens Dag 1811 vilde prøve at svømme over til Bogø, druknede i Strømmen, har næppe rørt noget Menneske. Han var jo fremmed og drukken, og han kunde gerne have sørget for at drive op paa et andet Sted, saa Byen ikke havde haft nødig at putte ham i Jorden.

Ganske anderledes Opsigt vakte det, at Skomager Frits Taubits en Dag i 1830 fandtes død i sin Brønd. Rygtet fik travlt med, at han var taget af Dage af sin egen Kone og Mads Nielsen, „en Skarns Karl, som havde været i Slaveriet“. Han blev sat i Arrest, men brød ud, dog kun for at hænge sig i sin Livrem.

I den lange Fredsperiode mellem Afslutningen af store nordiske Krig 1720 og Krigene i Begyndelsen af 1800-Tallet kom Stubbekøbing lidt efter lidt til Kræfter. I 1724 saa det dog en Tid truende ud, da den Gottorpske Hertug Karl Frederik, der ved Freden i 1720 havde maattet afstaa sin Del af Slesvig, forbandt sig med Rusland, som udrustede en stor Flaade mod Danmark. I den Anledning blev der for at afslaa et muligt Landgangsfor-søg anlagt Skanser og Batterier paa vore Kyster, og i Juli 1725 gjorde Frederik IV med Dronningen og Prinsesse Charlotte Amalie en Inspektionsrejse rundt til de nye Forsvarsværker.

Paa denne Rejse kom Kongeparret ogsaa til Stubbekøbing i de sidste Dage af Juli. Og her hændte en Begivenhed, som

Kongebesøg

næppe har bidraget til at befæste Byen i den kongelige Naade. Brønden i Vestergade ud for nuværende Matr. Nr. 7 er før bleven omtalt; den laa midt i Kørebanen, og i andre mere velhavende Byer havde man sikkert ikke undladt at sætte en Karm af Sten omkring den og forsyne den med Vippegalge, — altsammen mere eller mindre kunstnerisk. Det havde Stubbekøbing nu ikke haft Raad til; et Dække af Brædder ovenover, sagtens med en Lem paa Midten til at hente Vandet op igennem, det var alt, hvad man havde kunnet overkomme. Og det havde været stærkt nok til den rolige Kørsel og de besindige Dyr, som til daglig færdedes paa Stubbekøbing Gade. Men da det kongelige Vogn-tog kom raslende med Gny og Larm og vælige Gangere foran, blev Brønddækslet trampet i Stykker, — heldigvis efter at de kongelige Personer var kommet over — og et Par Heste slap igennem. Om de blev i Brønden eller kom op igen vides ikke, men Kongen var meget misfornøjet.

I 1750 har der atter været Tale om Kongebesøg; det var rygtedes gennem en Søofficer, Kaptajnløjtnant Schieuler. Og den lille By har sikkert staaet paa den anden Ende i Forventning om at se den elskede Frederik V. 3. Maj skriver Købmand Ditlev Flindt til Stiftamtmanden, om det er rigtigt, at Kongen vil tage denne liden Stad i Øjesyn, og om han kommer fra Møen over Grønsund eller lige til Byen, „da vi med vort lidet Mandskab vil lade os se i Geværet at modtage vores dyrebare, naadige Konge, som Herrens Engle ledsage paa alle hans Veje.“

Hvad Svar, der indløb, om Kongen kom eller ej, vides ikke. Men man kan vist være sikker paa, at Dækslet over Brønden har faaet sig et Ekstraeftersyn ligesom alle Færgebroer ved Strømmene dernede.

Man kunde fristes til at sætte den gamle, grønne, med Byvaabnet prydede Silkefane, som opbevares paa Raadhuset, i Forbindelse med et af disse Kongebesøg. Den er noget medtaget af Tidens Tand og af Aarstallet er kun 17. . tilbage. Efter en gammel Mands Udsagn, som mener at have set Fanen i hel Tilstand, skal der have staaet 1701; men Byen var i dette Aar vist ikke i Stand til at anskaffe sig et for sine Forhold saa dyrt Luksusstykke, ligesom der dengang heller ikke fandtes nogen borgerlig Korporation, som kunde slutte sig sammen under den. Sandsynligvis har der staaet 1711 paa Fanen, der rimeligvis er anskaffet til det da stiftede Ligbærelav.

Det varede længe, inden Stubbekøbing fik kongeligt Besøg igen, og da det skete — i 1809 — var det atter i Anledning af truende

Begivenheder. Da var det ikke Russerne, man frygtede Landgang af, men Englænderne.

8. September kom Frederik VI til Byen efter en lang og travl Dag. Om Morgenen var han kørt fra Marienborg og havde holdt Specialrevy paa Stranden Syd for Pollerup over 3 Eskadroner af det Slesvigske Rytterregiment, et Batteri under Kapt. Stanley, 4 Musketerkompagnier af III jyske Infanteri-Regiments 1. Bataillon, 3. og 4. Kompagni af Prins Christian Frederiks Regiments 1. Bataillon og over et Detachement af Lollandske Jægerkorps. Dernæst var Kongen gaaet over Grønsund, var kørt til Hestehoved og havde inspiceret Batteriet der og dets Besætning. Kongen laa i Stubbekøbing om Natten og drog videre næste Morgen Kl. 6 til en Plads ved Oregaard, hvor der atter var Revu.

I Efteraaret 1840 glædede Byen sig til et Besøg af Christian VIII. Et Festmaal blev bestemt, og en Indsamling hertil bragte 154 Rdl. 2 Mk. 8 Sk. til Veje. Majoren — Told- og Konsumtionskasserer Koch — forskrev en Kasse Vin, dog med Forbehold, at kunne returnere samme, hvilket var heldigt, da Kongen ikke kom.

15. Avgust 1861 var Frederik VII i Stubbekøbing med Kongeskibet „Slesvig“, som ankrede op her for Natten paa Rejse fra Sønderborg til København. To Dage forinden havde Kongen inspiceret Danevirke-Skanserne.

Man kan være vis paa, at Frederik VI er bleven modtaget paa militærisk Vis, og at det har været Borgerskabet en stor Skuffelse, at det ikke fik Lov til at afgive Skildvagter til Posterne uden for Majestätens Dør, men at dertil blev foretrukket rigtige Soldater. Ti fra 1802 havde Stubbekøbing sin egen Borgervæbning, der var oprettet ved Reglement af 4. Juni s. A.

**Borgervæbning
og Garnison**

I 1762, da det atter truede med Krig fra Rusland og Kystforsvaret paa ny var bleven sat i Stand, var der kommet Ordre til at mønstre Borgerskabet i Byerne hernede. Det viste sig ved Undersøgelse og Optælling, at der i Stubbekøbing var 15 Borgere, som kunde stille med Hest og Gevær, 54 som ikke kunde forsyne sig med Hest, men derimod komparere med Gevær til Fods og endelig 11, som var over 60 Aar gammel og derfor fritagne. Det var saaledes ikke nogen formidabel Krigsstyrke, Byen kunde stille paa Benene, og da Krigsfaren drev over, blev der heldigvis ikke kaldt paa den.

Under de urolige Forhold i Begyndelsen af 1800-Tallet skred man atter til Borgervæbning. Stubbekøbing Væbningskorps stilledes under Befaling af Købmand Ditlev Scheel og mødte til Pa-

rade og Excercits paa Torvet, da man endelig efter noget Besvær havde faaet Geværer til Laans. Det synes at være gaaet til alles Tilfredshed et Par Aar; men i 1806 hændte det, at en Købmandskarl, Christen Hansen, nægtede at træde ind i Korpset. Til Adjutanten, som bragte ham Ordre til at møde, erklærede han, at det faldt ham ikke ind. „Jeg har staaet ved et reelt Korps og lært at excercere,“ sagde han, „som jeg nok skal vise, naar det kommer dertil. Men jeg finder mig ikke i at komme imellem saadant Skrabsammenskompagni.“

22. Maj blev den overmodige Købmandskarl ved den borgerlige Krigsret idømt en Bøde paa 4 Rdl., og — til Trods for sine Andragender om at maatte slippe paa Grund af sine svage Øjne og sin Dygtighed i Excercits — trukket til Øvelser, hvor hans Dygtighed dog ikke var større, end at han maatte have Ekstrature. Men medens Excercermester Danielsen en Dag — 11. Juni 1806 — stod og hersede med ham, kom Karlens Husbonde, Købmand Peder Staal, til og vilde befri sin Karl med Magt. Peder Staal var Sekondløjtnant ved Korpset, men var den Dag ikke i Tjeneste og mødte heller ikke i Uniform, hvorfor Excercermesteren lod ham vide, at han ikke havde noget at sige her og bad ham ikke afbyrde Øvelsen. Men Peder Staal var en drabelig Karl, selv i civil. Han stødte Excercermesteren for Brystet, kaldte ham en skiden Knægt m. m. og bad ham ligge sin o. s. v.

Den Historie skaffede Sekondløjtnanten hans Afsked paa staaende Fod; men den lærte ham ikke til at passe bedre paa sin Mund. Ved et Bal i 1819 havde han ladet et „Skamskrift“ uddele — et underligt Paafund ved et Bal — med meget ærerørige Beskyldninger mod et hæderligt Ægtepar i Byen. Der var aabenbart endnu en god Del af gamle Dages Klaffer og Bagtaleseslyst i Stubbekøbing. Men Købmand P. Staal burde man mulig ikke tage alvorligt. Han drak stærkt og blev i 1813 erklæret for umyndig. Og det lod heller ikke til, at hans Hustru kunde udholde Samlivet med ham. De blev i alt Fald separerede samme Aar.

I Krigsaarene laa der en større Styrke Infanteri og til Tider ogsaa Artilleri i Byen. I Avgust 1807 holdtes der Strandvagt ved Kysterne og skarpt Udkig fra Vejrmøllerne. Og rundt omkring ved Kysterne havdes der Folk parat med Blus, til at gaa til Vejrs i høje Træer og lade Blusset lyse, ligesom Bavnen for mange Aar tilbage. I Skolen blev der indrettet et Lazareth med otte Senge; da Generalløjtnant Castenschiold inspicerede Byen, udtalte han sin Tilfredshed med Arrangementet. Men da General Ewald i Sep-

tember 1807 kom til Byen, rekvirerede han til Borgernes Fortvivelse et Lazareth indrettet paa halvtreds Senge, hvad de ikke var i Stand til at bringe til Veje.

12. Marts 1809 indsendte Distriktslæge Lic. med. Koch en Fortegnelse paa, hvad der endnu henstod af Medikamenter med mere „paa Stubbekøbing Sygehus (det Slesvigske Regiments) den Tid, det var et Lazareth, Hs. Majestæt tilhørende“. Efter dette skulde man tro, at det allerede i 1809 var ophævet som militært Sygehus.

I 1825 opløstes Borgervæbningen, og i Stedet for den oprettedes ved kongelig Resolution et Politikorps paa 24 Mand, der bestod af Borgere alene. Stiftamtmanden, v. Jessen, udnævnte Købmand Malling til Kaptajn og approberede en Plan til Øvelse i Vaabenbrug og til Korpsets Uniformering. 1829 fik Korpset en ny Kaptajn i Købmand Scheel, „hvorved Uniformeringen blev meget forbedret“. Dette har vel kun vakt Glæde; men i 1837 fik Byen en ubehagelig Overraskelse, idet Arvingerne i det Schimmelmannske Dødsbo mødte med en Regning paa 197 Rd. 3 Mk. for 21 Stkr. Geværer, som var bleven leveret i 1807.

En væsentlig Ting manglede Korpset imidlertid til dets Forskønnelse, og det viser sig herved mere at være besat af en militær end af en borgerlig ordenspoliti-mæssig Aand, nemlig et Musikkorps. Da intet Musikpersonale fandtes i Stubbekøbing, maatte man lade sig nøje med en Tambour alene. Man opgav dog ikke Haabet, men satte 1841 et frivilligt S sammenskud i Gang mellem Officerer og Mandskab. Der indkom mellem 30 og 40 Rdl. at leje Musik for til hver Vaabenøvelse og for Renten af Kapitalen at bekoste en ny Fane, som man ønskede hvid og med Byens Vaaben og en Egekrans omkring samt Indskrift „Bekostet af Stubbekøbing Borgervæbning 1841“.

Paa Kongens Fødselsdag 18. September 1841 blev Fanen indviet af Korpsets høje Chef, Stiftamtmand v. Jessen, hvorpaa der blev holdt Parade og Bal som sædvanligt paa denne Højtidsdag.

I 1848 blev Korpset udvidet. Det hedder nu i det under 6. Juni 1848 approberede Reglement: Stubbekøbings Politi- og frivillige militære Korps og bestaar ifølge samme Reglements § 1 „af Byens vaabenføre Mænd, som antages af Korpsets Kommandør, og som forbliver her til at værne om Købstaden og nærmeste Omegn i Tilfælde af et fjendtligt Overfald“. Ved Krigens Udbrud blev det forsynet med Skydevaaben — 50 Bøsser — fra Krigsministeriet, men senere har det faaet et mere borgerligt Præg. Ved justitsministerielle Reglementer af 20. September 1855 og 4.

September 1873 fik Byen et Brandkorps — alle Borgere i Byen mellem 20—50 Aar — og et Politikorps, som er en særlig Ordensafdeling af Brandkorpset.

Kirken

Til det, som foran (S. 88) er fremsat om Kirken, skal her kun føjes, at Taarnet efterhaanden var blevet saa medtaget af Vind og Vejr, at det var revnet fra øverst til nederst. I 1785 blev der ved en Kollekt i Landets andre Kirker samlet Penge ind til Kirkens Istandsættelse, og i 1789 blev der af den kongelige Kasse ydet et Tilskud paa 1000 Rdl.

Samme Aar, ved Licitation 13. Juli, paatog Murmestrene Sebastian Bruun og Adam Semler i Vordingborg sig Kirkens Hovedreparation for en Sum af 4,500 Rdlr. Den vigtigste Del af Arbejdet var Taarnets Istandsættelse, men de synes ikke at have skilt sig godt derfra. Naar det regnede, flød Kirken med Vand, og 26. November 1792 anlagde Kirkens Værger Sag mod de to Mestre for Københavns Hof- og Stadsret. Denne udmeldte straks fire københavnske Haandværkere til Synsmænd, og Synet, som fandt Sted 4. December, erklærede, at „Arbejdet var gjort forsvarligt og efter Tegning.“ Men Kirkeværgerne vilde ikke lade dette gælde. De erklærede 24. Marts 1793, at Synsmændene havde haft saa stor Hast, at de kun havde brugt en Times Tid til at syne Arbejdet. Hvor overfladisk de var gaaet til Værks, saa man den næste Dag, da det regnede; saa flød Kirken med Vand som sædvanlig. „Det nye Tag, Entreprenørerne har lagt paa Taarnet“, som havde mistet sine smukke Gavle, „er siden December i Fjor ganske ruineret“. Materialerne har været uforsvarlige og Arbejdet slet.

Tiden gav Kirkeværgerne Ret. I 1803 blev der udskrevet en ny Licitation paa Taarnets Istandsættelse, som blev anslaaet til 500 Rdl. Men der kom intet Bud. Aaret efter, 9. Maj, blev der derimod opnaaet et Bud paa 638 Rdl.

I 1850 blev Taarnets høje Laternebygning fra 1791 nedtaget og erstattet med et lavt Pyramidetag med et Kors paa Toppen.

Ved Testamente 14. Oktober 1816 skænker Kirkeværgen P. Wiborg 400 Rdl. til Orgelets Istandsættelse, „dog ikke saa længe den nuværende uduelige Organist er i Embede“. Ved frivillige Gaver indkom der en saa stor Sum ved Siden af Wiborgs Gave, saa Kirken i 1820 kunde faa et nyt Orgel.

Kirken var skilt fra Torvet ved en Række lave uanselige Huse, de saakaldte Kirkeboder. Der var fem i alt, og de tilhørte Dorotea Catrine Flindt, afd. Købmand Staals Enke, i Vordingborg, og Peder Galten, Købmand i Stubbekøbing. Disse Kirkeboder var

meget forfaldne, og i 1792 fik Ejerne Ordre til enten at opføre dem af ny eller at rive dem ned og sætte en Stenmur op, da et Stakit eller et Gærde ikke vilde være passende for en Købstadkirke. Da de ikke foretog noget for at genopbygge dem, ejheller for at fjerne dem, lod Byfoged Canariis „for at undgaa Ulykker“ — idet nemlig Indgangen til Kirkegaarden paa Grund af disse Boder var saa snever, at Ligtog kun med Besvær kunde passere — dem helt nedrive i 1793, hvilket medførte Sagsanlæg og Proces.

I 1870 rejste Byen et Mindesmærke for Frederik VII paa en af Kirkebodernes Plads.

Byens Gader og Stræder er omtalt i Forbindelse med det foran (S. 12) trykte Brev fra Byfoged Benzon af 30. August 1743. Det vil heraf og af de tre Kort over Byen fra omtrent 1675, 1754 og 1909 fremgaa, at den ikke har forandret sig synderligt i Plan og Udstrækning. Dermed være ikke sagt, at Byen ikke er vokset, men den er tiltaget væsentlig inden for de samme Grænser, som den havde i Slutningen af 1600-Tallet, og dens Vækst er foregaaet i de sidste Par Menneskealdr.

Topografi

Antallet af Huse og Gaarde er i 1768 opgivet til 120, i 1898 til 270 hvoraf 79 uden for selve Byens Grund. De 71 tilkomne Bygninger er opført paa de store Haver og Tofter, der laa inde i Byen. Af Resens Kort ser man, at i Byens Hovedgader var det kun Strækningen mellem Apotekerstræde og omtrent til Hjørnet af Battesstræde, der paa Nordsiden havde en nogenlunde sammenhængende Husrække, samt Søndergade og Møllegade paa Sydsiden. Forholdet har endnu i 1860 — se Kortet i 1. Udgave af Trap — ikke ændret sig saa overordentlig meget. En af de sidste store Tomter fra Svenskekrigens Tid, der blev bebygget, var den gamle Præsteresidens paa Hjørnet af Nørregade og Kirkestræde, nu af Grønnegade og Klokkerpladsen. Den blev i 1734 benyttet som Smedehus og var ved Midten af 1700-Tallet lejet ud til Byfoged Benzon for 5 Rdl. om Aaret.

Man synes i Stubbekøbing i længere Tid end Tilfældet ellers har været i vore Købstæder, at have betegnet Byens forskellige Ejendomme med særlige Navne, snart efter Ejerens Navn, snart efter hans Haandværk. Saaledes Flyggegaarden (nu Apoteket, efter Kbmd. Johan Bernt Flygge), Roedsgaarden efter Slægten Roed, Jærgaarden, Knivsmedegaarden, Krukkegaarden og Bagergaarden m. fl.

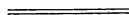
I 1800 begyndte man at tænke paa at udbedre den ældre, sikkert meget mangelfulde Brolægning. I 1815 blev „Giødestræde“

eller Jødestræde (d. e. Lars Bagers Stræde, nu Bagerstræde) brolagt. Men Forholdene var smaa. Der ønskedes seks Rendestensbrædder til Gaderne, men der var kun Raad til at anskaffe et, til Hovedgaden Vestergade. Denne var ikke brolagt endnu i 1810, da den foran omtalte Brønd skred sammen. Byfoged Rousing skrev straks til Stiftamtet, at den ikke burde opsættes mere, da den laa i Vejen for Passagen. „Et Par Gange har galne Heste sprunget i den, og Vejfarende har flere Gange været udsat for at komme til Ulykke“. Men den maa dog være gjort i Stand paa ny, da Byen i 1816 ses at have haft to Gadebrønde, og da det i Byens Protokol 1859 udtrykkelig hedder, at Brønden paa Vestergade blev kastet til.

Det var vistnok i Tyverne af 1800-Tallet, at de gamle Barakker blev nedrevet. Men først i Slutningen af Aarhundredet fik Vejene, der havde ført til dem og forbi dem, andre Navne, Elversvej og Asylvej, der efterhaanden om end langsomt bliver byggede. Jærnbaneanlægget vil vel bringe mere Fart i Byggeriet, og fremtidige Udvidelser af Byen vil foregaa her og i Fortsættelsen af Bagergade og Ringgaardsvej. Som fremskudte Forposter kan her nævnes Fattighuset (1858), Gasværket (1863), Teknisk Skole (1860), Sygehuset (1862), Kapellet paa den nye Kirkegaard (1862), Asylet og Elvers Minde (1866 og 1860). Haandværkerforeningen byggede derimod sin Bygning (1886) i Møllegades østlige Del. Epidemihuset blev 1864 opført langt mod Vest, uden for det 1881—1882 særlig ved Wulffs og Boas' Initiativ anlagte kommunale Anlæg. Allerede i 1839 havde Byfoged Buntzen gjort Begyndelsen til „Dosseringen“.

Og endelig kom i 1911 Jærnbaneanlægget og Stationsbygningerne. Dette Aar, hvor Stubbekøbing er bleven tvunget ud af sin idylliske Fred og Ro, vil blive et Mærkeaar for Byen. Vil Banen berøve Stubbekøbing dens Opland, eller vil Byen ved sin Havn kunne knytte større Omraader til sine Interesser?

Livet er en Kamp for Byerne som for de enkelte Borgere. Lad os haabe at Stubbekøbing, der har gaaet saa store Trængsler igennem uden at bukke under i Kampen, ogsaa maa kunne klare sig under de nye Forhold, som med Jærnbansens Anlæg begynder for den og dens Borgere.

Byfogeder 1682 – 1900.

- Gabriel Thomsen Bisgaard*, 1682–1685, se S. 151.
- Claus Hansen*, udnævnt 1685, 25. Juli, afsked. 1690, 2. Oktober, se S. 233–234.
- Hans Lauritsen*, udnævnt 1690, 28. Oktober, afsked. 1696, tillige Tolder og Konsumtionsforpagter, se S. 212–213.
- Oluf Mortensen Koch*, udnævnt 1696, 9. Maj, suspenderet 1708, 30. Marts, afsked. 1709. Hans Hustru Dorthe Sørensdaughter Barslev (42 Aar gammel) og deres to Dage gamle Søn Henrik blev begravede 1704, 5. August. I Brev, dat. Stubbekøbing 1705, 14. Marts, beder O. M. K. Stiftamtmanden H. U. v. Lützow om Forladelse for sine grove og ubetænksomme Udtalelser om Hs. Excellences „højgældende Ordre“, se i øvrigt S. 243.
- Hans Sadolin* paa Næs var konstitueret 1708–1709 og atter 1725.
- Nicolai Mandel*, udnævnt 1709, 18. Oktober, død 1721, 4. Maj 58 Aar gammel, begravet i Koret „næst op til hans Moder“, se i øvrigt S. 235–236. Hans Enke levede endnu 1730.
- Peder Andersen Ringholm*, udnævnt 1721, 23. Juli, død 1732, 5. April, begravet 11. April. Hans Enke døde 1746. Ringholm havde ikke noget godt Navn paa sig, se S. 237. Han var suspenderet i 1725 og Hans Sadolin konstitueret saa længe. At denne har været en af hans Fjender fremgaar bl. a. af en Ytring i et Brev fra Ringholm til Stiftamtet af 1728, 6. September: „Jeg ser, at Sadolin fremturer med sine ublu og skammelige Skrifter imod mig, – Gud lade ham ikke opholde, saalænge der er Vædske i hans Liv!“
- Christian Nielsen Bentzon*, udnævnt 1732, 2. Maj, suspenderet 1761, 24. Oktober, til 1764, 20. Maj, død 1765, 23. Januar. Gift 1) 1723, 19. November m. Maren Nielsdatter Cheldorph (1686–1735); 2) 1738, 10. Oktober, m. Gjørvel Cathrine Bildsøe (1717–1740); 3) 1746, 21. Oktober, m. Dorothea Margrete Buch (1724–1804), se i øvrigt S. 240 ff.
- Ved kgl. Resolution 1722, 15. Juni, var der tillagt Byfogeden i Stubbekøbing 20 Rdl. i aarlig Lønning af de uviste Indkomster. Men Bentzon havde forstaaet at forøge sit Embedes Værdi. Bode- og Stadepenge paa den aarlige Markedsdag, mente han, maatte betragtes som en Rettighed til Byfogedembedet. Ved Borgerskabets Imødekommen havde Bentzon straks i Begyndelsen af sin Embedstid faaet Tyrholmen

i Brug mod at holde to forsvarlige Tyre til Byens Kvæg. Efter hans Død andrager Enken om at maatte beholde Tyrholmen paa samme Vilkaar, og Eftermanden J. Scheel er saa elskværdig, at han anbefaler den bekymrede Enke til Bøn-hørelse, uagtet det nærmest var ham, det kom til at gaa ud over. Endnu i 1824 maatte Byfogeden holde to Tyre.

Endelig i 1745 havde Benzon faaet kgl. Bevilling paa de to til Byen hørende Jorder, Pærehaven og Skibeholmen, men i Anledning af Høsletten paa disse Jorder kom det til langvarig Proces mellem ham og Byen.

Jørgen Scheel, født 1713, udnævnt 1765, 29. Marts, tog sin Afsked 1791, 30. Juli, død 1793, 21. Oktober. Søn af Henning Scheel til Tidselholt paa Fyn (1648—1717) og Anna Christine Trockmann (1634—1765), gift 1755, 12. Novbr., i Stubbekøbing med Fro Cathrine Staal (f. 1735, † 1809, 10. Juni), Datter af Lars Hansen Staal, Kbmd. i Stubbekøbing, og Anne Ditlevsdatter Flindt. J. Scheel, der ogsaa var Told- og Konsumtionsforpagter, og som 1776, 21. Marts, tillige blev udnævnt til Byskriver, fik — da han paa Grund af Alder tog sin Afsked — en Tilkendegivelse af Kongens Velbehag med hans lange og tro Tjeneste. Den Pligtfølelse og Retsindighed, vi har lært at kende hos ham under hans Optræden over for Byfoged Benzon, kendetegnede ham til det sidste, og der herskede en længe ukendt Ro i Byen i hans Embedstid. Men Orden vilde han have. En Fuser, Skræder Poul Petersen, der ikke vilde rette sig efter Byfogedens Forlangende, at vinde Borgerkab som Skræder eller nedlægge Professionen, blev saa forbitret over hans eller rettere Lovens Fordring, at han ikke blot truede Byfogden og hans Familie paa det frygteligste — han skulde bringe ham til at betle, faa ham hængt i en Galge, slaa ham ihjel, naar han passerede „Brakkestrædet“ (Barakkestrædet) paa Vej til sin Svigermoder, den fra Urolighederne under Benzon kendte Anne Ditlevsdatter, Lars Staals, — men endog fremsatte „forfærdelige Trusler mod det Danske Rige“. Han blev stævnet for Retten i 1770 og dømt til at bøde tre Mark Sølv og desuden trede Gange fyrretyve Lod Sølv eller paa Kroppen at undgælde. Ogsaa Friederich Feldbereder og hans Kvinde maatte gøre offentlig Afbigt og betale Mulkt for deres overilede og straffelige Opførsel over for ham.

J. Scheel, der blev omtrent 80 Aar gammel, var kun sygelig i det sidste Aars Tid, men som han hele sit Liv „havde været fornøjelig og vel tilfreds med sin Herres Villie“, var han ogsaa til det sidste munter og frimodig. Han ejede Tvede Gaard og købte paa Auktion 1753, 30. April, det af Frederik II i sin Tid til Kirkens Mænd skænkede Vikariegods for 700 Rdl.

Det vil i dette Arbejde være naturligt at fremhæve, at det skyldes ham, at Resten af Stubbekøbing Bys Arkiv blev reddet, idet „alle de ældgamle Protokoller, som ingen før

havde taget Vare paa, var spolerede af Fugt og de og alle andre Dokumenter i høj Grad spolerede“. De vilde være gaaet til Grunde, om ikke Scheel (se ovenfor S. 251) havde tvunget Benzon til at udlevere sig dem og for sin Embedstid givet dem en bedre Behandling.

I det Scheelske Kapel ved Kirken hviler Jørgen Scheel under en Sten med en for Halvdelens Vedkommende ulæselig Indskrift tillige med sin Hustru, hendes Moder Anne Staal f. Flindt, en Svigerinde til denne, Jomfru Kerstine Staal (1744–1759), en Søn Henning Scheel (1758–1780) og en Svoger Hofagent Ditlev Staals Enke, Karen, f. Berrig (1743, 29. Januar–1810, 27. Marts), se S. 270, Datter af Toldkontrollør Andreas Nicolai Berrig. Hofagenten selv, der døde pludseligt 1797, 22. Juli, paa sin Ejendom Klintholm paa Møen, blev begravet i Stubbekøbing og utvivlsomt i samme Kapel, men medens der findes Ligsten over de nævnte, findes der ingen saadan over ham.

Johan Nicolai Canariis, f. 1764, 7. November, udn. 1791, 30. September, tog sin Afsked 1809 (m. 200 Rdlr. i Pension), † 1821, 24. August, g. m. en Johansen af Stubbekøbing.

I Byfoged Canariis's Embedstid og paa hans Initiativ blev Kirkeboderne, som omtalt S. 276 fg, nedrevet, hvorved Torvet fik nogen Udvidelse mod Øst og Kirken kom til at ligge mere frit end før. Et Par Aar efter sin Embedstiltrædelse købte han paa Auktion 1795, 6. Juni, den da afdøde Told- og Konsumtionsinspektør Mønster tilhørende Gaard paa Hjørnet af Vestergade og Bybrostrædet. Canariis, der var Landvæsenskommissær i Nykøbing Amt, synes at have været en veltalende Mand; derom vidner hans Tale i Anledning af Christiansborg Slots Brand i 1794 til Byens „Gode Borgere og Ret-skafne Danske“, der findes indført i Raadstueprotokollen for ikke at gaa tabt; han var tillige en dygtig Mand. Det var ham, der, trods nogen Modstand fra Tilhængere af den gamle Slendrian, fik Udskiftningen af Byens Jorder sat igennem 1797. „Er Fællesskabets Ophævelse noget Steds nødvendigt, da er det i Stubbekøbing Købstad,“ skriver han til Rente-kammeret 1796, 10. Juni, og alle forstandige Mænd i Byen synes at mene det samme og slutte sig til ham.

Det var i øvrigt ikke saa let for en Embedsmand i den Tid at faa Folk til at gøre deres Pligt som Borgere og Samfundsmedlemmer. I 1796 havde Canariis foreslaaet Købmand Hans Staal til Brandinspektør. Stiftamtet havde beskikket ham, men Hans Staal gjorde Indsigelser:

- 1) er han ukyndig i hvad der udfordres,
- 2) vil hans Helbred ikke tillade ham den Nattevaagen og andre Ubehageligheder, som denne Post medfører,
- 3) haaber han, at den samme Billighed, som hidtil har talt for hans Stand til Befrielse for saadanne Poster, i øvrigt vil tale for ham.

Byfogeden erklærer, at det, der ligger bag Købmand

Staals Udflugter, ikke er andet end honnet Ambition. Han er for fornem til slige borgerlige Ombud. Og Hans Staal maatte finde sig i at blive udnævnt til Brandinspektør, men dermed mente han ogsaa at have gjort nok. Da i han 1799 bliver tilsagt til Vognmandskørsel, siger han rent ud nej, men ogsaa her maa han falde til Føje.

Med Sognepræsten, Dr. theol. Clausen, stod Byfogeden paa en spændt Fod, og 1801, 9. December kom det til et Sammenstød imellem dem. Præsten „angreb Byfogeden paa hans Æresfølelse,“ og Byfogeden mente at turde sige ham nogle nærgaaende Sandheder i Retorsion: „Han (Præsten) havde ringeagtet sin egen borgerlige Agtelse, saa det var ej at undres paa, at han viste sig saa ligegyldig for min“.

Sagen mellem de to, som man jo nok kunde kalde Byens fornemste Mænd, blev heldigvis forliget.

En Datter af Canariis var gift m. Distriktslæge i St., Peter Helveg Klein, f. 1786, 16. Juli, død 1858 i Januar.

Peter Rousing, Landvæsenskommissær, udnævnt 1810, 21. April, til 1838, g. m. en Datter af Amtmand Munthe-Morgenstjerne. Rousing var til at begynde med meget ivrig i Tjenesten. 1810, 29. Maj, indberetter han til Stiftamtmanden, at der i Stubbekøbing er lige saa stor Handel Søn- og Helligdage som Hverdage, hvilket burde forbydes, og Portene lukkes fra Kl. 9—12. Fortovene ligger fulde af Træ og Brænde, som Beboerne lader ligge der, til de faar Brug for det. I det hele er Gader, Fortov og Veje i en ynkelig Forfatning, eftersom Kreaturer, Faar og Gæs, trods Bomme, gaar lige ind paa Byens Gader ude fra Friheden.

Rousing kæmpede stedse med fortvivlede økonomiske Forhold og var i stadig Gæld. Det hed sig, at han maatte sætte sin trekantede Hat i Pant hos sin Kusk, for at faa Raad til at købe en Flaske Vin at traktere Amtmanden med. Hans Faktotum var Politibetjenten, den almindelig hadede og frygtede Vævermester Ulrik Grum.

Johan Jakob Buntzen, cand. jur., udn. 1838, 25. September, til 1845, 19. Juni, da han bliver Assessor i Københavns Politiret.

Vesty Martin Petrus, cand. jur., udn. 1845, 10. Novbr. — 1856.

Vilhelm Michael Christian Oxenbøll, født i Randers 1823, 13. April, Søn af Byfoged Morten O., Student (Kolding) 1841, cand. jur. 1848, Auditor 1853, Byfoged i St. 1856, tillige 1859 Herredsfoged i St. Herred og 1869 Borgmester i St. Tog sin Afsked 1888. Landstingsmand 1870—1894. Ægtede 1853 Charlotte Marie Østrup (Forældre: Præst i Snesere, Bertel Mathias Ø. og Sofie Louise Benedicte, f. Fasting). O. døde 1898, 27. Maj.

Christian Arnold Conrad Winecken, udn. 1888 til 1890 (død 22. Marts, 51 Aar gammel).

Anker Peder Munk, f. 1844, 16. Juni, København, Stud. 1862, jur. cand. 1871, 7. Juni, 1872 Sagførerfuldmægtig, 1876 Assistent i Generaldirekt. f. Skattevæs., 1881 Auditor, 1889 As-

essor i Kbhvns. Krimin.- og Politiret, 1890, 5. Maj, Byfoged, 14. Maj, s. A. tillige Borgmester i St. til 1900.

Byskrivere

i det 18. Aarhundrede.

Hans Jørgen Wichmann, 1681, 11. Juni, til sin Død 1706. Han faar Embedet, da hans Formand „Morten Rasmussen paa Grund af indkomne Klager ikke længer kan forestaa sit Embede“.

Jens Jensen Bruun, 1706, 10. April, til 1720.

Oluf (Ole) Been, født 1690, Byskriver 1720 til sin Død 1765, begr. 16. Februar, hans Hustru døde 1764. Til det som foran, S. 245, er meddelt om denne Mand og Byfoged Benzon, med hvem han næsten fulgtes i Døden, skal her tilføjes, at han havde 25 Rdl. i aarlig Lønning og flere Gange udtalte Ønsket om, at han var vel herfra. 1751, 1. December, søgte han om at blive Vejer og Maaler i Faaborg, men det lykkedes ham ikke. 1759 pantede Benzon ham for Konsumtion og lod ham fratage en gammel, rusten Flint. Under sin Sygdom i 1764 beder han om, at Maler Bisgaard maa blive konstitueret; senere blev han bistaet i Embedet af Ole Ingemann, der ved hans Død søger Embedet og lover at give Enken Pension. O. Been maa saaledes have giftet sig igen. J. L. Z. S. Müller androg 1763, 10. Oktober, om at maatte blive konstitueret Byskriver, for at hjælpe Been i hans høje Alder.

Jørgen Boldt, Byskriver 1765, 10. Maj til sin Død (i København) 1775, 11. Oktober. Efter hans Død blev Embedet som Byskriver lagt ind under Byfogeden.

Nogle Toldembedsmænd

i det 18. og 19. Aarhundrede.

I ældre Tider var Byfogeden ofte tillige Tolder og Cise-mester. Tolderen lønnedes 1680 m. 30 Rdl. aarlig, hans Karl med 2 Rdl. aarlig.

Christian Olsen, kgl. Tolder, død 1683, begr. 4. Februar.

Jørgen Gunnersen, Tolder, nævnes 1700.

Jakob Nielsen, Visiterer, nævnes 1700.

Anders Kruckow nævnes 1710, død 1715, begr. 10. Juli.

Christian Borg, kgl. Majest. Visiterer, nævnes 1712 og 1730.

Ib Andersen Berrig, Tolder, 1714, 23. November, g. m. Karen Nielsdatter Cheldorph (Søster til Byfoged Benzons 1. Hustru). Hun giftede sig igen 1722, saa I. A. Berrig maa være død forinden, vistnok 1718, da

Carl Barfoed nævnes som Tolder 1718, 31. Marts.

- Christian Siegfried Bergen*, Toldkontrollør 1720, død 1757; hans Kæreste, Anne Christine Illum (fra Faaborg), døde 1755, begr. 19. Januar. Han sluttede sig en Tid stærkt til Benzons Parti og kom derfor i Klammeri med Visitøren Hans Borg, der stod paa den anden Side, skældte ham ud 1739 for en Hundsvot og kom op at slaas med ham. Da Hans Borg blev idømt Mulcter, som Ditlev Flindt stundom betalte for ham, har han næppe ladet det mangle paa Gengæld. I 1740 androg Bergen om, og fik Lov til at maatte afstaa Tjenesten til sin Svigersøn.
- Andreas Nicolai Berrig*, Tolder 1740—1762, g. m. Elisabeth Bergen. Deres Datter, Karen Berrig, ægtede Ditlev Staal.
- Hans Borg*, Toldvisiterer, 1735. Hans Hustru døde 1739. Om ham, se S. 245 fg. Ogsaa Hans Borg søgte bort fra St., dels for at faa et bedre Embede, „dels for bedre at kunne tjene sit Fædreland“.
- Borg*, Toldkontrollør, døde 1792 og blev begr. 20. Marts; hans Hustru død 1785, begr. 30. Juli.
- Jørgen Kofod*, Tolder 1769, laa stadig i Strid med Købmændene, og klagede 9. December over Byfoged Scheels „Behandling af Retten“. Scheel giver ham det Skudsmaal, at „han er af lastelig Opførsel, magelige Forhold og formentlig absurd Ambition“. Af hans Breve faar man at vide, at Pælene Øst for Byen, hvor Fartøjerne fortøjedes, kaldtes „Tyvestedet“, paa Grund af de mange Smuglerier, dær fandt Sted.
- Mønster*, Toldinspektør, nævnes 1776, død 1795, begr. 8. December.
- Niels Dræby* nævnes 1797 som Told- og Konsumtions-Kasserer. *Hoochlandt*, forfl. 1811.
- Nicolas*, Toldinspektør 1811.
- Hansen*, Toldkasserer 1820.
- Johannes Theodor Koch*, f. 1785, 15. August, Afsked. Major og Told- og Konsumtions-Kasserer i St. 1833, 6. Februar. Forflyttet 1847, 3. November til Nykøbing F.

Postmestre.

Postkontoret oprettet 1779¹⁾

Kbmd. *Samuel Halvardus Nicolai Jæger*²⁾ afsked. 1779.

Kbmd. *Niels Benzons* afsked. 1802.

Kbmd. *Hans Jæger*³⁾ udnævnt 1802.

Krigsraad A. *Raben* afsked. 1824, 1. Maj.

Kaptajn C. A. *Bjerring* udnævnt 1824, 1. Maj.

cand. jur. H. H. E. *Holstein* udnævnt 1838, 13. Oktober.

¹⁾ og ikke, som det hedder S. 224, i 1782.

²⁾ Denne Mand betegner sig 1796 som fhv. Postmester i St. og kan ikke finde anden Plads i Rækken.

³⁾ 1802 opgives Postmesterens Løn til 40 Rdl. aarlig plus 116 Rdl. for at besørge Posten til og fra Gaabense.

Kammerjunker, Prøljtn. v. Livgarden C. C. C. v. *Barner* udnævnt 1846, 1. April.

I. A. Breum udnævnt 1856, 17. Marts.

Kaptajn *V. F. C. Redsted* udnævnt 1869, 4. Maj.

I. V. Hansen udnævnt 1876, 11. Maj.

C. C. Andersen udnævnt 1909, 16. Januar.

Sognepræster.

i 18. og 19. Aarhundrede.

Jesper Jespersen Engberg, Kapellan i St. 1688, 23. Oktober, Sognepræsteds. 1699, 21. Maj til sin Død 1723, begr. 22. Oktober „i Kirken under Funten hos sin Fader“. Provst 1706. Født i St. 1665, 1. Januar, og Søn af Præsten *Jesper J. Engberg* (se S. 154) og *Karen Sørensdatter*. Stud. fra Byens Skole 1684, Magister 1702; 1691, 13. Juli, g. m. *Dorothea Madsdatter Schildorf* (Eskildstrup) af Ønslev (1671 – 1730). I 1732 erklærer E., at hans Kald er bleven mærkelig forringet og kun kan anslaas til 180 Rdlr. At han interesserede sig for Landbruget og søgte at indføre en mere rationel Dyrkning af Byjorderne ses af følgende Skrivelse:

Høj- og velagtbare, ærlige og velagte, det samtlige respektive Borgerskab, mine højst- og hjertelskede Tilhørere!

Det Øje, man ikke ser med, haver man intet godt af, de Midler Gud giver og man fører sig dem ikke til Nytte, ejer og besidder man forgæves, hvo planter en Vingaard, siger Apostelen, og nyder ikke Frugten deraf. Min Intention med denne liden Fortale er at persvadere samtlige Lodsejere til at afrebe, indhegne og til Nytte føre sig den skønne udliggende Ejendomsjord, som er Skovmarken, og igen til Hvile udlægge den i saa mange Aar udsugede Nymark; hvilket, som det visseligen sigter til hver Mands Profit og almindelige Bedste, er der vel ingen, der strider mod sit eget Bedste, mens herudi med mig consenterer og samtykker. Min uforgribelige Mening er, at, saa snart indhøstet er, vi da i Jesu Navn ville foretage Inddelingen, og enhver da ved Pæl eller Sten sig sin Andel tilskielle. Om Partitionen skal ske i to eller fire Agre til hver Ejendom her udi prevalerer og vinder de fleste vota.

Jeg forbliver enhvers tjenstvillige Tjener i Herren.

Stubbekøbing, August 1709.

Engberg.

Byens Borgere sluttede sig til deres Præst, og 17. September s. Å. udnævner den konstituerede Byfoged *Hans Sadolin* fire Mænd til at forrette Udligningen.

Erik Nielsen Jakobsen Hollænder (Hollender) Kapellan i St. 1718, Sognepræst 1723, 3. December, til sin Død 1746, 28. Juli, (se S. 243). 1724, 13. December, g. m. Cathrine Margrete Jespersdatter Engberg 1696–1775 (Datter af foreg.), Enke efter Løjtnant Schloth, hvem hun 1720 havde født en Datter, Frederica Louise, der døde s. A.; og 30. Januar blev nedsat „under Funten“ i Kirken.

Erik Hollænder sad meget smaat i det. Han har mange Børn, hans Gods er pantsat og han trygler om Befrielse for Skatterne. Præsterne i Stubbekøbing havde ikke, som dog de fleste Præster i Landet, Embedsbolig. Præstegaarden laa endnu øde, til Trods for at Kirken ifølge Højesteretsdom af 1682 skulde genopbygge Præstegaarden. Det var derfor ikke saa urimeligt, at Erik Hollænder i 1728 ansøgte om at faa udbetalt en aarlig Husleje af Kirken; men det drister man sig ikke til at tilstaa ham, eftersom Kirken er i en slet Tilstand og af ringe Evne, og hans Formand ikke nød nogen saadan Hjælp. Han maa nøjes med det, Loven hjemler ham, nemlig den aarlige Leje, som er 5 Rdl. af den gamle Præstegaard. Det kneb ogsaa for ham at udrede til Kapellan og Rektor, hvad der tilkom dem af Vikariegodset, og det gik saa vidt, at Biskoppen, Jakob Lodberg, maatte give ham Tilhold i saa Henseende.

Den stakkels Præst jamrer højt, og da han 1745, 12. Maj, faar at vide, at hans Embedsbroder Hr. Hans Eler Wulff i Skelby og Geddesby om Natten er afgaaet ved Døden, benytter han det sidste Par Minutter, inden Posten — som staar færdig — gaar, til at søge hans Embede.

Baade Hr. Erik Hollænder og hans Eftermænd maa aarlig afgive Erklæring om, „at ingen af Modvillie“, saa vidt de har kunnet observere, er udeblevet fra den offentlige Gudstjeneste paa Sabbaten.

Frederik Christian Lehmejer, Sognepr. i St. 1746, 30. Juli, til 1748, 13. September, forflyttet. Fød i Kolding 1677, 5. Juni, og død 1751, 18. November, 1709 g. m. Hedvig Sophie Mouritzen fra Samsø, død 1769, 14. November.

Niels Jespersen Glatved, Sognepr. i St. 1748 til 1750, 18. September, da han blev forflyttet til Vardal i Aggershus Stift i Norge. 1749, 31. Januar 1) g. m. Anna Cathrine Ottosdatter Ehlers, Kammerjomfru ved Hoffet, 2) 1754, 8. Marts m. Cathrine Elisabeth Nielsdatter Eliesen.

Laurits Jakobsen Alsbach, Sognepr. i St. 1750, 18. September (forflyttet hertil fra Vardal i Aggerhus Stift (se ovenfor) til sin Død 1762. 1742, 27. November g. m. Kristine Hansdatter Egede (1714–1786), Datter af Biskop Hans Egede, hvem Alsbachs Moder, Metea, f. Dau — „et sær husraadigt Fruentimmer“ — havde ægtet i tredie Ægteskab. Hans Egede og Hustru boede i Alsbachs Hus til deres Død. Bispinden ses at have været meget søgt ved Daabshøjtideligheder i Byen.

Om hans Forhold til Byfoged Benzon se. S. 249.

- Jakob Johannes Pedersen Lund*, Sognepr. i St. 1763, 1. Januar, til 1775, 11. Maj, Forflyttet. 1) 1766, 28. Maj, g. m. Mette Jacobea Lauritsdatter Alsbach (1748–1777), 1780, 15. Aug. 2) g. m. Cathrine Margrete Krænckel.
- Thomas Jørgensen Hee*, Sognepr. i St. 1775, 12. Juli, til 1785, 11. Marts, forflyttet. 1777, 16. Juli, g. m. Anna Laurence Scheel, født i St. 1757, 5. Januar, død ssteds. 1782, 9. Septbr., Datter af Byfoged Jørgen Scheel (se denne).
- Peder Samuel Sørensen Dorn*, Kapellan i St. 1776, Sognepr. ssteds. 1785, 29. April, til sin Død 1786, 7. Marts; 1779, 30. Juli, g. m. Maren Mølmarch (1755–1795).
- Peder Marcussen Buch*, Sognepr. i St. 1786, 9. Juni, til sin Død 1798, 22. Marts. 1) g. 1772, 25. November, m. Anna Sophie Helle Riemann (1739–1776), 2) 1781, 13. Juli, m. Marie Louise Nouvel (1753–1825).
- Johannes Clausen*, Dr. theol., Sognepr. i St. 1798, 30. Maj, til 1815, 15. November; forflyttet. 1794, g. m. Anna Lucie Fog (død 1821).
- Verner Ludvig Blædel*, Konsistorialassessor, Sognepr. i St. 1816, 10. April, til 1828, 14. November; forflyttet. 1807, 1. Maj, g. m. Anna Elisabeth Dons.
- Jørgen Lemvig Fog*, Sognepr. i St. 1829, 14. Januar til 1847, 7. Oktober, forflyttet. 1821, 31. August, g. m. Charlotte Eleonora Rosen (født 1799).
- Adser Hansen Blume*, Sognepr. i St. 1848, 4. Januar, til 1858, 30. Oktober, forflyttet. Landstingsmand i V Kres 1853, Provst 1861. 1832, 28. Juli, g. m. Karen Severine Johanne Heiberg (død 1863).
- Andreas Peter Lunddahl*, Sognepr. i St. 1859, 22. Januar, til 1869, 30. April; g. m. Hedvig Rasmine Frederike Tryde.
- Carl Ludvig Theodor Jacobi*, Sognepr. i St. 1869, 20. Juli, til sin Død 1873, 29. September. Blev syg en Søndag foran Alteret og maatte køres hjem; „en trofast Sjælesørger, de Fattiges og Syges Ven“. 1842, 19. August, g. m. Mariane Henriette Thalbitzer.
- Hans Anton Severin Lobedanz Dichmann*, Sognepr. i St. 1874, 6. Januar, til 1884, 27. December, 1847, 9. December, g. m. Elisabetha Cathrine Bierring. Tog sin Afsked 1884.

Ordinerede Kateketer.

- Laurits Regner Tuxen* fra 1845, 9. Februar, til 1850, 29. November.
- Ole Ludvig Emil Smith* fra 1851, 11. April, til 1862, 17. August.
- Rasmus Winther Assens Ferslev* fra 1863, 23. April til 1863, 6. Juni.
- Frants Trolle Priergaard Hansen* fra 1863, 4. September, til 1873, 27. Marts,
(Embedet nedlagt ved kgl. Resolution 1875, 28. Maj.)
-

Kapellaner.

(1742, 1. Marts, oprettedes det residerende Kapellani.)

- Daniel Andersen Hoëthus* fra 1680, 6. Juni, til sin Død 1688.
- Jesper Engberg* fra 1688, 30. Oktober, til 1699, 21. Maj, da han blev Sognepræst i Byen; se under Sognepræster.
- Jakob Pedersen Thornam*, 1699, 11. April til 1712, 12. Marts, forflyttet til Gjording-Veirø 1699, 18. September, g. m. Maren Jakobsdatter Baden.
- Simon Simonsen Walter*, 1712, 30. Maj til sin Død 1731, 5. Maj. Født paa Hellerup 1679 og Søn af tysk Forvalter Simon Walter og Maren Jørgensdatter. 1712, 19. Juli, g. m. Anne Nielsdatter Gorm (f. i St. 1692) død 1724, begr. 27. April.
- Oluf Lauritsen Brasen*, cand. teol. 1724, senere Hører ved Latinskolen, Kapellan 1731, 22. Juni til 1743, 15. Marts, da han blev forflyttet. 1727, 5. Juni, g. m. Bodil Sophie Boltin (1701—1728, begr. 15. September), 1729, 12. Juni, m. Inger Marie Jakobsdatter Hollænder (en Søster til Sognepræsten), død 1737, 1738, 20. Maj, m. Else Kristine Knudsdatter Assens af Hørbelev (1709—1768). Forflyttet.
- Jens Jensen With*, 1743, 11. Maj til sin Død 1746, 26. Februar; se om ham S. 241. Hører ved Latinskolen 1731—1740 (se dær) og 1740—1743 Kordegn og Lærer ved den Danske Skole. G. m. Anne Hansdatter Bladt, fød 1713, død 1782, begr. 29. November.
- Christopher Diderik Jacobsen Hjort*, 1746, 15. April til 1762, 31. Marts. Fød 1704, 8. December, og 1749, 8. September g. m. Else Lafrensen.
- Dines Børgesen Pontoppidan*, 1762, 24. Juni til 1761, 2. Marts, da han blev forflyttet. 1764, 5. Februar, g. m. Birthe Marie Sidenius af Nr. Alslev.
- Jens Daniel Pedersen Wedel*, 1764, 2. Marts til 1774, 8. December.
- Stephen Christian Heegaard*, 1775. 9. Marts til 1776, 22. Maj.
- Peder Samuel Sørensen Dorn*, 1776, 14. August til 1785, 29. April, da han blev Sognepræst i Byen.
- Johan Paludan*, 1785, 15. Juli, til 1786, 21. Juli. Forflyttet.
- Holger Finchenhagen Olivarius*, 1786, 21. Juli til 1790, 1. Oktober.
- Henrik Christopher Pedersen Busch*, 1793, 3. December til 1794, 3. Oktober.
- Johan Jakob Kirchner*, 1795, 13. Februar til 1808, 8. April. Ved kgl. Resolution 1803, 30. September, blev Embedet nedlagt.

Rektorer og Hørere

ved den Latinske Skole i det 18. Aarhundrede.

- Søren Jensen Kaalund*, Rektor 1689 til sin Død 1707, var tillige Hører; g. m. 1) Margrete Nielsdatter Barchmann, f. 1658, død 1690, begr. 6. Marts. Sønnen Niels begr. s. A. 22. April.

- 2) Dorothea Sørensdatter Tuxen, f. 1666, død 1719, begr. 14. August.
- Peder Andersen Kiep*, Student fra Nykøbing Skole 1688, Rektor i St. 1707 til sin Død 1715, begravet i Kapellet 15. April, se om ham S. 235 fg.
- Laurits Kaalund*, Hører 1707–1715, Rektor 1715–1716, 1. December, g. m. Maren Cheldorph, der Aaret efter Kaalunds Død, 1722, ægtede Christian Benzon (senere Byfoged). 1716 Præst paa Bogø.
- J. F. Walschleben*, Hører 1715–1725.
- Jens Christiansen Kaalund*, f. 1692, Rektor i St. 1715–1732 og tillige Hører 1725–1731, en Brodersøn af ovennævnte S. J. Kaalund; 1721, 5. September, g. m. Anne Katrine Rasmusdatter Schriche, der som Enke, 1738, ægtede Skipper Hans Jacobsen Schytte. Han har forfattet en Beskrivelse af Møen paa alexandrinske Vers (Kgl. Bibl. Ny. kgl. Saml. 4to Nr. 722). 1731, 5. Maj, medens Rektor sidder og skriver til Stiftamtmanden og fører en Klage over Byfogeden i Pen-
nen, hører han, at Kapellanen Simon Walter er død, og benytter Lejligheden til at ansøge, om at maatte faa hans Embede. I sine sidste Aar maatte han vistnok tage en Hører.
- Oluf Lauritsen Brasen*, se under Kapellaner.
- Jakob Tryde*, født i Østofto 1706, Hører i St. 1731, Rektor 1732–1735, suspenderet, se S. 241 fg.
- Jesper Gadegast*, f. i St. 1701, Rektor 1736–1740, g. m. Anne Jakobsdatter Hollænder, en Søster til Præsten Erik Hollænder.
- Jens Jensen With*, Hører 1732–1740.

Nogle af Skolemestrene
ved den Danske Kristendoms Skole
(tillige Kordegne og Klokkere).

- Jens Jensen With*, 1740–1743, tidl. Hører v. den latinske Skole, død 1743 og begr. 15. Mai.
- Hans Wilhelm Kaalund?*
- Christian Munk*, 1747 til sin Død 1774, begr. 2. November, hans Hustru, Elisabeth Wulff, død 1755, om ham, se S. 260.
- Sr. Kiep* var i Embede 1768, Nytaarsdag.
- Thomas Winther* var i Embede 1792, 30. Juni.
- Thygesen* havde i 1804 en Retssag m. Skomager Broberg, hvis Datter han havde slaet i Hovedet.
- Desuden nævnes som Danske Skolemestre før 1740:
- Jakob Hendriksen Krogmager*, 1696, se S. 234.
- Jørgen Henrich Wildbane*, død 1738, begr. 17. September.
- Niels Lauridsen Kaalund* (Skoleholder)?
-

Nogle af Organisterne ved Kirken.

Johan Organist nævnes 1663, mulig den samme som *Hans Orremester*, der nævnes 1665.

Christian Hansen Borg nævnes 1717, død 1736, begr. 20. December.

Musikant *Bohlandt* nævnes som Organist 1739.

Berner nævnes 1757, død 1763, begr. 7. Mai.

Samuel Flindt andrager 1764, 9. Juli, om Tillæg til sin Løn, da den ikke slaar til til det tørre Brød. Død 1770.

Christian Staal, f. 1736, faar Embedet efter Flindt, 1770, 4. Januar, død 1817, begr. 9. September. Det er ham, P. Wiborg i sit Testamente betegner som en uduelig Organist, „i mange Aar har Sang og Andagt været confunderet her i Kirken, og al Højtidelighed derved tabt“.

Jens Peter Gregersen, f. 1799, g. 1833, 24. August, m. Katrine Elisabeth Sørensen, skal have plantet Træerne paa Klokkerpladsen sammen med Toldkasserer Hansen.

Rettelser og Tilføjelser.

- Til S. 5. Byens Navn, som af Birkerød (St. kgl. Bibl. Ny kgl. Saml., Fol. 409, S. 61) forklares *a stipulis* d. e. af Stubbene paa Marken, afledes hos Rhode (Saml. til Loll.-Falst.s Historie, 1. Udgave, II, S. 171) „af det gamle danske *Stuff* (jyske Lov 1.⁵⁵) et sær og adskilt Stykke Ejendom. Stuffkøbing er altsaa et erhvervet adskilt Stykke Ejendoms Køb“. Hvis Sprogvidenskaben tillader denne Afledning, vil der mulig i Navnet være en Antydning af de særlige Forhold, der bl. a. kan have medført, at St. ikke er medtaget i Valdemars Jordebog.
- „ S. 24. Overskriften 1683 rettes til 1682.
- „ S. 25. En Vig paa Carlsfelts Forstrand hedder endnu Abelvigen.
- „ S. 29. Fr. I's Dronning Sophie synes at have faaet alle kgl. Indtægter ogsaa af St. By, hvilket derimod ikke var Tilfældet m. Fr. II's Dronning Sophie (Suhm: Nye Saml. III, 98 og Mackeprang i Hist. Tidsskr. 7 R. III, S. 527).
- „ S. 35. Sidste Linie, Jan Clemmensen Bryde, læs Jan Clement Bryde.
- „ S. 47. L. 14 f. o. 1559, læs 1561.
- „ S. 49. L. 17 f. o. 1565, læs 1566.
- „ S. 69. Freden blev udblæst fra St. Kirkegaard 1. Juni 1660 (Lands-Ark. Kirkebogen).
- „ S. 82. Kalkmaleriet paa den 1881 nedbrudte (ikke oprindelige) nordre Mur af Kirkebygningen forestiller under eet de to Legender om St. Eligius, Guldsmedenes særlige Helgen (Kr. Nyrop i Aarb. f. nord. Oldk. 1899 S. 155).
- Eligius var en ung Smed i Limoges, af hvis Dygtighed der gik saa stort et Ry, at han i sin Forfængelighed satte paa sit Skilt: „Eligius, Mester over alle Mestre“.

En Dag kom der en ung Fyr til ham, som blev antaget som Lærling. Og da der snart efter kom en Mand, som skulde have sin Hest skoet, lod Eligius den nye Dreng gøre det, for at se, hvad han duede til. Drengen tog da en Økse, huggede Forbenet af paa Hesten, der ikke lod til at føle nogen Smerte derved, satte Benet i Skruestikken og lagde en ny Sko paa. Saa holdt han det afskaarne Forben mod Stum-

pen, gav Hesten et lille Slag, og straks sprang den af Sted paa sine fire Ben uden mindste Men eller Skade.

Eligius havde med Forbavselse set paa Lærlingen, og indbildsk, som han var af sit Ry som Smed, mente han, at det maatte han ogsaa kunne gøre. Lidt efter standsede en Rytter ved Smedien for at faa sin Hest skoet. Eligius greb Øksen og huggede til; Blodet flød og Hesten stejlede og slog ud af Smerter. Eligius fik dog Benet hugget af, sat i Skruestik og ny Sko lagt paa. Men da han vilde sætte Benet fast igen, begyndte det at knibe. Og alt, hvad han gjorde, nyttede intet. Til sidst maatte han bede sin Lærling om Hjælp. Denne tog om Benet, satte det til Stumpen, gav Hesten et Dask, og en-to-tre var Benet groet sammen.

Fuld af Beundring sank Eligius paa Knæ: „Du er Mester, og jeg er mod dig kun en ringe Lærling,“ raabte han. Men i samme nu var Lærlingen forsvundet, i hans Sted stod der en Engel med hvide Vinger. „Gud staar de Hoffærdige imod,“ sagde han, „men de Ydmyge skænker han sin Naade.“ Og dermed forsvandt han.

Men Eligius tog sit Skilt ned og begyndte at arbejde i Ydmyghed. Og han blev vide kendt for sin Dygtighed og Fromhed. En Dag kom dog Fristelsen over ham, og Djævelen traadte ind i hans Smedie i en løsagtig Kvindes Skikkelse. Men den hellige Mand sejrede over sin Lyst, greb en glødende Tang og nappede med den efter Kvindens Næse, saa hun fandt det raadeligt hurtigst at forsvinde.

Til S. 89 og 256. Raadhuset laa indtil 1785, „da det faldt sammen af Ælde“ (Raadstueprotokollen), paa Torvets sydvestre Hjørne.

Da Biskoppen 1630, 29. Juni, visiterede i St. Skole fandtes kun smaa Disciple, „da de store var bortdøde af Pest“. (Barfoed: Falst. Geistligh. II S. 35.

- „ S. 121. L. 8. f. n. Aflosningsplads læs Udskibningssted.
- „ S. 138. Overskriften 1683 læs 1682.
- „ S. 152. En Jens Andersen nævnes i Næstved Klosters Dødebog som clericus de St.
- „ S. 155. Hr. Jespers første Hustru var Formandens Enke Birgitte Nielsdatter.
- „ S. 158. J. M. Tillidse, Skolemester i St., døde 1594, 9. September („ifølge en Ligsten i Kirken“. Barfoed: Falst. Geistligh. II S. 34. — Denne Ligsten findes ikke nu).
- „ S. 159. I sit Manuskript *Valvae apertae* (Univ. Bibl. Addit. 4to Nr. 205) S. 346 meddeler Alb. Thura, at der i Kirken fandtes et (nu forsvundet) Epitafium over den for Mord halshuggede Rektor Rasmus Beske, „som ved sin bitre og mørke Skæbne maatte sande sit Tilnavns

Beeskhed" med en Indskrift, hvoraf følgende anføres:
 Sub hoc monumento juvenis honestissimi Erasmi
 Beesche ossa in spem certam gloriosae resurrectionis
 teguntur. Fama pietatis, eruditionis et modestiae ad
 posteritatem duratura. Obiit 6. Novembr. 1638 aetatis 30.

Hvo som staar se sig vel for at han
 ikke falder

Da det nu af Byfogedregnskaberne (se S. 177)
 er afgjort, at forrige Latinskolemester Rasmus Beske
 var i Live 1640, 1. April, kan han ikke være halshug-
 get 1638, og Epitafiet kan ikke gælde ham, men maa
 antagelig gælde hans Søn, uden Tvivl den S. 155
 omtalte „lærde og berømmelige“ Laurits Rasmussen
 Beske, „der blev dødet“ („dræbt med Sværd“) 1638
 Martini. Denne Tidsangivelse maa enten forstaaes som
 „ved Mortensdagstid“, eller ogsaa maa man antage,
 at 6. November er en Fejl læsning for 10. November,
 Mortensaften.

- Til S. 159. David Clausen fik 1674, 4. November, Tilladelse til
 at gifte sig og dog beholde Rektoratet. Dette kunde
 altsaa kun søges af ugifte Mænd.
- „ S. 161. Kapitel-Nr. XI, læs X.
- „ S. 183. Kapitel-Nr. XII, læs XI.
- „ S. 221. Lupli læs Supli.
- „ S. 224. Postkontoret oprettedes 1779, og den første Postmester
 var vistnok S. N. H. Jæger.
- „ S. 224. 27. Oktober 1810 androg Hertz Moses Stiftamtet om
 at maatte nedsætte sig som Herbergerer uden at kon-
 signere nogen Kapital i Bankfonds. Hans Andragende
 anbefaledes 25. Juli s. A. af General v. Warendorf,
 som kender Hertz, der i to Aar har været Marketender
 ved Dyrefods Batteri. „Og det vilde være gavnligt for
 Byen at have en Herbergerer“.
- „ S. 234. Den almindelige Mening om Byens verdslige Styrere
 — Byfogederne — høres 1747 af Lave Baggers Mund,
 der ogsaa, tillige med sin umyndige Datter, maatte
 bære Vægten af Byfoged Benzons Vrede: „Byfogeden,
 han er en Skælm, ligesom alle de andre har vaaren
 før hannem, — hvad var Ringholm og de andre? —
 De er alle lige gode!“
- „ S. 237. Det var Laurits Kaalund, der 1715 fulgte efter P. A.
 Kiep som Rektor. Han var kun et Aar i Embedet og
 afløstes 1716 af Jens Christiansen Kaalund.
 Ved kgl. Skr. 1738, havde Frederik IV paalagt
 Byens Borgere en Ydelse af 4 Mark (1 Sletdaler) ugent-
 lig til Rektors Underhold (Thura: Valvae apertae S. 347).
- „ S. 246. Liglavet forandredes i 1754, 25. Februar, til en Lig-
 kasse. Hvert Medlem tilskød maanedlig 8 Skill. Efter
 et Aars Forløb fik enhver derefter 6 Rdl. til sin Kones
 Jordefærd. Enken fik det samme Beløb til Mandens

Jordefærd, naar hun forpligtede sig til sin Levetid at betale de 8 Skill. pr. Maaned. Ligkassen opfattes dog stadig som et Lav. „Om nogen bærer Lig med Skomagerlavet af vores Lav,“ hedder det i Protokollen 1768, „bøde han 1 Rdl., siden dobbelt.“

- Til S. 258. Latinskolens Reparation 1725 omtales af Thura i hans *Valvae apertae*, og siges der at være foretaget af Borgerskabet, „af hvilket særlig maa nævnes Alexander Montros“. Det meddeles tillige, at man „in cathedra Rectoris“ læste Indskriften: *Vincit qui patitur. Patientia et Probitas*. — Endelig at den senere Professor ved Gymnasiet i Odense Jørgen Jørgensen Falster har gaaet i Latinskolen her i Stubbekøbing — alt til Ungdommens Formaning og Opmuntring.
- „ S. 258. Waschleben, læs Walschleben.

Henvisninger til Kildesteder.

(R. A. = Rigsarkivet. L. A. = Landsarkivet.)

- I. S. 1, Grønsund: Scriptoros III 280–1; N. M. Petersen: Danmarks Litteraturhist., 2. Udg., I. 49. Note. — S. 2, Scriptoros II 343. Sakse. — S. 3, Den Falsterske Havn: Scriptoros II 239; Kongsnes: Scheel: Krigs-Teatret S. 238, — S. 4: Hist. Tidsskr. 8 R. I. S. 372 — S. 5 Navnet: Rhode Saml. t. Loll.-Falst.s Hist. (I. Udg.) II S. 171; St. kgl. Bibl.s Ny kgl. Saml. Fol. Nr. 409 S. 61; — S. 6: Erik Jarl: Hans Olrik: Knud Lavard; Sakse.
- II. S. 11. Benzons Brev: St. kgl. Bibl. Langebeks Excerpter Nr. 73, 4to; — S. 15 Peregaard: Fr. I.s Danske Registr. S. 304, advocatus: Mecklb. Urkundenb. II S. 28; — S. 20 Forbindelse med Wismar og Cismar og Stade ib. S. 36, 125, 135; — S. 21 Fiskeriet paa Falsterbo: Schäfer: Das Buch des lüb. Vogtes auf Schonen. Allen: De tre nordiske Rigers Hist.; I. S. 22: Munkholm: Lüb. Urkundenb. S. 3 n. 214, 215; Schäfer: Hansische Geschichtsquellen IV og XI. Kong Olufs Brev: Resen — S. 23 St. Fiskerleje: Fr. I.s Danske Registr. S. 16.
- III. S. 24, Norske Skibe plyndres: Fornmannasøg. — S. 17; St. hærges og brændes: Scriptoros I 248, — S. 25, Kamp i Grønsund, ib. II. 175, — S. 27, Skansen i Væggerløse: Rhodes Saml. II. 58; Chr. I.s Brev 1456: Reg. I 453; Dronning Dorotheas Brev 1469: ib. 557. Kirstine af Saxon: Allen: De tre nord. Rigers Hist.; Repræsentat. v. Hyldn. i Kallundborg: Dsk. Mag. 4 R. II 167; Skib bygges i St., ib. S. 169; — S. 28 udvidet Græsningsret: Resen 78; — St. lægges under Fadeburet 1517: Suhms Saml. II 3. 165; — S. 29, St. til Livgedinget: Fr. I.s Danske Registr. S. 85; Brev om Tiende ib. S. 188; — S. 30: to Breve fra 1532: ib. S. 389 og S. 432; Hr. Laurits's Vidnesb. 9. Juli 1530: R. A. Top. Saml. Papir, Stubbekøbing; — S. 31. Arild Huitfeldts Krønike og Pal. Müller: Grevens Fejde — S. 32, Breve til St.: Dsk. Mag. 3 R. V og VI; Brev om Jagten fra St.: Kbhvns Dipl. IV 488; — S. 33, Breve til St.: Dsk. Mag. 3 R. VI, 184 og 140–141; Besværing fra Stege: R. A. Top. Saml. Papir., Stege; — S. 34, Møde i Københ. 1516: Kbhvns. Dipl. I 298; — Paabud om at betale m. Penge: Reg. I 659; — S. 35–36: Dsk. Mag. 3 R. V. og Kancell.-Brvb.; — S. 37 Chr. III.s Brev: Dsk. Mag. 3 R. VI; — S. 38 Borgmesterstriden: R. A. Top. Saml. paa Papir St.; — S. 39 Kancell.-Brvb.; Kolderup Rosenvinge: Gl. Danske Domme I 276; Hist. Tidsskr. V. S. 71; — S. 41, Markedet: Kancell. Brvb. S. 45; Brev til Claus Hvitfeld, ib.; — S. 46, Markedet: R. A. Top. Saml. paa Papir St.; Kancell. Brvb. 1561, 8. Juli, 1560, 8. Aug.; — S. 47 Brev om Fremmede i St.: Kancell. Brvb. 1561, S. 27, 1556, S. 297; — S. 48–50, Kancell. Brvb.; — S. 51 Edel Stolte: Kold. Rosenvinge: Gl. Danske Domme III 93; — S. 52 og 53 Brand 1589 og 1597: R. A., Smaalandske Tegn. m. Indlæg; — S. 54 St. tillægges Dr. Sophie: Suhm. Nye Saml. III 98; Hylding 1584 og 1610: R. A. Hyltingsakter; — S. 55 Hans Wolsens Beretn.: R. A. St. Bys Regnskaber 1670–80; Brevet til Dronning Sophie, R. A., Fr. II.s Dr. Sophies Arkiv, Koncepter til eller Kopier af Breve; — S. 57 Kirketaarnet: Rhodes Saml.; — S. 59 Blodigt Sammenstød i St.: Smaal. Tegn. 1658, Bl. 178–181; — S. 60 Baad fra St.: Kbhvns Dipl. V 491; — S. 61 Kampen paa Isen 14. Jan. 1659: R. A. Dsk. Kongers Hist., Pk. 131, Nr. 33; — Hans Andersens Brev: R. A. Schaks Papirer; — S. 64–78, R. A., St. Bys Regnskab.

- IV. S. 79 Tegn. af ældre nordisk Arkitektur; — S. 81 Magnus Petersen: Kalkmalerier, Tekst S. 71, Pl. XIV, XV, XXVIII; — S. 82, St. Eligius: Tidskr. f. Kunstindustri 1897, S. 40. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1884 og 1899; — S. 83 Brevet af 1427: R. A. Top. Saml. paa Pergament; Brev af 1532: Fr. I.s Danske Registr. 432; — S. 84 Jens Fynbo, *ibid.*; — Lol-land.Falst.s Kirker; Kragh & Stephanii Chr. III.s Hist. Supplem. S. 160; Kirkens Indkomst: R. A. St. Bys Regnskaber, Kancell. Brvg. 1576, R. A., Smaal. Tegnelser 1585; — S. 85 Kongebrev 1595: R. A., Smaal.-Tegnelser, St. Bys Rgsk. 1597; S. 88 Kirketaarnet 1790: L. A. Maribo Amt, Stubbek. Bys Raadstueprotokoller og Breve; — S. 89 Gavebrev 1464: R. A. Langebeks Exc.; Hjælp til Raadhuset 1575: Kancell. Brevb., R. A. Top. Saml. paa Papir, St. 1578; — S. 90 *ibid.*; Skolemest. Indtægt, R. A., Skolens Rgsk. 1597; — S. 91 Latinskolen: L. A. Stubbekøb. Scholebog; — S. 93 Per Skinder: R. A. Langebeks Dipl.; S. 94 Erik Verniksen *ibid.*
- VI. S. 102 Kongebrev af 1422: Kbhvns Dipl. I. S. 149; — S. 103 Andragender af 1516 *ibid.* S. 298—301; S. 105 Kancell. Brvb.; — S. 109 Pris paa Landgildesmør not. i St.: R. A. Nykøb. Lens Rgsk.; Gilder, Nyrop: Danmarks Gilde- og Lavsskraaer; — S. 111 Græsgang: Resen; — S. 113 om samme: R. A. Top. Saml. p. Papir St.; Kongens Jorder: Nykøbing Lens Rgskb. 1582—83; — S. 114 om samme: R. A. Nykøb. Slots Matrikel og R. A., kgl. Resolutioner angaaende Ryttergodset.
- VII. S. 116, Mandix: Det danske Kammervæsen; Mackeprang i Historisk Tidskr., 7 R. III., 150; — S. 117—126 Kancell. Brvb., R. A. Smaal. Tegn. S. 127 St. Bys Regnskab. — S. 131 Kejslerl. og Hessiske Folk: N. P. Jensen: Skaanske Krig S. 308 fg.; — S. 132—137 R. A. St. Byrgsk.
- VIII. S. 139 Borgmestrens Kvinde som Fadder; Wedel Simonsen: De danske Ruder. S. 247; — S. 142 Andr. om Borgmester 1661: R. A. Smaal. Tegn. m. Indlæg; — S. 143—151 Andragender: R. A. Smaal. Tegn., Udnævnelser Smaal. Reg.
- IX. Barfoed: Falsterske Geistlighed, Wiberg Præstehist.; S. 152 1) R. A. Langebek; 3) *ibid.*; — S. 153, 7) R. A. Top. Saml. Papir; 10) R. A. Top. Saml. Pergament; Missive 14. Jan. 1570: Top. Saml. Papir; — S. 154, 11) Kancl. Brvb., Top. Saml. Papir, 14) R. A. Smaal. Reg.; S. 155 R. A. Smaal. Tegn.; Præstegaarden: Grundtakst 1683. 15) R. A. Smaal. Reg.; — S. 156—158, 1) Kirkehist. Saml. 2. H., 262 fg.: Rektor og Hørere: L. A. St. Schole Bog og R. A. Smaal. Reg. samt R. A. St. Byfogedrgskbr.
- XI. R. A. St. Byfogedrgskr. L. A. Maribo Amt: Stubbekøb. Breve, Raadstueprotokoller. Klager o. Bygf. Smaal. Tegn., Bd. 13, 15, 17; Wiberg Præstehist. Barfoed: Falst. Gejstlighed, Benzons Stamtavle, Stubbekøb. Skomagelavs Protokol; — S. 272 Kongebesøg: L. A. Protokol L. L. Militær. En Mængde spredte Oplysninger skyldes endelig Hr. Apoteker Reddeliens Interesse og Velvillie.

Indholdsfortegnelse.

- I. Grønsund S. 1–3; – Den Falsterske Havn S. 3–4; – Stubbekøbings Navn og Beliggenhed S. 4–5 (og S. 291); – Kirken S. 5–9; – Byens Segl S. 9–10.
- II. Stedlig Tradition og Topografi S. 11–14; – Kongens Næs og Peregaard S. 14–15; – Kongens Foged S. 15; – Kongens Jorder og Vandmøllen S. 16–17; – Havnen S. 17; – Byens Udstrækning S. 18–20; – Handel og Fiskeri S. 20; – Munkholmen S. 21–22; – Kong Olufs Brev S. 22.
- III. Stubbekøbings alm. Historie indtil 1682 S. 24; – Kampe i Byens Nærhed S. 24–25; – Den plyndres og brændes 1289 S. 25; – Havnen og Kirken ødelægges S. 26 – Byen lægges til Dronningernes Livgeding S. 27, 29 (og 54); – lægges under Fadeburet af Christjern II S. 28–29; – Byen under Grevens Fejde og Reformationen S. 29–32; – Virkninger af Borgerkrigen S. 33; – Byens Handel S. 34–36; – Ildebrand S. 36, 52, 53 og 57; – Borgmesterstriden S. 36–46; – Befordring af Fremmede S. 47; – Tilstand under Syvaarskrigen S. 38–49; – Trolldom S. 51; – Stubbekøbing og Nykøbing S. 53; – Tilstand under Kejserkrigen S. 55; – Stormfloden 1625 S. 56–57; – Tilstand under Svenskekrigene 1643–45 og 1657–59 S. 58–78.
- IV Kirken S. 79–88 (og 291); – Raadhuset S. 89 (256 og 292); Skolen S. 90–93; – St. Jørgensgaarden S. 93.
- V. Byens Privilegier S. 95–100.
- VI. Byens Næring S. 101–108; – Søfart og Handelsflaade S. 109; – Gilder S. 109; – Græsning S. 111; – Kongens Jorder S. 113–115.
- VII. Byens Tynge S. 116.
- VIII. Borgmestre og Raad, Byfogeder og Byskrivere S. 138–151.
- IX. Kirkens Mænd, Skolen og dens Lærere S. 152–160 (og S. 292).
- X. Uddrag af Byfogedregnskaber og Kirkebøger S. 161–182.
- XI. Stubbekøbings Historie fra omtr. 1700.
Grundtaksten 1683 S. 184–202; – Kop- og Hesteskat samt Konsumtionsliste for 1699 og 1700 S. 203–211; – Skatter og Afgifter S. 212–216; – Folketal S. 217; – Næringslivet S. 218; – Postvæsen S. 223, 284 og 292; – Gæstgiveri S. 224 og 292; – Forstrækning til Kongen S. 224; – Handelsflaade, Skibsbro og Havn S. 224–225; – Indkvartering S. 226–232; – Mordet paa Ritmester Kaas S. 230; – H. J. v. Quoten S. 232; – Borgerskabet og dets Embedsmænd S. 233; – Byfoged Claus Hansen S. 234; – Nic. Man-

del S. 235; – Skolemester Krogmager S. 234; – Byfoged Ringholm S. 237 og 291; – Borgernes Hovedmand S. (143) og 238; – Pesten 1711, Liglavet S. 239; – Byfoged Benzon S. 240; – Sagen m. Rektor Tryde 241; – Sagen m. Pastor Hollænder S. 243; – Sagen mod Jørgen Stadager S. 248; – Sagen m. Tjenestepige Kirsten Mikkelsdatter S. 250; – Byfogeden lader sine Svin gaa paa Gaden S. 251; – Fred og Forlig S. 254; – Raadhuset S. 256 og 292; – Latinskolen S. 257; – Den danske Skole S. 259; – Mdm. Elisabeth Lassons Legater S. 262; – Fattigvæsen S. 263; – Sygdom og Ildebrand S. 265; – Sommer i By og mærkelige Hændelser S. 267; – Kongebesøg S. 271; – Den grønne Fane S. 272; – Borgervæbning og Garnison S. 273; – Den hvide Fane S. 275; – Kirken S. 276; – Topografi S. 277; – Embedsmænd o. 1700–o. 1900: Byfogeder S. 279; – Byskriver S. 283; – Nogle Toldembedsmænd S. 283; – Postmestre S. 284; – Sognepræster S. 285; – Ordinerede Kateketer S. 287; – Kapellaner S. 288; – Rektorer og Hørere S. 288; – Danske Skolemestre S. 289; – Nogle Organister S. 290; – Rettelser og Tilføjelser S. 291; – Henvisninger S. 294.

Byen set fra Kongsnes

Havnen i Isvinter

Skolen

Havnen set fra Kirketaarnet

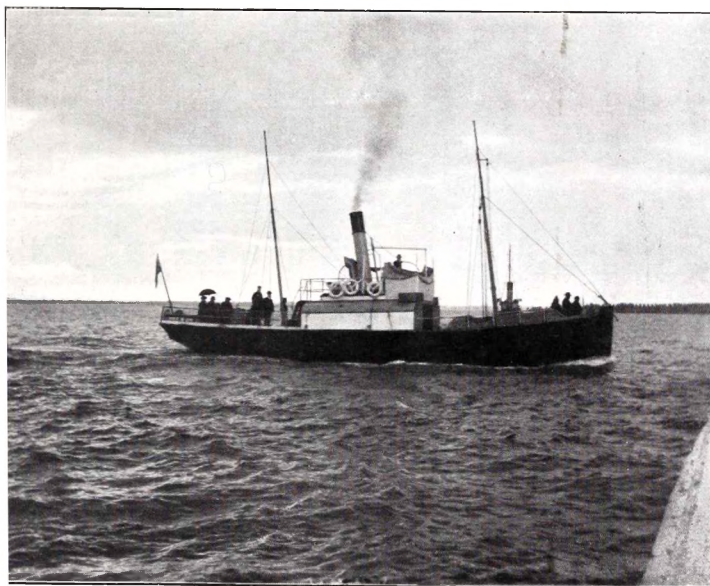
Den gamle Havn og Kirken før 1881

Havnen

Havnen under Stormflod

Gamle »Stubbekøbing«

Gamle Posthus

Posthuset
tidl. Byfoged J. Scheels Gaard

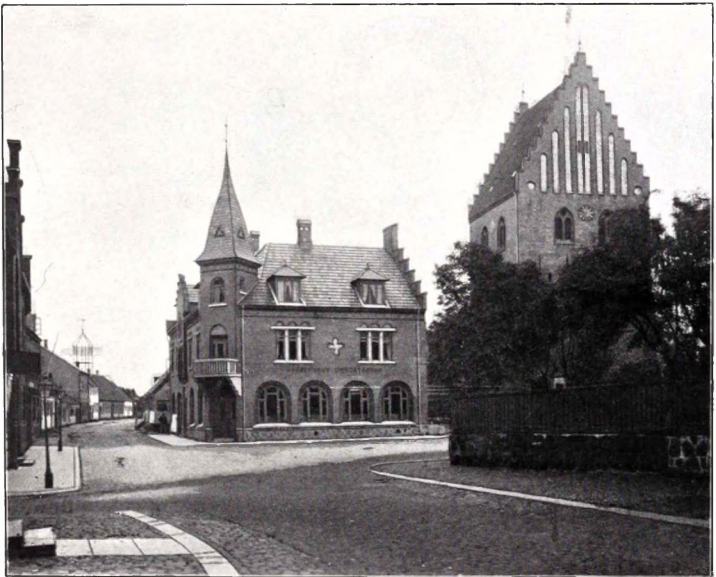
Hotellet set fra Haven

Wulffs Ejendom paa Torvet, 5. Juni 1901

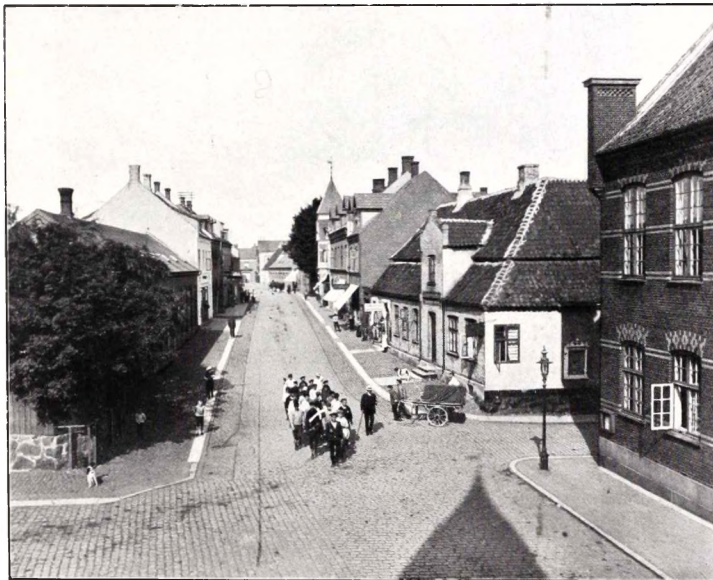
Møllegade

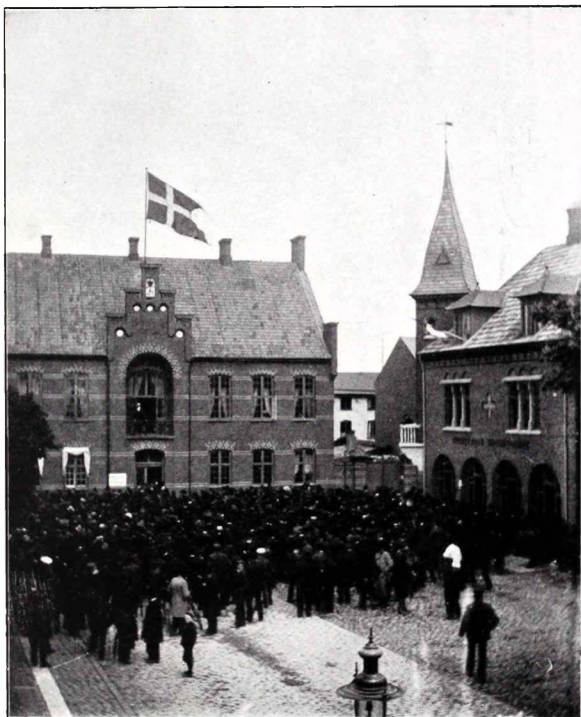
Sparekassen

Vestergade

Vestergade

Valgdag
Raadhuset i Baggrund

Anlægget

Rosenvænget

Dosseringen

Dosseringen

Stampen

